

PRÍRUČKA

Príručka o európskom práve v oblasti prístupu k spravodlivosti

COUNCIL OF EUROPE

© Agentúra Európskej únie pre základné práva a Rada Európy, 2016
Rukopis tejto príručky bol dokončený v januári 2016.

Aktualizácie budú v budúcnosti sprístupňované na webovom sídle agentúry FRA na stránke fra.europa.eu a na webovom sídle Európskeho súdu pre ľudské práva v zozname judikatúry na stránke echr.coe.int.

Reprodukcia je povolená v prípade, že sa uvedie zdroj.

Europe Direct je služba, ktorá vám pomôže nájsť odpovede na vaše otázky o Európskej únii.

Bezplatné telefónne číslo (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Za poskytnutie informácií sa neplatí, podobne ako za väčšinu hovorov (niektorí mobilní operátori, verejné telefónne automaty alebo hotely si však môžu účtovať poplatok).

Foto (na titulnej strane a vo vnútri): © iStockphoto

Viac doplňujúcich informácií o Európskej únii je k dispozícii na internete.
Sú dostupné cez server Európa (<http://europa.eu>).

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2016.

Rada Európy: ISBN 978-92-871-9873-0

FRA – print: ISBN 978-92-9491-114-8   doi:10.2811/53097   TK-04-15-940-SK-C

FRA – web: ISBN 978-92-9491-106-3   doi:10.2811/053449   TK-04-15-940-SK-N

Táto príručka bola vyhotovená v anglickom jazyku. Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) nenesie žiadnu zodpovednosť za kvalitu prekladov do iných jazykov. Stanoviská vyjadrené v tejto príručke nie sú pre ESLP záväzné. V príručke sú uvedené odkazy na výber komentárov a príručiek. ESLP nenesie žiadnu zodpovednosť za ich obsah a ich zaradenie do tohto zoznamu žiadnym spôsobom neznamená schválenie týchto publikácií. Ďalšie publikácie sú uvedené na internetových stránkach knižnice ESLP: www.echr.coe.int/Library.

Príručka o európskom práve v oblasti prístupu k spravodlivosti

Predslov

Túto príručku o prístupe k spravodlivosti v Európe spoločne pripravili Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) a Rada Európy v spolupráci s Kanceláriou Európskeho súdu pre ľudské práva. Ide v poradí o piatu príručku v medzi príručkami o európskych právnych predpisoch, ktoré spoločne vypracovali naše organizácie. Predchádzajúce príručky boli zamerané na európske právo v oblasti nediskriminácie, európske právo v oblasti azylu, hraníc a imigrácie, európske právne predpisy o ochrane údajov a európske právne predpisy v oblasti práv dieťaťa.

Vzhľadom na pozitívnu spätnú väzbu na predchádzajúce príručky sme sa rozhodli spolupracovať na ďalšej veľmi aktuálnej téme – na prístupe k spravodlivosti. Prístup k spravodlivosti nie je len samotným právom, ale je aj ústredným nástrojom, ktorý umožňuje a splnomocňuje k tomu, aby sa iné práva stali skutočnosťou.

V tejto príručke sú zhrnuté hlavné európske právne zásady v oblasti prístupu k spravodlivosti. Jej cieľom je zvýšiť informovanosť a zlepšiť znalosti o príslušných právnych normách stanovených Európskou úniou a Radou Európy, a to najmä prostredníctvom judikatúry Súdneho dvora Európskej únie (SDEU) a Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP). Príručka má slúžiť ako praktický sprievodca pre sudcov, prokurátorov a odborníkov pracujúcich v oblasti práva, ktorí sú zapojení v sporoch v členských štátoch EÚ a Rady Európy. Príručka bude užitočná aj pre mimovládne organizácie a iné orgány, ktoré pomáhajú obetiam v oblasti prístupu k spravodlivosti.

Radi by sme sa poďakovali Právnomu centru pre ľudské práva Univerzity v Nottinghamu (Human Rights Law Centre of the University of Nottingham) v Spojenom kráľovstve za jeho prínos. Takisto sme vďační Európskej komisii pre efektívnosť súdnictva Rady Európy (CEPEJ) za jej angažovanosť v skorých etapách prípravy tejto príručky a GR Európskej komisie pre spravodlivosť za poskytovanie vstupných informácií počas jej vypracúvania. Nakoniec by sme radi vyjadrili vďaka sudkyňi Marii Bergerovej zo Súdneho dvora Európskej únie za jej cennú spätnú väzbu počas poslednej fázy vypracúvania.

Philippe Boillat

Generálny riaditeľ pre ľudské práva
a právny štát Rada Európy

Michael O’Flaherty

Riaditeľ Agentúry Európskej únie
pre základné práva

Obsah

PREDSLOV	3
SLUBNÉ POSTUPY	8
SKRATKY A ACRONYMY	9
AKO POUŽÍVAŤ TÚTO PRÍRUČKU	11
1. ČO ZNAMENÁ PRÍSTUP K SPRAVODLIVOSTI?	15
Kľúčové body	16
2. SPRAVODLIVÉ A VEREJNÉ PREJEDNANIE VECI PRED NEZÁVISLÝM A NESTRANNÝM SÚDOM A INÝMI ORGÁNMI	23
2.1. Prístup k spravodlivosti prostredníctvom súdov	25
Kľúčové body	25
2.1.1. Právo na prístup k súdu	25
2.1.2. Vymedzenie pojmu „súdny orgán“	30
2.2. Nezávislosť a nestrannosť súdov	34
Kľúčové body	34
2.3. Čo je spravodlivé a verejné prejednanie vecí?	40
Kľúčové body	40
2.3.1. Spravodlivé prejednanie vecí	40
2.3.2. Verejné prejednanie vecí	45
2.4. Iné cesty k spravodlivosti	48
Kľúčové body	48
2.4.1. Mimosúdne orgány	48
2.4.2. Alternatívne spôsoby riešenia sporov	50
3. PRÁVNÁ POMOC	57
3.1. Právna pomoc v inom ako trestnom konaní	59
Kľúčové body	59
3.1.1. Rozsah pôsobnosti	59
3.1.2. Preskúmanie finančných pomerov a odôvodnenosti návrhu ..	64
3.2. Právna pomoc v trestnom konaní	67
Kľúčové body	67
3.2.1. Rozsah pôsobnosti	67
3.2.2. Preskúmanie finančných pomerov	68
3.2.3. Preskúmanie záujmu spravodlivosti	69

4. PRÁVO PORADIŤ SA, OBHAJOVAŤ SA A NECHAŤ SA ZASTUPOVAŤ	73
4.1. Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v iných ako trestných konaniach	75
Kľúčové body	75
4.1.1. Rozsah pôsobnosti	75
4.1.2. Praktická a účinná právna pomoc	76
4.2. Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v trestných konaniach	78
Kľúčové body	78
4.2.1. Rozsah pôsobnosti	79
4.2.2. Kvalita právneho poradenstva	83
4.2.3. Právne poradenstvo podľa vlastného výberu	85
4.2.4. Primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby	86
4.2.5. Vzdanie sa práva	87
4.3. Právo obhajovať sa osobne	89
Kľúčové body	89
5. PRÁVO NA ÚČINNÝ PROSTRIEDOK NÁPRAVY	93
5.1. Čo je účinný prostriedok nápravy?	94
Kľúčové body	94
5.1.1. Vecné a procesné požiadavky účinného prostriedku nápravy	95
5.1.2. Inštitucionálne požiadavky účinného prostriedku nápravy ...	101
5.2. Príklady osobitných prostriedkov nápravy	103
Kľúčové body	103
5.2.1. Náhrada	104
5.2.2. Priznanie plnenia zo zmluvy	108
5.2.3. Súdne príkazy/zákazy	109
6. OBMEDZENIA PRÍSTUPU K SPRAVODLIVOSTI VO VŠEOBECNOSTI	113
6.1. Oprávnený cieľ a proporcionalita	115
Kľúčové body	115
6.2. Príklady obmedzení pred prijatím právoplatného rozsudkom alebo rozhodnutia	118
Kľúčové body	118
6.2.1. Súdne poplatky	118
6.2.2. Prílišný formalizmus	121
6.2.3. Prekážky v dokazovaní	124
6.2.4. Premlčacie lehoty	126
6.2.5. Imunity	128

6.3. Prietahy vo výkone právoplatných rozsudkov	130
Kľúčové body	130
7. OBMEDZENIA PRÍSTUPU K SPRAVODLIVOSTI: DĹŽKA KONANIA	135
7.1. Určenie dĺžky konania	136
Kľúčové body	136
7.1.1. Určenie dĺžky iných ako trestných konaní	138
7.1.2. Určenie dĺžky trestných konaní	140
7.2. Kritériá určujúce primeranosť dĺžky konania	141
Kľúčové body	141
7.2.1. Zložitosť prípadu	143
7.2.2. Správanie sťažovateľa	144
7.2.3. Správanie vnútroštátnych orgánov	145
7.2.4. Dôležitosť veci pre sťažovateľa	147
7.3. Prostriedky nápravy v prípade neprimerane zdĺhavých konaní	149
8. PRÍSTUP K SPRAVODLIVOSTI VO VYBRANÝCH OBLASTIACH ZÁJMU	151
8.1. Osoby so zdravotným postihnutím	153
Kľúčové body	153
8.1.1. Prístup k spravodlivosti	154
8.1.2. Právna spôsobilosť	157
8.2. Obete trestných činov	160
Kľúčové body	160
8.3. Väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe	166
Kľúčové body	166
8.3.1. Prístup k súdu a k obhajcovi	167
8.3.2. Právo namietať odňatie slobody	169
8.3.3. Odškodnenie za nezákonnú väzbu	174
8.4. Právo životného prostredia	175
Kľúčové body	175
8.5. Elektronická justícia	180
Kľúčové body	180
ODPORÚČANÁ LITERATÚRA	185
JUDIKATÚRA	195
ZOZNAM JUDIKATÚRY	203

Slubné postupy

Zabezpečenie spravodlivého procesu prostredníctvom spoluprejednaní vecí	41
Zlepšenie prístupu k spravodlivosti vo veciach diskriminácie	50
Používanie mediácie v konaniach v oblasti rodinného práva	51
Poskytovanie právnej pomoci zraniteľným skupinám	60
Ponúknutie právnej pomoci online na zabezpečenie prístupu k spravodlivosti	66
Poskytovanie rôznych foriem právneho poradenstva	75
Asistovanie stranám sporu, ktoré sa zastupujú samy	90
Zníženie nákladov a zjednodušenie konania	121
Podpora prístupu k spravodlivosti znížením prílišného formalizmu	123
Efektívny výkon rozsudkov	133
Zrýchlenie prípadov v rodinných veciach	137
Skracovanie dĺžky konania počúvaním používateľov súdu	147
Zrýchlenie konania	148
Usmerňovanie polície pri asistencii ľuďom so zdravotným postihnutím ..	154
Podpora obetí s poruchami učenia	163
Podpora prístupu k spravodlivosti pre väzňov s poruchami učenia	168
Podpora environmentálnej demokracie v praxi	177
Zviditeľnenie vynášania rozsudkov: online nástroj na zjednodušenie prístupu k spravodlivosti	183

Skratky a akronymy

ARS	alternatívne spôsoby riešenia sporov
CCJE	Poradná rada európskych sudcov
CEPEJ	Európska komisia pre efektívnosť súdnictva
CETS	Séria zmlúv Rady Európy
CRPD	Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím
e-CODEX	elektronická komunikácia prostredníctvom výmeny údajov online
EDĽP	Európsky dohovor o ľudských právach
EET	Európsky exekučný titul
EIA	Smernica o posudzovaní vplyvov určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie
ES	Európske spoločenstvo
e-SENS	Elektronické jednoduché európske elektronické sieťové služby
ESĽP	Európsky súd pre ľudské práva
EÚ	Európska únia
FRA	Agentúra Európskej únie pre základné práva
ICCPR	Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach
MVO	mimovládna organizácia
NHRI	národná inštitúcia pre ľudské práva
ODR	riešenie sporov online
OSN	Organizácia Spojených národov
RE	Rada Európy
SDEÚ	Súdny dvor Európskej únie (pred decembrom 2009 Súdny dvor Európskych spoločenstiev, SD)
UDHR	Všeobecná deklarácia ľudských práv
ZEÚ	Zmluva o Európskej únii
ZFEÚ	Zmluva o fungovaní Európskej únie

Ako používať túto príručku

Táto príručka poskytuje prehľad kľúčových aspektov prístupu k spravodlivosti v Európe s osobitným odkazom na príslušné práva stanovené v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv (EDĽP) Rady Európy v súlade s výkladom Európskeho súdu pre ľudské práva (ESĽP) a v Charte základných práv Európskej únie v súlade s výkladom Súdneho dvora Európskej únie (SDEÚ).

Prístup k spravodlivosti nie je len samotné právo, ale zároveň napomáha jednotlivcom k presadzovaniu iných práv. Rozsah tejto príručky je široký a pokrýva trestné a občianske právo. Existujúce príručky FRA a ESĽP o európskom práve v oblasti azylu, hraníc a imigrácie a práv dieťaťa obsahujú analýzy prístupu k spravodlivosti zo strany žiadateľov o azyl a detí a preto nie sú tieto oblasti obsiahnuté v tejto príručke.

Príručka má pomáhať odborníkom pracujúcim v oblasti práva, ktorí sa nešpecializujú na záležitosti prístupu k spravodlivosti, a má slúžiť ako úvod k u kľúčovým otázkam, ktoré s prístupom k spravodlivosti súvisia. Je určená pre právnikov, sudcov a iných odborníkov pracujúcich v oblasti práva, ako aj pre osoby, ktoré pracujú so subjektmi zaoberajúcimi sa spravovaním spravodlivosti a prístupom k nej, vrátane mimovládnych organizácií (MVO) zapojených do súdnych sporov. Príručka môže byť použitá aj na účely právneho výskumu alebo účely verejného presadzovania záujmov. Je navrhnutá tak, aby sa mohli odborníci z praxe dostať priamo ku konkrétnym častiam/témam podľa potreby, a preto nie je nevyhnutné nutné čítať príručku ako celok. Oddiel **Odporúčaná literatúra** uvádza odborné materiály, ktoré môžu byť zaujímavé pre tých, ktorí hľadajú ďalšie informácie o konkrétnej problematike.

Príslušné právo Rady Európy a Európskej únie (EÚ) je prezentované tak, ako sa na jednotlivé témy vzťahuje. Práva na prístup k spravodlivosti zakotvené v EDĽP a v Charte základných práv EÚ sa však významne prekrývajú. V charte sa výslovne ustanovuje, že pokiaľ práva uvedené v charte zodpovedajú právam uvedeným v EDĽP, príkladá sa im rovnaký rozsah a význam. Veľkú časť judikatúry ESĽP preto možno považovať za relevantnú pri nazeraní na rozsah a uplatňovanie práv charty. Treba predpokladať, že právo EÚ je v súlade s judikatúrou ESĽP, pokiaľ nie je výslovne uvedené inak. Na prípady SDEÚ sa odkazuje v prípade existencie príslušnej judikatúry, poskytujú sa alternatívne zdroje pre práva na prístup k spravodlivosti a, čo je ešte dôležitejšie, preukazuje sa, ako tieto dva právne poriadky paralelne fungujú. Mnohé z citovaných rozsudkov SDEÚ

boli vynesené počas prejudiciálneho konania iniciovaného vnútroštátnymi súdmi s cieľom získať výklad SDEÚ, vo vzťahu k príslušným ustanoveniam práva EÚ a na účel vyriešenia sporu počas posudzovania na vnútroštátnej úrovni. V rámci prejudiciálneho konania je úlohou SDEÚ poskytnúť výklad práva EÚ alebo rozhodnúť o jeho platnosti. Úlohou vnútroštátneho súdu je potom uplatniť toto právo v súlade s výkladom SDEÚ podľa skutkového stavu príslušného vnútroštátneho konania. S cieľom zabrániť zámene sa v tejto príručke Súdny dvor Európskych spoločenstiev (SD) označuje ako Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ) aj v prípade rozhodnutí vydaných pred decembrom 2009.

Každá kapitola sa začína tabuľkou poskytujúcou prehľad problematiky, ktorá je predmetom danej kapitoly. V tabuľke sú takisto stanovené príslušné právne ustanovenia a zoznam príslušnej judikatúry SDEÚ a ESLP. Toto by malo čitateľom napomôcť pri rýchlom identifikovaní kľúčových informácií týkajúcich sa ich situácie. Odborníci z praxe, ktorí sa zaoberajú len právom Rady Európy, môžu obmedziť svoje skúmanie len na materiál týkajúci sa Rady Európy, zatiaľ čo v prípade odborníkov z členských štátov EÚ bude potrebné preskúmať oba stĺpce, pretože tieto štáty sú viazané oboma právnymi poriadkami.

Okrem toho sú na účel poskytnutia rýchleho a dostupného prehľadu na začiatku každého oddielu uvedené kľúčové body.

Kľúčové právne predpisy Rady Európy sú uvedené v poliach zvýrazňujúcich vybrané prípady ESLP, ako aj v odkazoch v hlavnom texte. Prípady obsahujú nedávne príklady toho, ako ESLP uplatňuje zásady, ktoré stanovil vo svojej rozsiahlej judikatúre. V prípade, že sú odporúčania a správy Rady Európy relevantné, sú na ne uvedené odkazy, aj keď nezakladajú právne záväzné povinnosti.

Právne predpisy EÚ sú uvedené v poliach upozorňujúcich na prípady SDEÚ, ako aj v odkazoch na príslušné primárne právne predpisy EÚ a legislatívne opatrenia, ako sú smernice a nariadenia, v hlavnom texte. Prípady SDEÚ boli podobne zvolené na ilustráciu nedávneho uplatňovania práva. Poznámky pod čiarou povedú odborníkov z praxe k ďalším príkladom. Okrem toho sa uvádzajú odkazy na právne nezáväzné nástroje EÚ, ak sú relevantné v súvislosti s uvedenými kľúčovými bodmi.

Aj keď je príručka zameraná na právo, obsahuje polia poukazujúce na tzv. sľubné postupy v členských štátoch Rady Európy a EÚ. Súdne systémy sa v týchto štátoch značne líšia, ale tieto sľubné postupy obsahujú iniciatívy, ktoré môžu

podporovať prístup k spravodlivosti v krátkodobom alebo dlhodobom horizonte. Primeranosť a účinnosť týchto iniciatív treba často ešte odskúšať – na účel úplného poznania ich hodnoty by bol potrebný ďalší výskum príslušných vnútroštátnych zdrojov.

Táto príručka je zameraná na trestné a občianske právo. Napriek tomu, že správne právo sa skúma v súvislosti s právom životného prostredia (pozri **kapitolu 8**), všeobecne patrí mimo jej rozsahu. Príručka sa týka uplatňovania práva na vnútroštátnej úrovni, neriešia sa v nej otázky aktívnej legitímácie a prípustnosti pred ESĽP a SDEÚ, s výnimkou prípadov, kedy to prispieva k pochopeniu individuálnych práv. Podobne sa odkazuje na medzinárodné nástroje a judikatúru a na vnútroštátnu judikatúru len, ak to prispieva k pochopeniu uvedených záverov.

Príručka sa začína krátkym opisom právneho významu „prístupu k spravodlivosti“ a úlohy dvoch právnych systémov vytvorených právom Rady Európy a EÚ (**kapitola 1**). Obsahuje sedem vecných kapitol, v ktorých sa rozoberajú tieto otázky:

- spravodlivé a verejné prejednanie vecí pred nezávislým a nestranným súdom (vrátane práva na prístup k súdom, rozsahu práva na spravodlivé a verejné prejednanie vecí a alternatívne cesty k spravodlivosti);
- právna pomoc (vrátane preskúmaní finančných pomerov a odôvodnenosti návrhu a preskúmaní záujmu spravodlivosti v prípade trestného konania);
- právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať (vrátane kvality právnej pomoci, práva na primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby a právo vzdať sa zastupovania);
- právo na účinný prostriedok nápravy (vrátane vecných a inštitucionálnych požiadaviek, ako aj príkladov dostupných prostriedkov nápravy);
- obmedzenia prístupu k spravodlivosti všeobecne (vrátane povahy prípustných obmedzení a príkladov obmedzení);
- obmedzenia prístupu k spravodlivosti: dĺžka konania (vrátane kritérií na určenie odôvodnenosti dĺžky);

- prístup k spravodlivosti vo vybraných oblastiach záujmu (v prípade ktorých boli vyvinuté osobitné zásady vrátane osôb so zdravotným postihnutím, obetí trestnej činnosti, väzňov a osôb vo vyšetrovacej väzbe a práva životného prostredia a elektronickej justície).

1

Čo znamená prístup k spravodlivosti?

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Prístup k spravodlivosti		
Charta základných práv, článok 47 (právo na účinný prostriedok nápravy) Charta základných práv, článok 51 (rozsah pôsobnosti) Charta základných práv, článok 52 ods. 3 (rozsah a výklad práv a zásad) Zmluva o Európskej únii (ZEÚ), článok 4 ods. 3 ZEÚ, článok 19	Rozsah pôsobnosti	EDĽP, článok 6 (právo na spravodlivé súdne konanie) EDĽP, článok 13 (právo na účinný opravný prostriedok) EDĽP, článok 35 (podmienky prijateľnosti) EDĽP, článok 46 (záväznosť a vykonávanie rozsudkov)

V tejto kapitole je predstavený pojem „prístup k spravodlivosti“ s odkazom na hlavné európske normy v oblasti ľudských práv. Kapitola predstavuje európske regionálne systémy, ktoré chránia individuálne práva a venuje sa dôrazu kladenému na zabezpečenie ochrany práv na vnútroštátnej úrovni. V tejto kapitole je zhrnutý aj vzťah medzi právami na prístup k spravodlivosti v Európskej únii (EÚ) a Rade Európy a nasledujúca **ilustrácia** uvádza hlavné rozdiely.

Kľúčové body

- Podľa medzinárodných a európskych právnych predpisov v oblasti ľudských práv pojem prístupu k spravodlivosti ukladá povinnosť pre štáty garantovať právo každého jednotlivca obrátiť sa na súd – alebo za určitých okolností na orgán alternatívneho spôsobu riešenia sporov – aby získal prostriedok nápravy, ak sa zistí, že boli práva jednotlivca porušené. Ide teda aj o umožňujúce právo, ktoré pomáha jednotlivcom presadiť iné práva.
- Prístup k spravodlivosti zahŕňa niekoľko hlavných ľudských práv, ako je právo na spravodlivé súdne konanie podľa článku 6 EDLP a právo na spravodlivý proces v článku 47 Charty základných práv EÚ, a právo na účinný prostriedok nápravy podľa článku 13 EDLP a článku 47 charty.
- Práva na prístup k spravodlivosti v Charte základných práv EÚ môžu zodpovedať právam obsiahnutým v EDLP. Judikatúra ESLP je preto dôležitá na účel výkladu práv charty.
- Aj keď sa presadzovanie EDLP a Charty základných práv EÚ riadi odlišnými systémami, v oboch sa kladie dôraz na to, že práva na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces by mali byť presadzované najmä na vnútroštátnej úrovni.

Prístup k spravodlivosti umožňuje jednotlivcom chrániť sa proti porušovaniu ich práv, naprávať občianskoprávne delikty, brať výkonnú právomoc na zodpovednosť a obhajovať sa v trestných konaniach. Je dôležitým prvkom právneho štátu¹ a prechádza naprieč občianskym, trestným a správnym právom. Prístup k spravodlivosti je proces a zároveň cieľ a je veľmi dôležitý pre jednotlivcov, ktorí sa snažia využiť iné procesné a vecné práva.

Na medzinárodnej úrovni stál Výbor OSN pre ľudské práva od svojho zriadenia na čele medzi zmluvnými orgánmi OSN vo výklade pojmov týkajúcich sa prístupu k spravodlivosti.² Prístup k spravodlivosti je chránený aj v nástrojoch OSN, ako je Aarhuský dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia z roku 1998 a Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím z roku 2006.

Na úrovni politiky EÚ sa prístup k spravodlivosti v členských štátoch EÚ – najmä efektívnosť a kvalita systémov súdництва a nezávislosť justície v rámci EÚ

1 Rada Európy (2015), *Factsheet on guaranteeing equal access of women to justice*, Štrasburg, Rada Európy.

2 Organizácia Spojených národov (OSN), Výbor pre ľudské práva, Všeobecný komentár č. 32 (2007).

– pravidelne hodnotí prostredníctvom tzv. porovnávacieho prehľadu EÚ v oblasti justície.³ Tento prehľad čerpá najmä z údajov od CEPEJ, odborného orgánu Rady Európy a je súčasťou ročného prieskumu rastu Európskej komisie, pričom tento prieskum prispieva k rokovaniam o ročnom politickom cykle EÚ – európskom semestri – ktorý má významný vplyv na vnútroštátne finančné prostriedky.⁴

V európskych právnych predpisoch v oblasti ľudských práv je pojem prístupu k spravodlivosti zakotvený v článkoch 6 a 13 Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDLP) a článku 47 Charty základných práv EÚ, ktorými sa zaručuje právo na spravodlivý proces (článok 6 EDLP používa formuláciu „právo na sprovodlivé súdne konanie“) a účinný prostriedok nápravy, ako ich vykladá Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) a Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ). Ako sa už uviedlo, tieto práva sú stanovené aj v medzinárodných nástrojoch, ako sú článok 2 ods. 3 a článok 14 Medzinárodného paktu Organizácie Spojených národov (OSN) o občianskych a politických právach⁵ a články 8 a 10 Všeobecnej deklarácie ľudských práv OSN.⁶ Základné prvky týchto práv zahŕňajú účinný prístup k orgánom na riešenie sporov, právo na spravodlivý proces a včasné riešenie sporov, právo na primerané odškodnenie, ako aj všeobecné uplatňovanie zásad efektívnosti a účinnosti výkonu spravodlivosti.⁷

Práva chránené v EDLP a Charte základných práv EÚ sa prekrývajú. Právam charty, ktoré zodpovedajú právam EDLP, sa pripisuje rovnaký význam a rozsah ako právam stanoveným v EDLP, v súlade s článkom 53 charty. Vysvetlivky charty⁸ – ktoré slúžia ako výkladový nástroj na pochopenie jej obsahu, ale nie sú právne záväzné – poskytujú v tejto veci ďalšie usmernenia. Toto prekrývanie znamená, že judikatúra ESLP je často dôležitá na účel výkladu práv Charty základných práv EÚ. Ako je však uvedené ďalej, právne systémy ESLP a SDEÚ sú odlišné, čo môže mať vplyv na ochranu práv na vnútroštátnej úrovni.

3 Európska komisia (2015), *Porovnávaci prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2015*, COM(2015) 116 final, Brusel, 9. marca 2015.

4 Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) (2015), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2014 – FRA Annual report*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, kapitola Focus, s. 14.

5 OSN, Valné zhromaždenie (VZ) (1966), *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach*, 16. decembra 1966.

6 OSN, VZ (1948), *Všeobecná deklarácia ľudských práv*, 10. decembra 1948.

7 FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, s. 9.

8 EÚ (2012), *Charta základných práv Európskej únie*, článok. 52 ods. 3, Ú. v. EÚ 2012 C 326. Pozri tiež *Vysvetlivky k Charte základných práv*, Ú. v. EÚ 2007 C 303/17.

Európsky dohovor o ľudských právach

Rada Európy má 47 členských štátov a všetky sú vysokými zmluvnými stranami EDLP, ktorý nadobudol platnosť v roku 1953.⁹ Podľa článku 1 EDLP vysoké zmluvné strany zákonne viazané zabezpečiť práva uvedené v EDLP osobám, ktoré podliehajú ich jurisdikcii. Vysoké zmluvné strany musia zabezpečiť, aby ich právo a prax bola v súlade s EDLP. Sú najmä zodpovedné za vykonávanie a presadzovanie práv a slobôd garantovaných v EDLP, aj keď im môže byť poskytnutý tzv. priestor na voľnú úvahu, aby sa umožnili výklady v súlade s ich vlastnými právnymi systémami.

Úlohou ESLP je výkon dohľadu: zabezpečuje, aby vysoké zmluvné strany dodržiavali svoje povinnosti tak, že rieši sťažnosti od jednotlivcov, ktoré sa týkajú porušovania EDLP.¹⁰ Podľa článku 35 EDLP musia jednotlivci preukázať, že vyčerpali všetky vnútroštátne prostriedky nápravy predtým, ako bude ESLP prejednávať ich vec.¹¹ Premieta sa v tom zásada subsidiarity, čo znamená, že vnútroštátne súdy sú v prvom rade zodpovedné za zaručenie a ochranu ľudských práv na vnútroštátnej úrovni.¹² Príslušné normy týkajúce sa prístupu k spravodlivosti, ktoré musia dodržiavať štáty, sú stanovené v ďalších kapitolách.

Práva podľa EDLP nie sú vždy obmedzené na územia vysokých zmluvných strán. Za výnimočných okolností sa môžu uplatňovať extrateritoriálne – konkrétne v situáciách v zahraničí, v ktorých štátni úradníci vykonávajú „účinnú kontrolu a právomoc“ nad jednotlivcami.¹³

Podľa článku 46 EDLP sa musia vysoké zmluvné strany zapojené do konania pred ESLP riadiť jeho právoplatným rozsudkom.

9 Rada Európy, *Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd*, CETS č. 5, 1950. Pozri tiež Rada Európy, *Európska sociálna charta*, CETS č. 35, 18. októbra 1961, ktorou sa monitoruje dodržiavanie sociálnych a hospodárskych práv, a Rada Európy, *Európska sociálna charta (revidovaná)*, CETS č. 163, 3. mája 1996.

10 Signatárske štáty môžu podávať sťažnosti aj proti seba navzájom.

11 ESLP, *Er a iní proti Turecku*, č. 23016/04, 31. júla 2012, bod 57.

12 ESLP, *Scordino proti Taliansku*, č. 36813/97, 29. marca 2006, bod 140.

13 ESLP, *Al-Skeini a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 55721/07, 7. júla 2011, body 133 – 137.

Charta základných práv EÚ

EÚ je jedinečný právny poriadok. Právo EÚ je neoddeliteľnou súčasťou právnych systémov členských štátov.¹⁴ Zahŕňa primárne právo, ktoré sa nachádza v zmluvách, ako aj Charte základných práv EÚ; sekundárne právo, ako sú nariadenia, smernice a rozhodnutia; ako aj nezáväzné právne akty, ako sú stanoviská a odporúčania.¹⁵

Vykonávanie a presadzovanie práva EÚ sa uskutočňuje primárne na vnútroštátnej úrovni. V článku 4 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii (ZEÚ) sa vyžaduje, aby členské štáty EÚ prijali všetky opatrenia na zabezpečenie plnenia záväzkov vyplývajúcich z práva EÚ. Takto je upravená zásada lojálnej spolupráce. Okrem toho článok 19 ZEÚ vyžaduje, aby členské štáty ustanovili v oblastiach, na ktoré sa vzťahuje právo EÚ, prostriedky nápravy potrebné na zabezpečenie účinnej právnej ochrany.

Vnútroštátne sudy sú teda primárnymi garantmi práva EÚ, ale na zabezpečenie jeho jednotného uplatňovania môžu požiadať SDEÚ, aby rozhodol o otázkach výkladu prostredníctvom prejudiciálneho konania.¹⁶ Vytvára sa tak dialóg medzi vnútroštátnymi súdmi a SDEÚ. SDEÚ je strážcom jednotného právneho poriadku EÚ, ktorý zahŕňa jasné povinnosti týkajúce sa základných práv. Jednotlivci môžu byť schopní presadiť žaloby o neplatnosť na preskúmanie zákonnosti práva EÚ (vrátane otázok základných práv), ale podmienky pre podanie týchto žiadostí sú obmedzené. Jednotlivci všeobecne musia preukázať tzv. priamy a individuálny záujem.¹⁷ Podľa SDEÚ je tento systém na súdne preskúmanie aktov inštitúcií EÚ úplný.¹⁸

V dôsledku toho je podľa práva EÚ takisto dôležité pre jednotlivcov domôcť sa presadenia svojich práv na vnútroštátnych súdoch. Pôvodne zmluvy Európskych spoločenstiev neobsahovali odkazy na základné práva. Namiesto toho boli základné práva identifikované SDEÚ v jeho judikatúre ako všeobecné zásady práva EÚ vyplývajúce z EDLP a ústavných tradícií spoločných pre členské

14 SDEÚ, C-6/64, *Flaminio Costa proti E.N.E.L.*, 15. júla 1964.

15 Zmluva o fungovaní EÚ (ZFEÚ), článok 288, ú. v. EÚ 2012 C 326.

16 *Tamže*, článok 267.

17 ZFEÚ, článok 263 ods. 4. Príklad ilustrujúci komplexnosť tejto oblasti práva sa nachádza v SDEÚ, C-583/11 P, *Inuit Tapiriit Kanatami a iní proti Európskemu parlamentu a Rade Európskej únie*, 3. októbra 2013.

18 *Tamže*, najmä bod 92.

štáty.¹⁹ SDEÚ uplatnil tieto zásady pri preskúmaní zákonnosti legislatívnych a správnych opatrení EÚ, ako aj zlučiteľnosti opatrení prijatých členskými štátmi pri vykonávaní práva EÚ. Judikatúra týkajúca sa týchto všeobecných zásad je relevantná pri posudzovaní práva na dovolanie sa spravodlivosti a môže byť užitočná pre odborníkov z praxe.

Základné práva a slobody sú v súčasnosti stanovené v **Charte základných práv EÚ**, ktorá sa stala právne záväznou ako primárne právo EÚ v decembri 2009.²⁰ Charta obsahuje hospodárske, sociálne a kultúrne práva. V niektorých prípadoch charta odkazuje na „zásady“, nie „práva“ (napríklad zásada rovnosti medzi ženami a mužmi v článku 23). Podľa Charty základných práv EÚ platí, že keď sú ustanovenia označené ako „zásady“, vnútroštátne súdy ich používajú len na výklad a rozhodovanie o zákonnosti aktov členského štátu, ktorými sa vykonáva právo EÚ.²¹

Podľa článku 51 sa Charta základných práv EÚ vzťahuje na inštitúcie a orgány EÚ bez obmedzenia a na členské štáty, keď „vykonávajú právo Únie“.²² Vo Vysvetlivkách k Charte základných práv EÚ sa uvádza, že tieto povinnosti sa uplatňujú len vtedy, keď členské štáty konajú „v rozsahu pôsobnosti práva Únie“. SDEÚ potvrdil, že „vykonávajúce“ a „v rozsahu pôsobnosti“ majú rovnaký význam.²³ Týka sa to situácií, v ktorých členské štáty vykonávajú napr. smernice a nariadenia EÚ.²⁴ Všetkých 28 členských štátov EÚ je však takisto signatárskymi štátmi EDĽP. Znamená to, že aj keď sa neuplatňuje Charta základných práv EÚ, môže sa uplatňovať EDĽP. Okrem toho prebiehajúce rokovania o plánovanom pristúpení Európskej únie k EDĽP mohli ovplyvniť aj oblasť prístupu k spravodlivosti.²⁵

19 ZEU, článok 6 ods. 3 (predtým článok 6 ods. 2).

20 **Charta základných práv Európskej únie**, Ú. v. EÚ 2012 C 326. Pozri ZEU, článok 6 ods. 1.

21 Pozri článok 52 ods. 5 Charty základných práv EÚ a (obmedzené) usmernenia poskytnuté vo Vysvetlivkách k Charte základných práv. Pozri tiež SDEÚ, C-176/12, *Association de médiation sociale proti Union locale des syndicats CGT a iní*, 15. januára 2014, body 45 – 49. Porovnaj s SDEÚ, C-555/07, *Kücükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG*, 19. januára 2010.

22 Charta základných práv Európskej únie, **článok 51**.

23 SDEÚ, C-617/10, *Åklagaren proti Hans Åkerberg Fransson*, 7. mája 2013, body 17 – 21.

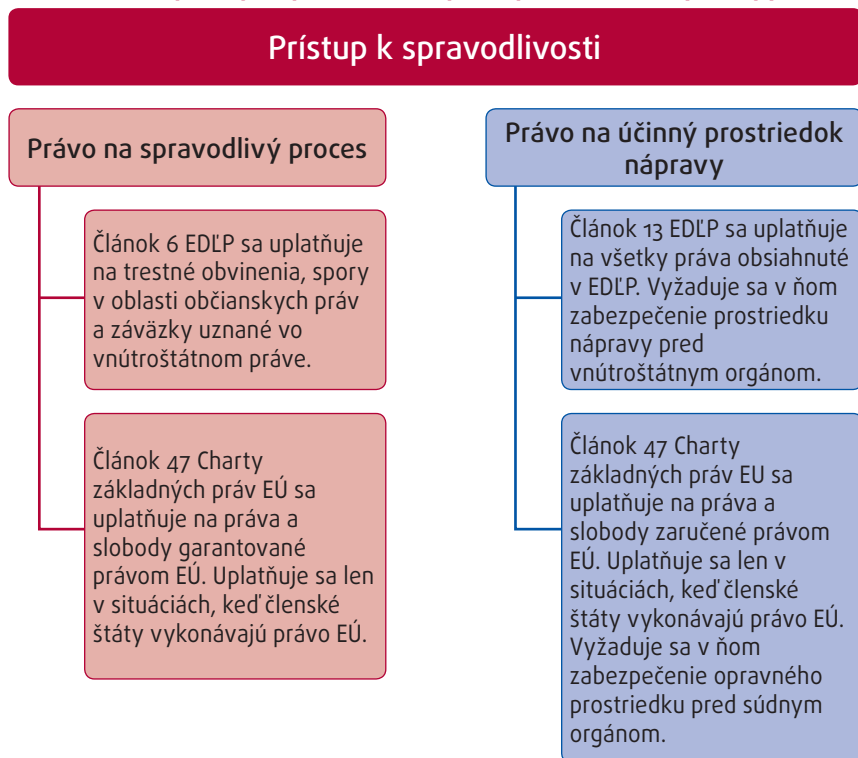
24 SDEÚ, C-206/13, *Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia - Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. marca 2014, body 24 – 25.

25 Pozri stanovisko SDEÚ k navrhovanému pristúpeniu k EDĽP, **Opinion 2/13 of the Court**, 18. decembra 2014.

Vzťah medzi právmi na prístup k spravodlivosti podľa práva Rade Európy a EÚ

V grafe sú zhrnuté základy práv na prístup k spravodlivosti v EÚ a Rade Európy. Zdôrazňujú sa v ňom dve hlavné zložky prístupu k spravodlivosti – právo na spravodlivý proces a právo na účinný prostriedok nápravy – a porovnáva sa ochrana, ktorú poskytuje Charta základných práv EÚ a EDĽP. V celej príručke sa na ňu bude odvolávať.

Graf: Práva na prístup k spravodlivosti podľa práva EÚ a Rady Európy

Ako je naznačené v grafe, článok 6 EDĽP má obmedzený rozsah pôsobnosti a uplatňuje sa len na prípady týkajúce sa trestných obvinení, občianske práva a záväzky uznané vo vnútroštátnom práve (pozri [oddiel 2.1](#)). Článok 47 Charty základných práv EÚ nie je taký ohraničený a vzťahuje sa na všetky práva a slobody uznané právom EÚ, ktoré zahŕňajú určité ďalšie hospodárske, sociálne

a kultúrne práva. Z hľadiska uplatniteľnosti však existuje dôležitý rozdiel. Článok 6 EDLP sa uplatňuje na všetky situácie patriace do vymedzenia „trestných obvinení alebo občianskych práv a povinností“. Článok 47 charty sa uplatňuje len keď členské štáty uplatňujú právo EÚ, ako napríklad pri vykonávaní smernice proti obchodovaniu s ľuďmi. Poskytuje teda menej komplexný systém ochrany.

V článku 13 EDLP sa stanovuje právo na účinný opravný prostriedok pred vnútroštátnym orgánom za údajné porušenia práv podľa EDLP. Právo na účinný opravný prostriedok podľa článku 47 Charty základných práv EÚ sa vzťahuje na všetky práva a slobody garantované právom EÚ: nie je obmedzené na porušenia práv obsiahnutých v charte. Článkom 47 sa takisto výslovne garantuje prístup k opravnému prostriedku pred „súdnym orgánom“, čím sa poskytuje rozsiahlejšia ochrana. Je takisto dôležité uviesť, že v prípade členských štátov EÚ platí, že ak sa Charta základných práv EÚ neuplatňuje, môže sa uplatňovať EDLP, keďže všetkých 28 členských štátov sú zároveň vysokými zmluvnými stranami EDLP.

Aj keď sú systémy odlišné, **právom Rady Európy aj EÚ** sa garantuje právo na účinný opravný prostriedok a právo na spravodlivý proces, ktoré sa majú primárne presadzovať na vnútroštátnej úrovni v rámci príslušných rozsahov pôsobnosti daných dvoch nástrojov a v súlade s príslušnými pravidlami a podmienkami stanovenými SDEÚ a ESLP. Mnohé práva v Charte základných práv EÚ sú opísané podobne ako práva v EDLP. V článku 52 ods. 3 charty sa potvrdzuje, že ak práva charty zodpovedajú právam v EDLP, význam a rozsah uvedených práv je rovnaký, aj keď môže byť poskytnutá širšia ochrana.²⁶ Znamená to, že judikatúra ESLP je relevantná na účel výkladu práv charty, ak jej tieto práva zodpovedajú.

---

26 Vysvetlivky k Charte základných práv, Ú. v. EÚ J 2007 C303/17.

2

Spravodlivé a verejné prejednanie vecí pred nezávislým a nestranným súdom a inými orgánmi

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Prejednanie vecí pred súdnym orgánom		
Charta základných práv, článok 47 (právo na účinný prostriedok nápravy) SDEÚ, spojené veci C-128/09 až C-131/09, <i>Boxus a iní proti Régión wallone</i> , 2011	Prístup k súdom	EDĽP, článok 6 ods. 1 EDĽP, protokol č. 7 ESLP, <i>Golder proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 4451/70, 1975
SDEÚ, C-363/11, <i>Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ipourgio Politismou kai Tourismou proti Ypourgeio Politismou kai Tourismou – Ypiresia Dimosionomikou Elenchou</i> , 2012 SDEÚ, C-394/11, <i>Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a iní (Bulharsko a zasahovanie Európskej komisie)</i> , 2013	Vymedzenie súdneho orgánu	ESLP, <i>Julius Kloiber Schlachthof GmbH a iní proti Rakúsku</i> , č. 21565/07 a iné, 2013
Nezávislosť a nestrannosť súdov		
Charta základných práv, článok 47 SDEÚ, C-506/04, <i>Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg</i> , 2006 SDEÚ, spojené veci C-341/06 a C-342/06, <i>Chronopost SA a La Poste proti Union française de l'express (UFEX) a iní</i> , 2008	Nezávislosť a nestrannosť	EDĽP, článok 6 ods. 1 ESLP, <i>Maktouf a Damjanović proti Bosne a Hercegovine</i> , č. 2312/08 a 34179/08, 2013 ESLP, <i>Ibrahim Gürkan proti Turecku</i> , č. 10987/10, 2012

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Spravodlivé a verejné prejednanie vecí pred súdnym orgánom		
Charta základných práv, článok 47 Smernica o práve na informácie v trestnom konaní (2012/13/EÚ) Smernica o práve na tlmočenie a preklad (2010/64/EÚ) Smernica o práve na prístup k obhajcovi (2013/48/EÚ)	Spravodlivé prejednanie vecí	EDLP, článok 6 ods. 1 ESĽP, <i>Užkauskas proti Litve</i> , č. 16965/04, 2010
Charta základných práv, článok 47	Verejné prejednanie vecí	EDLP, článok 6 ods. 1 ESĽP, <i>Khrabrova proti Rusku</i> , č. 18498/04, 2012
Iné cesty k spravodlivosti		
	Mimosúdne orgány	
SDEÚ, spojené veci C-317/08, C-318/08, C-319/08 a C-320/08, <i>Rosalba Alassini a iní proti Telecom Italia SpA</i> , 2010 Smernica o mediácii (2008/52/ES) Smernica o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov (2013/11/EÚ) Nariadenie o riešení spotrebiteľských sporov online (č. 524/2013) Smernica o právach obetí (2012/29/EÚ)	Alternatívne spôsoby riešenia sporov	ESĽP, <i>Suda proti Českej republike</i> , č. 1643/06, 2010 Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor)

Obsahom tejto kapitoly je právo na prístup k súdu (ktorý sa v práve Rady Európy aj EÚ označuje ako „súdny orgán“), ktoré vyplýva z práva na spravodlivý proces. Takisto sa v nej skúma vymedzenie pojmu „súdny orgán“. Predmetom diskusie sú príslušné požiadavky vrátane hlavných aspektov práva na spravodlivé a verejné prejednanie vecí pred nezávislým a nestranným súdom. Kapitola tiež pojednáva o mimosúdnych cestách k spravodlivosti vrátane mimosúdnych orgánov a alternatívnych spôsoboch riešenia sporov.

2.1. Prístup k spravodlivosti prostredníctvom súdov

Kľúčové body

- V článku 6 EDLP a článku 47 Charty základných práv EÚ sa garantuje právo na spravodlivý proces.
- ESĽP rozhodol, že právo na spravodlivý proces zahŕňa právo na prístup k súdu. Článok 6 sa vzťahuje na trestné obvinenia, spory týkajúce sa občianskych práv a záväzkov uznaných vnútroštátnym právom.
- Článok 47 charty zahŕňa právo na prístup k súdom. Nie je obmedzené na trestné obvinenia a občianske práva a povinnosti, charta sa však na vnútroštátnej úrovni používa len v prípade, keď členské štáty vykonávajú právo EÚ (alebo sa od neho odchyľujú).
- V práve Rady Európy aj práve EÚ sa používa pojem „súdny orgán“, nie súd, ale tieto pojmy sú rovnocenné. Súdny orgán musí mať súdne funkcie, byť schopný vydávať záväzné rozhodnutia a spĺňať iné kritériá vypracované ESĽP a SDEÚ, vrátane toho, že je nezávislý a nestranný. ESĽP a SDEÚ stanovili jednotné zásady na určenie toho, či sa orgán kvalifikuje ako súdny orgán.
- Právo na prístup k súdu nie je absolútne. Môže byť obmedzené – ale obmedzenia nemôžu zasiahnuť podstatu práva.

2.1.1. Právo na prístup k súdu

Podľa práva Rady Európy aj práva EÚ právo na prístup k súdu znamená, že súdy majú byť prístupné. Prístupnosť môže zahŕňať dostupnosť súdov s príslušnou jurisdikciou, dostupnosť tlmočenia, prístup k informáciám a prístupnosť súdnych rozhodnutí. Môže zahŕňať aj geografickú odľahlosť súdu, ak jeho umiestnenie bráni navrhovateľom v efektívnej účasti na konaní²⁷ (pozri tiež [oddiel 8.1](#) o osobách so zdravotným postihnutím).

²⁷ SDEÚ, C-567/13, *Nóra Baczó a János István Vizsnyiczai proti Raiffeisen Bank Zrt*, 12. februára 2015, body 56 – 57. Pozri tiež SDEÚ, C-413/12, *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León proti Anuntis Segundamano España SL*, 5. decembra 2013, bod 41. Viac informácií sa nachádza aj v Rade Európy, Európskej komisii pre efektívnosť súdnictva (CEPEJ) (2013), *Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within a Quality Judicial System*, 21. júna 2013; Rada Európy, CEPEJ (2014), *Guidelines on the organisation and accessibility of court premises*, 12. decembra 2014; Rada Európy, CEPEJ (2008), *Checklist for promoting the quality of justice and the court*, 3. júla 2008, napr. na s. 19 – 25 vrátane výkladu, prístupu k informáciám, prístupnosti rozsudkov.

Právo na prístup k súdu je dôležitým prvkom prístupu k spravodlivosti vzhľadom na to, že súdy poskytujú ochranu proti nezákonným postupom a zachovávajú právny štát.²⁸ **Podľa práva Rady Európy** sa v článku 6 ods. 1 EDLP vyžaduje: „Každý má právo na to, aby jeho vec bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený.“ Prístup k súdu je implicitný v práve na spravodlivé prejednanie vecí, pretože to naznačuje, že o sporoch musia rozhodovať súdy. Štáty nie sú povinné stanoviť osobitné typy súdov – ako sú napríklad odvolacie súdy. Ak však vysoká zmluvná strana zriadi tieto súdy, bude sa na ne vzťahovať článok 6.²⁹

Príklad: Vo veci *Golder proti Spojenému kráľovstvu*³⁰ bol sťažovateľ väzeň, ktorý chcel podať žalobu za urážku na cti na pracovníka väznice, ktorý ho obvinil z účasti na väzenskej vzbure. Nebol mu poskytnutý súhlas na konzultáciu s právnikom, čo mu podľa jeho tvrdení zabránilo podať žalobu na súde.

ESLP rozhodol, že v článku 6 sa stanovujú procesné záruky dostupné pre strany sporu. Tie by nemali význam bez prístupu k súdu. Právo na prístup k súdu implicitne vyplýva z práva na spravodlivý proces podľa článku 6 ods. 1 EDLP.

Podľa EDLP musia byť práva „praktické a účinné“, nie „teoretické a iluzórne“.³¹ Aby bolo právo na prístup k súdu účinné, môže byť potrebné, aby štáty poskytli právnu pomoc, preklad alebo inú praktickú podporu, aby umožnili jednotlivcom prístup k súdnemu konaniu (pozri **kapitolu 3** o právnej pomoci a **kapitolu 4** o práve poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať).

Právo na prístup k súdu podľa článku 6 EDLP je obmedzené na spory týkajúce sa trestných obvinení proti sťažovateľovi alebo občianskym právam a

28 ESLP, *Bělès a iní proti Českej republike*, č. 47273/99, 12. novembra 2002.

29 ESLP, *Khalfaoui proti Francúzsku*, č. 34791/97, 14. decembra 1999, bod 37.

30 ESLP, *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, č. 4451/70, 21. februára 1975. Vo veci práva na prístup k súdu v trestných veciach pozri napríklad ESLP, *Janosevic proti Švédsku*, č. 34619/97, 23. júla 2002, bod 80.

31 ESLP, *Artico proti Taliansku*, č. 6694/74, 13. mája 1980, bod 33.

záväzkom. Obom pojmom sa pripisuje autonómny význam nezávisle od kategorizácie používanej vnútroštátnymi právnymi systémami.³²

Pri určovaní toho, či existuje „trestné obvinenie“, musia byť posúdené tieto kritériá:

- klasifikovanie trestného činu podľa vnútroštátneho právneho systému;
- povaha trestného činu;
- potenciálna povaha a závažnosť trestu.³³

Kritériá sú alternatívne, nie kumulatívne.³⁴ Ak však nemožno dospieť k jasnému záveru v jednom kritériu, môže byť potrebný kumulatívny prístup.³⁵ Štáty môžu rozlišovať medzi trestným a regulačným alebo disciplinárnym právom, ale rozlišovanie nesmie ohrozovať predmet a účel článku 6.³⁶ Trestné sankcie majú zvyčajne trestajúci charakter.³⁷ Nedostatočná závažnosť trestu však nezabavuje trestný čin jeho „implicitne trestnej povahy“.³⁸ Pred prijatím rozhodnutia sa musia uplatniť príslušné kritériá.

Na to, aby sa v prípade iného ako trestného konania uplatňoval článok 6 EDLP, musí existovať spor o občianskom práve alebo záväzku uznanom vo vnútroštátnom práve bez ohľadu na to, či je chránený EDLP. Spor musí byť skutočný a závažný a výsledok konania musí byť priamo rozhodujúci pre toto právo.³⁹ ESĽP určil niektoré konania, ktoré nepatria do rozsahu občianskych práv a

32 Vo veci trestných obvinení pozri ESĽP, *Engel a iní proti Holandsku*, č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, 8. júna 1976, bod 81. V súvislosti s občianskymi právami a záväzkami pozri ESĽP *König proti Nemecku*, č. 6232/73, 28. júna 1978, body 88 – 89.

33 ESĽP, *Engel a iní proti Holandsku*, č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, 8. júna 1976, body 81 – 85.

34 ESĽP, *Ziliberg proti Moldavsku*, č. 61821/00, 1. februára 2005, bod 31.

35 ESĽP, *Ezeh a Connors proti Spojenému kráľovstvu*, č. 39665/98 a 40086/98, 9. októbra 2003, bod 86.

36 ESĽP, *Weber proti Švajčiarsku*, č. 11034/84, 22. mája 1990, bod 30.

37 ESĽP, *Öztürk proti Nemecku*, č. 8544/79, 21. februára 1984, bod 53.

38 *Tamže*, bod 54.

39 ESĽP, *Boulois proti Luxembursku*, č. 37575/04, 3. apríla 2012, bod 90.

záväzkov vrátane iných ako trestných daňových konaní,⁴⁰ rozhodnutí o vstupe, pobyte a vyhostení cudzincov⁴¹ a konania týkajúceho sa práva byť volený.⁴²

Právo na prístup k súdu nie je absolútne. Môže byť obmedzené. Napríklad uložením primeraných časových lehôt sa môže podporiť riadny výkon spravodlivosti. Okrem toho môže požiadavka na zaplatenie súdnych poplatkov odstrániť svojvoľné žaloby alebo môže byť opodstatnená rozpočtovými príčinami.⁴³ Obmedzenia však nesmú ohroziť „samotnú podstatu práva“.⁴⁴ Napríklad konanie trvajúce podstatne dlhý čas môže porušovať právo na prístup k súdu, pretože bráni jednotlivcovi, aby dosiahol „rozhodnutie“ sporu.⁴⁵ Prípustné obmedzenia sú podrobnejšie opísané v kapitole 6.

V práve EÚ sa v článku 47 Charty základných práv EÚ uvádza: „Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom. Každý musí mať možnosť poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať.“⁴⁶ Článok 47 sa vzťahuje na všetky práva a slobody vyplývajúce z práva EÚ, vo Vysvetlivkách k charte sa potvrdzuje, že zodpovedá právam uvedeným v článku 6 ods. 1 EDLP bez obmedzenia článku 6 na občianske práva a záväzky.⁴⁷ Článkom 47 sa preto zabezpečuje najmenej ochrana poskytovaná článkom 6 EDLP, pokiaľ ide o všetky práva a slobody vyplývajúce z práva EÚ.⁴⁸ Toto výslovné spojenie znamená, že prípady uvedené v rámci práva Rady Európy budú relevantné v práve EÚ, pokiaľ nie je uvedené inak. Ako sa však uvádza v kapitole 1, Charta základných práv EÚ sa vnútroštátne uplatňuje len vtedy, ak členské štáty vykonávajú právo EÚ (alebo sa od neho odchyľujú).⁴⁹

40 ESLP, *Ferrazzini proti Taliansku*, č. 44759/98, 12. júla 2001, bod 29.

41 ESLP, *Maaouia proti Francúzsku*, č. 39652/98, 5. októbra 2000, bod 40.

42 ESLP, *Pierre-Bloch proti Francúzsku*, č. 24194/94, 21. októbra 1997, body 49 – 52.

43 ESLP, *Ashingdane proti Spojenému kráľovstvu*, č. 8225/78, 28. mája 1985, bod 57.

44 *Tamže*.

45 ESLP, *Kutic proti Chorvátsku*, č. 48778/99, 1. marca 2002, bod 25.

46 Článok 47 Charty základných práv EÚ je relevantný aj v prípade súdnej ochrany poskytovanej samotným SDEÚ.

47 SDEÚ, C-619/10, *Trade Agency Ltd proti Seramico Investments Ltd*, 6. septembra 2012, bod 52.

48 SDEÚ, C-199/11, *Europese Gemeenschap proti Otis NV a iní*, 6. novembra 2012, bod 47.

49 Vo veci obmedzení článku 6 pozri napríklad ESLP, *Maaouia proti Francúzsku*, č. 39652/98, 5. októbra 2000. Vo veci rozsahu článku 47, pozri SDEÚ, C-370/12, *Thomas Pringle proti Government of Ireland, Ireland a the Attorney General*, 27. novembra 2012, body 178 – 182.

Článok 47 Charty základných práv EÚ stelesňuje právnu zásadu EÚ, že členské štáty musia zabezpečiť účinnú súdnu ochranu práv jednotlivca, ktoré vyplývajú z práva Únie (vrátane práv charty). Znamená to, že právo na prístup k súdu sa uplatňuje vždy, ak ide o práva a slobody garantované právom EÚ. Je na členských štátoch EÚ, aby zaviedli systém právnych prostriedkov nápravy a postupov, ktorými sa zabezpečuje dodržiavanie práv podľa práva EÚ.⁵⁰ Vnútroštátne právne predpisy nesmú ohrozovať účinnú súdnu ochranu týchto práv.⁵¹

Príklad: Vo veci *Boxus a iní proti Région wallonne*,⁵² predložil belgický súd otázku týkajúcu sa smernice o posudzovaní vplyvov na životné prostredie potom, čo valónsky parlament povolil projekt legislatívnym aktom (dekrétom), proti ktorému podľa vnútroštátneho práva nebol dostupný proces vecného preskúmania.

SDEÚ potvrdil, že právomoc vykonať preskúmanie legislatívneho aktu je nevyhnutná na zabezpečenie účinnej súdnej ochrany individuálnych procesných práv aj v prípade, že sa to nestanovuje vo vnútroštátnom práve.

Tak ako v prípade práva Rady Európy, ani právo na prístup k súdu podľa práva EÚ nie je absolútne. Môže byť obmedzené vnútroštátnymi procesmi, aby sa zabezpečila efektívny výkon spravodlivosti. Prípustné obmedzenia sú podrobnejšie opísané v kapitole 6.

V záujme zjednodušenia prístupu k súdom v cezhraničných situáciách bolo prijatých niekoľko nástrojov sekundárneho práva EÚ s povahou medzinárodného práva súkromného, napomáhajúcich určiť, súdy ktorých členských štátov sú príslušné rozhodovať v občianskoprávnom spore. Tieto nástroje sa týkajú súdnej právomoci, príslušného práva a uznania a vykonávania rozsudkov v oblasti občianskeho práva. Príklady zahŕňajú predpisy týkajúce sa súdnej právomoci a regulácie a vykonávania rozsudkov v občianskoprávných a obchodných

50 SDEÚ, C-432/05, *Unibet (London) Ltd a Unibet (International) Ltd proti Justitiekanslern*, 13. marca 2007, body 37 – 42.

51 SDEÚ, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*, 22. decembra 2010, bod 59.

52 Spojené veci, C-128/09 až C-131/09, C-134/09 a C-135/09, *Antoine Boxus a Willy Roua, Guido Durllet a i., Paul Fastrez a Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page a Léon L'Hoir a Nadine Dartois proti Région wallonne*, 18. októbra 2011, body 49 – 57.

veciach, v manželských veciach a veciach rodičovských práv a povinností a v dedičských veciach (pozri tiež **oddiel 6.3**).⁵³

2.1.2. Vymedzenie pojmu „súdny orgán“

V práve Rade Európy aj práve EÚ sa používa pojem „súdny orgán“, nie súd. Termínu súdny orgán sa pripisuje autonómny význam a ESLP a SDEÚ uplatňovali jednotné zásady určovania toho, či sa orgán kvalifikuje ako súdny orgán.

V práve Rady Európy je súdny orgán charakterizovaný jeho súdnou funkciou.⁵⁴ Nemusi to byť tzv. klasický súd.⁵⁵ Súdny orgán môže byť orgán zriadený na rozhodovanie vo veciach obmedzeného počtu osobitných záležitostí (napríklad náhrady) za predpokladu, že poskytuje náležité záruky.⁵⁶

Príklad: Vo veci *Julius Kloiber Schlachthof GmbH a iní proti Rakúsku*⁵⁷ sťažujúce sa spoločnosti vykonávali porážanie dobytka a ošípaných, za čo museli platiť poľnohospodárske trhové poplatky štátnej rade pre poľnohospodársky trh (AMA). AMA vydala platobné rozkazy a uložila príplatok za ich neplatenie. Sťažovatelia sa odvolali a žiadali ústne prejednávania veci. Federálny minister, ktorý konal ako odvolací orgán, zamietol ich odvolania bez prejednávania veci. Sťažovatelia sa sťažovali, že v konaní nerozhodol súdny orgán.

53 **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 44/2001** z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, Ú. v. ES 2001 L 12; **nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012** z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (prepracované znenie), Ú. v. EÚ 2012 L 351 (Dánsko sa nezúčastnilo na prijatí); **nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012** o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve, Ú. v. EÚ 2012 L 201/107; **nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003** z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, Ú. v. ES 2003 L 338/1; alebo **nariadenie Rady (ES) č. 4/2009** z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti, Ú. v. EÚ 2009 L 7/1.

54 ESLP, *Belilos proti Švajčiarsku*, č. 10328/83, 29. apríla 1988, bod 64.

55 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7819/77 a 7878/77, 28. júna 1984, bod 76.

56 ESLP, *Lithgow a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 a 9405/81, 8. júla 1986, bod 201.

57 ESLP, *Julius Kloiber Schlachthof GmbH a iní proti Rakúsku*, č. 21565/07, 21572/07, 21575/07 a 21580/07, 4. apríla 2013.

ESLP zdôraznil, že súdny orgán je charakterizovaný svojou súdnou funkciou, čo znamená rozhodovanie vecí v jeho právomoci prostredníctvom uplatňovania práva a po vykonaní konania predpísaným spôsobom. Ďalšími požiadavkami bola nezávislosť, nestrannosť, trvanie funkčného obdobia jeho členov a dostupnosť procesných záruk – z ktorých niektoré sa objavili v znení článku 6. Súd rozhodol, že ani AMA, ani minister nebolo možné kvalifikovať ako súdne orgány a že došlo k porušeniu článku 6 ods. 1.

Primerané záruky zahŕňajú:

- právomoc vydávať záväzné rozhodnutia;⁵⁸
- schopnosť rozhodovať o veciach v jeho právomoci na základe právnych predpisov na základe konania vykonaného predpísaným spôsobom;⁵⁹
- úplnú právomoc v danej veci;⁶⁰
- nezávislosť a nestrannosť (pozri [oddiel 2.2](#)).

Súdne orgány takisto musia byť „zriadené zákonom“. Znamená to, že štáty sú povinné prijať osobitné zákony stanovujúce a potom riadiace fungovanie vnútroštátnych súdov. Vyžaduje sa stálosť, takže sa vylučujú orgány, ktoré vykonávajú súdnu funkciu na základe dohody medzi účastníkmi danej veci. Môže to však byť aj orgán zriadený na rozhodnutie v obmedzenom počte osobitných prípadov za predpokladu, že poskytuje náležité záruky.⁶¹ Ak správny orgán neposkytuje záruky podľa článku 6 ods. 1, musí existovať právo odvolať sa na súdny orgán, ktorý ich poskytuje.⁶²

Súdnym orgánom ešte môže byť aj orgán, ak vykonáva iné funkcie okrem súdnych funkcií (napr. správne, disciplinárne alebo poradné funkcie), ale nemôže vykonávať súdne aj výkonné funkcie.⁶³ Podobne môžu súdne orgány zahŕňať

58 ESLP, *Bentham proti Holandsku*, č. 8848/80, 23. októbra 1985, body 40 a 43.

59 ESLP, *Sramek proti Rakúsku*, č. 8790/79, 22. októbra 1984, bod 36.

60 ESLP, *Galina Kostova proti Bulharsku*, č. 36181/05, 12. novembra 2013, bod 59.

61 ESLP, *Lithgow a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 a 9405/81, 8. júla 1986, bod 201.

62 ESLP, *Albert a Le Compte proti Belgicku*, č. 7299/75 a 7496/76, 10. februára 1983.

63 ESLP, *Bentham proti Holandsku*, č. 8848/80, 23. októbra 1985, bod 43.

sudcov, ktorí nie sú právnici, alebo členov, ktorí majú iné ako súdne funkcie, pokiaľ dodržiavajú požiadavky nezávislosti a nestrannosti.⁶⁴

Nakoniec, určenie toho, či sa orgán kvalifikuje ako súdny orgán, závisí od okolností daného prípadu. Rozhodnutie sa prijme s použitím horeuvedených zásad. Napríklad orgán, ktorý môže vydávať len poradné stanoviská,⁶⁵ by nespĺňal vymedzenie súdneho orgánu, zatiaľ čo rozhodcovský orgán s príslušnými zárukami na rozhodovanie v osobitných záležitostiach by ich spĺňal.⁶⁶ Podrobnejšie informácie pozri v **oddielu 2.4**, ktorý sa týka iných ciest k spravodlivosti.

Podľa práva EÚ sa článkom 47 Charty základných práv EÚ garantuje právo na spravodlivé prejednanie veci pred súdnym orgánom. SDEÚ sa zaoberal významom pojmu súdny orgán v súvislosti s rozhodovaním o tom, či sa môže konkrétny subjekt obrátiť vo veci na SDEÚ na účel prejudiciálneho konania, čo môžu robiť vnútroštátne súdy a súdne orgány (pozri **kapitulu 1** o prístupe k spravodlivosti).⁶⁷ Na to, aby sa orgán obracajúci sa vo veci na SDEÚ kvalifikoval ako súdny orgán na tento účel, musí:

- byť zriadený zákonom;
- byť stály;
- byť nezávislý a nestranný (pozri ďalej);
- zahŕňať *kontradiktórne* konanie;
- mať povinnú jurisdikciu;

64 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7819/77 a 7878/77, 28. júna 1984, bod 81. Pokiaľ ide o účasť prísediacich, pozri tiež ESLP, *Ibrahim Gürkan proti Turecku*, č. 10987/10, 3. júla 2012, bod 18.

65 ESLP, *Bentham proti Holandsku*, č. 8848/80, 23. októbra 1985.

66 ESLP, *Lithgow a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 a 9405/81, 8. júla 1986.

67 ZFEÚ, článok 267. Pozri tiež SDEÚ, *Informácie o podávaní návrhov na začatie prejudiciálnych konaní vnútroštátnymi súdmi*, 5. decembra 2009, Ú. v. EÚ C 2009 C 297/01, bod 9 (potvrdzujúci, že „povahu súdneho orgánu vykladá Súdny dvor ako samostatný pojem, a tento pojem je autonómny pojem práva Únie“).

- uplatňovať normy právneho štátu.⁶⁸

Zámerom konania pred orgánom je, aby viedlo k rozhodnutiam súdnej povahy.⁶⁹

Príklad: Vo veci *Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgeo Politismou kai Tourismou proti Ypourgeo Politismou kai Tourismou – Ypiresia Dimosionomikou Elenchou*⁷⁰ sťažovateľ (*Elegktiko Synedrio*, grécky dvor audítorov) predložil otázky o zlučiteľnosti vnútroštátnych pravidiel umožňujúcich zamestnancom verejného sektora vziať si dovolenku na účel činnosti odborových zväzov s právom EÚ. SDEÚ musel posúdiť, či *Elegktiko Synedrio* je súdnym orgánom v zmysle článku 267 ZFEÚ.

SDEÚ rozhodol, že *Elegktiko Synedrio* nepredstavuje súdny orgán, pretože: i) má prepojenia na ministerstvo, čo znamená, že nemal postavenie tretej osoby vo vzťahu k záujmom, o ktoré ide vo veci samej, ii) právomoc bola obmedzená na predbežnú kontrolu výdavkov štátu a nezahŕňala prijatie rozhodnutia, iii) jeho rozhodnutie nemá právnu silu rozhodnutej veci (právoplatného rozsudku) a jeho konanie nepatrí do rámca konania, v ktorom sa má rozhodnúť na základe rozhodnutia súdnej povahy a iv) príjemca predmetnej platby nebol účastníkom konania pred *Elegktiko Synedrio*.

Tak ako v práve Rady Európy, aj podľa práva EÚ sa rozhodcovské orgány všeobecne nepovažujú za súdne orgány z dôvodu voliteľnej povahy konania a chýbajúceho zapojenia štátnych orgánov (pozri [oddiel 2.4](#) o iných cestách k spravodlivosti).⁷¹

68 SDEÚ, C-54/96, *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH proti Bundesbaugesellschaft Berlin mbH*, 17. septembra 1997, bod 23.

69 SDEÚ, C-443/09, *Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura (CCIAA) di Cosenza proti Grillo Star Srl.*, 19. apríla 2012, body 20 – 21.

70 SDEÚ, C-363/11, *Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgio Politismou kai Tourismou proti Ypourgeo Politismou kai Tourismou – Ypiresia Dimosionomikou Elenchou*, 19. decembra 2012, body 19 – 31.

71 SDEÚ, C-125/04, *Guy Denuit a Betty Cordenier proti Transorient - Mosaïque Voyages et Culture SA.*, 27. januára 2005, bod 13. Vo veci, v ktorej sa rozhodcovský súd považoval za súdny orgán, pozri SDEÚ, C-555/13, *Merck Canada Inc. proti Accord Healthcare Ltd a ini.*, 13. februára 2014, body 18 – 25.

Príklad: Vo veci *Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a iní* (Bulharsko a Európskej komisie ako vedľajší účastníci),⁷² podala bulharská Komisia na ochranu pred diskrimináciou (KZD) návrh na začatie prejudiciálneho konania vo veci rôznych ustanovení práva EÚ týkajúcich sa diskriminácie a ochrany spotrebiteľa.

SDEÚ potvrdil, že vnútroštátny orgán môže byť klasifikovaný ako súdny orgán v zmysle článku 267 ZFEÚ pri vykonávaní súdnych funkcií, ale nemôže byť ako taký uznaný pri výkone iných funkcií, ako sú funkcie správnej povahy. Bolo preto potrebné rozhodnúť, v akej osobitnej právomoci konal orgán, keď predložil otázky na rozhodnutie SDEÚ. V tomto prípade viedli rôzne faktory súd k zamietnutiu tvrdenia, že konanie pred orgánom malo viesť k rozhodnutiu súdnej povahy. Tieto faktory zahŕňali: že KZD mohla konať z vlastného podnetu a mala rozsiahle vyšetrovacie právomoci; právomoc KZD pridať sa k osobám v konaní z vlastnej iniciatívy; že KZD by bolo odporcom v súdnom konaní, ak by došlo k odvolaniu sa proti rozhodnutiu a že KZD mohla zrušiť svoje rozhodnutia.

2.2. Nezávislosť a nestrannosť súdov

Kľúčové body

- V práve Rady Európy a práve EÚ sa vyžaduje, aby boli súdne orgány nezávislé a nestranné.
- SDEÚ a ESLP stanovili podrobné pravidlá nezávislosti na zaručenie neutrality. Tieto pravidlá sa týkajú spôsobu menovania členov súdneho orgánu, trvania ich funkčného obdobia a existencie záruk proti vonkajšiemu tlaku.
- Súdny orgán sa považuje za nestranný, pokiaľ sa nepreukáže opak. Zaujatosť môže byť subjektívna (týkajúca sa osobnej zaujatosti konkrétneho sudcu) alebo objektívna (týkajúca sa výskytu zaujatosti). Je zložité preukázať existenciu subjektívnej zaujatosti.

72 SDEÚ, C-394/11, *Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a iní* (Bulharsko a zasahovanie Európskej komisie), 31. januára 2013, bod 26.

Nezávislosť a nestrannosť sa často skúmajú spolu a sú úzko prepojené, preto môže byť zložité rozlíšiť ich.⁷³ Nezávislosť sa však všeobecne týka štruktúry súdneho orgánu, zatiaľ čo nestrannosť je individuálnou vlastnosťou subjektu s rozhodovacou právomocou.⁷⁴

Nezávislosť

V práve Rady Európy sú v judikatúre týkajúcej sa článku 6 EDLP stanovené podrobné pravidlá o nezávislosti súdnictva, ktoré ho majú chrániť pred vonkajšími tlakmi a zaručiť neutralitu.⁷⁵ Tieto pravidlá sa vzťahujú na spôsob menovania členov súdneho orgánu, trvanie ich funkčného obdobia a existencie záruk proti vonkajšiemu tlaku.⁷⁶

Príklad: Vo veci *Maktouf a Damjanović proti Bosne a Hercegovine*⁷⁷ boli obaja sťažovatelia odsúdení za vojnové zločiny súdom Bosny a Hercegoviny (Štátnym súdom). Štátny súd bol zložený z medzinárodných a vnútroštátnych sudcov a mal právomoc rozhodovať vo veciach, ktoré zahŕňali vojnové zločiny. Prvý sťažovateľ tvrdil, že Štátny súd nebol nezávislý, pretože dvoch jeho členov menoval Úrad vysokého predstaviteľa v Bosne a Hercegovine na obdobie dvoch rokov s možnosťou znovuzvolenia.

ESLP tento argument zamietol. Nezistil príčinu pochybovať o tom, že medzinárodní sudcovia Štátneho súdu boli nezávislí od politických orgánov Bosny a Hercegoviny, od účastníkov sporu a od inštitúcie Vysokého predstaviteľa. Ich menovanie bolo vedené želaním posilniť nezávislosť komôr Štátneho súdu pre vojnové zločiny a obnoviť dôveru verejnosti v systém súdnictva. To, že príslušní sudcovia boli vybraní spomedzi profesionálnych sudcov v ich príslušných krajinách, predstavovalo ďalšiu záruku proti vonkajšiemu tlaku. Nedošlo k porušeniu článku 6 EDLP.

73 Pozri napríklad ESLP, *Findlay proti Spojenému kráľovstvu*, č. 22107/93, 25. februára 1997, bod 73.

74 ESLP, *Parlov-Tkalčić proti Chorvátsku*, č. 24810/06, 22. decembra 2009, body 86 – 87.

75 Pre podrobnejšie informácie o práve na spravodlivé a verejné prejednanie veci príslušným nezávislým a nestranným súdom pozri Výbor OSN pre ľudské práva (HRC) (2007), *General Comment 32*, 23. augusta 2007, body 19 – 23.

76 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7819/77 a 7878/77, 28. júna 1984, bod 78.

77 ESLP, *Maktouf a Damjanović proti Bosne a Hercegovine*, č. 2312/08 a 34179/08, 18. júla 2013, body 48 – 53.

Sudcov môže menovať výkonná moc, ale zákonom sa musí zabezpečiť, aby nedostávali pokyny o tom, ako majú vykonávať svoje povinnosti.⁷⁸ Nemá sa zasahovať do právoplatných, záväzných a vykonateľných rozsudkov súdu.⁷⁹

Dĺžka menovania sudcov takisto prispieva k nezávislosti. Členovia súdneho orgánu nemusia byť menovaní na celý život. Dôležitejšie je, aby dĺžka funkčných období bola stabilná a bez zásahov zvonku. Členovia súdneho orgánu musia byť chránení minimálne proti ich odvolaniu počas výkonu ich funkčného obdobia.⁸⁰ Chýbajúce primerané záruky proti odvolaniu znižujú úroveň nezávislosti súdneho orgánu.⁸¹

Zdanie nezávislosti je takisto dôležité, nie však rozhodujúce, na účel stanovenia nedostatočnej nezávislosti.⁸² Pri rozhodovaní o tom, či existuje oprávnený dôvod obávať sa, že konkrétny súd je nedostatočne nezávislý alebo nestranný, sú dôležité, nie však rozhodujúce, názory účastníkov konania. Pochybnosti musia byť objektívne opodstatnené.⁸³ Napríklad ak dvaja prísediaci znalci, ktorí boli súčasťou súdneho konania zaoberajúceho sa žiadosťou o preskúmanie lízingovej zmluvy, boli menovaní združeniami, ktoré mali záujem na jej pokračovaní, obavy sťažovateľa vo veci nestrannosti boli opodstatnené.⁸⁴

V práve EÚ je na základe požiadavky nezávislosti súdny orgán povinný konať ako subjekt v postavení tretej strany s rozhodovacou právomocou, ktorý je nezávislý od správnych orgánov a účastníkov.⁸⁵

Príklad: Vo veci *Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*⁸⁶ pán Wilson predložil vnútroštátnym súdom návrh, pričom

78 ESLP, *Beaumartin proti Francúzsku*, č. 15287/89, 24. novembra 1994, bod 38.

79 ESLP, *DRAFT - OVA a.s. proti Slovensku*, č. 72493/10, 9. júna 2015, body 80 – 86.

80 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7819/77 a 7878/77, 28. júna 1984, bod 80.

81 ESLP, *Henryk Urban a Ryszard Urban proti Poľsku*, č. 23614/08, 30. novembra 2010, body 49 – 53. Pozri tiež Rada Európy, Poradný výbor európskych sudcov (CCJE) (2001), *Opinion N° 1 on standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges*, 23. novembra 2001.

82 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7819/77 a 7878/77, 28. júna 1984, bod 81.

83 ESLP, *Fruni proti Slovensku*, č. 8014/07, 21. júna 2011, bod 141.

84 ESLP, *Langborger proti Švédsku*, č. 11179/84, 22. júna 1989, bod 35.

85 SDEÚ, C-24/92, *Pierre Corbiau proti Administration des contributions*, 30. marca 1993, bod 15.

86 SDEÚ, C-506/04, *Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, 19. septembra 2006, body 47 – 53.

tvrdil, že zavedením jazykovej požiadavky Luxembursko vytvorilo nespravodlivé prekážky vo vykonávaní smernice 98/5/ES o uľahčení trvalého výkonu právnického povolania v inom členskom štáte ako v tom, v ktorom bola získaná kvalifikácia.⁸⁷ Vyžadovalo sa, aby sa právnici zúčastnili ústnej skúšky pred advokátskou komorou. Pán Wilson sa odmietol zúčastniť a v dôsledku toho ho advokátska komora odmietla zaregistrovať. Toto rozhodnutie napadol pred Disciplinárnou a správnu radou, ktorých bolo zložená výhradne z právnikov s luxemburskou štátnou príslušnosťou. Správny súd požiadal SDEÚ o prejudiciálne konanie o tom, či odvolacie orgány, ako je Disciplinárna a správna rada predstavujú prostriedok nápravy pred súdom alebo tribunálom v súlade s vnútroštátnym právom v zmysle článku 9 smernice.

SDEÚ uviedol, že nezávislosť, ktorá je súčasťou výkonu súdnictva, znamená, aby mal dotknutý orgán postavenie tretieho subjektu voči orgánu, ktorý vydal rozhodnutie, proti ktorému bol podaný opravný prostriedok. Okrem toho pojem nezávislosť predpokladá dve hľadiská: i) súdny orgán je bez vonkajších zásahov alebo nátlakov a ii) „vnútornú nestrannosť“, ktorou sa zabezpečuje, že účastníci konania majú rovnaké podmienky.⁸⁸

Nestrannosť

V práve Rady Európy a EÚ je nestrannosť úzko prepojená s nezávislosťou. Vyžaduje si, aby bol subjekt s rozhodovacou právomocou pri rozhodovaní o sporoch otvorený a bez predsudkov.

Príklad: Vo veci *İbrahim Gürkan proti Turecku*⁸⁹ vojenský trestný súd uväznil sťažovateľa na odňatie slobody v trvaní dva a pol mesiaca za svojvoľné neuposlušnosť nadriadeného. Súd bol zložený z vojenského úradníka bez právnickej odbornej prípravy a dvoch vojenských sudcov.

87 *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 98/5/ES* zo 16. februára 1998 o uľahčení trvalého výkonu právnického povolania v inom členskom štáte ako v tom, kde bola získaná kvalifikácia, Ú. v. ES 1998 L 77.

88 Vo veci vonkajšieho tlaku pozri SDEÚ, C-103/97, *Josef Köllensperger GmbH & Co. KG a Atzwanger AG proti Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz*, 4. februára 1999, bod 21 (podmienky týkajúce sa odvolania členov boli príliš všeobecné na to, aby poskytli záruku proti neprímeraným nátlakom). Vo veci vnútornej nestrannosti pozri SDEÚ, C-407/98, *Katarina Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*, 6. júla 2000, bod 32 (zavedená objektívna ochrana v štátnej ústave).

89 ESPL, *İbrahim Gürkan proti Turecku*, č. 10987/10, 3. júla 2012, bod 19.

ESLP uviedol, že účasť prísediacich sudcov nebola nevyhnutne v rozpore s článkom 6 a že chýbajúca právnická kvalifikácia vojenského úradníka mu nebránila v nezávislosti alebo nestrannosti. Vojenský úradník však zostal slúžiť v armáde a podliehal vojenskej disciplíne. Bol menovaný svojimi nadriadenými a nemal rovnaké ústavné ochranné opatrenia ako dvaja vojenski sudcovia. Vojenský trestný súd nemohol byť preto považovaný za nezávislý a nestranný.

Nestrannosť zahŕňa dva prvky:

- subjektívny prvok týkajúci sa osobných predsudkov alebo zaujatosti konkrétneho sudcu;
- objektívny prvok týkajúci sa otázok ako je zdanie zaujatosti.⁹⁰

O súdnom orgáne sa usudzuje, že je bez osobných predsudkov, pokiaľ sa nepreukáže opak.⁹¹ Preukázanie subjektívnej zaujatosti si vyžaduje určenie osobných presvedčení konkrétneho sudcu v danej veci, čo je veľmi zložitú. Príklady subjektívnej zaujatosti zahŕňajú prejavy nepriateľskosti alebo zlovôle sudcu alebo dôkazy o tom, že sudca zariadil, aby mu bol prípad pridelený z osobných dôvodov.⁹² Veľká väčšina prípadov, v ktorých sa údajne vyskytuje nedostatočná nestrannosť, je zameraná na skúšku objektívnosti, ktorá zahŕňa uistenie sa o tom, či sudca poskytol dostatočné záruky na to, aby sa v tomto smere vylúčili akékoľvek oprávnené pochybnosti.⁹³ Príklady nedostatočnej objektívnej nestrannosti zahŕňajú existenciu úzkych rodinných väzieb s obhajcom protistrany a sudcom⁹⁴ alebo pracovné vzťahy medzi sudcom a druhým účastníkom konania.⁹⁵ Byť objektívne nestranný tiež znamená poskytovať dostatočné záruky na to, aby sa v tomto smere vylúčili akékoľvek oprávnené pochybnosti.⁹⁶ Samotná skutočnosť, že súd vykonáva dva druhy funkcií v súvislosti s tým istým rozhodnutím (poradnú a súdnu) môže predstavovať pochybnosti o jeho štruktúrálnej

90 Pozri tiež Rada Európy, CCJE (2002), *Opinion N° 3 on ethics and liability of judges*, 19. novembra 2002.

91 ESLP, *Kyprianou proti Cypru*, č. 73797/01, 15. decembra 2005, bod 119.

92 ESLP, *Morice proti Francúzsku*, č. 29369/10, 23. apríla 2015, bod 74.

93 *Tamže* bod 119. Pozri tiež ESLP, *Gautrin a iní proti Francúzsku*, č. 21257/93, 20. mája 1998, bod 58.

94 ESLP, *Micallef proti Malte*, č. 17056/06, 15. októbra 2009, bod 102.

95 ESLP, *Pescador Valero proti Španielsku*, č. 62435/00, 17. júna 2003, body 27 – 28.

96 ESLP, *Fey proti Rakúsku*, č. 14396/88, 24. februára 1993, bod 28.

nestrannosti.⁹⁷ Ďalej, prítomnosť vládneho úradníka na rozhodovaní súdu sa tiež považuje za porušenie článku 6.⁹⁸ Samotné postupy, ktoré používajú súdy na posudzovanie podnetov o údajnej zaujatosti, musia byť bez zaujatosti (napríklad sudcovia obvinení zo zaujatosti by nemali byť žiadani, aby preskúmali odôvodnenosť návrhu).⁹⁹

V práve EÚ sa dôsledne sledovali zásady stanovené judikatúrou ESLP, pokiaľ ide o uvedené dva aspekty nestrannosti: subjektívnu a objektívnu nestrannosť. Nezávislosť sa považuje za predpoklad nestrannosti a požadujú sa primerané pravidlá, pokiaľ ide o zloženie orgánu a postavenie jeho členov.¹⁰⁰

Príklad: *Chronopost SA a La Poste/Union française de l'express*¹⁰¹ sa týkal tvrdenia, že infraštruktúrna pomoc predstavovala štátnu pomoc. Vec sa dvakrát dostala pred prvostupňový súd (CFI) s rôznym zložením súdu, ale rovnakým sudcom spravodajcom. Na druhom prejednaní veci CFI potvrdil svoje prvé rozhodnutie, a to existenciu štátnej pomoci. Odvolajúci tvrdili, že druhý CFI nebol nestranný súdny orgán, pretože v ňom bol rovnaký sudca spravodajca a rozhodnutie bolo poznačené zaujatosťou.

SDEÚ stanovil preskúmanie nestrannosti takto: i) členovia súdneho orgánu musia byť subjektívne nestranní, žiadni z nich nesmie prejavovať osobnú zaujatosť (osobná nestrannosť sa predpokladá, pokiaľ sa nepreukáže opak), a ii) súdny orgán musí byť objektívne nestranný poskytovaním dostatočných záruk na vylúčenie akýchkoľvek oprávnených pochybností v tomto ohľade. SDEÚ odmietol tvrdenie o zaujatosti. Na základe skutkových okolností sa nezistilo, že bolo zloženie komory nezákonné.

97 ESLP, *Procola proti Luxembursku*, č. 14570/89, 28. septembra 1995, bod 45. Pozri na porovnanie ESLP, *Kleyn a iní proti Holandsku*, č. 39343/98, 39651/98, 43147/98 a 46664/99, 6. mája 2003, bod 27.

98 ESLP, *Martinie proti Francúzsku*, č. 58675/00, 12. apríla 2006, body 53 – 55.

99 ESLP, *A.K. proti Lichtenštajnsku*, č. 38191/12, 9. júla 2015.

100 SDEÚ, C-506/04, *Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, 19. septembra 2006, bod 53.

101 SDEÚ, spojené veci C-341/06 P a C-342/06 P, *Chronopost SA a La Poste proti Union française de l'express (UFEX) a iní*, 1. júla 2008, bod 54.

2.3. Čo je spravodlivé a verejné prejednanie vecí?

Kľúčové body

- Prístup k spravodlivosti vyžaduje prejednanie vecí, ktoré je procesne spravodlivé a verejné.
- Právo na spravodlivé a verejné prejednanie vecí je zakotvené v článku 6 ods. 1 EDLP a článku 47 Charty základných práv EÚ. Osobitné ochranné opatrenia pre spravodlivý proces v trestnom konaní sa okrem toho nachádzajú v článku 6 ods. 2 a 3 EDLP a článku 48 charty.
- Právo na spravodlivé prejednanie vecí v zásade zahŕňa právo na rovnosť zbraní, zásadu kontradiktórnosti konania a právo na odôvodnené rozhodnutie, ako aj právo na zabezpečenie výkonu právoplatného rozsudku.
- Verejné prejednanie vecí zabezpečuje kontrolu súdnictva. Právo na verejné prejednanie vecí si takisto vyžaduje, aby mal jednotlivec právo zúčastniť sa a vypočuť si dokazovanie.

Podľa práva Rady Európy sa právo na spravodlivé a verejné prejednanie vecí podľa článku 6 EDLP uplatňuje v súvislosti s trestnými obvineniami a spormi týkajúcimi sa občianskych práv a záväzkov (pozri **oddiel 2.1**). **V práve EÚ** sa podľa článku 47 Charty základných práv toto právo vzťahuje na všetky druhy konaní týkajúcich sa práv a slobôd vyplývajúcich z práva EÚ.

Judikatúra týkajúca sa práva na spravodlivý proces je rozsiahla. V tomto oddiele sú opísané niektoré základné črty tohto práva, ku ktorým patrí: právo na rovnosť zbraní, zásada kontradiktórnosti konania a právo na odôvodnené rozhodnutie. Ako sa uvádza v **kapitole 1**, judikatúra ESLP je relevantná pre výklad práv charty v prípadoch, keď dané práva zodpovedajú. Článok 47 Charty základných práv EÚ v tomto bode zodpovedá článku 6 EDLP.

2.3.1. Spravodlivé prejednanie vecí

Podľa práva Rady Európy to, či sa prejednanie vecí považuje za spravodlivé, závisí od všetkých okolností prípadu vrátane schopnosti jednotlivca získať prístup k spravodlivosti. Do úvahy sa musí vziať konanie ako celok (t. j. od začatia konania vrátane policajného výsluchu v trestných veciach, po právoplatné

rozhodnutie v odvolacom konaní).¹⁰² Článok 6 EDLP sa vzťahuje aj na výkon rozsudkov, pretože v konečnom dôsledku platí, že ak jednotlivec nevie zabezpečiť výkon rozsudku na konci konania, právo na spravodlivé prejednanie vecí má malú hodnotu.¹⁰³

Sľubný postup

Zabezpečenie spravodlivého procesu prostredníctvom spoluprejednania vecí

V meste Tarscon vo Francúzsku bol na posilnenie účasti detí vyvinutý špecializovaný postup nazývaný spoluprejednanie vecí. Toto umožňuje sociálnym pracovníkom pridať sa k deťom počas prejednaní vecí pred sudcami v občianskoprávných konaniach. Prítomnosť sociálneho pracovníka pomáha dieťaťu vyjadriť svoj názor. Vytvára sa tak aj prostredie, v ktorom sú viac zohľadnené potreby detí. Tento postup takisto zabezpečuje to, aby mohli byť odpovede dieťaťa interpretované z dvoch uhlov pohľadu (sudcu a sociálneho pracovníka), takže prejednanie vecí je spravodlivejšie. Projektu bola venovaná osobitná zmienka v súvislosti s cenou Krištáľové krídla spravodlivosti v roku 2012.

Zdroj: Ocenenie Krištáľové krídla spravodlivosti 2012 organizované spoločne Radou Európy a Európskou komisiou.

Podľa práva Rady Európy a práva EÚ je jednou zo základných požiadaviek práva na spravodlivé prejednanie vecí tzv. rovnosť zbraní medzi účastníkmi konania. Rovnosť zbraní zahŕňa zabezpečenie toho, aby každý účastník konania mal primeranú možnosť prezentovať svoje tvrdenia v podmienkach, ktoré neznevýhodňujú žiadneho z účastníkov. Každá sťažnosť týkajúca sa chýbajúcej rovnosti zbraní „sa bude posudzovať v kontexte celého článku 6 ods. 1, pretože zásada rovnosti zbraní je len jednou črtou širšieho pojmu spravodlivého procesu, ktorý zahŕňa aj základné právo, že konanie má byť kontradiktórne“.¹⁰⁴ SDEÚ vymedzil túto zásadu podobne.¹⁰⁵

¹⁰² ESLP, *Edwards proti Spojenému kráľovstvu*, č. 13071/87, 16. decembra 1992, bod 34.

¹⁰³ ESLP, *Hornsby proti Grécku*, č. 18357/91, 19. marca 1997, bod 40. Pozri tiež Výbor OSN pre ľudské práva (HRC) (2005), vec č. 823/1998, *Czernin proti Českej republike*, 29. marca 2005 (so záverom, že nečinnosť a nadmerné prietahy vo výkone rozhodnutí sú v rozpore s článkom 14 ICCPR).

¹⁰⁴ ESLP, *Ruiz-Mateos proti Španielsku*, č. 12952/87, 23. júna 1993, bod 63, pozri tiež body 63 – 68.

¹⁰⁵ SDEÚ, C-199/11, *Europese Gemeenschap proti Otis NV a iným*, 6. novembra 2012, bod 71.

V trestných veciach je zásada rovnosti zbraní chránená osobitnými právami obhajoby stanovenými v článku 6 ods. 3 písm. d), a to „vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie na vypočúvanie svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako v prípade svedkov proti nemu“. Článok 6. ods. 2 a 3 EDLP a článok 48 Charty základných práv EÚ vysvetľujú ďalšie osobitné záruky týkajúce sa spravodlivého procesu v trestných veciach. Zahŕňajú právo byť bez meškania oboznámený s povahou a dôvodom vzneseného obvinenia a právo na primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby.

V práve EÚ sekundárne právne predpisy obsahujú podrobnejší rozsah práv na spravodlivý proces. Napríklad v smernici 2012/13/EÚ o práve na informácie v trestnom konaní sa stanovuje, že členské štáty musia informovať podozrivé a obvinené osoby o ich právach vrátane práva na prístup k obhajcovi a práva odoprieť výpoveď.¹⁰⁶ Podľa tejto smernice sa musí podozrivým a obvineným osobám, ktoré sú zatknuté, poskytnúť písomné poučenie o právach obsahujúce informácie o ďalších právach vrátane ich práva na prístup k dokumentom týkajúcich sa ich konkrétneho prípadu, ktoré sú v držbe príslušných orgánov – ako sú dôkazy – a ich práva na prístup k naliehavej lekárskej pomoci. Smernica je súčasťou plánu EÚ na posilnenie procesných práv podozrivých a obvinených osôb v trestnom konaní.¹⁰⁷ Tento plán bol prijatý na posilnenie práv jednotlivcov v trestných konaniach v rámci EÚ, ako aj na zabezpečenie vzájomnej dôvery v systémy trestného súdnictva a podporu justičnej spolupráce medzi členskými štátmi. Plán zahŕňa aj smernicu o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní,¹⁰⁸ smernicu o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaniach na základe európskeho zatykača,¹⁰⁹ odporúčanie Komisie o práve na právnu pomoc pre podozrivé alebo obvinené osoby¹¹⁰ a odporúčanie Komisie o procesných zárukách pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v

106 **Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/13/EÚ** z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní, Ú. v. EÚ 2012 L 142.

107 **Uznesenie Rady** z 30. novembra 2009 o pláne na posilnenie procesných práv podozrivých alebo obvinených osôb v trestnom konaní, Ú. v. EÚ 2009 C 295.

108 **Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ** z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní, Ú. v. EÚ 2010 L 280.

109 **Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ** z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody, Ú. v. EÚ 2013 L 294/1. Spojené kráľovstvo a Írsko sa rozhodli neprijíť túto smernicu, a nevzťahuje sa na Dánsko.

110 Európska komisia (2013), **odporúčanie z 27. novembra 2013 o práve podozrivých alebo obvinených osôb na právnu pomoc v trestnom konaní**, Ú. v. EÚ 2013 C 378.

trestnom konaní.¹¹¹ Existuje aj návrh smernice o procesných zárukách pre deti podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní¹¹² a návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o predbežnej právnej pomoci pre podozrivé alebo obvinené osoby pozbavené osobnej slobody a o právnej pomoci v konaní o európskom zatykači.¹¹³

Podľa práva Rady Európy aj práva EÚ je ďalšou základnou zložkou práva na spravodlivé prejednanie vecí zásada kontradiktórnosti konania.¹¹⁴ Požiadavky tejto zásady sú v zásade rovnaké v iných ako trestných veciach a v trestných veciach.¹¹⁵ Zásada kontradiktórnosti konania v praxi zahŕňa:

- právo mať poznatky o všetkých dôkazoch podaných na účel ovplyvnenia rozhodnutia súdu a mať k nim pripomienky;¹¹⁶
- právo mať dost' času na oboznámenie sa s dôkazmi predloženými súdu;¹¹⁷
- právo predkladať dôkazy.¹¹⁸

Súdy musia posúdiť, či postup uplatnený ako celok je v súlade s požiadavkami zásady kontradiktórnosti konania.¹¹⁹

111 Európska komisia (2013), *odporúčanie z 27. novembra 2013 o procesných zárukách pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní*, Ú. v. EÚ 2013 378.

112 Európska komisia (2013), návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o procesných zárukách pre deti podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní, COM(2013) 822.

113 Európska komisia (2013), návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady od Európskej komisie o predbežnej právnej pomoci pre podozrivé alebo obvinené osoby pozbavené osobnej slobody a o právnej pomoci v konaní o európskom zatykači, COM(2013) 824.

114 ESLP, *Ruiz-Mateos proti Španielsku*, č. 12952/87, 23. júna 1993, bod 63; SDEÚ, C-300/11, *ZZ proti Secretary of State for the Home Department*, 4. júna 2013, bod 55. V súvislosti s trestným konaním pozri EDLP, *Brandstetter proti Rakúsku*, č. 11170/84, 12876/87 a 13468/87, 28. augusta 1991, body 66 – 67.

115 ESLP, *Werner proti Rakúsku*, č. 21835/93, 24. novembra 1997, bod 66.

116 ESLP, *Vermeulen proti Belgicku*, č. 19075/91, 20. februára 1996, bod 33.

117 ESLP, *Krčmář proti Českej republike*, č. 35376/97 3. marca 2000, bod 42.

118 ESLP, *Clinique des Acacias a iní proti Francúzsku*, č. 65399/01, 65406/01, 65405/01 a 65407/01, 13. októbra 2005, bod 37.

119 ESLP, *Rowe a Davis proti Spojenému kráľovstvu*, č. 28901/95, 16. februára 2000, bod 62.

Príklad: Vo veci *Užkauskas proti Litve*¹²⁰ litovské orgány zrušili zbrojný preukaz sťažovateľa, pretože podľa policajných záznamov údajne predstaval nebezpečenstvo pre spoločnosť. Musel odovzdať svoje zbrane polícii za úhradu. Sťažovateľ spochybnil zápis svojho mena v pracovných záznamoch, ale táto žaloba bola zamietnutá na základe utajovaného materiálu predloženého políciou. Informácie neboli sťažovateľovi poskytnuté.

Údaje v spise mali rozhodujúci význam v prípade sťažovateľa, pretože sudcovia ich museli zvážiť pri rozhodovaní o tom, či páchal trestnú činnosť. Policajný spis bol jediným dôkazom o údajnej nebezpečnosti sťažovateľa pre spoločnosť. Vzhľadom na to, že sťažovateľ nebol informovaný o dôkazoch proti nemu a nemal príležitosť reagovať na ne (na rozdiel od polície), rozhodovacie konanie nespĺňalo požiadavky kontradiktórnosti konania alebo rovnosti zbraní, a nezahŕňalo primerané opatrenia na ochranu záujmov sťažovateľa. EŠLP dospel k záveru, že v tomto došlo k porušeniu článku 6 EDLP.

Právo na odôvodnené rozhodnutie je ďalším základným aspektom práva na spravodlivé prejednanie vecí.¹²¹ Odôvodneným rozhodnutím sa preukazuje, že prípad bol náležite vypočutý a umožňuje účastníkom konania podať primerané a účinné odvolanie.¹²² Súdny nie sú povinné poskytnúť podrobné odpovede na každý argument a povinnosť uviesť dôvody sa líši podľa povahy rozhodnutia a okolností prípadu.¹²³ V trestnom konaní musí proces pred porotou zahŕňať dostatočné ochranné opatrenia, ktoré umožňujú odporcovi porozumieť, prečo bol uznaný vinným. Môžu zahŕňať usmernenia sudcu o právnych otázkach alebo dôkazoch a presné, jednoznačné otázky, ktoré sudca položí porote.¹²⁴

V občianskoprávných konaniach sú súdy povinné uviesť dostatočné dôvody svojich rozhodnutí, aby mohli jednotlivci podať účinné žiadosti o odvolanie.¹²⁵ Odvolací súd môže napraviť neprimerané odôvodnenie nižšieho súdu. V zásade

120 EŠLP, *Užkauskas proti Litve*, č. 16965/04, 6. júla 2010, body 45 – 51.

121 Pozri Radu Európy, CCEJ (2008), *Opinion N°11 on „the quality of judicial decisions“*, 18. decembra 2008.

122 EŠLP, *Hadjianastassiou proti Grécku*, č. 12945/87, 16. decembra 1992, bod 33. Pozri na porovnanie EŠLP, *Jodko proti Litve (dec.)*, č. 39350/98, 7. septembra 1999. V oblasti práva EÚ pozri SDEÚ, C-619/10, *Trade Agency Ltd proti Seramico Investments Ltd*, 6. septembra 2012, bod 53.

123 EŠLP, *García Ruiz proti Španielsku*, č. 30544/96, 21. januára 1999, bod 26.

124 EŠLP, *Taxquet proti Belgicku*, č. 926/05, 16. novembra 2010, body 93 – 100.

125 EŠLP, *Suominen proti Fínsku*, č. 37801/97, 1. júla 2003, body 36 – 38.

je prijateľné, aby odvolací orgán jednoducho potvrdil dôvody rozhodnutia nižšieho orgánu. Toto sa však nepovažovalo za dostatočné, ak hlavnou sťažnosťou v konkrétnom odvolaní bola neprimeranosť odôvodnenia nižšieho súdu.¹²⁶ Dôvody uvedené odvolacím súdom musia riešiť podstatu problematiky, o ktorej sa má rozhodnúť, spôsobom, ktorý primerane odzrkadľuje jeho úlohu.¹²⁷

Právo na odvolanie

V práve Rady Európy EDLP nezaručuje právo na odvolanie v občianskoprávných konaniach, aj keď sa v protokole č. 7 k EDLP (záväzný len pre signatárske štáty) stanovuje osobitné právo na odvolanie v trestných veciach¹²⁸. ESLP však potvrdil, že ak sa v občianskoprávných alebo trestných konaniach poskytuje odvolací proces, článok 6 sa na ňá vzťahuje.¹²⁹ **V práve EÚ** nie je osobitné právo na odvolanie uvedené v Charte základných práv EÚ, ale judikatúra ESLP musí byť zohľadnená pri výklade článku 47.

2.3.2. Verejné prejednanie veci

V práve Rady Európy a práve EÚ koncept prístupu k spravodlivosti tiež zahŕňa právo na verejné prejednanie veci. Takto sa prispieva k posilňovaniu dôvery v súdy viditeľným a transparentným spravovaním spravodlivosti.¹³⁰ Článok 47 Charty základných práv EÚ v tomto bode zodpovedá článku 6 EDLP.

Implicitne je v práve na verejné prejednanie veci právo na ústne prejednanie veci.¹³¹ Napríklad v trestnom konaní má byť obvinená osoba všeobecne oprávnená zúčastňovať sa prejednávania veci na prvom stupni.¹³² Právo na ústne prejednanie veci je dôležité, pretože osoba nemôže vykonávať ostatné práva podľa článku 6 ods. 3 EDLP, ak nie je prítomná. Osobná účasť odporcu však nemá rovnaký nevyhnutný význam pre odvolacie prejednanie veci ako v prípade

126 ESLP, *Hirvisaari proti Fínsku*, č. 49684/99, 27. septembra 2001, bod 32.

127 ESLP, *Hansen proti Nórsku*, č. 15319/09, 2. októbra 2014, body 71 a nasl.

128 Rada Európy, *protokol č. 7 k EDLP*, CETS č.117, 1984, článok 2.

129 Pozri napríklad ESLP, *Monnell a Morris proti Spojenému kráľovstvu*, č. 9562/81 a 9818/82, 2. marca 1987, bod 54.

130 ESLP, *Pretto proti Taliansku*, č. 7984/77, 8. decembra 1983, bod 21.

131 ESLP, *Allan Jacobsson proti Švédsku (č. 2)*, č. 16970/90, 19. februára 1998, bod 46. Pozri tiež SDEÚ, C-399/11, *Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal*, 26. februára 2013, bod 49.

132 ESLP, *Tierce a iní proti v. San Marínu*, č. 24954/94, 24971/94, 24972/94, 25. júla 2000, bod 94; ESLP, *Jussila proti Fínsku* [VK], č. 73053/01, 23. novembra 2006, bod 40.

súdneho pojednávania. Spôsob, akým sa článok 6 uplatňuje na konanie pred odvolacími súdmi závisí od osobitných charakteristík daného konania a musí sa zohľadňovať celé konanie vo vnútroštátnom právnom poriadku a úloha, ktorú v ňom plní odvolací súd.¹³³ Okrem toho, právo na ústne prejednanie vecí nie je absolútne a niektoré okolnosti môžu odôvodniť jeho nevykonanie v závislosti od povahy otázok, v ktorých má súd rozhodnúť.¹³⁴ Ústne prejednanie vecí sa napríklad nemusí vyžadovať, ak nie sú pochybnosti o dôveryhodnosti alebo spochybennej skutočnosti, ktoré si vyžadujú ústne predloženie dôkazov alebo krížový výsluch svedkov.¹³⁵ Ak sa trestné súdne pojednávanie koná *in absentia* a odporca nevie o konaní, odporca musí byť schopný získať nové rozhodnutie o odôvodnenosti obvinenia od súdu, keď sa o tom dozvie. V občianskoprávnom konaní môže byť možné postupovať bez prejednávania vecí v prípadoch predstavujúcich právne otázky obmedzenej povahy¹³⁶ alebo v prípade, že je konanie výhradne právne alebo technické.¹³⁷ V zásade však má jednotlivec právo na verejné ústne prejednanie vecí pred prvým a jediným súdnym orgánom, ktorý skúma jeho prípad.¹³⁸

V článku 6 ods. 1 EĎLP sa výslovne povoľuje vylúčenie tlače a verejnosti:

- v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti;
- keď si to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov; alebo
- pokiaľ by mohla byť verejnosť konania na ujmu záujmom spravodlivosti.

133 ESĽP, *Kremzow proti Rakúsku*, č. 12350/86, 21. septembra 1993, body 58 - 59; ESĽP, *Hermi proti Taliansku* [VK], č. 18114/02, 18. októbra 2006, bod 60. V súvislosti s konaniami *in absentia* v EÚ pozri Radu Európskej únie (2009), *Rámcové rozhodnutie Rady 2009/299/SVV* z 26. februára 2009 o zmene a doplnení rámcových rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní, Ú. v. EÚ 2009 L 81/24.

134 ESĽP, *Kremzow proti Rakúsku*, č. 12350/86, 21. septembra 1993, bod 59.

135 ESĽP, *Jussila proti Fínsku* [VK], č. 73053/01, 23. novembra 2006, body 41 - 42 a 47 - 48.

136 ESĽP, *Valová, Slezák a Slezák proti Slovensku*, č. 44925/98, 1. júna 2004, body 65 - 68.

137 ESĽP, *Koottummel proti Rakúsku*, č. 49616/06, 10. decembra 2009, bod 19.

138 ESĽP, *Becker proti Rakúsku*, č. 19844/08, 11. júna 2015, bod 39.

Potreba chrániť služobné tajomstvo takisto môže byť dôvodom uloženia obmedzení.¹³⁹ Deťom sa poskytuje výslovná ochrana a môže byť možné vylúčiť celú skupinu konaní z dôvodu potreby ich ochrany.¹⁴⁰

Príklad: Vo veci *Khrabrova proti Rusku*¹⁴¹ bola sťažovateľka učiteľkou v Moskve, kým bola vo februári 2002 prepustená po spore so žiakom počas vyučovania. Iniciovala občianskoprávne konanie proti škole a žiadala náhradu a uvedenie do pôvodného stavu a neskôr sa sťažovala ESLP, že konanie nebolo spravodlivé. Konkrétne sa sťažovala na zlyhanie vnútroštátneho súdu zorganizovať verejné prejednanie veci v záujme zainteresovaných maloletých.

ESLP považoval dôvody vnútroštátneho súdu pre rozhodnutie o uskutočnení konania *in camera* za vážne. Uvádžalo sa v nich, že verejné prejednanie veci by malo nepriaznivý vplyv na vzdelávanie nešpecifikovanej skupiny maloletých. Súd uviedol, že vnútroštátne súdy musia stanoviť dostatočné dôvody na odôvodnenie krytia správy spravodlivosti pred kontrolou verejnosti, ktorá je veľmi dôležitým ochranným opatrením proti svojvôli. V tomto prípade však tak nestalo. V rámci verejného prejednanie veci, ktoré sa následne konalo pred odvolacím súdom, sa nenapravilo porušenie, pretože nemal potrebný rozsah pôsobnosti. Odvolací súd konkrétne opätovne nevypočúval svedkov. Súd dospel k záveru, že tak bolo porušené právo na verejné prejednanie veci podľa článku 6 EDLP.

Práva na verejné prejednanie veci sa možno vzdať, vzdanie sa práva musí byť vykonané z vlastnej slobodnej vôle, jednoznačným spôsobom a nemôže byť v rozpore s dôležitým verejným záujmom. Napríklad v prípade, že obvinený sa osobne nedostaví na konanie, nedochádza k porušeniu, ak bol obvinený informovaný o dátume a mieste konania alebo bol obhajovaný právnym zástupcom, ktorému na to udelil mandát.¹⁴²

139 ESLP, *Diennet proti Francúzsku*, č. 18160/91, 26. septembra 1995, body 34 – 35.

140 ESLP, *B. a P. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 36337/97 a 35974/97, 24. apríla 2001, body 37 – 38.

141 ESLP, *Khrabrova proti Rusku*, č. 18498/04, 2. októbra 2012, body 50 – 53.

142 ESLP, *Håkansson a Sturesson Švédsko*, č. 11855/85, 21. februára 1990, bod 66; SDEÚ, *C-399/11, Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal*, 26. februára 2013, bod 49.

2.4. Iné cesty k spravodlivosti

Kľúčové body

- Mechanizmy prístupu k spravodlivosti môžu zahŕňať mimosúdne orgány, ako sú národné inštitúcie pre ľudské práva, orgány na podporu rovnakého zaobchádzania, orgány na ochranu údajov alebo inštitúcie ombudsmanov.
- Správne, mimosúdne orgány môžu zlepšiť prístup k spravodlivosti poskytnutím rýchlejších spôsobov dosiahnutia prostriedku nápravy alebo umožnením kolektívnej nápravy. Nesmú však nahradiť právo jednotlivca na prístup k súdu a majú všeobecne podliehať súdnemu dohľadu.
- Alternatívne spôsoby riešenia sporov (ARS), ako je mediácia a rozhodcovské konanie, poskytujú alternatívy k prístupu k spravodlivosti prostredníctvom oficiálnych súdnych ciest.
- Ak sa zákonom vyžaduje, aby sa účastníci konania zúčastnili rozhodcovského konania, rozhodcovský súd musí byť v súlade s článkom 6 EDLP a článkom 47 Charty základných práv EÚ.
- EÚ podnietila používanie ARS prostredníctvom legislatívy, akou je smernica EÚ o mediácii a rôznymi iniciatívami na ochranu spotrebiteľov.

2.4.1. Mimosúdne orgány

Mnohé justičné systémy čelia rastúcemu pracovnému náporu a prístup k súdom môže byť finančne nákladný. Prístup k spravodlivosti v širšom zmysle zahŕňa mimosúdne orgány, ako aj súdy.¹⁴³ Môžu k nim patriť orgány na podporu rovnakého zaobchádzania, administratívne a mimosúdne inštitúcie, ktoré sa zaoberajú prípadmi diskriminácie, národné inštitúcie pre ľudské práva (NHRIs), inštitúcie ombudsmanov, orgány na ochranu údajov, inšpektoráty práce a špecializované súdne orgány.¹⁴⁴ Členské štáty EÚ zriadili niektoré z týchto orgánov podľa osobitných legislatívnych požiadaviek EÚ – napríklad orgány na podporu rovnakého zaobchádzania v oblasti rasovej alebo etnickej rovnosti alebo

143 FRA (2012), *Bringing rights to life: The fundamental rights landscape of the European Union*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

144 Pozri Valné zhromaždenie OSN (1993), *Resolution A/RES/48/134 on national institutions for the promotion and protection of human rights*, 20. decembra 1993 (*Parížske zásady*), príloha.

rodovej rovnosti boli zriadené na základe smernice o rasovej rovnosti¹⁴⁵ a orgány na ochranu osobných údajov na základe smernice o ochrane osobných údajov.¹⁴⁶

Kvázisúdne postupy pred mimosúdnyimi orgánmi – často vo forme mediácie (pozri **oddiel 2.4.2** o alternatívnych spôsoboch riešenia sporov) – môžu zabezpečiť rýchlejšie, menej formálne a lacnejšie alternatívy pre navrhovateľov. Väčšina mimosúdnych orgánov však nemá právomoc vydávať záväzné rozhodnutia (k výnimkám patria napríklad orgány pre ochranu údajov a niektoré orgány na podporu rovnakého zaobchádzania) a ich právomoci v oblasti náhrady sú všeobecne obmedzené.

ESLP uviedol, že mimosúdny orgán podľa vnútroštátneho práva môže byť považovaný za súd, ak dosť jasne vykonáva súdne funkcie a poskytuje procesné záruky vyžadované v článku 6 EDLP, ako je nestrannosť a nezávislosť (pozri **oddiel 2.1.2**).¹⁴⁷ Ak ich tento mimosúdny orgán neposkytuje, musí podliehať dohľadu súdneho orgánu, ktorý má úplnú právomoc a spĺňa požiadavky článku 6.¹⁴⁸

Správne, mimosúdne orgány môžu zlepšiť prístup k spravodlivosti umožnením kolektívnej nápravy alebo sťažností. Toto umožňuje sťažovateľom spojiť sily tak, že jednotlivé sťažnosti týkajúce sa rovnakej veci, môžu byť spojené do jednej súdnej žaloby.¹⁴⁹ Toto môže umožniť, aby organizácie, ako sú mimovládne organizácie (MVO), podávali sťažnosti v mene jednotlivcov.

145 Smernica Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, Ú. v. ES J 2000 L 180 (smernica o rasovej rovnosti).

146 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 95/46/EHS z 24. októbra 1995 o ochrane fyzických osôb pri spracovaní osobných údajov a voľnom pohybe týchto údajov, Ú. v. ES 1995 L 281 (smernica o ochrane údajov).

147 ESLP, *Oleksandr Volkov proti Ukrajine*, č. 21722/11, 9. januára 2013, body 88 – 91.

148 ESLP, *Zumtobel proti Rakúsku*, č. 12235/86, 21. septembra 1993, body 29 – 32.

149 Európska komisia (2013), odporúčanie z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie, Ú. v. EÚ 2013 L 201. Pozri tiež Európsky parlament, Generálne riaditeľstvo pre vnútorné politiky (2011), *Overview of existing collective redress schemes in EU Member States* Brusel, júl 2011.

Sľubný postup

Zlepšenie prístupu k spravodlivosti vo veciach diskriminácie

V Taliansku orgán na podporu rovnakého zaobchádzania zaoberajúci sa diskrimináciou na základe rasy alebo etnického pôvodu – Národný úrad proti rasovej diskriminácii – zriadil antidiskriminačné úrady a kontaktné miesta v niektorých lokalitách v spolupráci s miestnymi orgánmi a MVO. Okrem toho, poradcovia v oblasti rovnosti, ktorí riešia diskrimináciu na základe pohlavia a existujú na vnútroštátnej a regionálnej úrovni, sú poverení prijímať sťažnosti, poskytovať poradenstvo a ponúkať mediačné služby. Spolupracujú s inšpektormi práce, ktorí majú prešetrovacie právomoci na zistenie skutočností v prípadoch diskriminácie. Majú takisto aktívnu legitímáciu na súde v prípadoch s kolektívnym vplyvom, kedy nie je možné určiť individuálnu obeť.

Zdroj: FRA (2012), *Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality*, s. 28.

2.4.2. Alternatívne spôsoby riešenia sporov

Alternatívne spôsoby riešenia sporov (ARS) sú postupy riešenia sporov – ako je mediácia a rozhodcovské konanie – ktoré ponúkajú mimosúdne riešenia sporov.¹⁵⁰ Postupy ARS môžu zlepšiť efektívnosť justície zmiernením pracovnej záťaže súdov a poskytnutím príležitosti pre jednotlivcov, aby vyriešili spory nákladovo efektívnym spôsobom.¹⁵¹ Okrem toho, že zahŕňajú nižšie náklady, jednotlivci môžu mať prospech aj zo skrátenia trvania a stresu z konania. História a používanie ARS sa v rámci Európy líšia. Niektoré mimosúdne orgány uvedené v **oddiele 2.4.1** často používajú postupy ARS.

V rámci práva Rady Európy bola mediácia v kontexte občianskoprávneho konania vymedzená ako postup riešenia sporov, v ktorom strany rokujú, aby

150 Pozri napríklad Európsku komisiu (2011), *Konzultačný dokument o využívaní alternatívneho riešenia sporov týkajúcich sa obchodných transakcií a postupov v Európskej únii*, bod 6.

151 Rada Európy, CEPEJ (2014), *Report on „European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice“*, kapitola 6, uvedené v ESLP, *Momčilović proti Chorvátsku*, č. 11239/11, 26. marca 2015, bod 33.

dospeli k dohode s pomocou mediátora.¹⁵² V kontexte trestného konania bola mediácia vymedzená ako postup, v ktorom nestranný mediátor so súhlasom oboch strán pomáha obeti a páchatelovi, aby sa aktívne podieľali na riešení otázok vyplývajúcich z trestného činu.¹⁵³ Rozhodcovské konanie zahŕňa minimálne osobu, ktorá je v zmysle rozhodcovskej dohody vyzvaná, aby prijala právne záväzné rozhodnutie v spore, ktorý jej predložili účastníci dohody.¹⁵⁴ Treba uviesť, že nevykonanie právoplatného rozhodnutia o rozhodcovskom konaní môže predstavovať porušenie článku 6 ods. 1 EDLP.¹⁵⁵

Sľubný postup

Používanie mediácie v konaniach v oblasti rodinného práva

Väčšina krajín považuje za prospešné vyriešiť spory týkajúce sa rodinných záležitostí radšej prostredníctvom mediácie ako pred súdom. V Chorvátsku je povinné, aby sa rodičia v sporoch týkajúcich sa rozvodu a zverenia do opateru pokúsili o mediáciu. Mediáciu vykonávajú psychológovia z centier pre sociálne záležitosti.

Mediácia je niekedy spojená s inými funkciami. Napríklad v Estónsku pomáha rodičom počas prvých etáp konania odborník na podporu detí. V Nemecku poskytujú pomoc v rodičovskej mediácii právny poradca dieťaťa.

Zdroj: FRA (2015), Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States, s. 47.

- 152 Rada Európy, Výbor ministrov (2002), *Recommendation Rec(2002)10 to member states on mediation in civil matters*, 18. septembra 2002, zásada 1. Pozri tiež Radu Európy, Výbor ministrov (1998), *Recommendation Rec(98)1 on family mediation*, 21. januára 1998; Rada Európy, Výbor ministrov (2001), *Recommendation Rec(2001)9 to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties*, 5. septembra 2001; Rada Európy, CEPEJ (2007), *Analysis on assessment of the impact of Council of Europe recommendations concerning mediation*; Rada Európy, CEPEJ (2007), *Guidelines for a better implementation of the existing recommendation on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties*.
- 153 Rada Európy, Výbor ministrov (1999), *Recommendation Rec(99)19 to member states concerning mediation in penal matters*, 15. septembra 1999.
- 154 Rada Európy, *Dodatkový protokol k Trestnoprávnemu dohovoru o korupcii*, CETS č. 191, 2003, článok 1. Nebol celoplošne ratifikovaný. Pozri tiež OSN, Komisia OSN pre medzinárodné obchodné právo (UNCITRAL) (1985), *UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*, 11. decembra 1985 (v znení zmien z roku 2006).
- 155 ESLP, *Regent Company proti Ukrajine*, č. 773/03, 3 apríla 2008, bod 60.

Príklad: Vo veci *Suda proti Českej republike*¹⁵⁶ bol sťažovateľ menšinovým akcionárom akciovej spoločnosti (C.). V novembri 2003 bolo na valnom zhromaždení spoločnosti väčšinou prijaté rozhodnutie o zrušení spoločnosti C bez likvidácie a o prevzatí imania jej hlavným akcionárom (E.). Hodnota spätného odkúpenia akcií v držbe menšinových akcionárov vrátane sťažovateľa bola určená v zmluve. V rozhodcovskej doložke v zmluve sa stanovovalo, že akékoľvek preskúmanie hodnoty spätného odkúpenia má byť predmetom rozhodcovského konania a nie bežného súdneho konania. C. a E. uzavreli dohodu o predložení veci na rozhodcovské konanie. Sťažovateľ sa domáhal rôznych súdnych konaní na vnútroštátnej úrovni a snažil sa, aby bola cena spätného odkúpenia preskúmaná a vyhlásená za neplatnú, ale tieto snahy neboli úspešné.

ESLP rozhodol, že samotné dojednanie o riešení sporu nebolo dostatočne jednoznačné, aby predstavovalo vzdanie sa práva na súdny orgán a že ak strany boli nútené podstúpiť rozhodcovské konanie, súdny orgán musel byť v súlade s článkom 6. Súd zistil porušenie článku 6 ods. 1, pretože rozhodcovské konanie nespĺňalo dve základné požiadavky: i) rozhodcovskou doložkou sa poskytla rozhodovacia právomoc rozhodcom v zozname spoločnosti s ručením obmedzeným, ktorá nebola rozhodcovským súdnym orgánom zriadeným zákonom a ii) rozhodcovské konanie neumožňovalo verejné prejednanie veci a sťažovateľ sa tohto práva žiadnym spôsobom nevzdal.

V práve EÚ je mediácia opísaná ako štruktúrovaný postup, v ktorom sa strany sporu dobrovoľne pokúšajú dosiahnuť dohodu za pomoci mediátora.¹⁵⁷ EÚ prijala niekoľko nástrojov na podnetenie ARS. Napríklad smernicou EÚ o mediácii sa nabáda používanie mediácie týkajúce sa cezhraničných sporov v určitých občianskoprávných a obchodných záležitostiach.¹⁵⁸ Smernica sa neuplatňuje na záležitosti týkajúce sa daní, ciel alebo správnych vecí, ani na spory týkajúce sa zodpovednosti štátu, nevzťahuje sa ani na oblasti pracovného alebo rodinného

156 ESLP, *Suda proti Českej republike*, č. 1643/06, 28. októbra 2010.

157 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/52/ES z 21. mája 2008 o určitých aspektoch mediácie v občianskych a obchodných veciach (smernica o mediácii), Ú. v. EÚ 2008 L 136, článok 3. Nevzťahuje sa na Dánsko.

158 Tamže. Podľa článku 2 ods. 1 je cezhraničným sporom spor, v ktorom má aspoň jedna zo strán bydlisko alebo obvyklý pobyt v inom členskom štáte, než je členský štát ktorejkoľvek inej strany, a to k jednému z týchto dátumov: i) keď sa strany dohodli na použití mediácie po tom, čo spor vznikol, ii) keď na mediáciu vyzval súd alebo nariadil, aby sa strany pokúsili o mediáciu, alebo iii) keď z vnútroštátneho práva vyplynie povinnosť použiť mediáciu.

práva, v ktorom samotné strany nemôžu samy slobodne rozhodovať o právach a povinnostiach podľa príslušného práva, napríklad v záležitostiach osobného stavu. Nezaväzuje strany, aby použili mediáciu: jej cieľom je zjednodušiť prístup k ARS a podporovať riešenie sporov v priateľskom duchu pomocou mediácie.¹⁵⁹ Cieľom smernice je takisto zabezpečiť vyvážený vzťah medzi mediácnym a súdnym konaním a potvrdzuje sa v nej, že účastníkom sporu sa nemá brániť vo výkone ich práva na prístup k súdnemu systému.¹⁶⁰

EÚ takisto prijala právne predpisy týkajúce sa ASR v oblasti ochrany spotrebiteľa.¹⁶¹ Smernicou a nariadením o ARS pre spory spotrebiteľov sa od členských štátov vyžaduje, aby podporovali a zaviedli systémy, ktoré umožnia účinné a rýchle vysporiadanie sa so spotrebiteľskými spormi.¹⁶² Cieľom smernice je zabezpečiť, aby boli na vnútroštátnej úrovni určené orgány na vedenie a monitorovanie zoznamu subjektov ASR, ktorí spĺňajú požiadavky smernice. Tieto subjekty ARS musia udržiavať svoje webové lokality aktuálne a poskytovať služby bezplatne alebo za symbolický poplatok. Členské štáty boli povinné transponovať smernicu do júla 2015.

Nariadením sa vyžaduje zriadenie interaktívneho online portálu (platforma RSO – riešenie spotrebiteľských sporov online) pre riešenie zmluvných sporov mimosúdne, napríklad prostredníctvom elektronickej mediácie. Nariadenie sa vzťahuje na spotrebiteľov a obchodníkov vo vnútroštátnych a cezhraničných sporoch a na určité spory, ktoré proti spotrebiteľom vzniesli obchodníci. Keď spotrebiteľia EÚ predložia svoje spory online, sú prepojení s vnútroštátnymi subjektami ARS, ktorí im ich pomôžu vyriešiť.¹⁶³ Členské štáty musia navrhnúť kontakt pre RSO, aby pomáhal v prípade sporov predložených cez platformu RSO. Online obchodníci musia informovať zákazníkov o možnosti ARS a poskytnúť odkaz na platformu RSO na svojom webovom sídle. Mechanizmus

159 *Tamže*, článok 1. Diskusia o vplyve smernice – pozri Európsky parlament (2014), *'Rebooting' the Mediation Directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU*, Brusel, Európska únia.

160 *Tamže*, článok 5 ods. 2.

161 V článku 38 Charty základných práv EÚ sa uisťuje, že „politiky Únie zabezpečia vysokú úroveň ochrany spotrebiteľa“.

162 Pozri [smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2013/11/EÚ z 21. mája 2013 o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov, ktorou sa mení nariadenie \(ES\) č. 2006/2004 a smernica 2009/22/ES](#), Ú. v. EÚ L 165 (smernica o alternatívnom riešení sporov) a [nariadenie Európskeho parlamentu a Rady \(EÚ\) č. 524/2013 z 21. mája 2013 o riešení spotrebiteľských sporov online, ktorým sa mení nariadenie \(ES\) č. 2006/2004 a smernica 2009/22/ES](#), Ú. v. EÚ L 165 (nariadenie o riešení spotrebiteľských sporov online).

163 Pozri nariadenie o riešení spotrebiteľských sporov online.

nadobudol účinnosť v januári 2016. Ďalšie iniciatívy v oblasti elektronickej justície sú opísané v **oddiel 8.5**.

Rastúca obľúbenosť mediácie ako potenciálne nákladovo a časovo efektívneho mechanizmu spôsobila, že niektoré štáty zaviedli povinné mechanizmy. V ďalej uvedených prípadoch je opísané, ako SDEÚ zabezpečil, aby boli tieto povinné mechanizmy v súlade so zásadou účinnej súdnej ochrany.

Príklad: Vo veci *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA*¹⁶⁴ SDEÚ posudzoval štyri spojené predbežné otázky od magistrátneho súdu z Ischie týkajúce sa doložiek, podľa ktorých je pokus o mimosúdny zmier povinnou podmienkou na to, aby boli určité spory prípustné pred vnútroštátnymi súdmi. Doložky boli uzákonené pri transponovaní smernice 2002/22/ES o univerzálnej službe a právach používateľov týkajúcich sa elektronických komunikačných sietí a služieb. Magistrátny súd sa opýtal SDEÚ, či je povinná mediácia v rozpore so zásadou účinnej súdnej ochrany.

SDEÚ rozhodol, že povinná mediácia nie je v rozpore so zásadou účinnej súdnej ochrany, pokiaľ sú splnené určité požiadavky: i) výsledkom konania nesmie byť záväzná rozhodnutie, ii) nesmie spôsobiť podstatné oneskorenie podania súdnej žaloby, iii) počas trvania zmierovacieho konania musí byť pozastavené premlčanie dotknutých práv, iv) nesmie viesť k výdavkom (alebo len drobným výdavkom) pre účastníkov, v) elektronické prostriedky nesmú byť jedinými prostriedkami dostupnosti zmierovacieho konania a vi) vo výnimočných prípadoch musia byť možné predbežné opatrenia.

Mechanizmy ARS sú dostupné aj v oblasti trestného práva. Odporúčanie Rady Európy poskytuje usmernenie o používaní mediácie v trestných záležitostiach.¹⁶⁵ Pred súhlasom s mediáciou by mali byť účastníci plne informovaní o svojich právach, povahe mediačného procesu a možných dôsledkoch ich rozhodnutia.¹⁶⁶ Obeť ani páchatel by nemali byť zavádzaní nespravodlivým spôsobom, aby prijali mediáciu¹⁶⁷ – napríklad nátlakom od prokurátora alebo z

164 SDEÚ, spojené veci C-317/08 až C-320/08, *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA*, 18. marca 2010, bod 67.

165 Rada Európy, Výbor ministrov (1999), *Recommendation Rec(99)19 to member states concerning mediation in penal matters*, 15. septembra 1999.

166 *Tamže*, bod 10.

167 *Tamže*, bod 11.

dôvodu chýbajúceho právneho poradenstva. Mediácia v trestných veciach však nie je vždy vhodná. Napríklad v Dohovore Rady Európy o prevencii a boji proti násiliu páchanom na ženách sa v tejto oblasti zakazuje povinné alternatívne riešenie sporov vrátane mediácie a zmierovacieho postupu.¹⁶⁸

V práve EÚ sa v smernici o právach obetí stanovuje právo obetí na ochranné opatrenia v súvislosti s restoratívnou spravodlivosťou.¹⁶⁹ Práva obetí trestných činov sú podrobnejšie opísané v **oddiel 8.2**.

---

168 Rada Európy, Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor), CETS č. 210, 2011.

169 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25 októbra 2012 ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, Ú. v. EÚ 2012 L 315, čl. 12. Pozri SDEÚ, spojené veci C-483/09 a C-1/10, *Trestné konania proti Magatteovi Gueyeovi a Valentinovi Salmerónovi Sánchezovi*, 15. septembra 2011, bod 74 a SDEÚ, C-205/09, *Trestné konanie proti Emil Eredics a Mária Vassné Sápi*, 21. októbra 2010, bod 40. Pozri tiež OSN, Divízia pre zlepšenie postavenia žien v oblasti hospodárskych a sociálnych vecí (DAW) (2009), *Handbook for Legislation on Violence against Women*, New York, Organizácia Spojených národov.

3

Právna pomoc

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Právna pomoc v inom ako trestnom konaní		
Charta základných práv, článok 47 (právo na účinný prostriedok nápravy) SDEÚ, C-279/09, <i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Spolkovej republike Nemecko</i> , 2010 Smernica o právnej pomoci (2003/8/ES) Nariadenie č. 604/2013, článok 27 ods. 5 a 6	Rozsah pôsobnosti	EDĽP, článok 6 ods. 1 ESLP, <i>Airey proti Írsku</i> , č. 6289/73, 1979 Európska dohoda o zasielaní žiadostí o právnu pomoc, CETS č. 92, 1977
	Preskúvanie finančných pomerov a odôvodnenosti návrhu	<i>ESLP, McVicar proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 46311/99, 2002
Právna pomoc v trestnom konaní		
Charta základných práv, článok 48 ods. 2 (prezumpcia neviný a právo na obhajobu)	Rozsah pôsobnosti	EDĽP, článok 6 ods. 3 písm. c)
	Preskúvanie finančných pomerov	ESLP, <i>Tsonyo Tsonev proti Bulharsku</i> (č. 2), č. 2376/03, 2010 ESLP, <i>Twalib proti Grécku</i> , č. 42/1997/826/1032, 1998

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
	Preskúmanie záujmu spravodlivosti	ESLP, <i>Zdravko Stanev proti Bulharsku</i> , č. 32238/04, 2012

Prístup k právnej pomoci je dôležitou súčasťou práva na spravodlivý proces podľa článku 6 EDLP a článku 47 Charty základných práv EÚ. Právom na právnu pomoc sa zabezpečuje účinný prístup k spravodlivosti pre osoby, ktoré nemajú dostatočné finančné zdroje na pokrytie nákladov súdnych prípadov, ako sú súdne poplatky alebo náklady na právne zastúpenie (právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať je analyzované v kapitole 4).

V práve Rady Európy a EÚ nemusí mať právna pomoc konkrétnu formu. Štáty sa môžu rozhodnúť, ako budú plniť svoje právne záväzky. V dôsledku toho sa systémy právnej pomoci často veľmi líšia.¹⁷⁰ Právna pomoc môže predstavovať napríklad bezplatné zastupovanie alebo pomoc advokáta a/alebo oslobodenie od platenia trov konania vrátane súdnych poplatkov.¹⁷¹ Tieto opatrenia môžu existovať súbežne s inými systémami doplnkovej podpory, ako je *pro bono* obhajoba, centrá právneho poradenstva alebo poistenie právnych výdavkov – ktoré môžu byť financované štátom, prevádzkované súkromným sektorom alebo spravované MVO.¹⁷² Táto kapitola sa týka právnej pomoci v iných ako trestných konaniach (oddiel 3.1) a trestných konaniach (oddiel 3.2) oddelene, z toho dôvodu, že príslušné práva sa líšia.

170 ESLP, *Airey proti Írsku*, č. 6289/73, 9. októbra 1979, bod 26.

171 SDEÚ, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Spolkovej republike Nemecko*, 22. decembra 2010, bod 48.

172 FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, s. 47.

3.1. Právna pomoc v inom ako trestnom konaní

Kľúčové body

- V článku 6 ods. 1 EDEP a článku 47 Charty základných práv EÚ sa garantuje právo na právne poradenstvo v občianskoprávných konaniach. Jednotlivcom sa tak umožňuje prístup k spravodlivosti bez ohľadu na ich finančné prostriedky.
- Právna pomoc všeobecne podlieha preskúmaniu finančných pomerov a odôvodnenosti návrhu. Štáty môžu rozhodnúť, či je v záujme spravodlivosti poskytnúť právnu pomoc so zohľadnením: závažnosti prípadu pre jednotlivca, zložitosti prípadu a schopnosti jednotlivca zastupovať sa.
- V práve Rady Európy a EÚ nie je v zásade vylúčené poskytnutie právnej pomoci právnickým osobám (napr. spoločnostiam), ale musí byť posúdené v súvislosti s príslušnými vnútroštátnymi pravidlami a situáciou dotknutej právnickej osoby.

3.1.1. Rozsah pôsobnosti

V práve Rade Európy a práve EÚ má byť právo na prístup k súdu (vyplývajúce z práva na spravodlivé prejednanie veci) účinné pre všetkých jednotlivcov bez ohľadu na ich finančné prostriedky. Toto si vyžaduje, aby štáty podnikli kroky na zabezpečenie rovnakého prístupu ku konaniu, napríklad vytvorením vhodných systémov právnej pomoci.¹⁷³ Právna pomoc môže takisto zjednodušiť správu spravodlivosti, pretože nezastúpení účastníci konania často nie sú informovaní o procesných pravidlách a vyžadujú si podstatnú asistenciu od súdov, čo môže spôsobovať prieťahy.

¹⁷³ Rada Európy, Výbor ministrov (1978), [Resolution 78\(8\) on legal aid and advice](#), 2. marca 1978.

Sľubný postup

Poskytovanie právnej pomoci zraniteľným skupinám

Na zabezpečenie prístupu k bezplatnej právnej pomoci pre Rómov v Maďarsku prevádzkuje od roku 2001 Ministerstvo spravodlivosti a presadzovania práva službu siete proti diskriminácii Rómov (*Roma Anti-diskriminációs Ügyfélszolgálati Hálózat*). Právnicki, ktorí v sieti participujú, poskytujú bezplatnú právnu pomoc (ponúkajú právne poradenstvo, navrhujú právne dokumenty, iniciujú súdne spory a zastupujú klientov pred súdom) v prípadoch, keď boli práva ich klientov poškodené z dôvodu ich rómskeho pôvodu. Ministerstvo pokrýva finančné náklady, ktoré si vyžaduje prevádzka siete (platby právnikom) a náklady na iniciovanie súdnych sporov.

Zdroj: FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, s. 50.

Je možné, aby mal jednotlivec účinný prístup k súdom, keď sa dostaví pred najvyšší súd, ak sú usmernenia poskytnuté procesnými pravidlami a usmerneniami súdu spolu s určitou právnou pomocou a asistenciou dostatočné, aby im poskytli účinnú možnosť predložiť svoj prípad.¹⁷⁴ To, čo je potrebné zabezpečiť na zaistenie účinného prístupu k súdom, závisí od skutočností konkrétneho prípadu (pozri tiež [oddiel 4.3](#) o práve zastupovať sa sám).

V práve Rady Európy neexistuje povinnosť poskytnúť právnu pomoc vo všetkých konaniach týkajúcich sa občianskych práv a záväzkov¹⁷⁵ (vymedzenie tohto pojmu sa nachádza v [oddiele 2.1](#)). Neposkytnutie poradenstva obhajcom sťažovateľovi môže predstavovať porušenie článku 6 EDLP v prípade, že je toto poradenstvo nevyhnutné pre účinný prístup k súdu, a to buď preto, že je právne zastúpenie povinné (ako v prípade rôznych druhov súdnych žalôb), alebo pretože je príslušné konanie vo veci osobitne zložitá.¹⁷⁶ V právnych systémoch môžu byť stanovené výberové postupy na určenie toho, či bude poskytnutá právna pomoc v občianskoprávných prípadoch, ale tieto nesmú fungovať svojvoľným alebo neprímeraným spôsobom, ani zasahovať do podstaty práva na prístup k súdu. Napríklad zamietnutie právnej pomoci z dôvodu, že sa

174 ESJP, *A. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 35373/97, 17. decembra 2002, bod 97.

175 ESJP, *Del Sol proti Francúzsku*, č. 46800/99, 26. februára 2002, bod 20.

176 ESJP, *P., C. a S. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 56547/00, 16. júla 2002, body 88 – 91.

odvolanie v čase podania nejavilo ako riadne opodstatnené, môže za určitých okolnosti zasahovať do samotnej podstaty práva sťažovateľa na súdny orgán.¹⁷⁷

Príklad: Vo veci *Airey proti Írsku*¹⁷⁸ sa sťažovateľka domáhala súdneho odľúčenia od svojho manžela, ale nedokázala získať súdny príkaz, pretože si nemohla dovoliť mať obhajcu bez právnej pomoci.

ESLP potvrdil, že aj keď sa v článku 6 ods. 1 EDLP výslovne nezabezpečuje právna pomoc v občianskoprávných konaniach, štáty môžu byť nútené poskytnúť ju, ak je právne poradenstvo nevyhnutné pre zabezpečenie účinného prístupu k súdu. Toto neplatí pre všetky prípady týkajúce sa občianskych práv a záväzkov. Veľmi to závisí od osobitných okolností jednotlivých prípadov. V tomto prípade boli faktory v prospech udelenia právnej pomoci: zložitosť konania a otázka práva, potreba stanoviť skutočnosti pomocou znaleckých dôkazov a výsluchu svedkov a to, že išlo o manželský spor s citovou zaangažovanosťou. Súd zistil porušenie článku 6 EDLP.

Podľa práva Rady Európy poskytnutie právnej pomoci právnickým osobám (napr. spoločnostiam) nie je v zásade vylúčené, ale musí byť posúdené v súvislosti s príslušnými vnútroštátnymi pravidlami a situáciou dotknutej spoločnosti. ESLP uviedol, že medzi štátmi chýba „konsenzus alebo dokonca konsolidovaná tendencia“ v tejto problematike.¹⁷⁹ Systémom právnej pomoci dostupnej len pre neziskové právnické osoby sa neporušuje právo na prístup k spravodlivosti, ak existuje objektívne a odôvodnené opodstatnenie tohto obmedzenia (napríklad preto, že obchodné spoločnosti si môžu odpočítavať súdne trovy zo svojich daňových záväzkov).¹⁸⁰

Takisto sa v práve Rady Európy na základe Európskeho dohovoru o zasielaní žiadostí o právnu pomoc umožňuje ľuďom so zvyčajným pobytom v jednom signatárskom štáte, aby požiadali o právnu pomoc v občianskoprávných,

177 ESLP, *Aerts proti Belgicku*, č. 25357/94, 30. júla 1998. Po tomto rozhodnutí Belgicko zmenilo zákon tak, aby boli zamietnutia obmedzené na preukázateľne neodôvodnené sťažnosti.

178 ESLP, *Airey proti Írsku*, č. 6289/73, 9. októbra 1979, bod 26.

179 ESLP, *Granos Organicos Nacionales S.A. proti Nemecku*, č. 19508/07, 22. marca 2012, bod 47 a 53.

180 ESLP, *VP Diffusion Sarl proti Francúzsku*, č. 14565/04, 26. augusta 2008.

obchodných alebo správnych záležitostiach v inom signatárskom štáte dohovoru.¹⁸¹

V práve EÚ sa v článku 47 Charty základných práv EÚ stanovuje právo na právnu pomoc pre tých, ktorí nemajú dostatočné prostriedky v prípade, že je táto pomoc potrebná na zabezpečenie efektívneho prístupu k spravodlivosti. Článok 47 sa vzťahuje na konania týkajúce sa všetkých práv a slobôd vyplývajúcich z práva EÚ. Vo Vysvetlivkách k charte sa potvrdzuje, že právna pomoc musí byť dostupná „v prípade, že by absencia takejto pomoci znemožnila zabezpečenie efektívneho prístupu k spravodlivosti“.¹⁸² Vo vysvetlivkách k článku 52 ods. 3 Charty základných práv EÚ sa takisto potvrdzuje, že článok 47 zodpovedá článku 6 EDLP. Toto výslovné spojenie znamená, že prípady uvedené v rámci práva Rady EurópyRE sú relevantné v práve EÚ (pozri **kapitulu 1**).¹⁸³

Je úlohou vnútroštátnych súdov uistiť sa, či konkrétne podmienky poskytnutia právnej pomoci predstavujú nespravodlivé obmedzenia práva na prístup k súdu.¹⁸⁴ Obmedzenia nesmú predstavovať „neprimeraný a neadekvátny zásah“ do samotného práva (pozri tiež **kapitulu 6** o legitímnych obmedzeniach).¹⁸⁵

Príklad: Vo veci *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*¹⁸⁶ DEB, spoločnosť zásobujúca energiou, mala v pláne podať žalobu na nemecký štát za oneskorenie vykonávania dvoch smerníc, čo údajne viedlo k finančným stratám.¹⁸⁷ Spoločnosť uviedla, že z dôvodu týchto strát nemala prostriedky na úhradu súdnych poplatkov alebo obhajcu, čo si vyžaduje príslušný procesný poriadok. Účastníci sporu si museli zabezpečiť právne zastúpenie, ale právna pomoc

181 Rada Európy, *European Agreement on the Transmission of Applications for Legal Aid*, CETS č. 92, 1977.

182 *Vysvetlivky* k Charte základných práv EÚ, Ú. v. EÚ 2007 C 303/17.

183 Charta základných práv EÚ, čl. 52 ods. 3. Pozri tiež SDEÚ, C-619/10, *Trade Agency Ltd proti Seramico Investments Ltd*, 6. septembra 2012, bod 52.

184 SDEÚ, C-156/12, *GREP GmbH proti Freistaat Bayern*, 13. júna 2012.

185 Vo veci obmedzení práv na obhajobu pozri SDEÚ, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. septembra 2013, bod 84. Pozri tiež Chartu základných práv EÚ, čl. 52 ods. 1.

186 SDEÚ, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*, 22. decembra 2010, body 52 – 54 a 62.

187 Smernica Európskeho parlamentu a rady 98/30/ES z 22. júna 1998 o spoločných pravidlách pre vnútorný trh so zemným plynom, Ú. v. ES 1998 L 204, a smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2003/55/ES z 26. júna 2003 o spoločných pravidlách pre vnútorný trh so zemným plynom, ktorou sa ruší smernica 98/30/ES, Ú. v. EÚ 2003 L 176.

pre právnické osoby bola k dispozícii len za „výnimočných okolností“. Nemecký súd sa v tejto veci obrátil na SDEÚ.

SDEÚ zohľadnil judikatúru ESLP. Uviedol, že poskytnutie právnej pomoci právnickým osobám nie je v zásade vylúčené, ale musí byť posúdené v súvislosti s príslušnými pravidlami a situáciou spoločnosti. Pri posudzovaní žiadostí o pomoc musia vnútroštátne súdy zväžiť: i) predmet sporu, ii) či má sťažovateľ primeranú možnosť na úspech, iii) závažnosť toho, čo bolo predmetom pre sťažovateľa, iv) zložitost' uplatniteľného práva a konania, v) schopnosť sťažovateľa sám sa účinne zastupovať a vi) či náklady konania môžu predstavovať neprekonateľnú prekážku v prístupe k súdom. Pokiaľ ide osobitne o právnické osoby, súd môže zohľadniť: i) formu dotknutej právnickej osoby a to, či sleduje dosiahnutie zisku alebo je nezisková, ii) finančnú schopnosť spoločníkov alebo akcionárov a iii) schopnosť týchto spoločníkov alebo akcionárov získať potrebné sumy na začatie súdneho konania. Na základe zásady účinnej súdnej ochrany zakotvenej v článku 47 Charty základných práv EÚ nie je vylúčené, aby právnické osoby získali právnu pomoc.

Podľa práva EÚ konkrétne sekundárne právo vytvára normy právnej pomoci v cezhraničných občianskoprávných prípadoch.¹⁸⁸ Napríklad v smernici o právnej pomoci sa stanovuje zásada, že osoby, ktoré nemajú dostatočné zdroje na obhajobu svojich práv podľa zákona, majú nárok na primeranú právnu pomoc.¹⁸⁹ Uvádza sa v nej, aké služby musia byť poskytnuté, aby bola právna pomoc považovaná za primeranú: napríklad prístup k poradenstvu pred sporom, právne poradenstvo a zastupovanie na súde a oslobodenie od trov konania alebo pomoc s nimi vrátane nákladov spojených s cezhraničnou povahou prípadu. Právo EÚ obsahuje aj osobitné ustanovenia o právnom poradenstve a právnej pomoci

188 Pozri tiež rozhodnutie Komisie 2005/630/ES z 26. augusta 2005, ktorým sa ustanovuje formulár na postúpenie žiadostí o poskytovanie právnej pomoci podľa smernice Rady 2003/8/ES, Ú. v. EÚ 2005 L 225 a rozhodnutie Komisie 2004/844/ES z 9. novembra 2004, ktorým sa stanovuje forma žiadostí o právnu pomoc podľa smernice Rady 2003/8/ES na zlepšenie prístupu k spravodlivosti pri cezhraničných sporoch stanovením minimálnych spoločných pravidiel, ktoré sa týkajú právnej pomoci pri týchto sporoch (oznámené pod číslom C(2004) 4285), Ú. v. EÚ 2004 L 365.

189 Smernica Rady 2003/8/ES z 27. januára 2003 o zlepšení prístupu k spravodlivosti pri cezhraničných sporoch ustanovením minimálnych spoločných pravidiel týkajúcich sa právnej pomoci pri takýchto sporoch, Ú. v. ES 2003 L 026.

v súvislosti s azylom.¹⁹⁰ Na základe zásady o účinnej súdnej ochrane sa od členských štátov vyžaduje, aby zabezpečili splnenie cieľov týchto nástrojov EÚ.

3.1.2. Preskúmanie finančných pomerov a odôvodnenosti návrhu

Z hľadiska preskúmania finančných pomerov ESLP uviedol, že nebude porušením článku 6 ods. 1, ak sťažovateľ bude vylúčený zo systému právnej pomoci, pretože jeho príjem presahuje finančné kritériá, za predpokladu, že nie je ohrozená podstata práva na prístup k súdu.¹⁹¹

Štáty nie sú povinné vynakladať verejné prostriedky na zabezpečenie úplnej rovnosti prostriedkov medzi osobou, ktorej sa asistuje, a protistranou, „pokiaľ sa každej strane poskytne primeraná príležitosť prezentovať svoje tvrdenia za podmienok, na základe ktorých sa nedostane do značnej nevýhody voči protistrane“.¹⁹²

Zamietnutie poskytnutia právnej pomoci na základe odôvodnenosti – pre nedostatočné vyhliadky na úspech alebo z dôvodu svojvoľnej alebo šikanózneho povahy návrhu (napríklad žaloba je podaná len na účel obťažovania) – môže byť takisto oprávnené.¹⁹³ Na to, aby sa zabránilo svojvôli, by v rámci systému právnej pomoci mal byť stanovený spravodlivý mechanizmus na výber prípadov, ktoré pomoc pravdepodobne získajú.¹⁹⁴ Štáty sú zodpovedné za zavedenie

190 Smernica Rady 2005/85/ES z 1. decembra 2005 o minimálnych štandardoch pre konanie v členských štátoch o priznávaní a odnímaní postavenia utečenca, Ú. v. EÚ 2005 L 326 (smernica o azylom konaní) články 10 a 15; smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/32/EÚ z 26. júna 2013 o spoločných konaniach o poskytovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany, Ú. v. EÚ 2013 L 180 (prepracované znenie smernice o konaniach), články 8, 12, 20 a 21 a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 604/2013 z 26. júna 2013, ktorým sa stanovujú kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o medzinárodnú ochranu podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny alebo osobou bez štátnej príslušnosti v jednom z členských štátov (prepracované znenie), Ú. v. EÚ 2013 L 180/31, článok 27 ods. 5 a 6. Pozri tiež FRA (2014), *Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, s. 113 – 114.

191 ESLP, *Glaser proti Spojenému kráľovstvu*, č. 32346/96, 19. septembra 2000, bod 99. Pozri tiež ESLP, *Santambrogio proti Taliansku*, č. 61945/00, 21. septembra 2004, bod 58 (rodina sťažovateľa zaplatila za zastupovanie).

192 ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému kráľovstvu*, č. 68416/01, 15. februára 2005, bod 62.

193 ESLP, *Staroszczyk proti Poľsku*, č. 59519/00, 22. marca 2007, bod 129. Pozri tiež ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému kráľovstvu*, č. 68416/01, 15. februára 2005, bod 62.

194 ESLP, *Gnahoré proti Francúzsku*, č. 40031/98, 19. septembra 2000, bod 41.

systémov, ktoré sú v súlade s EDLP.¹⁹⁵ Neprijatie formálneho rozhodnutia o žiadosti o právnu pomoc môže byť porušením článku 6 ods. 1.¹⁹⁶

Podľa práva Rady Európy a práve EÚ závisí to, či záujmy spravodlivosti vyžadujú poskytnutie právnej pomoci jednotlivcovi, od faktorov, akými sú:

- závažnosť prípadu pre jednotlivca;
- zložitosť prípadu;
- schopnosť jednotlivca zastupovať sa.

Zložitosť konaní alebo právnych, alebo skutkových otázok v prípade môže napríklad viesť k potrebe právnej pomoci. Takisto môže byť nevyhnutná, ak sa neexistenciou právnej pomoci porušuje tzv. samotná podstata práva sťažovateľa na prístup k súdu (pozri **oddiel 4.1.2** o praktickom a účinnom právnom poradenstve).¹⁹⁷ ESĽP takisto zohľadňuje povinné požiadavky právneho zastupovania.¹⁹⁸

Dôležité sú osobitné okolnosti každého prípadu. Kľúčové je posúdiť, či by jednotlivec „bol schopný predložiť svoj prípad riadne a postačujúco bez asistencie obhajcu“.¹⁹⁹ Napríklad v prípadoch týkajúcich sa otázok osobitnej závažnosti pre jednotlivca (ako je kontakt so svojimi deťmi) môže byť právna pomoc potrebná, najmä ak je jednotlivec zraniteľný (napríklad má problémy s duševným zdravím).²⁰⁰ Právna pomoc môže byť povinná aj v zložitých žalobách vyžadujúcich pokračujúce zastupovanie skúseným právnikom.²⁰¹ Existencia veľkých rozdielov v právnej pomoci, ktorá je dostupná účastníkom konania (ako sú jednotlivci voči nadnárodným spoločnostiam) môže takisto predstavovať porušenie článku 6 EDLP.²⁰²

195 ESĽP, *Siałkowska proti Poľsku*, č. 8932/05, 22. marca 2007, bod 107.

196 ESĽP, *A.B. proti Slovensku*, č. 41784/98, 4. marca 2003, body 61 – 63.

197 ESĽP, *Mirosław Orzechowski proti Poľsku*, č. 13526/07, 13. januára 2009, bod 22.

198 ESĽP, *Airey proti Írsku*, č. 6289/73, 9. októbra 1979, bod 26.

199 ESĽP, *McVicar proti Spojenému kráľovstvu*, č. 46311/99, 7. mája 2002, bod 48.

200 ESĽP, *Nenov proti Bulharsku*, č. 33738/02, 16. júla 2009, bod 52.

201 ESĽP, *Steel a Morris proti Spojenému kráľovstvu*, č. 68416/01, 15. februára 2005, bod 69.

202 *Tamže*.

Príklad: Vo veci *McVicar proti Spojenému kráľovstvu*²⁰³ sťažovateľ uverejnil článok, v ktorom tvrdil, že známy atlét užíval prostriedky na zlepšenie výkonu. Atlét podal žalobu pre urážku na cti. Sťažovateľ, ktorý nebol zastupovaný, prehral prípad a bolo mu nariadené uhradiť súdne trovy. Sťažoval sa na ESLP, že nedostupnosť právnej pomoci predstavovala porušenie jeho práva na prístup k súdu. Bol odporcom, preto sa otázka právnej pomoci týkala spravodlivosti konania.

ESLP rozhodol, že to, či bolo právne zastupovanie potrebné, závisí od osobitných okolností prípadu a najmä, či by bol jednotlivец schopný riadne a postačujúco reprezentovať svoje tvrdenia bez asistencie právnik. Zásady vzťahujúce sa na odporcu boli v tomto prípade rovnaké, ako zásady uplatnené vo veci *Airey proti Írsku*. Žaloba pre urážku na cti bola podaná na Najvyššom súde porovnateľne bohatým a slávnym jednotlivcom. Sťažovateľ bol povinný zavolať svedkov a skúmať dôkazy v súdnom procese, ktorý trval viac ako dva týždne. Na druhej strane, bol vzdelaným a skúseným novinárom, ktorý by mohol byť schopný sformulovať presvedčivé právne argumenty na súde. Za týchto okolností súd nezistil porušenie článku 6 ods. 1 EDLP.

Sľubný postup

Ponúknutie právnej pomoci online na zabezpečenie prístupu k spravodlivosti

V Španielsku Generálna rada španielskych advokátov úspešne zaviedla systém, ktorý umožňuje sťažovateľom požiadať o právnu pomoc v oblasti súdnych trov a určenia obhajcu prostredníctvom jednotného vstupného miesta online. Vďaka tomu sú sťažovatelia ušetrení od zhromažďovania rôznej dokumentácie na podloženie svojich podaní a výrazne sa znižuje čas potrebný na spracovanie podaní.

Zdroj: *Ocenenie Krištáľové krídla spravodlivosti 2014* organizované spoločne Radou Európy a Európskou komisiou, na stránke: www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/events/EDCJ/Cristal/Cristal2014_en.asp.

203 ESLP, *McVicar proti Spojenému kráľovstvu*, č. 46311/99, 7. mája 2002, body 48 – 53.

3.2. Právna pomoc v trestnom konaní

Kľúčové body

- Právo na právne poradenstvo v trestnom konaní je garantované v článku 6 ods. 3 písm. c) EDLP a článku 48 ods. 2 Charty základných práv EÚ.
- Poskytnutie právnej pomoci podlieha preskúmaniu finančných pomerov a odôvodnenosti návrhu (záujmy spravodlivosti).
- Jednotlivci musia preukázať, že nemajú dostatočné prostriedky. Neexistuje vymedzenie pojmu „dostatočné prostriedky“. Obvinená alebo podozrivá osoba znáša dôkazné bremeno dokazovania nedostatku prostriedkov.
- „Preskúmanie záujmov spravodlivosti“ zahŕňa posúdenie závažnosti trestného činu a prísnosti možného trestu, zložitosti prípadu a osobnú situáciu odporcu. Pokiaľ ide o otázku osobnej slobody, záujmy spravodlivosti si vyžadujú právne zastupovanie.

3.2.1. Rozsah pôsobnosti

V práve Rady Európy je výslovné právo na právnu pomoc v trestnom konaní stanovené v článku 6 ods. 3 písm. c) EDLP. Stanovuje sa v ňom, že každý, kto je obvinený z trestného činu (pozri [oddiel 2.1](#) vo veci významu trestného obvinenia) má právo na bezplatnú právnu pomoc, ak nemá dostatok prostriedkov na zaplatenie právneho poradenstva (preskúmanie finančných pomerov), ak si to tzv. záujmy spravodlivosti vyžadujú (preskúmanie záujmov spravodlivosti). Právo na prístup k obhajcovi sa v trestných konaniach uplatňuje počas celého konania od policajného výsluchu po odvolanie (pozri [oddiel 4.2.1](#) o rozsahu práva na právnu pomoc).²⁰⁴

V článku 6 ods. 3 písm. c) EDLP sa takisto stanovuje právo byť zastupovaný obhajcom podľa vlastného výberu, čo môže podliehať obmedzeniam v prípade, že si to vyžadujú záujmy spravodlivosti (pozri [oddiel 4.2.3](#) o právnom poradenstve podľa vlastného výberu). Znamená to, že neexistuje absolútne právo vybrať si vlastného obhajcu ustanoveného súdom. Jednotlivec, ktorý požiada o zmenu obhajcu poskytujúceho právnu pomoc, musí predložiť dôkazy o tom,

²⁰⁴ ESLP, *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, 27. novembra 2008.

že ho právnik riadne nezastupoval.²⁰⁵ Medzi prípustné obmedzenia voľby právnikovi môže patriť potreba špecializovaného právnikovi pre konkrétne konanie.²⁰⁶

V práve EÚ sa okrem práv chránených článkom 47 v článku 48 ods. 2 Charty základných práv EÚ garantuje rešpektovanie práva na obhajobu každého, kto bol obvinený. Vo Vysvetlivkách k charte sa potvrdzuje, že článok 48 ods. 2 má rovnaký význam ako článok 6 ods. 3 EDLP.²⁰⁷ Ďalej uvedená judikatúra ESLP je preto relevantná na účely článku 48. Z hľadiska sekundárnych právnych predpisov EÚ sa Európska rada dohodla, že legislatívne posilní procesné práva podozrivých alebo obvinených osôb v trestnom konaní.²⁰⁸ Patrí k nim *návrh smernice o predbežnej právnej pomoci pre podozrivé alebo obvinené osoby pozbavené osobnej slobody a o právnej pomoci v konaní o európskom zatykači*.²⁰⁹ Na základe nej by členské štáty EÚ boli povinné bezodkladne poskytnúť predbežnú právnu pomoc osobám pozbaveným osobnej slobody – a pred výsluchom. Predbežná pomoc by sa uplatňovala do prijatia rozhodnutia o oprávnenosti na právnu pomoc. Komisia takisto vydala odporúčanie o procesných zárukách pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní.²¹⁰ Obsahuje nezáväznú usmernenia o preskúmaní finančných pomerov a odôvodnenosti návrhu, ako aj kvalite a účinnosti právnej pomoci.

3.2.2. Preskúmanie finančných pomerov

ESLP neposkytol vymedzenie pojmu dostatočné prostriedky. Konkrétne okolnosti každého prípadu musia byť posúdené pri určovaní toho či finančná situácia odporcu ho oprávňuje na poskytnutie právnej pomoci. Obvinená alebo podozrivá osoba znáša dôkazné bremeno dokazovania nedostatku finančných prostriedkov.²¹¹ Táto skutočnosť však nemusí byť preukázaná bez akýchkoľvek pochybností.²¹² Všetky dôkazy vrátane dôkazov o postavení sťažovateľa (ako

205 ESLP, *Lagerblom proti Švédsku*, č. 26891/95, 14. januára 2003, bod 60.

206 Napríklad ESLP, *Meftah a iní proti Francúzsku*, č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, 26. júla 2002, bod 47.

207 *Vysvetlivky* k Charte základných práv EÚ, Ú. v. EÚ 2007 C303/17.

208 *Štokholmský program*, Ú. v. EÚ 2010 C 115.

209 Pozri Európsku komisiu (2013), *návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady od Európskej komisie o predbežnej právnej pomoci pre podozrivé alebo obvinené osoby pozbavené osobnej slobody a o právnej pomoci v konaní o európskom zatykači*, COM(2013) 824 final, Brusel.

210 Pozri Európsku komisiu, *odporúčanie z 27. novembra 2013 o práve podozrivých alebo obvinených osôb na právnu pomoc v trestnom konaní*, Ú. v. EÚ 013 C 378.

211 ESLP, *Croissant proti Nemecku*, č. 13611/88, 25. septembra 1992, bod 37.

212 ESLP, *Pakelli proti Nemecku*, č. 8398/78, 25. apríla 1983, bod 34.

napríklad či strávil čas vo väzbe) musia byť zvážené, informácie poskytnuté jednotlivcom a akékoľvek dôkazy proti sťažovateľovi.²¹³

Rozhodnutie o tejto otázke je vecou vnútroštátnych súdov, ktoré musia posúdiť dôkazy v súlade s požiadavkami článku 6 ods. 1.²¹⁴

Príklad: Vo veci *Tsonyo Tsonev proti Bulharsku* (č. 2)²¹⁵ bol sťažovateľ obvinený z ublíženia na zdraví a vlámania sa do niečieho domu. Bol odsúdený na 18 mesiacov odňatia slobody. Sťažovateľ požadoval, aby bol pridelený právny zástupca pre jeho odvolanie sa na Najvyšší kasačný súd, no táto žiadosť bola zamietnutá bez konkrétnych dôvodov. Sťažovateľ sa sťažoval, že tak boli porušené jeho práva na spravodlivý proces.

ESLP uviedol, že je ťažké posúdiť, či sťažovateľ nemal dostatok prostriedkov na zaplatenie právneho poradenstva. Rozhodol však, že z určitých náznakov vyplýva, že tomu tak bolo: po prvé, právny zástupca bol pre sťažovateľa ustanovený v predchádzajúcom konaní a po druhé, sťažovateľ výslovne uviedol, že si nemôže právneho zástupcu dovoliť. Súd rozhodol, že vzhľadom na chýbajúce dôkazy pre opak, sťažovateľ nemal dostatočné prostriedky na zaplatenie si právneho zastupovania. Dospel k záveru, že tak došlo k porušeniu článku 6 ods. 1 a 3 EDLP.

Príklad: Vo veci *Twalib proti Grécku*²¹⁶ bol sťažovateľ tri roky vo väzení a na súdnom procese bol zastupovaný súdom ustanoveným právnym poradcom a humanitárnou organizáciou v odvolacom konaní. Tieto faktory predstavovali „silné indikácie“, že nemal finančné prostriedky na zaplatenie právneho poradenstva. Neposkytnutie právnej pomoci zo strany štátu počas jeho odvolávacieho konania pred Kasačným súdom predstavovalo porušenie jeho práv garantovaných podľa článku 6 EDLP.

3.2.3. Preskúmanie záujmu spravodlivosti

Určenie toho, či si záujmy spravodlivosti (odôvodnenosť) vyžadujú poskytnutie právnej pomoci, zahŕňa zohľadnenie troch faktorov, a to:

²¹³ Tamže.

²¹⁴ ESLP, *R. D. proti Poľsku*, č. 29692/96 a 34612/97, 18. decembra 2001, bod 45.

²¹⁵ ESLP, *Tsonyo Tsonev proti Bulharsku* (č. 2), č. 2376/03, 14. januára 2010.

²¹⁶ ESLP, *Twalib proti Grécku*, č. 24294/94, 9. júna 1998, bod 51.

- závažnosť trestného činu a prítomnosť možného trestu;
- zložitosť prípadu;
- sociálna a osobná situácia odporcu.²¹⁷

Je treba zvážiť všetky tri faktory, ale nemusia byť nutne naplnené spoločne; ktorýkoľvek z nich môže byť opodstatnením poskytnutia právnej pomoci.

Príklad: Vo veci *Zdravko Stanev proti Bulharsku*²¹⁸ bol sťažovateľ nezamestnaný. Sťažoval sa, že mu bola odmietnutá právna pomoc v trestnoprávnom konaní za falšovanie dokladov v občianskoprávnom konaní. Za tento trestný čin bol odsúdený a bola mu udelená pokuta 250 EUR. Takisto mu bolo nariadené uhradiť 8 000 EUR ako náhradu škody.

ESLP uviedol, že sťažovateľovi spočiatku hrozil trest odňatia slobody. Aj keď tento trest nebol uložený, rozhodnutie o úhrade odškodného bolo významné vzhľadom na jeho finančnú situáciu. Sťažovateľ mal vysokoškolské vzdelanie, ale žiadnu právnickú odbornú prípravu. Konanie nevykazovalo najvyššiu úroveň zložitosti, ale zahŕňalo otázky týkajúce sa pravidiel o prípustnosti dôkazov, procesného poriadku a významu zámeru. Okrem toho trestný čin, z ktorého bol sťažovateľ obvinený, zahŕňal slovné napadnutie vysokopostaveného člena súdnej moci a sponchybňoval integritu súdneho procesu v Bulharsku. Kvalifikovaný právnik by nepochybne bol v pozícii, kedy by viedol prípad jasnejšie a dokázal by čeliť účinnejšie tvrdeniam vzneseným prokuratúrou. Súd nakoniec zistil porušenie článku 6 ods. 3 písm. c) EDLP.

Osobné okolnosti obvinenej alebo podozrivej osoby sú dôležité. Preskúmaním záujmu spravodlivosti sa určí, že bezplatné právne poradenstvo môže byť potrebná pre osoby považované za zraniteľné, ako sú deti, osoby s problémami s duševným zdravím a utečenci.²¹⁹ Ak je „konanie jednoznačne spojené s dôsledkami pre sťažovateľa“ a prípad je zložitý, mala by byť poskytnutá právna pomoc.²²⁰ Aj tam, kde sú sťažovatelia vzdelané osoby, ktoré rozumejú konaniu, je

²¹⁷ ESLP, *Quaranta proti Švajčiarsku*, č. 12744/87, 24. mája 1991.

²¹⁸ ESLP, *Zdravko Stanev proti Bulharsku*, č. 32238/04, 6. novembra 2012, bod 40.

²¹⁹ ESLP, *Quaranta proti Švajčiarsku*, č. 12744/87, 24. mája 1991, body 32 – 36.

²²⁰ ESLP, *Pham Hoang proti Francúzsku*, č. 13191/87, 25. septembra 1992, body 40 – 41.

dôležitou otázkou, či sa skutočne môžu obhajovať bez právnik. ²²¹ Sťažovatelia nemusia preukázať, že absencia právnej pomoci spôsobilá „skutočnú ujmu“ v ich obhajobe. Musia preukázať len to, že sa zdá ako „hodnoverné za konkrétnych okolností“, že by bol právnik užitočný. ²²²

Ak je v predmetom veci osobná sloboda jednotlivca, záujmy spravodlivosti si v zásade vyžadujú právne zastupovanie. ²²³ Táto povinnosť vzniká aj v prípade, že existuje len možnosť trestu odňatia slobody. ²²⁴

Počas odvolacej etapy trestného konania sú pre preskúmanie záujmu spravodlivosti dôležité tieto faktory:

- povaha konania;
- schopnosť nezastupovanej odvolávajúcej sa strany predniesť konkrétny právny argument;
- závažnosť trestu uloženého nižšími súdmi.

Ak počas odvolacích konaní vzniknú podstatné právne otázky, je bezplatné právne poradenstvo vyžadované. ²²⁵ Keď je zrejmé, že v odvolaní vzniká otázka zložitosti a závažnosti, má byť sťažovateľovi poskytnutá právna pomoc v záujme spravodlivosti. ²²⁶ ESĽP však uviedol, že záujmy spravodlivosti si nevyžadujú automatické poskytnutie právnej pomoci vždy, keď sa odsúdená osoba, bez objektívnej pravdepodobnosti úspechu, chce odvolať po absolvovaní spravodlivého procesu v prvej inštancii v súlade s článkom 6 EDĽP. ²²⁷

Nakoniec treba uviesť, že samotné poskytnutie právneho poradenstva neznamená, že bude účinné. Napríklad ustanovený právnik môže ochoriť alebo si

221 ESĽP, *Zdravko Stanev proti Bulharsku*, č. 32238/04, 6. novembra 2012, bod 40.

222 ESĽP, *Artico proti Taliansku*, č. 6694/74, 13. mája 1980, body 34 – 35.

223 ESĽP, *Benham proti Spojenému kráľovstvu*, č. 19380/92, 10. júna 1996, bod 61.

224 Pozri napríklad ESĽP, *Quaranta proti Švajčiarsku*, č. 12744/87, 24. mája 1991, bod 33; ESĽP, *Perks a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 25277/94, 25279/94, 25280/94, 25282/94, 25285/94, 28048/95, 28192/95 a 28456/95, 12. októbra 1999.

225 ESĽP, *Pakelli proti Nemecku*, č. 8398/78, 25. apríla 1983, body 36 – 38.

226 ESĽP, *Granger proti Spojenému kráľovstvu*, č. 11932/86, 28. marca 1990, bod 47.

227 ESĽP, *Monnell a Morris proti Spojenému Kráľovstvu*, č. 9562/81 a 9818/82, 2. marca 1987, bod 67.

neplniť svoje povinnosti.²²⁸ Štát nemôže niesť zodpovednosť za každý nedostatok zo strany právnika ustanoveného na účely právnej pomoci. Preukázateľné zlyhanie právnika poskytnúť právnu pomoc pokiaľ ide o praktickú a účinnú obhajobu však môže byť porušením článku 6.²²⁹ Táto téma je hlbšie opísaná v kapitole 4, ktorá sa zaoberá právom poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať.

---

228 ESLP, *Artico proti Taliansku*, č. 6694/74, 13. mája 1980.

229 ESLP, *Czekalla proti Portugalsku*, č. 38830/97, 10. októbra 2002, body 63 – 66.

4

Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v iných ako trestných konaniach		
Charta základných práv, článok 47 (právo na účinný prostriedok nápravy) a článok 48 ods. 2 (prezumpcia nevinu a právo na obhajobu)	Rozsah pôsobnosti	EDLP, článok 6 ods.1 a článok 6 ods.3 písm. b) a c)
	Praktický a účinný prístup k súdu	ESLP, <i>Bertuzzi proti Francúzsku</i> , č. 36378/97, 2003 ESLP, <i>Anghel proti Taliansku</i> , č. 5968/09, 2013
Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v trestných konaniach		
Smernica 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní	Rozsah pôsobnosti	ESLP, <i>Salduz proti Turecku</i> , č. 36391/02, 2008
Smernica 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní, článok 3 ods. 3 písm. b)	Kvalita právnej pomoci	ESLP, <i>Aras proti Turecku (č. 2)</i> , č. 15065/07, 2014
	Právne poradenstvo podľa vlastného výberu	ESLP, <i>Lagerblom proti Švédsku</i> , č. 26891/95, 2003

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Charta základných práv, článok 48 ods. 2 Smernica 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní, články 3 ods. 1, 3 ods. 3 písm. a) a 4 Smernica 2012/13/EÚ o práve na informácie v trestnom konaní Smernica 2010/64/EÚ o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní, článok 2 ods. 2	Primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby	EDLP, článok 6 ods. 3 písm. b) ESLP, <i>Lanz proti Rakúsku</i> , č. 24430/94, 2002
Smernica 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi, článok 9	Vzdanie sa práva	ESLP, <i>Pishchalnikov proti Rusku</i> , č. 7025/04, 2009
Právo obhajovať sa osobne		
	Rozsah pôsobnosti	EDLP, článok 6 ods. 3 písm. c) ESLP, <i>Galstyan proti Arménsku</i> , č. 26986/03, 2007

Táto kapitola obsahuje zhrnutie **práva Rady Európy a EÚ** pokiaľ ide o právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v iných ako trestných konaniach (oddiel 4.1) a trestných konaniach (oddiel 4.2).²³⁰ Aby bolo toto právo účinné, posudzuje sa spoločne s požiadavkou na právnu pomoc. V súvislosti s trestným konaním sa skúmajú aj doplnkové a súvisiace práva – ako je právo na právnu pomoc podľa vlastného výberu (oddiel 4.2.3) a právo mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby (oddiel 4.2.4). Táto kapitola sa takisto venuje okolnostiam, za ktorých je možné vzdať sa práva na právnu pomoc (oddiel 4.2.5) a rozsahu práva obhajovať sa osobne. (oddiel 4.3).

²³⁰ Vo veci právneho poradenstva v konaniach o udelení azylu a o návrate, pozri FRA (2014), *Príručka o európskom práve týkajúcom sa azylu, hraníc a imigrácie*, s. 113 – 114. Vo veci práva detí na obhajcu v trestnom súdnom konaní a alternatívnych (mimosúdnych) konaniach pozri FRA (2015), *Príručka o európskom práve týkajúcom sa práv dieťaťa*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, s. 195 – 218.

4.1. Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v iných ako trestných konaniach

Kľúčové body

- V článku 6 EDLP sa výslovne garantuje právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v trestných konaniach, nie však v iných ako trestných konaniach. V článku 47 Charty základných práv sa výslovne zabezpečuje toto právo pre situácie, v ktorých členské štáty vykonávajú právo EÚ (alebo sa od neho odchyľujú).
- Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v iných ako trestných konaniach nie je absolútne – môžu sa naň vzťahovať odôvodnené obmedzenia. To, či je poskytovanie právneho zastúpenia v iných ako trestných konaniach nevyhnutné, závisí od osobitných okolností každého prípadu – najmä od povahy prípadu a vzdelania, skúsenosti a miery citovej zaangažovanosti sťažovateľa.

4.1.1. Rozsah pôsobnosti

Slubný postup

Poskytovanie rôznych foriem právneho poradenstva

Wikivorce poskytuje bezplatné poradenstvo a podporu viac ako 50 000 ľuďom ročne, čo znamená, že pomáha v jednom z troch rozvodov v Spojenom kráľovstve. Ide o najväčšiu online komunitu na podporu pri rozvodoch na svete s viac ako 100 000 registrovanými členmi. Ide o sociálny podnik, ktorý vyhráva ocenenia, prevádzkujú ho dobrovoľníci, je spozorovaný vládou a financovaný charitou. Poskytuje rôzne formy právnych služieb vrátane diskusného fóra, bezplatnej príručky k rozvodu, mediácii, financiám, kontaktu s deťmi a bývaním, bezplatnej rozvodovej príručky v štýle „urob si sám“, **bezplatného odborného poradenstva** cez telefonickú linku poradne, ktorá je k dispozícii sedem dní v týždni a chatových miestností pre okamžitú podporu.

Pozri www.wikivorce.com/divorce, uvedené v Smith, R. (2014), Digital delivery of legal services to people on low incomes, The Legal Education Foundation.

Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať pomáha jednotlivcom dosiahnuť spravodlivý proces a presadiť svoje práva. Právo na spravodlivý

proces v iných ako trestných konaniach zahŕňa právo na prístup k súdu (pozri **oddiel 2.1.1**). Jednotlivci môžu vyžadovať – a štát preto môže byť povinný poskytnúť – právne zastúpenie alebo pomoc, aby sa zabezpečilo, že jednotlivci môžu mať prístup k súdom a dosiahnuť spravodlivý proces.²³¹

V práve Rady Európy v sporoch týkajúcich sa občianskych práv alebo záväzkov (vymedzených v **oddiel 2.1**) vznikajú tieto požiadavky podľa článku 6 ods. 1 EDLP.²³² Môžu vzniknúť v akomkoľvek štádiu konania, na ktoré sa vzťahuje článok 6 – od začatia konania po výkon rozsudku. Aj keď článok 6 negarantuje právo odvolať sa, vzťahuje sa na odvolacie konania, ak existujú.²³³ Znamená to, že právo na právnu pomoc sa môže vzťahovať aj na odvolacie konania.

V práve EÚ je právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v iných ako trestných konaniach osobitne stanovené v článku 47 Charty základných práv EÚ. Toto právo je takisto uznané ako všeobecná právna zásada práva EÚ v judikatúre SDEÚ.²³⁴ Ďalšie opísanie spojenia medzi článkom 6 EDLP a článkom 47 charty je uvedené v **grafe v kapitole 1**.

V práve Rady Európy a práve EÚ toto právo nie je absolútne a môžu sa naň vzťahovať primerané obmedzenia (pozri **kapitolu 6**).

4.1.2. Praktická a účinná právna pomoc

V práve Rady Európy sa môže článkom 6 ods. 1 vyžadovať od štátov, aby poskytli pomoc obhajcu na zabezpečenie účinného prístupu k súdu. Týmto spôsobom je právne poradenstvo a právna pomoc úzko spojená v judikatúre ESLP.²³⁵ Otázka, či si článok 6 vyžaduje poskytnutie právneho zastúpenia v iných ako trestných konaniach, závisí od osobitných okolností každého prípadu.²³⁶ Súd bude konkrétne posudzovať, či by jednotlivec bol schopný prezentovať svoje tvrdenia správne a uspokojivo bez asistencie obhajcu.²³⁷ Povaha prípadu, ako aj

231 ESLP, *Airey proti Írsku*, č. 6289/73, 9. októbra 1979, bod 26.

232 ESLP, *Ringeisen proti Rakúsku*, č. 2614/65, 16. júla 1971, bod 94.

233 ESLP, *T. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 24724/94, 16. decembra 1999, ESLP, *V. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 24888/94, 16. decembra 1999.

234 SDEÚ, C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone a iní proti Conseil des ministres*, 26. júna 2007, bod 31.

235 ESLP, *Airey proti Írsku*, č. 6289/73, 9. októbra 1979, bod 26.

236 ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému kráľovstvu*, č. 68416/01, 15. februára 2005, bod 61.

237 ESLP, *McVicar proti Spojenému kráľovstvu*, č. 46311/99, 7. mája 2002, bod 48.

vzdelanie, skúsenosti a úroveň citovej zaangažovanosti sú významnými otázkami, ktoré súd zvažuje pri rozhodovaní o otázkach právnej pomoci.²³⁸

Príklad: Vo veci *Bertuzzi proti Francúzsku*²³⁹ bola sťažovateľovi poskytnutá právna pomoc, aby podal žalobu o náhradu škody proti obhajcovi. Všetci traja obhajcovia, ktorí boli ustanovení pre jeho prípad, požadovali odvolanie, z dôvodu osobných prepojení s obhajcom, s ktorým sa sťažovateľ chcel súdiť.

ESLP rozhodol, že súd, ktorý povolil, aby sa sťažovateľ obhajoval sám v konaní proti odborníkovi pracujúcemu v oblasti práva, mu neumožnil prístup k súdu za podmienok, ktoré by zabezpečili účinné využívanie jeho práv a to bolo v rozpore s článkom 6 ods. 1 EDLP.

Štáty musia byť dôkladné v zabezpečovaní skutočného a účinného využívania práv vyplývajúcich z článku 6.²⁴⁰

Príklad: Vo veci *Anghel proti Taliansku*²⁴¹ podľa Haagskeho dohovoru o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí sťažovateľ požiadal rumunského ministra spravodlivosti, aby mu pomohol zabezpečiť návrat jeho syna, ktorého matka vzala do Talianska. Následne prokurátor inicioval konanie o návrate na talianskom súde, ktorý dospel k záveru, že dieťa nebolo neoprávnene premiestnené. Sťažovateľ sa domáhal odvolania proti rozsudku, ale pretože mu boli opakovane poskytované neúplné alebo zavádzajúce informácie o odvolacom konaní, neučinil tak v stanovenej lehote.

ESLP jednomyselne rozhodol, že došlo k porušeniu článku 6. Oneskorenie talianskych orgánov v poskytovaní relevantných a správnych usmernení v spojení s chýbajúcim a praktickým a účinným zastúpením zasiahlo samotnú podstatu práva sťažovateľa na prístup k súdu.

238 Tamže, body 49 – 52.

239 ESLP, *Bertuzzi proti Francúzsku*, č. 36378/97, 13. februára 2003, bod 31.

240 ESLP, *Staroszczyk proti Poľsku*, č. 59519/00, 22. marca 2007, bod 128.

241 ESLP, *Anghel proti Taliansku*, č. 5968/09, 25. júna 2013, bod 64.

V práve EÚ SDEÚ posudzoval právo vybrať si zástupcu v súvislosti so smernicou o poistení právnej ochrany bez toho, aby okomentoval základné práva a v tejto veci neprerokoval rozsah pôsobnosti článku 47.²⁴² Pred prijatím Charty základných práv EÚ však SDEÚ stanovil, že právo na obhajobu a dôvernosť korešpondencie medzi klientom a advokátom je základnou súčasťou právneho poriadku EÚ a musí byť rešpektované od fázy predbežného vyšetrovania.²⁴³ Ďalej, ako už bolo poznamenané, judikatúra ESLP je relevantná pre výklad rozsahu pôsobnosti článku 47 (pozri **graf** v **kapitole 1**).

4.2. Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v trestných konaniach

Kľúčové body

- V článku 6 ods. 3 písm. c) EDLP a článku 48 ods. 2 Charty základných práv EÚ sa výslovné garantuje právo na právne poradenstvo v trestných konaniach.
- V článku 6 ods. 3 písm. b) EDLP sa stanovuje právo na primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby. Toto úzko súvisí s článkom 6 ods. 3 písm. c), pretože primeraný čas a možnosti sú nevyhnutné, aby bolo právo na právnu pomoc účinné.
- Právo na právne poradenstvo sa vzťahuje na celé konanie, od policajného vyšetrovania po skončenie odvolacieho konania. Prístup k obhajcovi v počiatočných fázach konania je osobitne dôležitý.
- Toto právo môže podliehať obmedzeniam za predpokladu, že obmedzenia nenarušujú samotnú podstatu tohto práva.
- Právo na právnu poradensvo si vyžaduje zaistenie účinného zastupovania a nielen samotnú prítomnosť právnik.
- Vzdanie sa práva musí: i) byť stanovené jednoznačným spôsobom, ii) byť podopreté minimálnymi zárukami úmernými jeho závažnosti, iii) byť dobrovoľné a iv) predstavovať vedomé a racionálne zrieknutie sa práva. Musí byť takisto preukázané, že obžalovaný mohol rozumne predvídať dôsledky svojho konania.

242 Pozri SDEÚ, C-442/12, *Jan Sneller proti DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV*, 7. novembra 2013 o smernici 87/344/EHS z 22. júna 1987 o koordinácii zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení, Ú. v. ES 1987 L 185, článok 4 ods. 1.

243 SDEÚ, spojené veci C-46/87 a C-227/88, *Hoechst AG proti Komisii Európskych spoločenstiev*, 21. septembra 1989, bod 15.

4.2.1. Rozsah pôsobnosti

V práve Rady Európy sa v článku 6 ods. 3 písm. c) EDLP stanovuje, že každý, kto je obvinený z trestného činu, má právo „obhajovať sa osobne alebo prostredníctvom obhajcu podľa vlastného výberu“ (pozri **oddiel 2.1**, ktorý obsahuje vymedzenie trestného obvinenia). Osoba obvinená z trestného činu má teda na výber, či sa bude obhajovať sama alebo bude právne zastupovaná. Právo osobne sa obhajovať však môže byť obmedzené v záujme spravodlivosti (pozri **oddiel 4.3**). Právo na právne poradenstvo je takisto spojené s právom na právnu pomoc (pozri **oddiel 3.2.1** o právnej pomoci v trestnom konaní) a právom, podľa článku 6 ods. 3 písm. b) EDLP, mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby. Jednoducho povedané, právne poradenstvo nemôže byť účinné, ak obžalovaný nemá dostatok času a možnosti, aby sa poradil sa a náležite pripravil na svoj prípad (pozri **oddiel 4.2.4**).²⁴⁴

Štáty disponujú mierou voľnej úvahy v tom, ako zabezpečia právo na právne poradenstvo vo svojich systémoch súdnictva.²⁴⁵ Právne poradenstvo môže mať rôzne formy – napríklad poradenstvo počas výsluchu, zastupovanie na súde a prípravu odvolaní – ale toto právo sa vzťahuje na celé konanie.²⁴⁶ Právo na advokáta v skorých etapách trestného konania je osobitne dôležité, pretože nepriaznivé závery sa môžu odvodzovať aj z mlčania obvinenej alebo podozrivej osoby.²⁴⁷ Prístup k advokátovi v skorých etapách zahŕňa aj právo na súkromnú konzultáciu s advokátom pred uskutočnením výsluchu.²⁴⁸

Príklad: Vo veci *Salduz proti Turecku*²⁴⁹ bol sťažovateľ odsúdený za účasť na nepovolenej demonštrácii na podporu nelegálnej organizácie PKK (Strana pracujúcich Kurdistanu). Nemal prístup k advokátovi a učinil prehlásenia, v ktorých pripustil vinu počas výsluchu v policajnej väzbe. Neskôr tieto tvrdenia stiahol. Vnútroštátny súd sa opierať o počiatočné vyhlásenia pri jeho odsúdení.

244 ESLP, *Goddi proti Taliansku*, č. 8966/80, 9. apríla 1984, bod 31.

245 ESLP, *Quaranta proti Švajčiarsku*, č. 12744/87, 24. mája 1991, bod 30.

246 ESLP, *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, 27. novembra 2008; pozri tiež ESLP, *Yevgeniy Petrenko proti Ukrajine*, č. 55749/08, 29. januára 2015, bod 89.

247 ESLP, *John Murray proti Spojenému kráľovstvu*, č. 18731/91, 8. februára 1996, bod 66.

248 ESLP, *A.T. proti Luxembursku*, č. 30460/13, 9. apríla 2015, bod 86.

249 ESLP, *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, 27. novembra 2008, body 54 – 62.

ESLP potvrdil, že na to, aby právo na spravodlivý proces zostalo „praktické a účinné“, prístup k advokátovi musel byť poskytnutý od prvého policajného výsluchu. Súd uviedol, že podozriví sú obzvlášť zraniteľní vo fáze vyšetrovania a že zhromaždené dôkazy môžu určiť výsledok ich vecí. Včasný prístup k advokátovi chráni právo nevypovedať vo svoj neprospech a je základnou zárukou proti zlému zaobchádzaniu. Akákoľvek výnimka z tohto práva musí byť jasne ohraničená a časovo obmedzená. Aj v prípade vzniku naliehavých dôvodov nesmú obmedzenia neprimerane ohroziť práva obvineného. V prípade sťažovateľa neprítomnosť advokáta počas zadržania nezvratne ovplyvnila jeho práva na obhajobu, čo je v rozpore s článkom 6 ods. 3 písm. c) v spojení s článkom 6 ods. 1.

Prístup k advokátovi musí byť praktický a účelný. Jednotlivci zadržaní políciou však musia byť formálne oboznámení so svojimi právami na obhajobu vrátane svojho práva na bezplatnú právne poradenstvo, čo podlieha určitým podmienkam, ale polícia im takisto musí poskytnúť praktické prostriedky na kontakt a komunikáciu s ich obhajcom (pozri tiež [oddiel 4.2.4](#)). Ak zákony systematicky bránia osobám obvineným z trestného činu v prístupe k právnenému poradenstvu počas zadržania, je porušený článok 6, aj keby osoby obvinené z trestného činu odopreli výpoveď.²⁵⁰ Zákonnosť obmedzení práva na právne poradenstvo v počiatočných fázach policajného výsluchu sa má zvážiť v súvislosti s ich celkovým vplyvom na právo na spravodlivé prejednanie vecí.²⁵¹

Právo hovoriť s obhajcom dôverne môže byť takisto obmedzené, ale obmedzenia si vyžadujú skutočné odôvodnenie.²⁵² Toto je osobitne dôležitá súčasť práva na právne poradenstvo – bez schopnosti poradiť sa a prijímať dôverné pokyny právo stráca mnoho zo svojej užitočnosti.²⁵³ ESLP dôsledne trvá na tom, že sú potrebné „závažné dôvody“ na prekonanie tohto práva, napríklad dohľad nad kontaktom sťažovateľa a jeho obhajcu môže byť opodstatnený, ak je sťažovateľ podozrivý z členstva v gangu a toto je nutné na zaistenie ostatných členov gangu.²⁵⁴

250 ESLP, *Dayanan proti Turecku*, č. 7377/03, 13. októbra 2009, bod 33.

251 ESLP, *Pishchalnikov proti Rusku*, č. 7025/04, 24. septembra 2009, bod 67.

252 ESLP, *Sakhnovskiy proti Rusku*, č. 21272/03, 2. novembra 2010, bod 97.

253 ESLP, *S. proti Švajčiarsku*, č. 12629/87 a 13965/88, 28. novembra 1991, bod 48. Pozri tiež ESLP, *Brennan proti Spojenému kráľovstvu*, č. 39846/98, 16. októbra 2001, body 58 – 63.

254 ESLP, *George Kempers proti Rakúsku*, č. 21842/93. Správa Komisie prijatá 14. januára 1998.

Príklad: Vo veci *Lanz proti Rakúsku*²⁵⁵ bol sťažovateľ zatknutý na základe podozrenia z podvodu a predbežne zadržaný. Jeho kontakt s obhajcom bol počas vyšetrovacej väzby pod dohľadom z dôvodu rizika, že by sťažovateľ ovplyvňoval svedkov alebo odstránil dokumenty, ktoré neboli ešte zabezpečené. Sťažoval sa, že takto boli porušené jeho práva na obhajobu.

ESLP zistil porušenie článku 6 ods. 3 písm. b) a c) EDLP. Právo komunikovať s obhajcom tak, aby to nepočula tretia osoba, je súčasťou základných požiadaviek na spravodlivý proces v demokratickej spoločnosti. Ak obhajca nie je schopný diskutovať s klientom, poradenstvo obhajcu stráca zo svojej užitočnosti a stáva sa neúčinným. Sledovanie vyšetrojúcim sudcom predstavovalo vážny zásah do práv obvineného na obhajobu a na ich opodstatnenie sa vyžadovali veľmi závažné dôvody.

V práve EÚ je právo na právne poradenstvo v trestných konaniach stanovené v článku 48 ods. 2 Charty základných práv EÚ. Takto sa zaručuje rešpektovanie práva na obhajobu každého, kto bol obvinený. Tak ako v rámci práva Rady Európy toto právo nie je v práve EÚ absolútne. Bolo však uznané ako jeden zo základných prvkov spravodlivého procesu.²⁵⁶ Menovaným obhajcom sa musí poskytnúť primeraný čas a možnosti na prípravu obhajoby ich klientov (pozri [oddiel 4.2.4](#)).

Príklad: Vo veci *Ordre des barreaux francophones et germanophone a iní proti Conseil des ministres*²⁵⁷ SDEÚ konštatoval, že advokáti nedokázali uspokojivo plniť svoju úlohu poradenstva, obhajoby a zastupovania svojich klientov, ak boli povinní spolupracovať s orgánmi tak, že im poskytovali informácie získané v súvislosti s právnym poradenstvom.

Právo na právnu pomoc v trestnom konaní je takisto zakotvené v sekundárnom práve EÚ, v smernici o prístupe k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní

255 ESLP, *Lanz proti Rakúsku*, č. 24430/94, 31. januára 2002, body 50 – 52.

256 SDEÚ, C-7/98, *Dieter Krombach proti André Bamberski*, 28. marca 2000, bod 39.

257 SDEÚ, C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone a iní proti Conseil des ministres*, 26. júna 2007, bod 32.

na základe európskeho zatykača,²⁵⁸ na ktorú sa odvolával aj ESLP.²⁵⁹ Jej cieľom je stanoviť minimálne pravidlá týkajúce sa práva podozrivých alebo obvinených osôb v trestnom konaní a pri konaní na základe európskeho zatykača. Smernica sa vzťahuje na podozrivé alebo obvinené osoby v trestnom konaní „od chvíle, keď boli príslušnými orgánmi členského štátu prostredníctvom úradného oznámenia alebo inak upovedomené, že sú podozrivé alebo obvinené zo spáchania trestného činu“ do „ukončenia konania“ (to znamená právoplatné rozhodnutie o spáchaní trestného činu vrátane uloženia trestu a rozhodnutia o opravnom prostriedku).²⁶⁰ Smernica sa takisto vzťahuje na fyzické osoby, ktoré nie sú podozrivé, ale stanú sa podozrivými počas výsluchu.²⁶¹ Na jednotlivcov, ktorí neboli pozbavení osobnej slobody, sa však uplatňujú iné normy ochrany, aj keď môžu slobodne kontaktovať svojho obhajcu, poradiť sa s ním alebo používať jeho pomoc prostredníctvom svojich vlastných krokov, členské štáty nie sú povinné „podniknúť aktívne kroky“ na zabezpečenie toho, že im bude pomáhať obhajca.²⁶² Smernicou sa takisto poskytuje ochrana v rámci konania o európskom zatykači.²⁶³ Účinne sa z jej ochrany vylučujú „menej závažné trestné činy“.²⁶⁴

V práve EÚ a práve Rady Európy je právo na prístup k právnej pomoci osobitne dôležité pre zraniteľné podozrivé alebo obvinené osoby, ako sú osoby so zdravotným postihnutím, migranti a deti.²⁶⁵ Štáty musia prijať ďalšie opatrenia, aby podporili ich schopnosti rozumieť a efektívne sa zúčastňovať konania, a aby mohli – v prípade potreby s pomocou tlmočníka, obhajcu, sociálneho pracovníka alebo priateľa – porozumieť tzv. všeobecnému zameraniu toho, čo sa povedalo.²⁶⁶ Majú byť takisto schopní vysvetliť svoju verziu udalostí svojim

258 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody, Ú. v. EÚ 2013 L 294/1. Spojené kráľovstvo a Írsko sa rozhodli neprijať túto smernicu, nevzťahuje sa na Dánsko.

259 ESPL, *A.T. proti Luxembursku*, č. 30460/13, 9. apríla 2015, bod 38.

260 Smernica 2013/48/EÚ, článok 2 ods. 1.

261 *Tamže*, článok 2 ods. 3.

262 Smernica 2013/48/EÚ, odôvodnenie 27.

263 *Tamže*, článok 10.

264 *Tamže*, článok 2 ods. 4.

265 Pozri FRA (2015), *Child friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*. Pozri tiež FRA (2015), *Handbook on European law relating to the rights of the child*, s. 195 – 218.

266 ESPL, *S.C. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 60958/00, 15. júna 2004, bod 29.

obhajcom. Štáty musia čo najviac obmedziť pocity zastrašovania a zabezpečiť, aby deti všeobecne chápali povahu vyšetrovania a predmetu danej veci. Musia zabezpečiť, aby deti a iné zraniteľné osoby boli informované o svojom práve na právnu pomoc (pozri tiež **oddiel 8.1** o osobách so zdravotným postihnutím).²⁶⁷ Na súde majú byť obžalovaní schopní sledovať, čo povedali svedkovia, ktorých navrhla prokuratúra, a mať možnosť poukázať na tvrdenia, s ktorými nesúhlasia.²⁶⁸

V návrhu smernice **EÚ** o procesných zárukách pre deti podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní sa navrhuje povinný prístup k obhajcovi pre deti, ktoré sú podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní.²⁶⁹ Európska komisia takisto vydala *odporúčanie o procesných zárukách pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní*, ktoré odporúča, aby podozrivej alebo obvinenej osobe, ktorá nie je schopná pochopiť konanie, nezaniklo právo na prístup k obhajcovi (pozri **oddiel 4.2.5** o vzdaní sa práva).²⁷⁰

4.2.2. Kvalita právneho poradenstva

Právo na právne poradenstvo je právo na efektívne poradenstvo a zastupovanie.²⁷¹ Prítomnosť právnik, ktorý nemá žiadnu možnosť zasiahnuť, aby zabezpečil rešpektovanie práv obvinenej alebo podozrivej osoby nemá pre obvinenú alebo podozrivú osobu žiadny prospech.²⁷²

Príklad: Vo veci *Aras proti Turecku* (č. 2)²⁷³ bol sťažovateľ zatknutý na základe podozrenia zo závažného podvodu. Bol vypočúvaný bez obhajcu políciou a učinil prehlásenia, ktoré súviseli s trestným činom. Potom bol predvedený pred prokurátora, kde bez prítomnosti obhajcu sťažovateľ zopakoval svoje prehlásenia na polícii. Keď sa sťažovateľ dostal pred

267 ESLP, *Panovits proti Cypru*, č. 4268/04, 11. decembra 2008, bod 67. Vo veci osôb so zdravotným postihnutím pozri tiež EDLP, článok 5 ods. 4 a ESLP, *Megyeri proti Nemecku*, č.13770/88, 12. mája 1992, bod 27.

268 ESLP, *S.C. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 60958/00, 15. júna 2004, bod 29.

269 Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on procedural safeguards for children suspected or accused in criminal proceedings, COM(2013) 822/2, článok 6.

270 Európska komisia (2013), *odporúčanie z 27. novembra 2013 o procesných zárukách pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní*, Ú. v. EÚ 2013 C378.

271 ESLP, *Imbrioscia proti Švajčiarsku*, č. 13972/88, 24. novembra 1993, bod 43.

272 ESLP, *Aras proti Turecku* (č. 2), č. 15065/07, 18. novembra 2014, bod 40.

273 Tamže.

vyšetrujúceho sudcu, sudca povolil, aby do pojednávacej miestnosti vstúpil sťažovateľov obhajca, ale nebolo mu dané slovo, ani nemohol sťažovateľovi poradiť.

ESLP uviedol, že „samotná prítomnosť“ obhajcu nebola postačujúca, aby bolo účinné právo podľa článku 6 ods. 3 písm. c). Sťažovateľ mal mať prístup k obhajcovi od prvého výsluchu. Pasívna prítomnosť obhajcu sťažovateľa v pojednávacej miestnosti nemohla byť považovaná za postačujúcu podľa noriem EDLP.

Podľa práva Rady Európy je to, ako je vedená obhajoba, v zásade záležitosťou medzi obvinenou alebo podozrivou osobou a jej obhajcom, ak sú však príslušné orgány upozornené na „zjavné nedostatky“ na strane obhajcu, mali by konať.²⁷⁴ Táto povinnosť vyplýva len v prípade, že neposkytnutie účinného zastupovania bolo „zjavné alebo naň bol[štat] dostatočne upozornený“.²⁷⁵ Napríklad ak sa odvolanie považuje za neprípustné z dôvodu opomenutí obhajcu, môže to predstavovať porušenie práva na praktickú a účinnú obhajobu.²⁷⁶ Len nedostatky pripísateľné štátnym orgánom môžu viesť k porušeniu článku 6 ods. 3 písm. c).²⁷⁷ Napríklad zodpovednosť štátu môže vzniknúť, keď si je štát vedomý, že obhajca nekonal v prospech obvineného.²⁷⁸ Avšak, ani závažné nedostatky v spravodlivosti konania nemusia viesť k porušeniu, ak sa sťažovateľ v danej veci neodvolá.²⁷⁹

V práve EÚ sa v smernici o práve na prístup k obhajcovi potvrdzuje, že podozrivá alebo obvinená osoba má právo „na prítomnosť svojho obhajcu a právo na účinnú účasť“.²⁸⁰ Účasť obhajcu musí byť „v súlade s postupmi podľa vnútroštátneho práva, pokiaľ týmito postupmi nie je dotknutý účinný výkon a podstata dotknutého práva“.²⁸¹

274 ESLP, *Daud proti Portugalsku*, č. 22600/93, 21. apríla 1998, bod 42.

275 ESLP, *Imbrioscia proti Švajčiarsku*, č. 13972/88, 24. novembra 1993, bod 41.

276 ESLP, *Czekalla proti Portugalsku*, č. 38830/97, 10. októbra 2002, body 63 – 65; ESLP, *Vamvakas proti Grécku (č. 2)*, č. 2870/11, 9. apríla 2015, body 39 – 43.

277 ESLP, *Tripodi proti Taliansku*, č. 13743/88, 22. februára 1994, bod 30.

278 ESLP, *Artico proti Taliansku*, č. 6694/74, 13. mája 1980, bod 33.

279 ESLP, *Twalib proti Grécku*, č. 24294/94, 9. júna 1998.

280 Smernica 2013/48/EÚ, článok 3 ods. 3 písm. b).

281 *Tamže*.

4.2.3. Právne poradenstvo podľa vlastného výberu

Bez ohľadu na dôležitosť dôverného vzťahu medzi obhajcom a klientom, právo na obhajcu podľa vlastného výberu nie je absolútne. Nevyhnutne podlieha regulácii, pokiaľ ide o bezplatnej právne poradenstvo, pretože štát kontroluje kritériá a financovanie právne poradenstvo (pozri tiež **kapitulu 3** o právnej pomoci).²⁸² Právo môže tiež podliehať obmedzeniam prostredníctvom odbornej regulácie, napríklad rôzne kvalifikácie môžu byť potrebné pre rôzne úrovne súdnictva.

Príklad: Vo veci *Lagerblom proti Švédsku*²⁸³ sťažovateľ, ktorý bol z Fínska, požadoval výmenu svojho obhajcu poskytujúceho právnu pomoc. Chcel obhajcu, ktorý hovorí aj po fínsky. Vnútroštátne súdy jeho žiadosť zamietli. Uviedol, že došlo k porušeniu článku 6 ods. 3 písm. c) EDLP.

ESLP uviedol, že na základe článku 6 ods. 3 písm. c) má obvinený nárok byť zastupovaný poradcom „podľa svojho výberu“, ale toto právo sa nemôže považovať za absolútne. Pri menovaní obhajcu musia súdy zväžiť želania obvineného, ale môže ich nebrať do úvahy, ak existujú relevantné a dostatočné dôvody na tvrdenie, že je to nevyhnutné v záujme spravodlivosti. Sťažovateľ mal dostatočnú znalosť švédskeho jazyka, aby komunikoval so svojím obhajcom a bol schopný účinne sa zúčastňovať súdneho procesu. Súdy boli oprávnené zamietnuť mu obhajcu podľa jeho výberu. Nedošlo k porušeniu článku 6 EDLP.

Menovanie profesionálnych právnikov namiesto laických obhajcov môže byť v záujme spravodlivosti v prípade existencie závažných a zložitých obvinení.²⁸⁴ Okrem toho, osobitná povaha konania môže odôvodňovať použitie služieb špecializovaných obhajcov.²⁸⁵

282 ESLP, *Croissant proti Nemecku*, č. 13611/88, 25. septembra 1992, bod 29.

283 ESLP, *Lagerblom proti Švédsku*, č. 26891/95, 14. januára 2003.

284 ESLP, *Mayzit proti Rusku*, č. 63378/00, 20. januára 2005, body 70 – 71.

285 ESLP, *Mefthah a iní proti Francúzsku*, č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, 26. júla 2002, bod 47.

4.2.4. Primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby

V práve Rady Európy a práve EÚ je obvinená alebo podozrivá osoba oprávnená na primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby. Dôvodom je, že schopnosť obhajcu zabezpečiť účinné právne poradenstvo môže byť ohrozená okolnosťami, keď sa nemôže stretnúť s klientom alebo s ním komunikovať. Toto právo je stanovené v článku 6 ods. 3 písm. b) EDLP a zahrnuté v právach na obhajobu podľa článku 48 ods. 2 Charty základných práv EÚ.

V práve Rady Európy právo na účinné poradenstvo znamená prístup ku spisu.²⁸⁶ Spis obsahuje všetky dokumenty užitočné na určenie správnej právnej klasifikácie.

To, či sú čas a možnosti primerané, sa posudzuje v o svetle okolností každého jednotlivého prípadu.²⁸⁷ Musí sa dosiahnuť rovnováha medzi zabezpečením toho, že sa konanie vykoná v primeranom čase (pozri **kapitulu 7** o trvaní konania) a tým, že sa povolí dostatočný čas na vykonanie a prípravu obhajoby osoby. Otázkou je, či celkový účinok akýchkoľvek ťažkostí bol v rozpore s právom na spravodlivý proces.²⁸⁸ Napríklad nedostatok času na konzultáciu medzi osobou obvinenou z trestného činu a právnikom môže predstavovať porušenie článku 6 ods. 3 písm. b), pretože osobe obvinenej z trestného činu nemohla byť v tejto veci náležite poskytnuté poradenstvo.²⁸⁹

V práve EÚ sa v niekoľkých smerniciach ukladajú členským štátom EÚ špecifické povinnosti (pozri **oddiel 2.3.1** o práve na spravodlivé prejednanie veci).²⁹⁰ Napríklad v článku 3 ods. 1 smernice o práve na prístup k obhajcovi sa vyžaduje, aby bol prístup k obhajcovi poskytnutý v takom čase a takým spôsobom, aby príslušným osobám umožnil reálne a účinne vykonávať ich právo na obhajobu. V článku 3 ods. 4 sa podozrivým alebo obvineným osobám poskytuje

286 ESJP, *Dayanan proti Turecku*, č. 7377/03, 13. októbra 2009.

287 ESJP, *Iglin proti Ukrajine*, č. 39908/05, 12. januára 2012, bod 65.

288 ESJP, *Öcalan proti Turecku*, č. 46221/99, 12. mája 2005, bod 148.

289 ESJP, *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7819/77 a 7878/77, 28. júna 1984, bod 99.

290 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody, Ú. v. EÚ 2013 L 294/1. Spojené kráľovstvo a Írsko sa rozhodli neprijat túto smernicu a nevzťahuje sa na Dánsko.

právo stretnúť sa s obhajcom, ktorý ich zastupuje, v súkromí a komunikovať s ním. Článkom 4 sa vyžaduje od členských štátov EÚ, aby sprístupnili informácie umožňujúce podozrivým alebo obvineným osobám zabezpečiť si obhajcu.

Okrem toho sa smernicou o práve na informácie v trestnom konaní ukladajú povinnosti informovať podozrivé a obvinené osoby o ich právach v trestnom konaní vrátane, napríklad, práva na prístup k materiálom týkajúcim sa prípadu na účel prípravy ich obhajoby.²⁹¹

Nakoniec, článkom 2 ods. 2 smernice o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní sa vyžaduje dostupnosť tlmočenia na komunikáciu medzi podozrivými alebo obvinenými osobami a ich právnym zástupcom v priamej súvislosti s akýmkoľvek výsluchom alebo pojednávaním počas konania alebo s podaním opravného prostriedku, alebo inými procesnými žiadosťami.²⁹²

4.2.5. Vzdanie sa práva

Právo na právne poradenstvo má taký zásadný význam, že obvinená alebo podozrivá osoba sa ho môže vzdať len v obmedzených prípadoch.²⁹³ ESLP prísne obmedzil vzdanie sa práva a zdôraznil dôležitosť poskytnutia ochranných opatrení.

Príklad: Vo veci *Pishchalnikov proti Rusku*²⁹⁴ bol sťažovateľ zatknutý na základe podozrenia zo spáchania lúpeže závažným spôsobom. Jeho výsluch bol vedený bez právnik a priznal sa, že sa podieľal na trestnej činnosti. Počas následných konaní odmietol právne poradenstvo. V rámci právnej pomoci mu bol potom mu bol pridelený právny zástupca. Počas výsluchu v prítomnosti právnik, odvolal svoje prehlásenia. Bol usvedčený z rôznych trestných činov na základe prehlásení, ktoré uviedol pri svojom zatknutí.

ESLP poznamenal, že obvinený, ktorý nemá obhajcu, má menšiu šancu byť informovaný o svojich právach, v dôsledku čoho bola menšia

291 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/13/EÚ z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní, Ú. v. EÚ 2012 L 142.

292 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní, Ú. v. EÚ J 2010 L 280.

293 ESLP, *A.T. proti Luxembursku*, č. 30460/13, 9. apríla 2015, bod 59. Tento prípad sa týkal smernice o práve na prístup k obhajcovi.

294 ESLP, *Pishchalnikov proti Rusku*, č. 7025/04, 24. septembra 2009, body 77 – 78.

pravdepodobnosť, že boli tieto práva rešpektované. Jednotlivci sa však môžu vzdať svojich záruk spravodlivého procesu z vlastnej slobodnej vôle, a to výslovne alebo konkludentne. Na to, aby boli záruky účinné, vzdanie sa práva musí: i) byť stanovené jednoznačným spôsobom, ii) byť sprevádzané minimálnymi zárukami úmernými jeho závažnosti, iii) byť dobrovoľné a iv) predstavovať vedomé a inteligentné vzdanie sa práva a v) ak vyplýva z konania obvineného, musí byť preukázané, že obvinený mohol odôvodnene predvídať dôsledky svojho konania.

V tomto prípade súd považoval za nepravdepodobné, že by sťažovateľ mohol primerane posúdiť dôsledky toho, že výsluch bol vedený bez právneho poradenstva. Zistil porušenie článku 6 EDLP, pretože nedošlo k platnému vzdaniu sa práva.

Vyvodzovanie vzdania sa práva z toho, že podozrivá alebo obvinená osoba odmietne poveriť obhajcu, je neprimerané.²⁹⁵ Okrem toho platné vzdanie sa práva nemožno odvodzovať z toho, keď osoba obvinená z trestného činu odpovedá na otázky vyšetrovateľov potom, čo bola upozornená na svoje právo odoprieť výpoveď.²⁹⁶ Mali by sa prijať primerané kroky na zabezpečenie toho, aby si bola obvinená alebo podozrivá osoba plne vedomá svojho práva na obhajobu a aby mohla zhodnotiť, pokiaľ je to v konkrétnej situácii možné, dôsledok vzdania sa svojho práva.²⁹⁷ Porušením článku 6 ods. 3 písm. c) takisto môže byť, ak osoba obvinená z trestného činu nemohla bez asistencie tlmočníka primerane zhodnotiť dôsledky výsluchu bez prítomnosti právnik...²⁹⁸ Je potrebné, aby štáty prijali ďalšie kroky na ochranu práv zraniteľných podozrivých alebo obvinených osôb, ako sú osoby so zdravotným postihnutím a deti – napríklad tým, že umožní tretím stranám poskytovať podporu týmto jednotlivcom. (pozri kapitolu 8).²⁹⁹

295 ESLP, *Sakniovskiy proti Rusku*, č. 21272/03, 2. novembra 2010, body 89 – 93.

296 ESLP, *Pishchalnikov proti Rusku*, č. 7025/04, 24. septembra 2009, bod 79.

297 ESLP, *Panovits proti Cypru*, č. 4268/04, 11. decembra 2008, bod 68.

298 ESLP, *Şaman proti Turecku*, č. 35292/05, 5. apríla 2011, bod 35.

299 ESLP, *Panovits proti Cypru*, č. 4268/04, 11. decembra 2008, body 67 – 68. Pozri takisto Európska komisia (2013), Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on procedural safeguards for children suspected or accused in criminal proceedings, COM(2013) 822/2; Európska komisia (2013), odporúčanie z 27. novembra 2013 o procesných zárukách pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní, Ú. v. EÚ 2013 C378 a FRA (2015), Child friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States.

V práve EÚ sa v článku 9 smernice o prístupe k obhajcovi v trestnom konaní stanovujú tri podmienky pre platné vzdanie sa práva:

- i) podozrivej alebo obvinenej osobe musí byť poskytnutá, ústne alebo písomne a v jednoduchom jazyku, ktorému rozumie, jasná a dostatočná informácia o obsahu dotknutého práva a o možných dôsledkoch vzdania sa tohto práva;
- ii) vzdanie sa práva musí byť vykonané dobrovoľne a jednoznačne;
- iii) musí byť zaznamenané v súlade s právom dotknutého členského štátu EÚ.³⁰⁰

Treba však uviesť, že podľa návrhu smernice o procesných zárukách pre deti podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní sa deti nemôžu vzdať svojho práva na obhajcu.³⁰¹ Ďalej, v odporúčaní Európskej komisie o procesných zárukách pre zraniteľné osoby sa odporúča, aby sa zraniteľné osoby nemohli vzdať svojho práva na obhajcu.

4.3. Právo obhajovať sa osobne

Kľúčové body

- V trestnom a inom ako trestnom konaní sa môže osoba obhajovať osobne, pokiaľ si záujem spravodlivosti nevyžaduje inak – napríklad chrániť práva obvinenej alebo podozrivej osoby, alebo ak je zastupovanie potrebné na efektívneho výkonu spravodlivosti.
- Určenie toho, či si záujem spravodlivosti vyžaduje povinné určenie obhajcu, patrí do priestoru vnútroštátnych súdov na voľnú úvahu.

300 Pozri [smernicu 2013/48/EÚ](#).

301 Európska komisia (2013), Návrh smernice o procesných zárukách pre deti podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní, článok 6.

Sľubný postup

Asistovanie stranám sporu, ktoré sa zastupujú samy

V Spojenom kráľovstve asistuje útvar osobnej podpory (PSU) účastníkom sporu, ktorí prechádzajú súdnym procesom bez právneho zastupovania. PSU poskytuje vyškolených dobrovoľníkov, ktorí poskytujú bezplatnú asistenciu ľuďom čeliacim konaniu bez právneho zastúpenia na občianskych a rodinných súdoch a súdnych orgánoch v Anglicku a Walese. PSU poskytuje praktické usmernenia o tom, čo sa deje na súde, môže pomôcť s vyplňaním formulárov alebo sprevádzať jednotlivcov na súd. Poskytuje aj emocionálnu a morálnu podporu. Neposkytuje advokátske služby ani právne zastupovanie jednotlivcov na pojednaniach vecí. Môže však jednotlivcov spojiť s inými agentúrami, ktoré poskytujú tieto právne služby.

Zdroj: <https://www.thepsu.org/>

Bolo skonštatované, že jednotlivci majú právo byť zastupovaní v iných ako trestných konaniach, ak je to nevyhnutné na zaistenie praktického a účinného prístupu k súdu. Na základe článku 6 ods. 3 písm. c) EDLP je osoba obvinená z trestného činu má právo obhajovať sa osobne alebo prostredníctvom obhaju počas trestného konania.

Osoba sa môže obhajovať osobne, pokiaľ si záujem spravodlivosti nevyžaduje inak – napríklad chrániť práva obvinenej alebo podozrivej osoby, alebo ak je zastupovanie potrebné na účel účinnej správy spravodlivosti. Napríklad niektoré vnútroštátne právne predpisy si vyžaduje, aby boli odporcovia zastupovaní len v určitých etapách alebo pri odvolaní.

Právo obhajovať sa osobne v inom ako trestnom konaní nie je absolútne.³⁰² Určenie toho, či si záujem spravodlivosti vyžaduje povinné určenie obhaju, patrí do priestoru vnútroštátnych orgánov na voľnú úvahu.³⁰³

Obmedzenia môžu byť uložené, napríklad aby sa zabránilo zneužívaniu dôstojnosti súdnej siene, na ochranu zraniteľných svedkov pred traumou, a aby sa zabránilo trvalým obštrukciám konania zo strany podozrivých alebo obvinených

302 ESĽP, *Philis proti Grécku*, č. 16598/90, 1. júla 1992. Pozri tiež SDEÚ, C-399/11, *Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal*, 26. februára 2013, body 49 – 52.

303 ESĽP, *Correia de Matos proti Portugalsku*, č. 48188/99, 15. novembra 2001. Pozri tiež ESĽP, *Croissant proti Nemecku*, č. 13611/88, 25. septembra 1992.

osôb.³⁰⁴ Akákoľvek diskrečná právomoc má byť vykonávaná primerane a obmedzenia sa majú ukladať opatrne.³⁰⁵

Príklad: Vo veci *Galstyan proti Arménsku*³⁰⁶ bol sťažovateľ zatknutý, upozornený na svoje práva a výslovne odmietol obhajcu.

ESLP uviedol, že článkom 6 ods. 3 písm. c) sa obvinenému poskytuje možnosť obhajovať sa „osobne alebo prostredníctvom právnej asistencie“. Obhajovať sa osobne je teda povolené, pokiaľ si záujmy spravodlivosti nevyžadujú inak. V prípade sťažovateľa neexistoval dôkaz, že jeho voľba obhajovať sa osobne bola výsledkom akýchkoľvek hrozieb alebo fyzického násillia, alebo že bol navedený na odmietnutie obhajcu. Sťažovateľ sa sám rozhodol, že nebude mať obhajcu, preto nebolo možné brať na zodpovednosť štát za to, že chýbalo zastupovanie. Nedošlo k porušeniu článku 6 EDLP.

Ak sa obvinená alebo podozrivá osoba svojvoľne vzdá svojho práva na právnu pomoc obhajcu, samotná obvinená alebo podozrivá osoba má povinnosť preukázať náležitú starostlivosť – napríklad zaobstaraním si kópie súdneho rozhodnutia, ak je potrebná na účel odvolania.³⁰⁷

304 *Tamže*, body 12 – 13.

305 *Tamže*, bod 18.

306 ESLP, *Galstyan proti Arménsku*, č. 26986/03, 15. novembra 2007, bod 91.

307 ESLP, *Melin proti Francúzsku*, č. 12914/87, 22. júna 1993, bod 25.

5

Právo na účinný prostriedok nápravy

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Čo je účinný prostriedok nápravy?		
Charta základných práv, článok 47 (právo na účinný prostriedok nápravy) SDEÚ, C-583/11 P, <i>Inuit Tapiriit Kanatami a iní proti Európskemu parlamentu a Rade Európskej únie</i> , 2013 SDEÚ, T-49/07, <i>Sofiane Fahas proti Rade Európskej únie</i> , 2010	Vecné požiadavky	EDLP, článok 13 (právo na účinný opravný prostriedok) ESLP, <i>McFarlane proti Írsku</i> , č. 31333/06, 2010 ESLP, <i>Rotaru proti Rumunsku</i> , č. 28341/95, 2000 ESLP, <i>Yarashonen proti Turecku</i> , č. 72710/11, 2014
SDEÚ, C-69/10, <i>Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , 2011	Inštitucionálne požiadavky	ESLP, <i>Ramirez Sanchez proti Francúzsku</i> , č. 59450/00, 2006
Príklady osobitných prostriedkov nápravy		
SDEÚ, spojené veci C-6/90 a C-9/90, <i>Andrea Francovich a Danila Bonifaci a iní proti Talianskej republike</i> , 1991 Smernica o rasovej rovnosti (2000/43/ES), článok 15	Náhrada	ESLP, <i>Ananyev a iní proti Rusku</i> , č. 42525/07 a 60800/08, 2012
SDEÚ, spojené veci C-65/09 a C-87/09, <i>Weber a Putz</i> , 2011 Smernica o predaji spotrebného tovaru (1999/44/ES), článok 3 ods. 2 a 3 Smernica o balíku cestovných služieb (90/314/EHS), Článok 4 ods. 6 a 7	Priznanie plnenia zo zmluvy	

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Charta základných práv, článok 52 ods. 1 (rozsah pôsobnosti) SDEÚ, C-314/12, <i>UPC Telekabel Wien GmbH</i> , 2014	Súdne príkazy/zákazy	EDLP, článok 10 (sloboda prejavu) ESLP, <i>Brosa proti Nemecku</i> , č. 5709/09, 2014

Táto kapitola a zvyšok príručky sú zamerané viac na vnútroštátne prostriedky nápravy, nie na aktívnu legitímáciu a prostriedky nápravy pred ESLP a SDEÚ. V tejto kapitole sa najprv opisujú procesné a inštitucionálne požiadavky na účinný prostriedok nápravy. Ďalej sú uvedené príklady osobitných typov prostriedkov nápravy. Mnohé typy prostriedkov nápravy môžu poskytovať účinný prostriedok nápravy v prípade porušení práv. Výpočet prostriedkov nápravy opísaných v tejto kapitole (náhrada, priznanie plnenia zo zmluvy a súdne príkazy/zákazy) má informatívny, nie vyčerpávajúci charakter.

5.1. Čo je účinný prostriedok nápravy?

Kľúčové body

- V článku 13 EDLP a článku 47 Charty základných práv EÚ sa garantuje právo na účinný prostriedok nápravy. Toto právo je základnou súčasťou prístupu k spravodlivosti. Umožňuje jednotlivcom domáhať sa nápravy v prípade porušenia ich práv. Pomocou rôznych prostriedkov nápravy sa dajú napraviť rôzne typy porušení.
- V EDLP ani v Charte základných práv EÚ nie je vymedzený pojem „prostriedok nápravy“. Hlavnou požiadavkou je, aby bol prostriedok nápravy účinný v praxi, ako aj podľa zákona. Vo veci formy prostriedku nápravy neexistujú požiadavky a štáty požívajú v tomto smere určitú mieru voľnej úvahy. Pri rozhodovaní o tom, čo je účinné, sa bude zohľadňovať súhrn (celok) prostriedkov nápravy.
- Článok 13 EDLP a článok 47 Charty základných práv EÚ majú odlišné rozsahy pôsobnosti. V článku 13 sa stanovuje právo na „účinný opravný prostriedok pred vnútroštátnym orgánom“ v prípade tzv. sporných tvrdení o porušení práv garantovaných EDLP.
- Článkom 47 Charty základných práv EÚ sa vyžaduje účinná súdna ochrana práv vyplývajúcich z práva EÚ. Je založený na článku 13 EDLP, ale poskytuje rozsiahlejšiu ochranu. V článku 47 sa stanovuje právo na účinný prostriedok nápravy pred súdnym orgánom a vzťahuje sa na všetky práva a slobody zaručené právom EÚ. Nie je obmedzený právami vyplývajúcimi z charty.
- V práve EÚ všeobecne musia byť prostriedky nápravy aj v súlade so zásadou ekvivalencie. Znamená to, že podmienky týkajúce sa nárokov vyplývajúcich z práva EÚ nemôžu byť menej priaznivé ako podmienky týkajúce sa podobných krokov vyplývajúce z vnútroštátneho práva.

Aby bol prostriedok nápravy účinný, musí spĺňať osobitné vecné, procesné a inštitucionálne požiadavky, ktoré sú uvedené v **oddieloch 5.1.1 a 5.1.2**. Treba uviesť, že požiadavky sa v práve Rady Európy a EÚ do istej miery líšia.

5.1.1. Vecné a procesné požiadavky účinného prostriedku nápravy

Jednotlivci majú nárok na nápravu v prípade porušenia ich ľudských práv. Znamená to, že musia byť schopní získať prostriedok nápravy. Pomocou rôznych typov prostriedkov nápravy sa môžu riešiť rôzne typy porušení (pozri **oddiel 5.2**).

Pojem „prostriedok nápravy“ nie je vymedzený v práve Rady Európy ani práve EÚ. Právo na účinný prostriedok nápravy je stanovené v článku 13 EDLP a článku 47 Charty základných práv EÚ. Nachádza sa aj v medzinárodných nástrojoch – ako je článok 8 Všeobecnej deklarácie ľudských práv a článok 2 ods. 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ICCPR).³⁰⁸

V práve Rady Európy sa článkom 13 EDLP poskytuje ochrana jednotlivcom, ktorí sa chcú sťažovať na údajné porušenia ich práv podľa dohovoru. V článku 13 sa uvádza: „Každý, koho práva a slobody priznané týmto dohovorom boli porušené, má právo na účinný opravný prostriedok pred vnútroštátnym orgánom bez ohľadu na to, že porušenie spôsobili osoby pri plnení ich úradných povinností.“

Príklad: Vo veci *Rotaru proti Rumunsku*³⁰⁹ sa sťažovateľ sťažoval na to, že rumunská spravodajská služba uchováva a používa nesprávne, tajne zhromaždené osobné informácie o jeho odsúdení za urážky na cti – vyplývajúce z listov, ktoré napísal ako študent v časoch komunizmu. Nevedel sa domôcť príkazu na zničenie alebo zmenu informácií a tvrdil, že tak došlo k porušeniu článku 13.

308 Všimnite si, že v článku 2 ods. 3 písm. b) ICCPR sa stanovuje, že právo na prostriedok nápravy majú „určiť príslušné súdne, správne alebo zákonodarné orgány alebo akýkoľvek iný príslušný orgán ustanovený právnym systémom štátu“. Osobitná ochrana pre zadržaných sa nachádza aj v článku 5 ods. 4 EDLP, v ktorom sa garantuje právo *habeas corpus*. Pozri tiež Chartu základných práv EÚ článok 6 a ICCPR článok 9 ods. 4.

309 ESLP, *Rotaru proti Rumunsku*, č. 28341/95, 4. mája 2000, bod 67.

ESLP potvrdil, že článkom 13 sa garantuje dostupnosť prostriedku nápravy na presadenie práv a slobôd EDLP na vnútroštátnej úrovni a že tento prostriedok nápravy musí byť účinný v praxi, ako aj podľa zákona. V Rumunsku v predmetnom čase neexistoval takýto prostriedok nápravy vo veci sťažnosti sťažovateľa, čo predstavovalo porušenie článku 13 EDLP.

Článkom 13 sa povoľuje jednotlivcom žiadať o prostriedok nápravy pred vnútroštátnym orgánom za sporné tvrdenia, že bolo porušené jedno alebo viac ich práv stanovených v EDLP.³¹⁰ Článok 13 preto zahŕňa tvrdenia o údajných vecných porušeníach ustanovení EDLP. Posilňuje sa tak článok 35 EDLP, v ktorom sa vyžaduje, aby jednotlivci vyčerpali všetky vnútroštátne prostriedky nápravy predtým, ako sa obrátia na ESLP – a poskytuje sa ďalšia garancia na zabezpečenie ochrany práv primárne a predovšetkým na vnútroštátnej úrovni.³¹¹

V práve EÚ sa v článku 47 Charty základných práv uvádza: „Každý, koho práva a slobody zaručené právom Únie sú porušené, má za podmienok ustanovených v tomto článku právo na účinný prostriedok nápravy pred súdom.“ Charta je v súčasnosti súčasťou primárneho práva EÚ, ale v článku 47 sa takisto premieta existujúca judikatúra EÚ, ktorá môže poskytovať užitočný precedens.³¹² Právo na účinný prostriedok nápravy je už dlho základným prvkom právneho poriadku EÚ založeného zásadách právneho štátu.³¹³ SDEÚ takisto zdôraznil úzke prepojenie medzi účinnou súdnou ochranou podľa článku 47 Charty základných práv EÚ a článkami 6 a 13 EDLP.

Príklad: Vo veci *Sofiane Fahas proti Rade Európskej únie*³¹⁴ sťažovateľka – alžírsky štátna príslušníčka žijúca v Nemecku – žiadala o zrušenie niekoľkých rozhodnutí Rady, ktorými sa prijímali obmedzujúce opatrenia na boj proti terorizmu.

SDEÚ zdôraznil, že „zásada účinnej súdnej ochrany predstavuje všeobecnú zásadu práva Spoločenstva, ktorá vyplýva z ústavných tradícií spoločných

310 ESLP, *Klass a iní proti Nemecku*, č. 5029/71, 6. septembra 1978, bod 64.

311 ESLP, *Kudła proti Poľsku*, č. 30210/96, 26 októbra 2000, bod 152.

312 SDEÚ, C-402/05 P a C-415/05 P, *Yassin Abdullah Kadi a Al Barakat International Foundation proti Rade Európskej únie a Komisia Európskych spoločenstiev*, 3. septembra 2008, bod 335.

313 SDEÚ, C-294/83, *Parti écologiste "Les Verts" proti Európskemu parlamentu*, 23. apríla 1986; SDEÚ, C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores proti Rade*, 25. júla 2002; SDEÚ, C-222/84, *Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 15. mája 1986.

314 SDEÚ, T-49/07, *Sofiane Fahas proti Rade Európskej únie*, 7. decembra 2010.

všetkým členským štátom a ktorá je zakotvená v článkoch 6 a 13 EDLP, a bola takisto potvrdená v článku 47 Charty základných práv Európskej únie“.

Vo vysvetlivkách k Charte základných práv EÚ sa potvrdzuje, že právo na prostriedok nápravy podľa článku 47 je „založené na článku 13 EDLP“. Judikatúra ESLP je dôležitá na účel výkladu významu práva na účinný prostriedok nápravy. Existujú však dôležité rozdiely v rozsahu pôsobnosti článku 47 charty a článku 6 EDLP (pozri **graf** v **kapitole 1**).

V práve Rady Európy a práve EÚ sa ani v článku 47 Charty základných práv EÚ, ani v článku 13 EDLP nevyžaduje poskytnutie akejkoľvek konkrétnej formy prostriedku nápravy. Primárnou požiadavkou je, aby bol prostriedok nápravy „účinný v praxi, ako aj podľa zákona“. ³¹⁵ Účinnosť prostriedku nápravy nezávisí od istoty priaznivého výsledku. ³¹⁶ Typ požadovaného prostriedku nápravy závisí od okolností každého prípadu.

V práve Rady Európy boli vyvinuté určité zásady určovania účinnosti. Účinný prostriedok napríklad musí:

- byť dostupný;
- byť schopný poskytnúť nápravu týkajúcu sa sťažností sťažovateľa;
- poskytovať primeranú šancu na úspech. ³¹⁷

Príklad: Vo veci *McFarlane proti Írsku* ³¹⁸ bol sťažovateľ zatknutý pri jeho prepustení z väznice v Severnom Írsku v roku 1998. Bol obvinený z trestných činov spáchaných v roku 1983 v Írskej republike a bol prepustený na kauciu. Podal dve žiadosti o zastavenie stíhania z dôvodu, že jeho právo na spravodlivý proces bolo nezvratne poškodené stratou pôvodných dôkazov o odtlačkoch prstov a prietahmi. Obe žiadosti boli zamietnuté. Sťažovateľ bol zbavený viny v júni 2008.

³¹⁵ ESLP, *M.S.S. proti Belgicku a Grécku*, č. 30696/09, 21. januára 2011, bod 288.

³¹⁶ ESLP, *Costello-Roberts proti Spojenému kráľovstvu*, č. 13134/87, 25. marca 1993, bod 40.

³¹⁷ ESLP, *Vuckovic a iní proti Srbsku*, č. 17153/11 a 29 iných prípadov, 25. marca 2014, body 71 a 74.

³¹⁸ ESLP, *McFarlane proti Írsku*, č. 31333/06, 10. septembra 2010.

ESLP spochybnil účinnosť navrhnutého prostriedku nápravy (žaloba o náhradu škody za porušenie ústavného práva) z týchto dôvodov: i) existovala významná neistota, pokiaľ ide o dostupnosť navrhovaného ústavného prostriedku nápravy, aj keď bol teoreticky dostupný takmer 25 rokov, nikdy nebol nepoužitý, ii) navrhovaný prostriedok nápravy nemusel byť dostupný na základe faktov prípadu z dôvodu možnej súdnej imunity a iii) bol by procesne zložitý a zapríčinil by oneskorenie a vznik nákladov. Súd preto zistil porušenie článku 13 v spojení s článkom 6 ods. 1 EDLP (dĺžka konania).

V práve EÚ SDEÚ uznal povinnosť členských štátov poskytovať prostriedky nápravy, ktoré sú dostatočné na zabezpečenie účinnej súdnej ochrany práv v oblastiach, na ktoré sa vzťahuje právo Únie. Je založené na zásadách účinnosti a ekvivalencie. Zásadou účinnosti sa vyžaduje, aby vnútroštátne právo nezneumožňovalo alebo nespôsobillo, že bude nadmerne zložitá presadiť práva podľa práva EÚ.³¹⁹ Zásada ekvivalencie si vyžaduje, aby podmienky týkajúce sa nárokov vyplývajúcich z práva EÚ neboli menej priaznivé ako podmienky týkajúce sa podobných krokov vnútroštátnej povahy.

Podľa práva EÚ sú teda členské štáty právne viazané vytvoriť systémy právnych prostriedkov nápravy a konaní na zabezpečenie dodržiavania práva na účinnú súdnu ochranu garantovanú právom EÚ.³²⁰ Toto by bolo ohrozené vnútroštátnymi legislatívnymi ustanoveniami alebo súdnymi postupmi, ktoré by narušali účinnosť práva EÚ.³²¹ To, či je vnútroštátne ustanovenie v súlade so zásadou účinnosti, musí byť „preskúmané s odkazom na postavenie daného ustanovenia v rámci konania, jeho priebeh a jeho osobitostí ako celku pred

319 SDEÚ, C-33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG a Rewe-Zentral AG proti Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 16. decembra 1976. Novšie prípady – pozri SDEÚ, C-415/11, *Mohamed Aziz proti Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)*, 14. marca 2013, bod 50 a SDEÚ, spojené veci C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, *Unicaja Banco SA proti José Hidalgo Rueda a i., Caixabank SA proti Manuel María Rueda, Ledesma a iným, Caixabank SA proti José Labella Crespo a iným a Caixabank SA proti Alberto Galán Luna a iným*, 21. januára 2015.

320 ZEÚ, článok 4 ods. 3 a článok 19. Pozri SDEÚ, C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores proti Rade Európskej únie*, 25. júla 2002, body 39 – 41. Pori tiež SDEÚ, T-461/08, *Evropaiki Dynamiki – Proigmena Systemata Tilepikoinonion Pliroforikis kai Tilematikis AE proti Európskej investičnej banke (EIB)*, 20. septembra 2011, bod 46.

321 SDEÚ, C-213/89, *The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a i.*, 19. júna 1990, bod 20.

rôznymi vnútroštátnymi inštanciami“.³²² Musí sa zväžiť postavenie účastníkov a okolnosti prípadu, aby sa určilo, či chýbala účinná ochrana.³²³

Príklad: Vo veci *Inuit Tapiriit Kanatami a iní proti Parlamentu a Rade*,³²⁴ SDEÚ posudzoval *locus standi* lovcov tuleňov, ktorí napadli nariadenie, ktorým sa zakazuje uvádzanie výrobkov z tuleňov na vnútorný trh EÚ.

SDEÚ preskúmal systém súdnej ochrany v EÚ. Uviedol, že zmluvy EÚ nevytvorili nové opravné prostriedky pred vnútroštátnymi súdmi a že ak záležitosť nebola upravená pravidlami EÚ, vnútroštátny právny systém každého členského štátu má rozhodovať o tom, ktorými procesnými pravidlami sa riadia žaloby v oblasti ochrany práv. Členské štáty musia venovať náležitú pozornosť zásadám efektivity a ekvivalencie pri stanovovaní týchto pravidiel. SDEÚ rozhodol, že lovcovia tuleňov nemali aktívnu legitimáciu na presadzovanie priamej žaloby o neplatnosť.

Povaha predmetného práva má dopad na typ prostriedku nápravy, ktorý je štát povinný poskytnúť.³²⁵ **V práve Rady Európy** má byť napríklad náhrada za majetkovú škodu a nemajetkovú ujmu v zásade dostupná v prípade porušenia článku 2 EDLP. Majetková škoda sú straty, ktoré sa dajú presne vyčíslieť. Nemajetkové straty sa nedajú presne vyčíslieť – napríklad bolesť a utrpenie. Pri posudzovaní toho, či prostriedok nápravy poskytuje účinný prostriedok nápravy sa môže ziať do úvahy súhrn prostriedkov nápravy poskytnutých podľa vnútroštátneho práva.³²⁶ Ak sa žiada o prostriedok nápravy z dôvodu porušenia práva EDLP, ktoré takisto predstavuje občianske právo podľa článku 6, uplatňujú sa všeobecnejšie a prísnejšie ochranné opatrenia článku 6 ods. 1.³²⁷

322 SDEÚ, C-312/93, *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS proti Belgickému kráľovstvu*, 14. decembra 1995, bod 14. Novší prípad – pozri SDEÚ, C-249/11, *Hristo Byankov proti Glaven sekretar na Ministerstvo na vatreshnite raboti*, 4. októbra 2012, bod 75.

323 SDEÚ, C-169/14, *Juan Carlos Sánchez Morcillo a María del Carmen Abril García proti Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA*, 17. júla 2014, body 43 – 51.

324 SDEÚ, C-583/11 P, *Inuit Tapiriit Kanatami a iní proti Európskemu parlamentu a Rade Európskej únie*, 3. októbra 2013, body 102 – 103.

325 Pozri ESLP, *Budayeva a iní proti Rusku*, č. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 a 15343/02, 20. marca 2008, bod 191.

326 ESLP, *De Souza Ribeiro proti Francúzsku*, č. 22689/07, 13. decembra 2012, bod 79.

327 ESLP, *Kudła proti Poľsku*, č. 30210/96, 26. októbra 2000, bod 146.

Štáty môžu byť povinné poskytnúť dôkaz o existencii účinného prostriedku nápravy – napríklad poukázaním na podobné prípady, v ktorých sa úspešne dosiahlo prostriedok nápravy.³²⁸

Príklad: Vo veci *Yarashonen proti Turecku*³²⁹ Rus čičenského pôvodu ušiel do Turecka potom, čo ruské bezpečnostné sily údajne zavraždili jeho brata. Neskôr sa vrátil a bol zatknutý za nezákonný vstup. Bol zadržaný napriek tomu, že vyplnil žiadosť o azyl a nebola mu poskytnutá zdravotná starostlivosť. Jeho žiadosť o azyl bola neskôr schválená. Sťažovateľ sa sťažoval na nezákonnú väzbu, podmienky jeho väzby a chýbajúci účinný vnútroštátny prostriedok nápravy podľa článku 13, aby bolo možné riešiť porušenie článku 3 EDLP.

ESLP rozhodol, že nebolo dostatočné, že žiadateľ mohol podať svoju sťažnosť v rámci konania všeobecného súdneho preskúmania. Vláda nebola schopná predložiť jedinú rozhodnutie preukazujúce, že by zadržaný prisťahovalec mohol využiť konania všeobecného preskúmania na zabezpečenie svojich práv. Bez týchto dôkazov nebola schopnosť všeobecných prostriedkov nápravy poskytnúť účinné preventívne a/alebo kompenzačné prostriedky nápravy stanovená s dostatočnou mierou istoty. Súd zistil porušenie článku 13 v spojení s článkom 3 EDLP.

Štát môže uložiť primerané obmedzenia práva na účinný prostriedok nápravy, aby zabezpečil riadne spravovanie spravodlivosti (napríklad pozri [oddiel 6.2.2](#) o premlčacích lehotách).³³⁰ Pochybnosti o účinnom fungovaní novovytvoreného zákonného prostriedku nápravy by nemali brániť jednotlivcovi v tom, aby ho využil.³³¹ Rada Európy odporučila, že pri navrhovaní nových prostriedkov nápravy by štáty, ak je to vhodné, mali zabezpečiť retroaktivitu tých prostriedkov nápravy, ktoré sú určené na riešenie systémových alebo štrukturálnych problémov.³³²

328 *Tamže*, bod 159.

329 ESLP, *Yarashonen proti Turecku*, č. 72710/11, 24. júna 2014, body 63 – 66.

330 Pozri ESLP, *Stubbings a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 22083/93 a 22095/93, 22. októbra 1996.

331 ESLP, *Krasuski proti Poľsku*, č. 61444/00, 14. júna 2005, bod 71.

332 Rada Európy, Výbor ministrov (2010), *odporúčanie Rec(2010)3 členským štátom o účinných prostriedkoch nápravy pre neúmernú dĺžku konania*, 24. februára 2010, bod 11.

5.1.2. Inštitucionálne požiadavky účinného prostriedku nápravy

V práve Rady Európy sa v článku 13 EDLP stanovuje právo na účinný opravný prostriedok pred tzv. vnútroštátnym orgánom. Nemusi ísť o súdny orgán, ale všeobecne platí, že súdne prostriedky nápravy poskytujú silné záruky nezávislosti, prístup pre obeť a rodiny a vynútiteľnosť rozsudkov v súlade s požiadavkami článku 13 (pozri **oddiel 2.4.1** o mimosúdnych orgánoch všeobecne).³³³

Pri určovaní toho, či je orgán schopný poskytnúť účinný prostriedok nápravy, sa musia zväžiť skutočnosti predmetného prípadu, povaha predmetného práva a právomoci a záruky daného orgánu.³³⁴

Príklad: Vo veci *Ramirez Sanchez proti Francúzsku*,³³⁵ bol sťažovateľ odsúdený na doživotie za teroristické útoky vo Francúzsku. Osem rokov a dva mesiace bol umiestnený v cele samostatne, zdanlivo z dôvodu jeho nebezpečnosti, potreby udržať poriadok a bezpečnosť vo väznici a pravdepodobnosti, že by sa mohol pokúsiť o útek. Odvolal sa na správny súd, aby zrušil rozhodnutie, na základe ktorého bol umiestnený do cely samostatne. Súd zamietol jeho žiadosť a upozornil, že toto opatrenie bolo interné, preto nebolo možné sa v tejto veci obracať na správne súdy.

ESLP dospel k záveru, že došlo k porušeniu článku 13, ale nie článku 3, z dôvodu neexistencie prostriedku nápravy vo francúzskom práve, ktorý by umožnil sťažovateľovi napadnúť rozhodnutie o predĺžení jeho umiestnenia v cele samostatne. Súd uviedol, že vzhľadom na vážne dopady samostatného umiestnenia v cele na podmienky pozbavenia osobnej slobody je účinný prostriedok nápravy pred súdnym orgánom nevyhnutný.

Vnútroštátne orgány, na ktoré sa odkazuje v článku 13 EDLP, musia spĺňať určité kritériá. Vyžaduje sa inštitucionálna nezávislosť. Napríklad ak má policajný veliteľ mieru voľnej úvahy v tom, či sa vec postúpi orgánu preskúmavajúcemu sťažnosti proti polícii (nezávislému orgánu) na vyšetrovanie, nie sú splnené potrebné

333 ESLP, *Z a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 29392/95, 10. mája 2001, bod 110.

334 ESLP, *Kudła proti Poľsku*, č. 30210/96, 26 októbra 2000, bod 157. Novší prípad – pozri ESLP, *Ališić a iní proti Bosne a Hercegovine, Chorvátsku, Srbsku, Slovinsku a Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsku*, č. 60642/08, 16. júla 2014, body 131 – 136.

335 ESLP, *Ramirez Sanchez proti Francúzsku*, č. 59450/00, 4. júla 2006.

štandardy nezávislosti.³³⁶ Právomoc prijímať záväzné rozhodnutia je takisto dôležitá. Orgán, ktorý ju nemá, môže byť považovaný za neschopný poskytnúť účinný prostriedok nápravy – najmä ak zároveň nespĺňa procesné záruky, ako je právo na právne zastupovanie alebo zverejnenie rozhodnutia.³³⁷ Prostriedok nápravy, ktorý závisí celkom od politického voľného uváženia, je nedostatočný.³³⁸

Podľa práva EÚ, ako sa uvádza v **oddiele 5.1.2**, sa článkom 47 Charty základných práv EÚ oprávňujú jednotlivci, aby požadovali účinný prostriedok nápravy pred súdnym orgánom. Význam pojmu „súdny orgán“ je opísaný v **oddiele 2.1**. Súdny orgán musí spĺňať prísne požiadavky: musí byť zriadený zákonom, trvalý, nezávislý a nestranný, zahŕňať kontradiktórne konanie, mať povinnú jurisdikciu a uplatňovať právne normy.³³⁹ Právo žiadať o účinný prostriedok nápravy pred súdnym orgánom však nie je neobmedzené.

Príklad: Vo veci *Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*³⁴⁰ pán Diouf požiadal o udelenie azylu v Luxembursku a tvrdil, že unikol z otroctva v Mauretánii a bol prenasledovaný svojím bývalým zamestnávateľom. Jeho žiadosť bola preskúmaná v rámci zrýchleného konania, bola zamietnutá ako nepodložená a bolo nariadené jeho vysťahovanie. Sťažovateľ sa domáhal zrušenia rozhodnutia pred správnym súdnym orgánom, ktorý predložil prejudiciálnu otázku SDEÚ. Pýtal sa, či povinnosť poskytnúť účinný prostriedok nápravy má prednosť pred vnútroštátnymi zákonmi, v ktorých sa v danej veci neumožňuje odvolanie.

SDEÚ uviedol, že musí existovať prostriedok nápravy pred súdnym orgánom, avšak zásada účinnej súdnej ochrany nevyžaduje prístup k viacerým úrovňam jurisdikcie. Predbežné rozhodnutie o preskúmaní žiadosti o medzinárodnú ochranu v rámci zrýchleného konania nemuselo byť predmetom súdneho preskúmania za predpokladu, že toto rozhodnutie bolo preskúmateľné v rámci súdneho posúdenia právoplatného rozhodnutia o udelení alebo zamietnutí ochrany.

336 ESLP, *Khan proti Spojenému kráľovstvu*, č. 35394/97, 12. mája 2000, bod 47.

337 ESLP, *Chahal proti Spojenému kráľovstvu*, č. 22414/93, 15. novembra 1996, bod 154.

338 Sťažnosť ministrovi vnútra proti nariadeniu o kontrolovaní korešpondencie väzňov je príkladom toho druhu prostriedku nápravy. Pozri ESLP, *Silver a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 a 7136/75, 25. marca 1983, bod 116.

339 SDEÚ, C-54/96, *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH proti Bundesbaugesellschaft Berlin mbH*, 17. septembra 1997, bod 23.

340 SDEÚ, C-69/10, *Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 28. júla 2011, bod 69.

V práve EÚ sa článkom 47 Charty základných práv EÚ nebráni v tom, aby bol pridelený jeden druh súdu na zaobranie sa osobitnými druhmi prípadov (napríklad prípadmi týkajúcimi sa poľnohospodárskej pomoci) – za predpokladu, že vykonávanie práv nie je nadmerne zložitá (napríklad z dôvodu oneskorenia).³⁴¹

5.2. Príklady osobitných prostriedkov nápravy

Tento oddiel je venovaná niekoľkým príkladom typov prostriedkov nápravy, ale nepredstavuje ich úplný zoznam. Ďalšie príklady zahŕňajú reštitúciu (povinnosť vrátiť v peňažnej alebo nepeňažnej forme niečo odňaté jednotlivcovi) alebo prostriedky nápravy voči administratívne vyhosteniu zo štátu (odkladný prostriedok nápravy, aby sa predišlo porušeniu ľudských práv potenciálne zapríčinenému vyhostením jednotlivca z jurisdikcie daného štátu). Tieto príklady sa týkajú osobitných vecných práv – ako je právo na vlastníctvo – alebo osobitných oblastí politiky – ako je azyl a prístahovalectvo – a preto sú mimo rámca zamerania tejto kapitoly. Prostriedky nápravy vyplývajúce z prietahov vo výkone súdnych rozhodnutí sú opísané v **oddieli 5.2.1** a prostriedky nápravy v prípade neprímerane zdĺhavých konaní sú stanovené v **oddieli 7.3**.

Kľúčové body

- **Náhrada:** kompenzačné prostriedky nápravy nemusia vždy zabezpečiť účinnú nápravu – napríklad môže byť vhodnejšie, aby sa konanie zrýchliło. SDEÚ vypracoval zásady zodpovednosti štátu za náhradu škody. Osobitné smernice EÚ o diskriminácii takisto obsahujú ustanovenia o náhrade škody, napríklad článok 15 smernice o rasovej rovnosti.
- **Priznanie plnenia zo zmluvy:** existujú podstatné rozdiely týkajúce sa priznania plnenia zo zmluvy medzi európskymi právnymi systémami. V práve EÚ sa stanovujú nediskrečné ustanovenia o priznaní plnenia zo zmluvy na úrovni sektorov.
- **Súdne príkazy/zákazy:** ESĽP a SDEÚ uznali dôležitosť vyváženia konkurenčných práv a povahy a proporcionality akéhokoľvek obmedzenia pri posudzovaní súdnych príkazov/zákazov. Niektoré práva môžu byť obmedzené len v prípade splnenia osobitných kritérií.

³⁴¹ SDEÚ, C-93/12, *ET Agroconsulting-04-Velko Stoyanov proti Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond Zemedelie – Razplashatelna agentsia*, 27. júna 2013, body 56 – 61.

5.2.1. Náhrada

Náhrada je forma nápravy na vyrovnanie škody utrpenej v dôsledku porušenia zákonných práv. **V práve Rady Európy** sú kompenzačné prostriedky nápravy všeobecne dostatočné v prípade porušenia EDLP, ale neposkytujú účinnú nápravu v každej situácii. Ak sa napríklad porušenie týka podmienok zadržania a sťažovateľ má stále obmedzenú osobnú slobodu, náhrada škody nemusí byť dostatočná.³⁴² Okrem toho kompenzačné prostriedky nápravy v prípadoch nevykonania rozsudku (pozri **oddiel 6.3**) môžu byť primerané len v prípade, ak spĺňajú osobitné podmienky:

- nárok je prejednaný v primeranej lehote;
- náhrada je uhradená bezodkladne;
- konanie je v súlade s článkom 6 EDLP;
- účastníci sporu nečelia nadmernému bremenu nákladov;
- výška náhrady nie je neprimeraná v porovnaní s rozhodnutiami prijatými ESPL v podobných prípadoch.

Príklad: Vo veci *Burdov proti Rusku* (č. 2)³⁴³ sťažovateľ disponoval rozsudkami nariaďujúcimi úhradu dávok za jeho prácu počas núdzových operácií v Černobyle. Niektoré rozsudky ostali roky nevykonané. V skoršom prípade ESPL zistil porušenie článku 6 EDLP a článku 1 protokolu č. 1. Súd z vlastného podnetu rozhodol, že preskúma túto problematiku podľa článku 13, pretože zaznamenal rastúci počet prípadov nevykonania.

Súd potvrdil, že v prípadoch týkajúcich sa nevykonania súdnych rozhodnutí majú vnútroštátne opatrenia na zaistenie včasného vykonania „najväčšiu hodnotu“. Štáty sa však mohli rozhodnúť, či uložia čisto kompenzačnú nápravu, ak boli splnené osobitné podmienky: žaloba bola prejednaná v primeranej lehote, náhrada bola uhradená bezodkladne, procesné pravidlá sú v súlade so zásadami garantovanými článkom 6, účastníci sporu nečelili nadmernému bremenu nákladov a výška náhrady nebola neprimeraná v

342 ESPL, *Torreggiani a iní proti Taliansku*, č. 43517/09, 8. januára 2013, bod 96.

343 ESPL, *Burdov proti Rusku* (č. 2), č. 33509/04, 15. januára 2009, body 98 – 100.

porovnaní s inými rozhodnutiami súdu. Existuje silná, ale vyvrátiteľná domnienka, že neprimerane dlhé konanie spôsobuje nepeňažnú ujmu.

V tomto prípade ESLP zistil porušenie článku 13 EDLP, pretože na základe zdĺhavého nevykonávania súdnych rozhodnutí bol sťažovateľ ukrátený o akýkoľvek druh prostriedku nápravy.

ESLP takisto spresnil kľúčové kritériá posudzovania účinnosti kompenzačného prostriedku nápravy, pokiaľ ide o neprimeranú dĺžku súdneho konania (pozri **oddiel 7.3**).³⁴⁴ Ak sa náhrada považuje za prostriedok nápravy, súdy musia zabrániť nadmernému formalizmu, najmä v súvislosti s dokazovaním ujmy.³⁴⁵ Procesné práva upravujúce preskúmanie nároku na náhradu musia byť v súlade so zásadou spravodlivosti zakotvenou v článku 6 EDLP. Patrí k nim to, že vec musí byť prejednaná v primeranej lehote a že pravidlá upravujúce trovy nesmú predstavovať nadmernú záťaž pre účastníkov sporu.

Príklad: *Vec Ananyev a iní proti Rusku*³⁴⁶ sa týkala podmienok zadržiavania sťažovateľov v rôznych vyšetrovacích väzbách v rokoch 2005 až 2008.

ESLP zistil porušenia článku 3 (zákaz neludského a ponižujúceho zaobchádzania) a článku 13 EDLP. Pokiaľ ide o právo na účinný prostriedok nápravy, ESLP potvrdil, že štáty sú povinné stanoviť účinné preventívne a kompenzačné vnútroštátne prostriedky nápravy. Súd takisto uviedol, že každý, kto je vystavený zaobchádzaniu v rozpore s článkom 3, má mať nárok na peňažnú náhradu a že dôkazné bremeno uložené navrhovateľom nemá byť nadmerné.

Pretrvávajúce zlyhanie poskytnúť náhradu, o ktorej bolo rozhodnuté, môže predstavovať porušenie práva sťažovateľa na pokojné užívanie svojho majetku podľa článku 1 protokolu č. 1 k EDLP.³⁴⁷ V prípadoch týkajúcich sa vyvlastnenia majetku musí byť každý, kto je zbavený svojho majetku, v zásade schopný získať náhradu „primeranú hodnote majetku“, dokonca aj ak „oprávnené

344 ESLP, *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajine*, č. 40450/04, 15. októbra 2009, bod 65.

345 ESLP, *Radkov proti Bulharsku (č. 2)*, č. 18382/05, 10. februára 2011, body 38 – 40.

346 ESLP, *Ananyev a iní proti Rusku*, č. 42525/07 a 60800/08, 10. januára 2012.

347 ESLP, *Kirilova a iní proti Bulharsku*, č. 42908/98, 44038/98, 44816/98 a 7319/02, 9. júna 2005, body 123 – 124.

ciele verejného záujmu môžu vyžadovať menej, než je náhrada celej trhovej hodnoty“.³⁴⁸

V práve EÚ neobsahuje Charta základných práv EÚ ustanovenie, na základe ktorého by boli členské štáty výslovne povinné poskytnúť náhradu za porušenia práv vyplývajúcich z práva EÚ. Jednotlivci však môžu využiť práva vyplývajúce z práva EÚ pred vnútroštátnymi súdmi a členské štáty môžu byť zodpovedné za náhradu škody za osobitných okolností.³⁴⁹

Príklad: Vo veci *Francovich a Bonifaci proti Taliansku*³⁵⁰ podľa smernice na ochranu pred platobnou neschopnosťou 80/987/ES sa páňovi Francovichovi a pani Bonifaciovej (a 33 ich kolegom) dlžili peniaze po tom, čo sa ich zamestnávateľi ocitli v likvidácii. Smernica musela byť implementovaná do roku 1983, ale Taliansko nedodržalo súlad s predpismi. O päť rokov neskôr sa zamestnancom nevyplatilo nič. Likvidátori spoločnosti ich informovali o tom, že nezostali peniaze. Podali žalobu proti štátu a tvrdili, že je povinný nahradiť škodu a kompenzovať im tak spôsobené straty z dôvodu svojho zlyhania v implementácii smernice.

SDEÚ potvrdil, že Zmluvou o EHS (vtedy platnou) sa vytvoril vlastný právny systém, ktorý boli sudy členských štátov povinné uplatňovať. Okrem toho, právo Spoločenstva predstavovalo takisto základ pre vznik práv v zmysle povinností, ktoré sa zmluvou ukladali presne vymedzeným spôsobom jednotlivcom, členským štátom a inštitúciám Spoločenstva. Zásada, podľa ktorej musia byť členské štáty zodpovedné za stratu a škodu spôsobenú jednotlivcom z dôvodu porušenia práva EÚ, za ktoré môžu niesť štáty zodpovednosť, bola „vlastná systému zmluvy“.

348 ESĽP, *Pincová a Pinc proti Českej republike*, č. 36548/97, 5. novembra 2002, bod 53.

349 SDEÚ, C-26/62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Netherlands administratie der belastingen*, 5. februára 1963.

350 SDEÚ, spojené veci C-6/90 a C-9/90, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a iní proti Talianskej republike*, 19. novembra 1991.

Zodpovednosť štátu vzniká, keď došlo k porušeniu zmlúv EÚ pripísateľnému štátu³⁵¹ alebo k rozporu s judikatúrou SDEÚ.³⁵² Zodpovednosť členských štátov môže takisto vzniknúť v prípadoch medzi jednotlivcami, ak sú predmetom práva odvodené z práva EÚ.³⁵³

Neimplementovanie smernice môže takisto vyvolať zodpovednosť štátu za náhradu škody. Na to, aby vznikla zodpovednosť:

- smernicou sa museli priznať práva jednotlivcom;
- práva musia byť jasne vymedzené;
- musí existovať príčinná súvislosť medzi zlyhaním členských štátov implementovať smernicu a vzniknutou škodou.

Táto zásada bola rozšírená na situácie, keď členské štáty nezmenili existujúce vnútroštátne právne predpisy alebo nesprávne implementovali smernicu. Bola takisto rozšírená, aby zahŕňala porušenia práva EÚ zo strany akéhokoľvek štátneho orgánu (vrátane súdneho).³⁵⁴ V takých prípadoch však treba preukázať aj to, že došlo k dostatočne závažnému porušeniu práva. Pri posudzovaní toho, či došlo k dostatočne závažnému porušeniu, sa musia zväziť tieto faktory:

- jasnosť a presnosť porušeného pravidla;
- miera voľnej úvahy ponechaná členskému štátu pravidlom;
- či bolo porušenie zámerné;
- či bolo porušenie ospravedliteľné;

351 SDEÚ, spojené veci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a iní*, 5. marca 1996, bod 34.

352 Pozri tiež SDEÚ, C-224/01, *Gerhard Köbler proti Republik Österreich*, 30. septembra 2003, bod 56.

353 SDEÚ, C-453/99, *Courage Ltd proti Bernard Crehan a Bernard Crehan proti Courage Ltd a iní*, 20. septembra 2001.

354 SDEÚ, spojené veci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a iní*, 5. marca 1996, bod 34.

- rozsah, v ktorom stanovisko prijaté inštitúciou EÚ mohlo prispieť k porušeniu;
- rozsah, v ktorom členský štát prijal alebo ponechal vnútroštátne opatrenia v rozpore s právom EÚ.³⁵⁵

Osobitné smernice EÚ o diskriminácii takisto obsahujú ustanovenia o náhrade škody, napríklad článok 15 smernice o rasovej rovnosti.³⁵⁶ V prípade, že sú prijaté opatrenia o finančnej náhrade, musia byť primerané a umožňovať urovnanie spôsobenej škody a ujmy.³⁵⁷ Aj stropy týkajúce sa hornej hranice splatnej náhrady môžu spôsobiť neúčinnosť prostriedku nápravy.³⁵⁸ Zásada ekvivalencie musí byť dodržaná z hľadiska prostriedkov nápravy.³⁵⁹

5.2.2. Priznanie plnenia zo zmluvy

Priznaním plnenia zo zmluvy sa presadzujú zmluvné podmienky, umožňujú sa zmluvnej strane získať to, čo bolo dohodnuté v zmluve, tak, že sa dostanú do pozície, v ktorej by boli, ak by sa zmluva uzavrela. Existujú podstatné rozdiely týkajúce sa priznania plnenia zo zmluvy medzi európskymi právnymi systémami.³⁶⁰

V práve Rady Európy neexistuje osobitné uznanie zásady priznania plnenia zo zmluvy.

355 SDEÚ, spojené veci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a iní*, 5. marca 1996, bod 56. Pozri tiež SDEÚ, C-224/01, *Gerhard Köbler proti Republik Österreich*, 30. septembra 2003, bod 59.

356 *Smernica Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod*, Ú. v. ES 2000 L 180 (smernica o rasovej rovnosti).

357 SDEÚ, C-271/91, *M. Helen Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, 2. augusta 1993, bod 26.

358 SDEÚ, C-180/95, *Nils Draehmpaehl proti Urania Immobilienservice OHG*, 22. apríla 1997, bod 43.

359 SDEÚ, C-78/98, *Shirley Preston a i. proti Wolverhampton Healthcare NHS Trust a i. a Dorothy Fletcher a i. proti Midland Bank plc*, 16. mája 2000, bod 55.

360 Určité usmernenia poskytuje celoeurópske vyhlásenie o zásadách súkromného práva: Študijná skupina európskeho občianskeho zákonníka a výskumná skupina súkromného práva ES (2009), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Návrh spoločného referenčného rámca (DCFR)*.

V práve EÚ však boli stanovené nediskrečné špecifické povinnosti týkajúce sa priznania plnenia zo zmluvy na úrovni jednotlivých sektorov. Napríklad pozri článok 3 ods. 2 a 3 smernice 1999/44/ES (smernica o predaji spotrebného tovaru) a článok 4 ods. 6 a 7 smernice 90/314/EHS (smernica o balíku cestovných služieb).³⁶¹

Príklad: Vo veci *Weber a Putz*³⁶² sa v prejudiciálnej otázke nemecké súdy pýtali SDEÚ, či sa článkom 3 smernice 1999/44/ES vyžaduje, aby predávajúci znášali náklady na odstránenie tovaru, ktorý nie je v súlade so zmluvou a na zabezpečenie náhradného tovaru.

SDEÚ potvrdil, že smernicou sa vyžaduje, aby predávajúci opravili alebo vymenili tovar – bezplatne – pokiaľ to nie je nemožné alebo neprimerané.

SDEÚ takisto potvrdil, že predávajúci si takisto nemôže uplatňovať finančný nárok v súvislosti s povinnosťou uviesť tovar do súladu so zmluvou. Predávajúci nemôže napríklad požadovať, aby spotrebiteľ platil náhradu za používanie vadného tovaru do jeho výmeny.³⁶³

5.2.3. Súdne príkazy/zákazy

Súdny príkaz/zákaz je súdne nariadenie, ktorým sa od osoby vyžaduje, aby niečo urobila alebo prestala robiť. **V práve Rady Európy, ako aj práve EÚ**, sa za rôznych okolností povoľuje súdny príkaz ukladajúci povinnosť zdržať sa určitého konania. Môže chrániť práva jednotlivca, ale pritom takisto môže obmedziť práva iných. Znamená to, že je potrebné prijať starostlivo vyvažujúce opatrenie, aby sa zabezpečila proporionalita a spravodlivosť.³⁶⁴

361 Napríklad smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES z 25. mája 1999 o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar, Ú. v. ES 1999 L 171 a smernica 90/314/EHS z 13. júna 1990 o balíku cestovných, dovolenkových a výletných služieb, Ú. v. ES 1990 L 158.

362 SDEÚ, spojené veci C-65/09 a C-87/09, *Gebr. Weber GmbH proti Jürgen Wittmer a Ingrid Putz proti Medianess Electronics GmbH*, 16. júna 2011.

363 SDEÚ, C-404/06, *Quelle AG proti Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände*, 17. apríla 2008, body 41 – 43.

364 SDEÚ, C-70/10, *Scarlet Extended SA proti Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, 24. novembra 2011, bod 49.

V práve Rady Európy sa často posudzovali súdne príkazy/zákazy v súvislosti s právom na slobodu prejavu garantovanú v článku 10 EDLP.³⁶⁵ V takých prípadoch súd opakovane uviedol, že článkom 10 sa nezakazujú predchádzajúce obmedzenia publikovať alebo zákazy distribúcie ako také.³⁶⁶ Nebezpečenstvá, ktoré obmedzenia tohto druhu predstavujú pre demokratickú spoločnosť, si však vyžadujú najdôkladnejšiu kontrolu. Tak, ako v akomkoľvek inom prípade zahŕňajúcom zásah do slobody prejavu jednotlivca, úlohou ESLP je preskúmať, či bolo obmedzenie v konkrétnom prípade stanovené zákonom, presadzovalo oprávnený cieľ³⁶⁷ a bolo primerané.

V prípade požiadaviek predchádzajúceho oznámenia, ESLP nevyžaduje, aby médiá vopred oznámili zamýšľané publikovanie tým, ktorí sú v ňom uvedení. Takáto požiadavka – ktorá by umožňovala jednotlivcom domáhať sa súdneho zákazu brániacemu uverejneniu v kontexte ich práva na rešpektovanie súkromného života – predstavuje riziko odrádzajúceho účinku v oblasti slobody prejavu.³⁶⁸

Príklad: Vo veci *Brosa proti Nemecku*³⁶⁹ sa sťažovateľ sťažoval, že súdnym príkazom obmedzujúcim mu distribúciu letáku, v ktorom sa tvrdilo, že kandidát v miestnych voľbách bol „krytím“ pre neonacistickú organizáciu, bolo porušené jeho právo na slobodu prejavu podľa článku 10 EDLP.

Leták bol distribuovaný počas príprav volieb a boli v ňom uvedené názory sťažovateľa na vhodnosť kandidáta na pozíciu. Keďže mal politickú povahu a týkal sa otázky verejného záujmu, existoval malý priestor pre obmedzenia slobody prejavu sťažovateľa. Názor sťažovateľa nebol bez skutkového základu, ale vnútroštátny súd vyžadoval „presvedčivý dôkaz“ – skutkový dôkaz na neprimerane vysokej úrovni. Vnútroštátny súd ne našiel spravodlivú rovnováhu medzi relevantnými záujmami a nestanovil

365 Mimo vnútroštátnej úrovne, v podaniach na ESLP požadujúcich pozastavenie vyhostenia alebo vydania zo štátu môže ESLP vydať predbežné opatrenie s požiadavkou, aby daný štát pozastavil vyhostenie alebo vydanie sťažovateľov na také obdobie, kým žiadosť nepreskúma súd. Pozri napr. ESLP, *Abdollahi proti Turecku*, č. 23980/08, 3. novembra 2009.

366 Pozri napríklad, ESLP, *Éditions Plon proti Francúzsku*, č. 58148/00, 18. augusta 2004.

367 K týmto cieľom patria: záujmy národnej bezpečnosti, územná celistvosť alebo verejná bezpečnosť, predchádzanie nepokojom alebo zločinnosti, ochrana zdravia alebo morálky, ochrana povesti alebo práv iných, predídanie zverejnenia dôverne prijatých informácií alebo udržanie autority a nestrannosti súdnej moci.

368 ESLP, *Mosley proti Spojenému kráľovstvu*, č. 48009/08, 10. mája 2011, bod 132.

369 ESLP, *Brosa proti Nemecku*, č. 5709/09, 17. apríla 2014.

naliehavú spoločenskú potrebu umiestniť práva kandidáta na ochranu osobnosti nad právo slobody prejavu. V dôsledku toho ESĽP zistil porušenie článku 10 EDĽP.

V práve EÚ je právo na slobodu prejavu garantované článkom 11 Charty základných práv EÚ. V článku 52 ods. 1 charty sa uvádzajú prípustné obmedzenia práv garantovaných chartou so spresnením, že musia:

- byť ustanovené zákonom;
- rešpektovať podstatu týchto práv;
- byť primerané;
- byť nevyhnutné;
- skutočne zodpovedať cieľom všeobecného záujmu, ktoré sú uznané EÚ, alebo ak je to potrebné na ochranu práv a slobôd iných.

Príklad: Vo veci *UPC Telekabel Wien GmbH proti Constantin Film*³⁷⁰ sa filmová produkčná spoločnosť snažila zastaviť neoprávnené vysielanie jej filmov prostredníctvom konkrétnej webovej stránky. Poskytovateľ internetových služieb (ISP) odmietol žiadosť o zablokovanie stránky, takže spoločnosť sa domáhala súdneho zákazu prostredníctvom súdov.

SDEÚ vyvážil záujmy majiteľov autorských práv so slobodou podnikania ISP. Členské štáty musia pri transponovaní smernice zabezpečiť, že sa opierajú o výklad smernice, ktorý umožňuje dosiahnutie spravodlivej rovnováhy medzi príslušnými základnými právami chránenými právnym poriadkom EÚ. Členské štáty musia vykladať svoje vnútroštátne právo spôsobom, ktorý je v súlade so smernicou a so základnými právami. Súdny príkaz/zákaz obmedzuje slobodu podnikania, ale v tomto prípade nepredstavoval zásah do „samotnej podstaty tejto slobody“.

370 SDEÚ, C-314/12, *UPC Telekabel Wien GmbH proti Constantin Film Verleih GmbH a Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH*, 27. marca 2014, body 46 – 51.

6

Obmedzenia prístupu k spravodlivosti vo všeobecnosti

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Oprávnený cieľ a proporionalita		
Charta základných práv, článok 47 (právo na účinný prostriedok nápravy) Charta základných práv, článok 48 (prezumpcia nevinoty a právo na obhajobu) Charta základných práv, článok 52 ods. 1 (rozsah pôsobnosti) SDEÚ, spojené veci C-317/08 až C-320/08, <i>Rosalba Alassini a iní proti Telecom Italia SpA</i> , 2010	Prípustné obmedzenia	EDLP, článok 6 (právo na spravodlivé súdne konanie) EDLP, článok 13 (právo na účinný opravný prostriedok) ESLP, <i>Harrison Mckee proti Maďarsku</i> , č. 22840/07, 2014
Príklady obmedzení pred prijatím právoplatného rozsudku alebo rozhodnutia		
SDEÚ, C-530/11, <i>Európska komisia proti Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska</i> , 2014	Súdne poplatky	ESLP, <i>Stankov proti Bulharsku</i> , č. 68490/01, 2007
	Prílišný formalizmus	ESLP, <i>Poirot proti Francúzsku</i> , č. 29938/07, 2011 ESLP, <i>Maširević proti Srbsku</i> , č. 30671/08, 2014

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
SDEÚ, C-415/10, <i>Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH</i> , 2012 Smernica o rasovej rovnosti (2000/43/ES), článok 8 Smernica o rovnakom prístupe k tovarom a službám (2004/113/ES), článok 9 Smernica o rodovej rovnosti (2006/54/ES), článok 18 Rámcová smernica o zamestnanosti (2000/78/ES), článok 10	Prekážky v dokazovaní	ESLP, <i>Klouvi proti Francúzsku</i> , č. 30754/03, 2011
SDEÚ, spojené veci C-89/10 a C-96/10, <i>Q-Beef NV proti Belgische Staat a Frans Bosschaert proti Belgische Staat</i> , 2011	Premlčacie lehoty	ESLP, <i>Bogdel proti Litve</i> , č. 41248/06, 2013
	Imunity	ESLP, <i>C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Taliansku</i> , č. 2/08, 2010

Prietahy vo výkone právoplatných rozsudkov

ZEÚ, článok 4 ods. 3 a článok 19 Európsky exekučný titul (nariadenie (ES) č. 805/2004) Nariadenie Brusel (nariadenie Rady (ES) č. 44/2001) Nariadenie č. 1215/2012 Nariadenie č. 650/2012/EÚ Nariadenie Rady č. 4/2009		ESLP, <i>Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajine</i> , č. 40450/04, 2009 ESLP, <i>Burdov proti Rusku (č. 2)</i> , č. 33509/04, 2009
---	--	---

Táto kapitola sa venuje právu týkajúcemu sa obmedzení prístupu k spravodlivosti. Je relevantná pre všetky ostatné práva uvedené v tejto príručke. Obmedzenia sú povolené, ak majú oprávnený cieľ, sú primerané a neohrozujú samotnú podstatu práva. **Oddiel 6.2** obsahuje príklady spoločných obmedzení v rámci Rady Európy a EÚ. Zoznam týchto obmedzení je orientačný, nie úplný. Obsahuje súdne poplatky, prílišný formalizmus, prekážky v dokazovaní, premlčacie lehoty a imunity. Záverečná časť (**oddiel 6.3**) sa týka prietahov vo výkone rozsudkov ako inej formy obmedzenia prístupu k spravodlivosti. Skúmajú sa v nej aj právne mechanizmy EÚ zamerané na zjednodušenie výkonu rozsudkov v rámci EÚ, ako je európsky exekučný titul.³⁷¹

371 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 805/2004 z 21. apríla 2004, ktorým sa vytvára európsky exekučný titul pre nesporné nároky, Ú. v. EÚ 2004 L 143. Nevzťahuje sa na Dánsko.

6.1. Oprávnený cieľ a proporcionalita

Kľúčové body

- Obmedzenia sú povolené, ak majú oprávnený cieľ a sú primerané. Nesmú ohroziť samotnú podstatu práva.
- K príkladom oprávnených cieľov patrí riadne spravovanie spravodlivosti (napríklad uloženie trov) a ochrana slobodného prejavu.
- Proporcionalita si vyžaduje nájdenie spravodlivej rovnováhy medzi dosahovaným cieľom a použitými opatreniami.

Práva podľa článkov 6 a 13 EDLP a článkov 47 a 48 Charty základných práv EÚ nie sú absolútne a môžu byť za osobitných okolností obmedzené. Okrem toho doložky o výnimkách v medzinárodných normách v oblasti ľudských práv umožňujú štátom dočasne upraviť niektoré svoje povinnosti vo výnimočných situáciách – ako sú situácie verejného ohrozenia existencie štátu (pozri napríklad článok 15 EDLP).

V práve Rady Európy ESLP pri posudzovaní zákonnosti obmedzenia zohľadňuje dôležitosť prístupu k spravodlivosti ako demokratickú zásadu.³⁷² Zákonné obmedzenie musí:

- mať oprávnený cieľ;
- byť primerané;
- zabezpečiť, aby nebola ohrozená samotná podstata práva.

V článku 6 EDLP nie je definovaný pojem „oprávnený cieľ“, ale judikatúra ESLP obsahuje príklady týchto oprávnených cieľov. Patria k nim obmedzenia práva na prístup k súdu na ochranu osôb zodpovedných za starostlivosť o pacientov, aby neboli nespravodlivo obťažovaní sporom,³⁷³ na zabezpečenie riadneho spravovania spravodlivosti³⁷⁴ a na ochranu slobodného prejavu členov

372 ESLP, *Kijewska proti Poľsku*, č. 73002/01, 6. septembra 2007, bod 46.

373 ESLP, *Ashingdane proti Spojenému kráľovstvu*, č. 8225/78, 28. mája 1985, bod 57.

374 ESLP, *Harrison Mckee proti Maďarsku*, č. 22840/07, 3. júna 2014.

parlamentu a udržanie rozdelenia právomocí medzi súdnou a zákonodarnou mocou.³⁷⁵

Proporcionalita je hlavnou zásadou v judikatúre ESLP. Vyžaduje si nájdenie spravodlivej rovnováhy medzi oprávnenými cieľmi štátu a opatreniami, ktoré štát používa na dosiahnutie týchto cieľov. Proporcionalita si takisto vyžaduje spravodlivú rovnováhu medzi individuálnymi právami a verejnými záujmami.³⁷⁶ Čím značnejší je zásah do práva, tým uspokojivejšie opodstatnenie je potrebné.³⁷⁷ Napríklad o povinnosti nastúpiť do výkonu väzby pred odvolacím konaním bolo rozhodnuté, že predstavuje neprímeraný zásah do práva na prístup k súdu.³⁷⁸ Štát znáša bremeno odôvodnenia primeranosti zásahu a mal by zvážiť využitie najmenej zasahujúceho opatrenia.³⁷⁹

Príklad: Vo veci *Harrison Mckee proti Maďarsku*³⁸⁰ sťažovateľ, ktorý bol zastúpený advokátom, inicioval občianskoprávne konanie proti prokurátorovi, pričom tvrdil, že list zaslaný počas trestného konania obsahoval nepravdivé informácie o ňom. Krajský súd v Budapešti rozhodol, že jeho právo na dobrú povesť bolo porušené, ale zamietol jeho žiadosť o náhradu škody s tým, že bola neprímerane vysoká a nemohol preukázať, že utrpel skutočnú ujmu. Sťažovateľovi bolo nariadené uhradiť súdne trovy približne vo výške 2 900 EUR. Sťažovateľ sa odvolal na odvolací súd v Budapešti, ktorý potvrdil rozhodnutie súdu prvého stupňa o tom, že sťažovateľ má uhradiť súdne trovy vypočítané ako percento zamietnutej časti jeho nárokov.

ESLP zdôraznil, že právo na prístup k súdu nie je absolútne a môže byť obmedzené. Obmedzenia nesmú zamedziť alebo obmedziť prístup osoby takým spôsobom alebo v takom rozsahu, aby bola poškodená samotná podstata tohto práva. V tomto prípade súd nevidel dôvod pochybovať o tom, že sťažovateľ s pomocou svojho advokáta mohol určiť, čo by bol „primeraný nárok“, a preto bola výška splatných súdnych trov v prípade neúspešnej

375 ESLP, *A. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 35373/97, 17. decembra 2002, bod 77.

376 Ako príklad uvedenia vyvažovania ochrany svedkov a práva na obhajobu pozri napr. ESLP, *Van Mechelen a iní proti Holandsku*, č. 21363/93, 21364/93, 21427/93 a 22056/93, 23. apríla 1997, body 59 – 65.

377 *Tamže*, v bode 60.

378 ESLP, *Papon proti Francúzsku (č.2)*, č. 54210/00, 25. júla 2002, bod 100.

379 ESLP, *Saint-Paul Luxembourg S.A. proti Luxembursku*, č. 26419/10, 18. apríla 2013, bod 44.

380 ESLP, *Harrison Mckee proti Maďarsku*, č. 22840/07, 3. júna 2014.

žaloby predvídateľná. Ciele uloženia súdnych trov boli zlučiteľné s riadnym spravovaním spravodlivosti a konanie poskytlo primerané ochranné opatrenia na zabezpečenie toho, aby táto požiadavka nepredstavovala nepriemeranú finančnú záťaž pre *bona fide* navrhovateľov. Súd rozhodol, že nedošlo k porušeniu článku 6 EDLP.

Podobný prístup sa používa **v práve EÚ**. Obmedzenia musia byť primerané a rešpektovať podstatu práva. Znamená to, že obmedzenia nesmú presahovať to, čo je primerané a nevyhnutné na dosiahnutie „cieľov všeobecného záujmu, ktoré sú uznané Úniou“ alebo na ochranu práv a slobôd iných.³⁸¹ Štát by mal používať najmenej obmedzujúce dostupné opatrenie.³⁸²

Príklad: Vo veci *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA*³⁸³ SDEÚ posudzoval štyri spojené prejudiciálne otázky od *Giudice di Pace di Ischia* týkajúce sa doložiek, podľa ktorých bol pokus o mimosúdne vyrovnanie povinnou podmienkou na to, aby boli určité spory prípustné pred vnútroštátnymi súdmi. Doložky boli uzákonené v súvislosti s transpozíciou smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/22/ES zo 7. marca 2002 o univerzálnej službe a právach užívateľov týkajúcich sa elektronických komunikačných sietí a služieb.

SDEÚ potvrdil, že väčšina základných práv nepredstavuje „absolútne práva“ a môže byť obmedzená. Odvolal sa na judikatúru ESLP a zdôraznil, že obmedzenia musia zodpovedať cieľom všeobecného záujmu. Nesmú byť neprimerané, ani zasahovať do samotnej podstaty garantovaných práv. Ciele predmetných vnútroštátnych ustanovení – rýchlejšie a menej nákladné riešenie sporov a odbremenenie súdov – boli oprávnené a uloženie mimosúdneho zmierovacieho konania sa na základe skutočností nejavilo ako neproporcionálne vo vzťahu k sledovaným cieľom.

381 Vo *Vysvetlivkách* k Charte základných práv EÚ sa potvrdzuje, že „odkaz na všeobecné záujmy uznané Úniou zahŕňa tiež ciele uvedené v článku 3 Zmluvy o Európskej únii a iné záujmy chránené osobitnými ustanoveniami zmlúv, ako je článok 4 ods. 1 Zmluvy o Európskej únii, článok 35 ods. 3 a články 36 a 346 Zmluvy o fungovaní Európskej únie“. SDEÚ, C-92/09 a C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR a Hartmut Eifert proti Land Hessen*, 9. novembra 2010, bod 74.

382 Napríklad vo veci *trestov* pozri C-443/13, *Ute Reindl proti Bezirkshauptmannschaft Innsbruck*, 13. novembra 2014, bod 40.

383 SDEÚ, spojené veci C-317/08 až C-320/08, *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA*, 18. marca 2010, body 63 – 65.

6.2. Príklady obmedzení pred prijatím právoplatného rozsudkom alebo rozhodnutia

Kľúčové body

- Ak sú súdne poplatky a trovy príliš vysoké, môžu predstavovať nezákonné obmedzenie prístupu k spravodlivosti, pretože môžu zbaviť jednotlivcov ich práva na prístup k súdu. Primeranosť poplatku závisí od okolností jednotlivých prípadov vrátane prostriedkov navrhovateľa.
- Prílišný formalizmus (prísny výklad procesných pravidiel) môže zbaviť navrhovateľov ich práva na prístup k súdu.
- Vysoké prahy dokazovania môžu predstavovať prekážky v prístupe k spravodlivosti. Skutkové alebo právne predpoklady (napr. predpoklady o diskriminácii) môžu pomôcť jednotlivcom v presadzovaní ich prípadov.
- Premlčacie lehoty musia byť primerané a slúžiť oprávnenému cieľu – ako je riadne spravovanie spravodlivosti alebo predchádzanie nespravodlivosti vyplývajúce zo starých nárokov.
- Imunity môžu byť prípustné, ak slúžia oprávnenému účelu – napríklad chránia prejav v parlamente alebo verejných úradníkov vykonávajúcich svoje povinnosti.

Tento oddiel sa týka niektorých obmedzení, ktoré boli predmetom rozhodnutí ESJP alebo SDEÚ. Niektoré prekážky sa dajú opísať ako skutkové okolnosti – napríklad prieťahy alebo prílišný formalizmus – zatiaľ čo iné vyplývajú z právnych ustanovení – napríklad premlčacie lehoty, imunity a prekážky v dokazovaní. Nejde o úplný zoznam. Ďalšie prekážky zahŕňajú aktívnu legitimáciu (pozri podrobnejší opis v [oddiele 8.4](#) o práve na ochranu životného prostredia) a neprimeranú dĺžku konania (pozri [kapitulu 7](#)).³⁸⁴

6.2.1. Súdne poplatky

Súdne poplatky môžu prispievať k účinnej správe spravodlivosti (napríklad odradením zneužívajúcich účastníkov sporu alebo znižovaním administratívnych nákladov), ale takisto môžu obmedziť prístup k spravodlivosti. Príliš vysoké

384 FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, s. 38.

súdne poplatky, ktoré bránia účastníkom sporu podať civilnú žalobu, môžu predstavovať porušenie článku 6 ods. 1 EDLP.³⁸⁵

V práve Rady Európy a práve EÚ nie sú súdne poplatky automaticky nezlučiteľné s článkom 6 ods. 1 EDLP alebo článkom 47 Charty základných práv EÚ. Ak sú však súdne poplatky príliš vysoké, môžu zbavovať jednotlivcov ich práva na prístup k súdu.³⁸⁶ Napríklad ESĽP rozhodol o neprimeranosti poplatkov, ktoré dosahovali približne štvornásobok mesačného príjmu sťažovateľa.³⁸⁷

Príklad: Vo veci *Stankov proti Bulharsku*³⁸⁸ sa sťažovateľ úspešne súdil so štátom pre nezákonnú väzbu a bola mu priznaná náhrada škody. Bol však požiadany, aby zaplatil súdny poplatok, ktorý dosahoval takmer 90 % náhrady škody, ktorú mu bol povinný vyplatiť štát. V dôsledku toho sťažovateľ prakticky prišiel o svoju náhradu, aj keď bulharské súdy jednoznačne akceptovali, že na ňu mal nárok.

ESĽP konštatoval, že v konaní o náhrade škody proti štátu sa v pravidlách o súdnych poplatkoch musí predísť ukladaniu neprimeraného bremena na účastníkov sporu. Výdavky by nemali byť nadmerné ani predstavovať neodôvodnené obmedzenie práva na prístup k súdnemu orgánu. Aj keď uloženie súdnych poplatkov bolo zlučiteľné so správnu správou spravodlivosti, pomerne vysoká a úplne nepružná sadzba súdnych poplatkov v tomto prípade predstavovala neprimerané obmedzenie práva sťažovateľa na prístup k súdu. Chýbali rôzne procesné riešenia, ktoré sa používajú v iných členských štátoch – ako napríklad zníženie alebo odpustenie súdnych poplatkov pri žalobách o náhradu škody proti štátu alebo umožnenie voľnej úvahy súdov v rozhodovaní o trovách. Súd zistil porušenie článku 6 ods. 1 EDLP.

385 ESĽP, *Kreuz proti Poľsku*, č. 28249/95, 19. júna 2001, body 61 – 67.

386 ESĽP, *Perdigão proti Portugalsku*, č. 24768/06, 16. novembra 2010, bod 74. Pozri tiež Organizácia spojených národov (OSN), Výbor pre ľudské práva (HRC) (2008), vec č. 1514/2006, *Casanovas proti Francúzsku*, 28. októbra 2008, bod 11.3.

387 ESĽP, *Kijewska proti Poľsku*, č. 73002/01, 6. septembra 2007, bod 47.

388 ESĽP, *Stankov proti Bulharsku*, č. 68490/01, 12. júla 2007.

V práve EÚ sa o otázke poplatkov uvažovalo v súvislosti s požiadavkami na prístup k spravodlivosti na základe smernice, ktorou sa vykonáva Aarhuský dohovor (pozri **oddiel 8.4** o práve životného prostredia).³⁸⁹

Príklad: Vo veci *Európska komisia proti Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska*³⁹⁰ podala skupina environmentálnych MVO sťažnosť Európskej komisii, pričom tvrdila, že jednotlivci a skupiny občianskej spoločnosti neboli schopné presadzovať prípady na súdoch Spojeného kráľovstva z dôvodu „nedostupne drahých“ nákladov na konania a osobitne uplatňovania pravidla, že neúspešná strana platí, ktoré vyžaduje, aby neúspešný účastník sporu uhradil trovy konania úspešného účastníka. Tvrdili, že sa tým porušili ustanovenia o prístupe k spravodlivosti (článok 3 ods. 7 a článok 4 ods. 4) smernice, ktorou sa vykonáva Aarhuský dohovor, v ktorej sa, okrem iného, zakazuje, aby boli postupy preskúmania „nedostupne drahé“. Európska komisia vec predložila SDEÚ.

SDEÚ posudzoval, čo je v smernici myslené pod pojmom „nedostupne drahé“. Toto hodnotenie si vyžadovalo objektívne a subjektívne posúdenie. Náklady nesmú byť „objektívne neprimerané“, ale takisto nemôžu presahovať finančné zdroje dotknutej osoby. Pri posudzovaní, čo je subjektívne opodstatnené, môže byť zohľadnených niekoľko faktorov vrátane: i) toho, či má vec primeranú možnosť úspechu, ii) dôležitosti konania pre žalobcu a pre ochranu životného prostredia a iii) zložitosti uplatniteľného práva a konania. Toto hodnotenie sa nelíši v prvom stupni a pri odvolaní. Spojené kráľovstvo netransponovalo smernicu správne.

Poplatky musia byť posúdené v súvislosti s osobitnými okolnosťami prípadu – vrátane platobnej schopnosti jednotlivca – aby sa určilo, či má jednotlivec ešte právo na prístup k súdu.³⁹¹ Toto právo môže byť porušené zamietnutiami

389 OSN, Európska hospodárska komisia (EHK) (1998), *Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia*, 25. júna 1998.

390 SDEÚ, C-530/11, *Európska komisia proti Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska*, 13. februára 2014. Pozri tiež SDEÚ, C-260/11, *The Queen, na návrh David Edwards a Lilian Pallikaropoulos proti Environment Agency a iní*, 11. apríla 2013.

391 Pozri tiež ESLP, *Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému kráľovstvu*, č. 18139/91, 13. júla 1995, body 61 – 67 (považovanie požiadavky na uhradenie značnej zábezpeky na trovy právneho zastúpenia protistrany za opodstatnené z dôvodu, že odvolanie nebolo považované za meritórne).

nahradiť trovy úspešnej strany.³⁹² Štáty by mali zabezpečiť, aby potreba financovania spravovania spravodlivosti nebránila v práve na prístup k súdu. Vnútroštátnymi zákonmi sa často poskytuje možnosť požiadať o právnu pomoc na pokrytie súdnych poplatkov (pozri **kapitulu 3** o právnej pomoci). Pomôcť môžu aj zjednodušené konania. Ich povaha môže byť podobná s európskym konaním vo veciach s nízkou hodnotou sporu, ktoré je opísané v **oddielu 8.5**, a sú často menej nákladné a rýchlejšie.

Sľubný postup

Zníženie nákladov a zjednodušenie konania

V Spojenom kráľovstve (Anglicku a Walese) vláda zaviedla *Money Claim Online (MCOL)* na riešenie dlhých a nákladných konaní v prípade vecí s nízkou hodnotou sporu. Nároky nesmú presahovať sumu 100 000 GBP a musia byť smerované proti niekomu, kto má adresu v Anglicku alebo vo Walese.

Zdroj: Rada Európy, CEPEJ (2014), Správa o európskych systémoch súdnictva – vydanie 2014 (údaje z roku 2012): efektívnosť a kvalita súdnictva, s. 260. Pozri tiež www.gov.uk/make-money-claim-online a www.inbrief.co.uk/preparing-for-trial/problems-with-small-claims.htm.

6.2.2. Prílišný formalizmus

Prílišný formalizmus sa týka osobitne prísnych výkladov procesných pravidiel, ktoré môžu zbaviť navrhovateľov ich práva na prístup k súdu. Môžu zahŕňať prísne výklady lehôt, procesných pravidiel a dokazovania.

Príklad: Vo veci *Poirot proti Francúzsku*³⁹³ podala sťažovateľka, žena so zdravotným postihnutím, trestné oznámenie o údajnom sexuálnom napadnutí a znásilnení v ošetrovateľskom centre. Súdne preskúmanie tvrdení sa začalo v roku 2002. V roku 2006 vyšetrojúci sudca zmenil obvinenia len na sexuálne napadnutie a vydal obvineného na konanie pred miestnym trestným súdom. Sťažovateľka sa odvolala voči zmene klasifikácie údajných činov a príkazu na vzatie do väzby, pretože považovala trestné činy za dostatočne závažné na to, aby o nich rozhodoval *Cour d'Assise*. Jej odvolanie bolo zamietnuté. Podľa rozhodnutia sa v jej odvolaní výslovne

392 ESLP, *Stankiewicz proti Poľsku*, č. 46917/99, 6. apríla 2006, body 60 a 75.

393 ESLP, *Poirot proti Francúzsku*, č. 29938/07, 15. decembra 2011, bod 46.

neuvádzali dôvody odvolania. Sťažovateľka sa potom odvolala voči tomuto rozhodnutiu z dôvodu právneho posúdenia veci, ale bez úspechu. Páchatel' bol neskôr oslobodený spod obžaloby. Sťažovateľka tvrdila, že zamietnutie jej odvolania ju zbavilo jej práva na prístup k súdu.

ESLP uviedol, že v trestnom poriadku sa formálne nevyžadovalo, aby sťažovateľ výslovne odôvodnil svoje odvolanie. Príslušné ustanovenie trestného poriadku sa týkalo len toho, že umožňovalo sťažovateľovi namietať príkaz na vzatie do väzby vydaný vyšetrojúcim sudcom. Súd akceptoval, že vnútroštátne orgány boli v najlepšej pozícii na účel výkladu vnútroštátnych právnych predpisov. Súdne orgány však uplatnili príslušné procesné pravidlá nadmerne formalistickým spôsobom, čím porušili právo sťažovateľa na prístup k súdu. Súd preto zistil porušenie článku 6 ods. 1 EDLP.

Úloha súdu a alternatívne možnosti nápravy, ktoré sú k dispozícii navrhovateľovi, môžu byť relevantné pri skúmaní otázky formalizmu. Napríklad, ak má súd jedinečnú úlohu v preskúmaní správnych rozhodnutí, koná pritom ako súd prvej a zároveň poslednej inštancie, jeho konanie by nemalo byť príliš formalistické, pretože tak zbavuje jednotlivcov možnosti nápravy.³⁹⁴

Osobitne prísny výklad procesných pravidiel ústavnými súdmi môže zbaviť navrhovateľov ich práva na prístup k súdu.³⁹⁵ Napríklad, ak sa procesné pravidlo – ako je lehota – vykladá takým spôsobom, že bráni preskúmaniu opodstatnenosti žalôb navrhovateľov, ohrozuje sa právo na prístup k súdu.³⁹⁶

Príklad: Vo veci *Maširević proti Srbsku*³⁹⁷ sťažovateľ, advokát, podal civilnú žalobu na okresný súd a žiadal, aby mu súkromná poisťovňa uhradila platbu za službu, ktorú poskytol podľa dohody o poplatkoch za právne služby. Súd najprv nariadil platbu, ale po protinávrhu poisťovne zrušil príkaz a vyhlásil zmluvu za neplatnú. Odvolací súd potvrdil tento rozsudok a sťažovateľ podal odvolanie pre právne posúdenie veci na najvyšší súd. Najvyšší súd zamietol odvolanie a uviedol, že sťažovateľ nebol oprávnený podať ho, pretože v

394 Pozri napríklad, ESLP, *Sotiris a Nikos Koutras ATTEE proti Grécku*, č. 39442/98, 16. novembra 2000, bod 22 a ESLP, *Shulgin proti Ukrajine*, č. 29912/05, 8. decembra 2011, bod 65.

395 ESLP, *Běleš a iní proti Českej republike*, č. 47273/99, 12. novembra 2002, bod 69.

396 ESLP, *Miragall Escolano a iní proti Španielsku*, č. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 a 41509/98, 25. mája 2000, body 33 a 36.

397 ESLP, *Maširević proti Srbsku*, č. 30671/08, 11. februára 2014.

článku 84 srbského občianskeho súdneho poriadku sa uvádzalo, že odvolanie z dôvodu právneho posúdenia veci môže predložiť len právny zástupca, nie navrhovateľ osobne. Najvyšší súd uviedol, že podľa tohto zákona stratili účastníci konania právnu spôsobilosť podať odvolanie z dôvodu právneho posúdenia veci individuálne, aj keby sami boli právnymi zástupcami.

ESLP rozhodol, že tento osobitne prísny výklad procesného pravidla ohrozil právo na prístup k súdu. Súd uviedol, že v prípadoch, ako je tento, bolo jeho úlohou rozhodnúť, či bolo zámerom predmetných procesných pravidiel zabezpečiť správne spravovanie spravodlivosti a zásadu právnej istoty. Výklad predmetného pravidla najvyšším súdom neslúžil týmto cieľom a zbavil sťažovateľa úplného preskúmania odôvodnenosti jeho tvrdení. Súd preto zistil porušenie článku 6 ods. 1 EDĽP.

Nadmerný formalizmus sa môže vyskytnúť aj vtedy, keď súd prikladá nadmernú dôležitosť faktickej úvahe (ako napríklad status nelegálneho pobytu sťažovateľa) bez náležitého vyváženia so základnými právami sťažovateľa (napríklad právo na rodinný život podľa článku 8).³⁹⁸ Postup sebareflexie môže prispieť k tomu, aby súdy zabránili postupom, ktoré môžu ohroziť prístup k spravodlivosti.

Sľubný postup

Podpora prístupu k spravodlivosti znížením prílišného formalizmu

Správny súd Yambol (Bulharsko) získal v roku 2010 ocenenie Krištáľové krídla spravodlivosti za svoje úsilie o poskytovanie jasných a otvorených informácií o svojich službách s cieľom podporiť dôveru v súdny proces. Súd realizoval akčný plán zameraný na občanov a médiá a vyžaduje od súdnych zamestnancov, aby používali pri komunikácii s občanmi bežný jazyk. Ďalšie opatrenia zahŕňajú prijatie Charty klienta – písomného záväzku súdu, že bude prezentovať svoje služby zrozumiteľným, otvoreným a presným štýlom. Tieto opatrenia môžu zlepšiť prístup jednotlivcov k súdu, pretože prispievajú k zníženiu príliš zložitých foriem komunikácie. Prieskumy potvrdzujú, že verejné vnímanie činností súdu sa významne zlepšilo.

Zdroj: Ocenenie Krištáľové krídla spravodlivosti 2010 organizované spoločne Radou Európy a Európskou komisiou, na stránke www.coe.int/cepej.

398 ESLP, *Rodrigues Da Silva a Hoogkamer proti Holandsku*, č. 50435/99, 31. januára 2006, bod 44.

6.2.3. Prekážky v dokazovaní

Na to, aby jednotlivci dosiahli primeranú nápravu od súdov, musia preukázať dostatočné dôkazy na podloženie svojich tvrdení. Ak sú prahy dokazovania príliš vysoké, žaloby pred súdom môžu byť odsúdené na neúspech a individuálne zákonné práva môžu byť v praxi nevykonateľné.³⁹⁹

V niektorých prípadoch možno mieru dokazovania znížiť zavedením osobitných požiadaviek, ktorý z účastníkov musí preukázať prvky prípadu (požiadavky týkajúce sa dôkazného bremena). Napríklad v trestných veciach nesie dôkazné bremeno prokuratúra. Prokuratúra má preto povinnosť preukázať vinu osoby obvinenej z trestného činu. Je to spojené s prezumpciou nevinu podľa článku 6 ods. 2 EDLP a článku 48 ods. 1 Charty základných práv EÚ. Obrátené dôkazné bremená môžu ohroziť prezumpciu nevinu.

Vo veľmi obmedzenom a malom počte prípadov môže byť **podľa práva Rady Európy** dôkazné bremeno prenesené na obhajobu. Pri určovaní toho, či je prijateľné obrátené bremeno, sa musí zväziť dôležitosť predmetnej veci a to, či existujú ochranné opatrenia na ochranu práv obhajoby.⁴⁰⁰

Príklad: Vo veci *Klouvi proti Francúzsku*⁴⁰¹ podala sťažovateľka v roku 1994 trestné oznámenie na svojho bývalého nadriadeného, P., z dôvodu údajného znásilnenia a sexuálneho obťažovania. V roku 1998 vyšetrojúci sudca rozhodol, že sa tak nestalo, pretože neexistovali dostatočné dôkazy. Medzitým P. inicioval trestné stíhanie proti sťažovateľke z dôvodu krivého obvinenia. Sťažovateľke bol udelený trest podmieneného odňatia slobody a bolo jej nariadené uhradiť škodu. Jej odvolanie bolo zamietnuté. Sťažovala sa, že prezumpcia nevinu bola porušená.

ESLP uznal, že každý vnútroštátny systém používa právne domnienky. V tomto prípade bol však rozsudok založený na prísnom uplatnení trestného zákonníka – pričom najprv rozhodol, že ak sa nepreukázal skutok, nevyhnutne to neznamenal, že obvinenia sťažovateľky neboli pravdivé a, po druhé, keďže sa sťažovateľka sťažovala na opakované znásilnenie a sexuálne obťažovanie, musela vedieť, že jej tvrdenia neboli pravdivé, na

399 FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, s. 62.

400 ESLP, *Salabiaku proti Francúzsku*, č. 10519/83, 7. októbra 1988.

401 ESLP, *Klouvi proti Francúzsku*, č. 30754/03, 30. júna 2011.

základe čoho došlo k zámernému krivému obvineniu. Prijaté domnienky znamenali, že nemala prostriedky na to, aby sa bránila proti obvineniu z krivého obvinenia. Týmto bol porušený článok 6 ods. 2 EDLP.

Iné skutkové domnienky môžu vyplývať za osobitných okolností. Napríklad vo veciach týkajúcich sa článku 3 EDLP (mučenie alebo neludzské a ponížujúce zaobchádzanie) platí, že ak sa príslušné udalosti dejú pod štátnou kontrolou (napríklad vo väznici), dôkazné bremeno môže byť presunuté na štát. Znamená to, že orgány musia poskytnúť uspokojivé a presvedčivé vysvetlenie zranení, ku ktorým došlo počas zadržania.⁴⁰²

V rámci EÚ je cieľom návrhu Európskej komisie na smernicu Európskeho parlamentu a Rady posilniť určité aspekty prezumpcie neviny v rámci EÚ.⁴⁰³ Článok 5 aktuálneho kompromisného znenia návrhu potvrdzuje prezumpciu neviny a členské štáty sú v ňom žiadané, aby zabezpečili, že dôkazné bremeno pri stanovovaní viny podozrivých a obvinených osôb bude niest' prokuratúra.⁴⁰⁴

Navyše, **podľa práva EÚ** sa teraz uplatňuje osobitný režim voči jednotlivcom, ktorí sa snažia preukázať diskrimináciu, ktorí tradične čelili osobitne zložitej miere dokazovania.⁴⁰⁵ Keď v súlade s právom EÚ navrhovateľ podloží počiatočnú vec skutočnosťami, vzniká domnienka diskriminácie a odporca musí preukázať, že k diskriminácii nedošlo. Tento presun dôkazného bremena je v súčasnosti zakotvený v právnych predpisoch EÚ o nediskriminácii, ako je smernica o rasovej rovnosti a smernica o rodovej rovnosti.⁴⁰⁶ Tieto smernice predstavujú výnimku z bežných požiadaviek dokazovania, na základe ktorých sú navrhovatelia povinní preukázať skutkovú podstatu svojich tvrdení.

402 ESLP, *Gurgurov proti Moldavsku*, č. 7045/08, 16. júna 2009, bod 56.

403 Európska komisia (2013), *návrh o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní*, COM(2013) 821 final, Brusel, 27. novembra 2013, článok 5 ods. 2.

404 Pozri <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13471-2015-INIT/en/pdf>.

405 SDEÚ, C-127/92, *Dr. Pamela Mary Enderby proti Frenchay Health Authority a Secretary of State for Health*, 27. októbra 1993. Pozri tiež FRA (2011), *Príručka o európskom antidiskriminačnom práve*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

406 Vo veci zakotvenia zmien v dôkaznom bremene v právnych predpisoch EÚ, pozri článok 8 smernice o rasovej rovnosti, článok 9 smernice o rovnakom prístupe k tovarom a službám, článok 18 smernice o rodovej rovnosti a článok 10 rámcovej smernice o zamestnanosti.

Príklad: Vo veci *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*,⁴⁰⁷ sa ruská štátna občianka uchádzala o voľné pracovné miesto „skúseného softvérového vývojového pracovníka“. Jej žiadosť bola zamietnutá. Onedlho potom rovnaká spoločnosť uverejnila druhý inzerát s rovnakým obsahom. Opätovná žiadosť sťažovateľky bola znovu zamietnutá. Tvrdila, že bola obeťou diskriminácie na základe pohlavia, veku a etnického pôvodu. Podala žalobu a žiadala o náhradu škody za diskrimináciu v pracovnoprávnej oblasti a zverejnenie jej spisu. Jej žaloba bola zamietnutá a jej odvolanie proti uvedenému rozhodnutiu bolo takisto zamietnuté. Potom sa odvolala na spolkový pracovný súd, ktorý postúpil SDEÚ otázku, či by si mohla sťažovateľka nárokovať právo na informácie na základe niekoľkých smerníc.

SDEÚ uviedol, že osoby, ktoré sa cítia diskriminované, musia najprv uviesť skutočnosti, z ktorých možno predpokladať diskrimináciu. Až po stanovení týchto skutočností musí odporca preukázať, že k diskriminácii nedošlo. SDEÚ rozhodol, že zamietnutie zverejnenia informácií odporcom mohlo sťažovateľke zabrániť v stanovení počiatkových skutočností. Vnútroštátny súd sa musel uistiť, že toto zamietnutie nebránilo v tom, aby sťažovateľka založila svoj prípad.

6.2.4. Premlčacie lehoty

Premlčacie lehoty určujú časové lehoty, v ktorých musí účastník uplatniť svoj nárok alebo informovať druhú stranu o nároku. Uloženie primeraných lehôt a procesných podmienok na uplatňovanie nárokov môže podporiť správne spravovanie spravodlivosti zaistením právnej istoty a právoplatnosti a ochranou možných odporcov pred starými nárokmi, voči ktorým môže byť zložitá brániť sa z dôvodu uplynutého času.⁴⁰⁸ **V práve Rady Európy a v práve EÚ** sa uplatňovaním premlčacích lehôt v zásade neporušuje článok 6 ods. 1 EDLP, ani článok 47 Charty základných práv EÚ.

Aj keď sú premlčacie lehoty **v práve Rady Európy** bežnou črtou vnútroštátnych právnych systémov a slúžia niekoľkým dôležitým cieľom, v záujme svojej

⁴⁰⁷ SDEÚ, C-415/10, *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*, 19. apríla 2012. Pozri tiež SDEÚ, C-83/14, *CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia*, 16. júla 2015.

⁴⁰⁸ ESLP, *MPP Golub proti Ukrajine*, č. 6778/05, 18. októbra 2005.

zákonnosti sa nimi musí sledovať oprávnený cieľ a musia byť primerané tomuto cieľu.⁴⁰⁹

Príklad: Vo veci *Bogdel proti Litve*⁴¹⁰ zdedil sťažovateľ pozemok, ktorý bol kúpený od štátu. O desať rokov neskôr súd rozhodol, že pôvodný predaj bol nezákonný a že má byť pozemok bezplatne vrátený vláde. Sťažovateľ sa odvolal. Odvolací súd rozhodol, že sa musí vrátiť suma, ktorá bola pôvodne uhradená za pozemok, ale vlastnícke právo bolo zamietnuté. Sťažovatelia trvali na tom, že nárok štátu na pozemok mal byť časovo ohraničený.

ESLP zdôraznil, že premlčacie lehoty „sú bežnou črtou vnútroštátnych právnych systémov signatárskych štátov“. Zabezpečujú právnu istotu, chránia možných odporcov a predchádzajú nespravodlivosti, ktorá môže vzniknúť, ak by súdy museli rozhodnúť o udalostiach, ktoré sa stali v minulosti, na základe dôkazov, ktoré už nemusia byť spoľahlivé alebo úplné. V tomto prípade pred ESLP sťažovatelia tvrdili, že bolo diskriminačné uplatniť odlišné pravidlá na určenie začiatku plynutia premlčacích lehôt pre štátne orgány a pre súkromné subjekty, ale nenastolili túto problematiku pred vnútroštátnymi súdmi. Aj tak však ESLP dospel k záveru, že účinok tohto rozlišovania bol zlučiteľný s právom sťažovateľov na súd a nebol porušený článok 6 ods. 1 EDLP.

Podobne ani **v práve EÚ** nie sú povinné premlčacie lehoty na podanie žaloby pred vnútroštátnymi súdmi nevyhnutne nezákonné.⁴¹¹

Príklad: Vo veci *Q-Beef a iní*⁴¹² sťažovatelia iniciovali 2. apríla 2007 konanie proti Belgickému štátu, v ktorom sa domáhali vrátenia príspevkov uhradených od januára 1993 do apríla 1998. Podľa postupujúceho súdu uplynula päťročná premlčacia lehota vzťahujúca sa na nárok sťažovateľov.

409 ESLP, *Stubbings a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 22083/93 a 22095/93, 22. októbra 1996, body 50 – 56.

410 ESLP, *Bogdel proti Litve*, č. 41248/06, 26. novembra 2013.

411 SDEÚ, C-231/96, *Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis) proti Ministero delle Finanze*, 15. septembra 1998, body 34 – 36.

412 SDEÚ, spojené veci C-89/10 a C-96/10, *Q-Beef NV proti Belgische Staat a Frans Bosschaert proti Belgische Staat, Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV a Slachthuizen Goossens NV*, 8. septembra 2011.

SDEÚ rozhodol, že so zreteľom na zásadu účinnosti bolo zlučiteľné s právom EÚ stanoviť v záujme právnej istoty primerané lehoty na podanie návrhu na začatie konania. Tieto premlčacie lehoty nemôžu spôsobiť, že bude v zásade nemožné alebo nadmerne zložité vykonávať práva priznané právom EÚ.

Okrem toho nesmú byť podľa práva EÚ lehoty menej priaznivé ako tie, ktoré sa týkajú podobných vnútroštátnych nárokov.⁴¹³ Niekoľko nástrojov sekundárneho práva EÚ obsahuje osobitné pravidlá v tejto súvislosti, napríklad smernicou o mediácii (pozri **oddiel 2.4.2**) sa od štátov vyžaduje, aby neplynuli premlčacie lehoty počas mediácie v danom spore.⁴¹⁴

6.2.5. Imunity

Imunity sú veľmi osobitným druhom procesnej prekážky. Štáty takisto môžu zaviesť imunity, aby zabránili v uplatňovaní nárokov. Právna imunita je výnimkou zo všetkých častí právneho procesu – napríklad zo zákonnej povinnosti, pokuty alebo stíhania.⁴¹⁵ Niektoré imunity sú určené na dodržanie povinností vyplývajúcich z medzinárodného práva verejného – ako je štátna imunita alebo diplomatická imunita. Iné môžu byť udelené na vnútroštátnej úrovni – napríklad na ochranu verejných činiteľov pred zodpovednosťou za rozhodnutia prijaté v rámci oficiálnych povinností alebo na ochranu slobody prejavu poslancov parlamentu.

Poslanecká imunita môže byť zlučiteľná s článkom 6, ak sa ňou sledujú oprávnené ciele ochrany slobody prejavu v parlamente, alebo udržiava rozdelenie moci medzi zákonodarnú a súdnu.⁴¹⁶ Imunita je ľahšie odôvodniteľná, ak je úzko spojená s parlamentnou činnosťou.⁴¹⁷

413 SDEÚ, C-261/95, *Rosalba Palmisani proti Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)*, 10. júla 1997, body 27 – 28.

414 *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/52/ES z 21. mája 2008 o určitých aspektoch mediácie v občianskych a obchodných veciach* (smernica o mediácii), Ú. v. EÚ 2008 L 136, článok 8.

415 Kloth, M. (2010), *Immunities and the right of access to the court under Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, s. 1.

416 ESPL, *A. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 35373/97, 17. decembra 2002, body 75 – 77.

417 ESPL, *Cordova proti Taliansku (č.2)*, č. 45649/99, 30. januára 2003, bod 64.

Príklad: Vo veci *C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Taliansku*⁴¹⁸ boli sťažovateľmi talianska federácia odborových zväzov a jej generálny tajomník. V roku 2002 bol poradca ministra práce zavraždený Červenými brigádami. Počas debaty v parlamente boli uvedené odkazy na údajné prepojenie medzi terorizmom a kampaňami odborových zväzov. Poslanec vyjadril tieto tvrdenia pred médiami. Sťažovatelia podali na neho žalobu o náhradu škody a tvrdili, že jeho vyhlásenia poškodili ich dobrú povesť. Poslanecká snemovňa vyhlásila, že na vyhlásenia sa vzťahuje poslanecká imunita. Sťažovatelia sa sťažovali že ide o zásah do ich práva na prístup k súdu.

ESLP zistil porušenie článku 6 EDLP. Poslanecká imunita bola dlhodobým postupom zameraným na ochranu slobody prejavu poslancov. Zásah do práv sťažovateľov predstavoval oprávnený cieľ, ale nebol primeraný. Vyhlásenia neboli v prísnom zmysle spojené s výkonom parlamentných povinností. Orgány nedosiahli spravodlivú rovnováhu medzi všeobecnými záujmami komunity a požiadavkou na ochranu základných práv jednotlivca.

Štátna (alebo zvrchovaná) imunita je považovaná za sledujúcu oprávnený cieľ a opodstatňujúcu obmedzenia prístupu k súdu, pretože ide o uznávaný inštitút medzinárodného práva, ktorý podporuje ústretovosť (vzájomný rešpekt) a dobré vzťahy medzi štátmi.⁴¹⁹ Štátna imunita sa môže uplatňovať dokonca aj vtedy, ak sa prípady týkajú údajného mučenia. ESLP však uviedol, že v súvislosti s aktuálnym vývojom v tejto oblasti medzinárodného práva verejného by mala byť táto problematika predmetom preskúmania štátov.⁴²⁰

Iné imunity môžu zahŕňať obmedzenia schopnosti jednotlivcov iniciovať právne konanie spochybňujúce vyhlásenia a zistenia štátnych zamestnancov. Tieto obmedzenia môžu byť prijateľné, ak sledujú oprávnený cieľ – napríklad účinné fungovanie vyšetrovania.⁴²¹ Musí však existovať vzťah proporcionality medzi použitými prostriedkami a presadzovaným oprávneným cieľom.⁴²²

418 ESLP, *C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Taliansku*, č. 2/08, 6. apríla 2010, bod 44.

419 ESLP, *Al-Adsani proti Spojenému kráľovstvu*, č. 35763/97, 21. novembra 2001, bod 56.

420 ESLP, *Jones a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 34356/06 a 40528/06, 14. januára 2014, bod 215.

421 ESLP, *Fayed proti Spojenému kráľovstvu*, č. 17101/90, 21. septembra 1994, bod 70.

422 *Tamže*, body 75 – 82.

6.3. Prieťahy vo výkone právoplatných rozsudkov

Kľúčové body

- Právo na prístup k súdu zahŕňa právo na výkon súdneho rozhodnutia. Nevykonanie rozsudku môže neodôvodnene brániť v prístupe k spravodlivosti a predstavovať porušenie článku 13 EDLP.
- V judikatúre ESLP je určených niekoľko kritérií relevantných pre posúdenie primeranosti prieťahov, ako je zložitosť exekučných konaní, správanie sťažovateľa a príslušných orgánov a výška a povaha priznaného súdneho nároku.
- Podľa práva EÚ sa nevykonaním rozsudku porušujú povinnosti členských štátov podľa článku 4 ods. 3 a článku 19 ZEÚ a Charty základných práv EÚ. SDEÚ (ešte) nerozhodoval o tejto problematike podľa článku 47.

Nevykonanie súdnych rozsudkov obmedzuje prístup k spravodlivosti. Môže ohroziť ochranu základných práv a zbaviť jednotlivcov účinnej súdnej ochrany. Pritom nevykonanie súdnych rozsudkov takisto ohrozuje právny štát.⁴²³

V práve Rady Európy zahŕňa právo na prístup k súdu právo, aby bolo rozhodnutie súdu vykonané bezodkladne. Nevykonanie vnútroštátnych rozsudkov preto patrí do rozsahu pôsobnosti článku 6 EDLP.⁴²⁴ Prieťahy vo výkone rozsudku môžu takisto viesť k porušeniu.⁴²⁵ Štáty majú povinnosť zabezpečiť, aby boli právoplatné a záväzné rozsudky súdov vykonané. Ak možno prieťahy vo výkone alebo nevykonanie rozsudku pripísať štátu, vzniká nárok podľa článku 13 EDLP.

423 Rada Európy, CJJE (2010), *Stanovisko č. 13 (2010) o úlohe sudcov pri presadzovaní súdnych rozhodnutí*, Štrasburg, bod 7; Rada Európy, CEPEJ (2007), *Výkon súdnych rozhodnutí v Európe*, CEPEJ štúdie č. 8, Štrasburg; CEPEJ (2010), *Prístup k spravodlivosti v Európe*, Štrasburg, Rada Európy, CEPEJ (2008), *Kontrolný zoznam na podporu kvality spravodlivosti a súdov*, Štrasburg, napr. s. 16.

424 ESLP, *Hornsby proti Grécku*, č. 18357/91, 19. marca 1997, bod 40. Pozri tiež OSN, Výbor pre ľudské práva (HRC) (2005), vec č. 823/1998, *Czernin proti Českej republike*, 29. marca 2005 (nečinnosť a nadmerné prieťahy vo výkone rozhodnutí sú v rozpore s článkom 14 ICCPR).

425 Rada Európy, Výbor ministrov (2003), *odporúčanie Rec(2003)17 členským štátom o presadzovaní*, 9. septembra 2003. Pozri tiež Rada Európy, CEPEJ (2009), *Usmernenia pre lepšiu implementáciu odporúčania Rady Európy o presadzovaní*.

Príklad: Vo veci *Ivanov proti Ukrajine*⁴²⁶ sa sťažovateľ sťažoval na nevykonanie rozsudkov v jeho prospech a chýbajúci účinný prostriedok nápravy na vnútroštátnej úrovni.

ESLP potvrdil, že štát je zodpovedný za výkon právoplatných rozhodnutí, ak sú faktory brzdiace alebo brániace ich úplnému a včasnému výkonu pod kontrolou orgánov. Súd preskúmal výkon rozsudkov podľa článku 6 a určil nasledujúce kritériá ako relevantné pre posúdenie primeranosti prietahov: i) zložitosť exekučného konania, ii) správanie sťažovateľa a príslušných orgánov a iii) sumu a povahu súdneho priznaného súdneho nároku. Súd zistil porušenia článkov 6 a 13 EDLP.

Je neprimerané vyžadovať, aby jednotlivec, ktorý získal rozsudok proti štátu, inicioval exekučné konanie na získanie priznaného odškodnenia.⁴²⁷ Povinnosťou štátu je konať. Verejný orgán nemôže uvádzať nedostatok zdrojov ako ospravedlnenie toho, že si nevyrovná dlh určený súdnym rozhodnutím.⁴²⁸ Okrem toho, neskorá platba nasledujúca po exekučnom konaní nepredstavuje primeraný prostriedok nápravy.⁴²⁹ ESLP uviedol, že v prípadoch týkajúcich sa nevykonania súdnych rozhodnutí majú vnútroštátne opatrenia na zaistenie včasného vykonania „najväčšiu hodnotu“. Štáty sa však môžu rozhodnúť poskytnúť čisto kompenzačný prostriedok nápravy, ak prostriedok nápravy spĺňa osobitné požiadavky (ďalšie informácie o náhrade ako prostriedku nápravy v iných ako exekučných konaniach sa nachádza v [oddiele 5.2.1](#)).

V práve EÚ sa článok 47 Charty základných práv uplatňuje na všetky práva vyplývajúce z práva EÚ a dáva jednotlivcom právo na účinnú súdnu ochranu týchto práv. Nevykonávaním rozsudkov sa porušujú povinnosti členských štátov podľa článku 4 ods. 3 a článku 19 ZEÚ (pozri [kapitolu 1](#)) a Charty základných práv. SDEÚ (ešte) nerozhodoval o tejto problematike podľa článku 47.

426 ESLP, *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajine*, č. 40450/04, 15. októbra 2009, body 53 – 57.

427 ESLP, *Scordino proti Taliansku (č. 1)*, č. 36813/97, 29. marca 2006, bod 198.

428 ESLP, *Sacaleanu proti Rumunsku*, č. 73970/01, 6. septembra 2005.

429 ESLP, *Karahalios proti Grécku*, č. 62503/00, 11. decembra 2003, bod 23.

Vo vzťahu k všeobecnejšej problematike výkonu rozsudkov prijala EÚ sekundárne právne predpisy zaoberajúce sa cezhraničným uznávaním a výkonom rozsudkov. Napríklad:⁴³⁰

- Európsky exekučný titul (EET) je dostupný na presadenie nenapadnutých občianskoprávných alebo obchodnoprávných rozsudkov v iných členských štátoch EÚ.⁴³¹ Nenapadnutý znamená, že odporca s nárokom súhlasil, že súd schválil vyrovnanie alebo že sa obhajca nedostavil, aby obhájil nárok. Jednotlivci môžu získať doložku vykonateľnosti. EET sa potom posielá orgánu výkonu práva v príslušnom členskom štáte EÚ. Existujú výslovné výnimky, ako sú prípady týkajúce sa dedenia zo zvetu a dedenia zo zákona alebo bezpodielového spoluvlastníctva manželov.
- Ak nie je možné použiť EET, jednotlivci môžu mať možnosť vykonať rozsudky s použitím nariadenia Brusel I z roku 2001.⁴³² K vylúčeným konaniam patrí rozhodcovské konanie, konkurz a konania v manželských veciach. Nové prepracované nariadenie Brusel I – ktoré nahradilo nariadenie Brusel I z roku 2001 – nadobudlo účinnosť 10. januára 2015.⁴³³ Nariadenie Brusel sa však ešte uplatňuje na rozsudky v konaniach, ktoré sa začali pred uvedeným dátumom.

430 Ďalšie príklady: nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve, Ú. v. EÚ L 201/107; nariadenie Rady č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, Ú. v. EÚ L 338/1 a nariadenie Rady č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti, Ú. v. EÚ L 7/1.

431 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 805/2004 z 21. apríla 2004, ktorým sa vytvára európsky exekučný titul pre nesporné nároky, Ú. v. EÚ 2004 L 143. Nevzťahuje sa na Dánsko.

432 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, Ú. v. ES 2001 L 12. Ustanovenia boli rozšírené na Dánsko rozhodnutím Rady 2006/325/ES z 27. apríla 2006 o uzavretí Dohody medzi Európskym spoločenstvom a Dánskym kráľovstvom o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach 2006/325/ES, Ú. v. EÚ 2006 L 120. Pozri tiež Dohovor o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Lugánsky dohovor), Ú. v. EÚ 2007 L 339, 30. októbra 2007, podpísaný EÚ, Dánskom, Islandom, Nórskom a Švajčiarskom.

433 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (prepracované znenie), Ú. v. EÚ 2012 L 351. Dánsko sa nepridalo k nariadeniu.

Slubný postup

Efektívny výkon rozsudkov

Vo Švédsku dlhy vymáha Švédsky orgán vymáhania práva (SEA). Veriteľ požiada o vymáhanie. Ak sú priložené všetky potrebné dokumenty, SEA informuje dlžníka o dlhu a poskytne mu dva týždne na úhradu alebo predloženie námietok. Ak dlžník nezaplatí, môže sa začať vymáhanie. SEA hľadá majetok, ktorý môže byť použitý na úhradu dlhu (napríklad prostredníctvom katastra nehnuteľností, obchodného registra a daňových účtov). Dlžník musí poskytnúť informácie o svojom majetku a môže byť o ňom dopytovaný. Tretie strany sú povinné poskytnúť informácie o majetku, ktorý patrí dlžníkovi, ale sú v starostlivosti tretích strán. SEA vyhodnotí informácie a určí majetok, ktorý môže pokryť dlh s čo najmenšou ujmou pre dlžníka. Ak použije peniaze na bankovom účte, peniaze sa do niekoľkých dní prevedú SEA, a potom zašlú veriteľovi.

Zdroj: Švédsky orgán vymáhania práva na stránke www.kronofogden.se

7

Obmedzenia prístupu k spravodlivosti: dĺžka konania

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Dĺžka konania		
Charta základných práv, článok 47 (právo na účinný prostriedok nápravy) Charta základných práv, článok 41 (právo na dobrú správu vecí verejných)	Určenie dĺžky konania	EDLP, článok 6 ods. 1 (právo na spravodlivý proces)
	Iné ako trestné konania	ESLP, <i>Oršuš a iní proti Chorvátsku</i> , č. 15766/03, 2010
	Trestné konania	ESLP, <i>Malkov proti Estónsku</i> , č. 31407/07, 2010
Primeranosť dĺžky konania		
SDEÚ, C-500/10, <i>Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl</i> , 2012	Kritériá na určenie primeranosti	ESLP, <i>Starokadomskiy proti Rusku</i> (č. 2), č. 27455/06, 2014
	Zložitosť prípadu	ESLP, <i>Matoň proti Poľsku</i> , č. 30279/07, 2009
	Správanie navrhovateľa	ESLP, <i>Veliyev proti Rusku</i> , č. 24202/05, 2010
	Správanie vnútroštátnych orgánov	ESLP, <i>Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a iní proti Portugalsku</i> , č. 56637/10 a iné, 2014

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
	Dôležitosť dotknutého práva	ESLP, <i>Mikulič proti Chorvátsku</i> , č. 53176/99, 2002
Prostriedky nápravy v prípade neprimeranej dĺžky konania		
SDEÚ, C-58/12 P, <i>Groupe Gascogne SA proti Európskej komisii</i> , 2013		ESLP, <i>Scordino proti Taliansku (č. 1)</i> , č. 36813/97, 2006

Mať ukončené súdne konanie v primeranom čase predstavuje základné ľudské právo v iných ako trestných aj trestných konaniach. V tejto kapitole je opísané právo Rady Európy a EÚ v oblasti určovania dĺžky konania a rozhodnutí o posudzovaní jej primeranosti. V **oddiel 7.3** sú opísané prostriedky nápravy, ktoré sú k dispozícii v prípade neprimerane zdĺhavých konaní.

7.1. Určenie dĺžky konania

Kľúčové body

- Právo na spravodlivý proces v primeranom čase je chránené článkom 6 EDLP, ako aj článkom 47 Charty základných práv EÚ.
- Pri rozhodovaní o tom, či bolo konanie ukončené v primeranom čase, sa posudzuje celková dĺžka konania.
- V iných ako trestných veciach čas zvyčajne začína plynúť od okamihu podania žaloby pred súdnym orgánom.
- V trestných veciach čas zvyčajne začína plynúť od okamihu vznesenia obvinenia proti osobe. To znamená od okamihu, keď je situácia jednotlivca „podstatným spôsobom ovplyvnená“.
- V trestných aj iných ako trestných veciach sa čas končí, keď sa rozhodnutie stane právoplatným (nie je možné odvolanie).

Slubný postup

Zrýchlenie prípadov v rodinných veciach

RSúd pre rodinné spory a berlínska advokátska komora realizovali úspešný spoločný projekt v Berlíne na zrýchlenie súdnych konaní týkajúcich sa prípadov v rodinných veciach. Projektom sa rieši dĺžka konania a napríklad možný spor medzi rodičmi. Stanovuje sa jednotný, viacodborový prístup medzi odborníkmi (obhajcami, sociálnymi pracovníkmi a sudcami) so spoločnými zásahmi, ktoré pomáhajú rodičom nezávisle určiť a splniť potreby svojich detí, a efektívnejšie vyriešiť konanie.

Zdroj: *Ocenenie Krištáľové krídla spravodlivosti 2014 organizované spoločne Radou Európy a Európskou komisiou, na stránke www.coe.int/cepej.*

Právo na spravodlivý proces v primeranom čase sa nachádza v článku 6 EDLP a článku 47 Charty základných práv EÚ. Napriek dôležitosti tohto práva je neprimeraná dĺžka konania výrazne najbežnejším problémom predkladaným ESLP.⁴³⁴

Požiadavka, aby sa konanie skončilo v primeranom čase, sa „vzťahuje na všetkých účastníkov súdneho konania a jej cieľom je chrániť ich pred nadmernými procesnými prieťahmi“.⁴³⁵ Nadmerné prieťahy môžu ohroziť dodržiavanie zásad právneho štátu a brániť v prístupe k spravodlivosti. Prieťahy v dosahovaní a výkone rozsudkov môžu predstavovať procesnú prekážku v prístupe k spravodlivosti (pozri **oddiel 6.3**). Štáty musia nastaviť svoje právne systémy tak, aby umožnili svojim súdom dodržiavať povinnosť rozhodnúť o veciach v primeranom čase.⁴³⁶ Nedošpenie k rozhodnutiu v primeranom čase spôsobuje vznik nároku na účinný prostriedok nápravy (pozri **oddiel 7.3**).⁴³⁷ Štáty by mali garantovať osobitné zákonné možnosti, prostredníctvom ktorých môžu jednotlivci

434 Rada Európy, Výbor ministrov (2010), *odporúčanie Rec(2010)3 členským štátom o účinných prostriedkoch nápravy pre neúmernú dĺžku konania*, 24. februára 2010. Pozri tiež Rada Európy, Register Európskeho súdu pre ľudské práva, *Annual Report 2014*, s. 174 – 175.

435 ESLP, *Stögmüller proti Rakúsku*, č. 1602/62, 10. novembra 1969, bod 5.

436 ESLP, *Scuderi proti Taliansku*, č. 12986/87, 24. augusta 1993, bod 16. ESLP, *Jama proti Slovinsku*, č. 48163/08, 19. júla 2012, bod 36.

437 Rada Európy, Výbor ministrov (2010), *odporúčanie Rec(2010)3*. Pozri tiež Radu Európy, CEPEJ (2012), *Dĺžka súdnych konaní v členských štátoch Rady Európy na základe judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva*. V správach sú identifikované a hodnotené hlavné zásady z judikatúry týkajúcej sa otázky tzv. primeraného času.

žiadať o prostriedok nápravy v prípade nenáležite dlhých konaní. Nesplnenie tejto povinnosti predstavuje osobitné porušenie článku 13.⁴³⁸

Ani v práve Rady Európy, ani v práve EÚ sa nestanovili osobitné časové rámce toho, čo predstavuje tzv. primeraný čas. Prípady sa posudzujú individuálne a v súvislosti so všetkými individuálnymi okolnosťami. Toto hodnotenie sa uskutočňuje podľa kritérií stanovených ESLP v jeho judikatúre, ktoré uplatňuje aj SDEÚ. ESLP najprv určí obdobie, ktoré treba posúdiť pri rozhodovaní o dĺžke konania. Potom zvažuje, či je dĺžka trvania primeraná (pozri podrobnejšie **oddiel 7.2**).⁴³⁹ V **kapitole 1** (najmä v **grafe**) je opísané prepojenie medzi právami Charty základných práv EÚ a EDĽP – z dôvodu tohto prepojenia sa právo Rady Európy uvedené ďalej vzťahuje aj na právo EÚ podľa článku 47.

Zásada prejednávania veci v primeranom čase sa uplatňuje aj v súvislosti s administratívnymi konaniami v rámci EÚ.⁴⁴⁰ Toto je stanovené aj v článku 41 Charty základných práv EÚ, v ktorom sa poskytuje všetkým občanom právo, aby ich veci boli nestranné, spravodlivo a v primeranom čase prejednané orgánmi a inštitúciami EÚ.

7.1.1. Určenie dĺžky iných ako trestných konaní

V iných ako trestných veciach čas zvyčajne začína plynúť od okamihu podania žaloby pred súdnym orgánom.⁴⁴¹ Niekedy však začína plynúť pred začiatkom súdneho konania.⁴⁴² Deje sa to len za výnimočných okolností – ako napríklad, keď sú určité predbežné kroky potrebným úvodom konania.⁴⁴³ Napríklad ak musí navrhovateľ podať žiadosť správne orgánu pred začatím súdneho konania, posudzovaný čas môže zahŕňať toto obdobie.⁴⁴⁴ Časové obdobie pokrýva celé predmetné konanie vrátane odvolacieho konania.⁴⁴⁵

438 ESLP, *Kudła proti Poľsku*, č. 30210/96, 26. októbra 2000, body 159 – 160.

439 ESLP, *Kudła proti Poľsku*, č. 30210/96, 26. októbra 2000, bod 124.

440 Pozri tiež SDEÚ, T-214/06, *Imperial Chemical Industries Ltd proti Európskej komisii*, 5. júna 2012, bod 284.

441 ESLP, *Poiss proti Rakúsku*, č. 9816/82, 23. apríla 1987, bod 50.

442 ESLP, *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, č. 4451/70, 21. februára 1975, bod 32.

443 ESLP, *Blake proti Spojenému kráľovstvu*, č. 68890/01, 26. septembra 2006, bod 40.

444 ESLP, *König proti Nemecku*, č. 6232/73, 28. júna 1978, bod 98.

445 ESLP, *Poiss proti Rakúsku*, č. 9816/82, 23. apríla 1987, bod 50.

Čas sa končí nadobudnutím právoplatnosti rozhodnutia (toto zahŕňa posúdenie náhrady škody po vynesení rozsudku).⁴⁴⁶ ESĽP pri posudzovaní toho, či je dĺžka primeraná, berie do úvahy celé konanie.⁴⁴⁷ V súvislosti s ukončením konania sa výkon rozsudku alebo exekučné konanie považujú za neoddeliteľnú súčasť veci na účely výpočtu príslušného obdobia.⁴⁴⁸

Príklad: Vo veci *Oršuš a iní proti Chorvátsku*⁴⁴⁹ boli sťažovatelia 15 žiaci rómskeho pôvodu, ktorí navštevovali v rokoch 1996 až 2000 dve základné školy. Niekedy navštevovali výlučne rómske triedy. Dňa 19. apríla 2002 začali konanie proti školám z dôvodu údajnej diskriminácie na základe rasy a porušenia práva na vzdelanie. V septembri 2002 súd zamietol ich sťažnosť a toto rozhodnutie bolo odvolacím súdom potvrdené. Ústavný súd 7. februára 2007 zamietol sťažnosť navrhovateľov. Sťažovali sa na dĺžku konania.

ESĽP uviedol, že konanie sa začalo 19. apríla 2002 a skončilo sa, po konaní pred okresným a krajským súdom, rozhodnutím ústavného súdu 7. februára 2007. Rozhodol, že zatiaľ čo o konaní pred súdom a odvolacím súdom bolo rozhodnuté rýchlo, konanie pred ústavným súdom trvalo štyri roky, jeden mesiac a 18 dní. ESĽP dospel k záveru, že došlo k porušeniu článku 6 ods. 1 EDĽP.

Pokiaľ ide o dĺžku konania pred ústavnými súdmi, ESĽP zohľadňuje ich osobitnú úlohu „ochrancu ústavy“.⁴⁵⁰ Relevantný test na určenie toho, či možno zohľadniť konanie pred ústavným súdom pri posudzovaní primeranosti dĺžky konania, je, či výsledok konania môže ovplyvniť výsledok sporu pred všeobecnými súdmi.⁴⁵¹

Ak účastník sporu zomrie a iná osoba vyhlási svoj zámer pokračovať v konaní ako dedič pôvodného navrhovateľa, pri preskúmaní dĺžky konania sa môže

446 ESĽP, *Guincho proti Portugalsku*, č. 8990/80, 10. júla 1984.

447 ESĽP, *Dobbertin proti Francúzsku*, č. 13089/87, 25. februára 1993, bod 44.

448 ESĽP, *Martins Moreira proti Portugalsku*, č. 11371/85, 26. októbra 1988, bod 44.

449 ESĽP, *Oršuš a iní proti Chorvátsku*, č. 15766/03, 16. marca 2010.

450 *Tamže* bod 109.

451 ESĽP, *Süssmann proti Nemecku*, č. 20024/92, 16. septembra 1996, bod 39.

zohľadniť celé konanie.⁴⁵² Naopak, ak jednotlivец zasahuje vo veci ako tretia strana len vo vlastnom mene, čas plynie od dátumu zásahu na tento účel.⁴⁵³

7.1.2. Určenie dĺžky trestných konaní

Požiadavka na primeraný čas v trestnom konaní má zabezpečiť, aby „obvinené osoby nemuseli príliš dlho zostávať v situácii neistoty týkajúcej sa výsledku trestných obvinení voči nim“.⁴⁵⁴ V trestných veciach čas začína plynúť od okamihu vzniesenia obvinenia proti osobe.⁴⁵⁵ To znamená od okamihu, keď je situácia obvineného „podstatným spôsobom ovplyvnená“.⁴⁵⁶ Treba uviesť, že čas môže začať plynúť predtým, ako sa vec dostane pred súd – napríklad od času vzatia do väzby⁴⁵⁷ alebo začatia predbežného vyšetrovania.⁴⁵⁸

Príklad: Vo veci *Malkov proti Estónsku*⁴⁵⁹ bol sťažovateľ odsúdený za vraždu taxikára v roku 2008. Vyšetrovanie trestného činu sa začalo 6. augusta 1998. Sťažovateľ sa sťažoval na neprimeranú dĺžku konania.

ESLP zdôraznil, že v trestných veciach čas začína plynúť od okamihu, keď je osoba obvinená, čo sa môže udiť predtým, ako sa vec dostane pred súd. Pojem „obvinenie“ zodpovedá overeniu toho, či bola situácia podozrivej osoby značne ovplyvnená. Súd prijal 17. august 2001 ako počiatočný dátum – deň, v ktorý policajný vyšetrovateľ vypracoval obvinenia voči sťažovateľovi, ktorý bol vyhlásený za hľadanú osobu. Dátumom ukončenia konania bol 22. apríl 2009, keď najvyšší súd zamietol odvolanie sťažovateľa. Celkovo konanie trvalo sedem rokov a osem mesiacov na troch úrovniach jurisdikcie. Konanie trvalo neprimerane dlhý čas, čím bol porušený článok 6 ods. 1 EDLP. Porušenie bolo napravené znížením trestu sťažovateľa.

452 ESLP, *Scordino proti Taliansku* (č.1), č. 36813/97, 29. marca 2006, bod 220.

453 *Tamže*.

454 ESLP, *Wemhoff proti Nemecku*, č. 2122/64, 27. júna 1968, bod 18.

455 ESLP, *Tychko proti Rusku*, č. 56097/07, 11. júna 2015, bod 63.

456 ESLP, *Eckle proti Nemecku*, č. 8130/78, 15. júla 1982.

457 ESLP, *Wemhoff proti Nemecku*, č. 2122/64, 27. júna 1968, bod 19.

458 ESLP, *Ringeisen proti Rakúsku*, č. 2614/65, 16. júla 1971, bod 110.

459 ESLP, *Malkov proti Estónsku*, č. 31407/07, 4. februára 2010.

Požiadavka na primeraný čas sa vzťahuje na celé predmetné konanie vrátane odvolacieho konania.⁴⁶⁰ Čas preto plynie do vynesenia rozsudku o uložení trestu. Môže pritom ísť o rozhodnutie odvolacieho súdu vo veci samej.⁴⁶¹ O trestnom obvinení je rozhodnuté, až keď je trest právoplatne stanovený.⁴⁶² Výkon rozsudku súdu sa považuje za neoddeliteľnú súčasť procesu na účely článku 6. Zahŕňa preto aj vykonanie rozhodnutia o zbavení obvinenia.⁴⁶³

7.2. Kritériá určujúce primeranosť dĺžky konania

Kľúčové body

- Primeranosť dĺžky trestného a iného ako trestného konania závisí od osobitných okolností každého prípadu.
- Na posúdenie primeranosti v trestnom a inom ako trestnom konaní sa používajú tieto štyri kritériá: zložitosť prípadu, správanie sťažovateľa, správanie vnútroštátnych orgánov a dôležitosť veci pre sťažovateľa.

Prístup k stanoveniu toho, či bolo konanie neprimerane zdĺhavé, bol popísaný ako „skôr pragmatický ako vedecký“.⁴⁶⁴ **Podľa práva Rady Európy a práva EÚ v trestných aj iných ako trestných konaniach primeranosť dĺžky konania závisí od osobitných okolností prípadu.**⁴⁶⁵

Na určenie primeranosti v trestných a iných ako trestných konaniach sa používajú štyri kritériá:

- (i) zložitosť prípadu;
- (ii) správanie sťažovateľa;

⁴⁶⁰ ESLP, *König proti Nemecku*, č. 6232/73, 28. júna 1978, bod 98.

⁴⁶¹ ESLP, *Neumeister proti Rakúsku*, č. 1936/63, 27. júna 1968, bod 19.

⁴⁶² ESLP, *Eckle proti Nemecku*, č. 8130/78, 15. júla 1982, bod 77.

⁴⁶³ ESLP, *Assanidze proti Gruzínsku*, č. 71503/01, 8. apríla 2004, body 181 – 182.

⁴⁶⁴ Stanovisko generálneho advokáta Sharpstona v SDEÚ, C-58/12, *Groupe Gascogne SA proti Európskej komisii*, 30. mája 2013, body 72 – 73.

⁴⁶⁵ ESLP, *König proti Nemecku*, č. 6232/73, 28. júna 1978, bod 110.

(iii) správanie príslušných orgánov;

(iv) dôležitosť veci pre sťažovateľa (pozri oddiely 7.2.1 až 7.2.4).⁴⁶⁶

Pri uplatnení týchto kritérií napríklad ESLP považoval 10 rokov⁴⁶⁷ a 13 rokov⁴⁶⁸ za neprimerané trvanie v prípade trestného konania. Takisto považoval 10 rokov v prípade občianskoprávneho konania⁴⁶⁹ a 7 rokov v prípade disciplinárneho konania za neprimerané.⁴⁷⁰ Veci môžu napredovať prostredníctvom niekoľkých úrovní jurisdikcie (napríklad na základe odvolania). Toto sa zohľadňuje pri posudzovaní primeranosti. Pri určovaní toho, čo je primerané, sa posudzuje kumulatívny účinok prieťahov na každej úrovni.⁴⁷¹

Musí sa však dosiahnuť rovnováha medzi rýchlosťou a dobrou správou spravodlivosti. Napríklad z dôvodu potreby rýchleho rozhodnutia vo veci nesmie byť obvinený zbavený práv na obhajobu (pozri oddiel 4.2.4 o primeranom čase a prostriedkoch na prípravu svojej obhajoby).⁴⁷²

Príklad: Vo veci *Starokadomskiy proti Rusku* (č. 2)⁴⁷³ bol sťažovateľ obvinený zo spáchania vraždy závažným spôsobom vo februári 1998. Následne bol obvinený z iných násilných trestných činov s niekoľkými ďalšími spolupodozrivými. V novembri 2004 bol odsúdený za niekoľko trestných činov vrátane pokusu o vraždu. Jeho odsúdenie bolo pri odvolaní potvrdené a nakoniec bol odsúdený na desať rokov odňatia slobody v novembri 2005. Sťažovateľ sa sťažoval na to, že dĺžka trestného konania bola neprimeraná.

Neexistoval náznak o tom, že by požiadavka na primeraný čas bola súčasťou odôvodnenia vnútroštátneho súdu. V článku 6 sa nariaďuje, aby bolo súdne konanie ukončené v primeranom čase, ale takisto sa v ňom stanovuje všeobecnejšia zásada správnej správy spravodlivosti. V tomto prípade nebol súd presvedčený, že orgány boli úspešné v udržaní spravodlivej

466 Napríklad ESLP, *Frydlander proti Francúzsku*, č. 30979/96, 27. júna 2000, bod 43 (zamestnanie).

467 ESLP, *Milasi proti Taliansku*, č. 10527/83, 25. júna 1987.

468 ESLP, *Baggetta proti Taliansku*, č. 10256/83, 25. júna 1987.

469 ESLP, *Capuano proti Taliansku*, č. 9381/81, 25. júna 1987.

470 ESLP, *Kincses proti Maďarsku*, č. 66232/10, 27. januára 2015.

471 ESLP, *Deumeland proti Nemecku*, č. 9384/81, 29. mája 1986, bod 90.

472 ESLP, *Boddaert proti Belgicku*, č. 12919/87, 12. októbra 1992, bod 39.

473 ESLP, *Starokadomskiy proti Rusku* (č. 2), č. 27455/06, 13. marca 2014.

rovnováhy medzi rôznymi aspektmi tejto základnej požiadavky. Sťažovateľ bol vo väzbe, preto sa vyžadovala osobitná starostlivosť. Súd zistil porušenie článku 6 ods. 1 EDLP.

SDEÚ použil rovnaké kritériá na konanie pred Všeobecným súdom EÚ.⁴⁷⁴ SDEÚ takisto rozhodol, že právne záväzky EÚ nepredstavujú opodstatnenie pre zlyhanie členských štátov pri dodržiavaní zásady primeraného času.

Príklad: Vo veci *Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl*⁴⁷⁵ sa v talianskom práve stanovovalo automatické ukončenie určitých daňových konaní prebiehajúcich pred daňovým súdom tretieho stupňa po uplynutí viac ako desiatich rokov od podania na prvom stupni. Toto sa považovalo za zlučiteľné s právom EÚ.

DEÚ uviedol, že povinnosť zabezpečiť účinný výber zdrojov Európskej únie nemôže brániť dodržiavaniu zásady primeranej lehoty na prejednanie veci odvodenej z článku 47 Charty základných práv EÚ a článku 6 ods. 1 EDLP.

7.2.1. Zložitosť prípadu

Zložitosť sa týka skutkových okolností, ako aj práva. Zložitý prípad môže zahŕňať otázky týkajúce sa zdravotného stavu sťažovateľa,⁴⁷⁶ veľkého množstva dôkazov,⁴⁷⁷ zložitých právnych otázok,⁴⁷⁸ potreby vypočítania veľkého počtu svedkov⁴⁷⁹ alebo veľkého počtu dotknutých osôb.⁴⁸⁰ Niektoré prípady sa na základe svojej povahy môžu javiť ako zložitejšie – napríklad ak sa týkajú záujmov spoločnosti aj individuálnych záujmov,⁴⁸¹ ale len preto, že sa prípad považuje za veľmi zložitý, nebudú všetky prieťahy považované za primerané.⁴⁸²

474 SDEÚ, C-58/12 P, *Groupe Gascogne SA proti Európskej komisii*, 26. novembra 2013, body 82 – 88.

475 SDEÚ, C-500/10, *Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl*, 29. marca 2012, bod 23.

476 ESLP, *Yaikov proti Rusku*, č. 39317/05, 18. júna 2015, bod 76.

477 ESLP, *Eckle proti Nemecku*, č. 8130/78, 15. júla 1982.

478 ESLP, *Breinesberger a Wenzelhuemer proti Rakúsku*, č. 46601/07, 27. novembra 2012, body 30 – 33.

479 ESLP, *Mitev proti Bulharsku*, č. 40063/98, 22. decembra 2004, bod 99.

480 ESLP, *Papachelas proti Grécku*, č. 31423/96, 25. marca 1999, bod 39 (zložitosť skutočnosti).

481 ESLP, *Wiesinger proti Rakúsku*, č. 11796/85, 30. októbra 1991, bod 55.

482 ESLP, *Ferrantelli a Santangelo proti Taliansku*, č. 19874/92, 7. augusta 1996, bod 42. Pozri tiež ESLP, *Ringeisen proti Rakúsku*, č. 2614/65, 16. júla 1971, bod 110.

Príklad: Vo veci *Matoń proti Polsku*⁴⁸³ bol 19. júna 2000 sťažovateľ obvinený z obchodovania s drogami, nezákonnej držby strelných zbraní a členstva v organizovanej zločineckej skupine. Vo veci bolo 36 odporcov a 147 svedkov. Sťažovateľ bol odsúdený v roku 2008. Odvolal sa na krajský súd, ktorý v čase prejednanía veci pred ESLP ešte nerozhodol o jeho odvolaní. Podal takisto sťažnosť na odvolací súd o údajnom porušení práva na proces v primeranom čase. Súd zamietol jeho podanie.

ESLP akceptoval, že prípad bol veľmi zložitý a zahŕňal veľa odporcov a veľký objem dôkazov. Uviedol však, že len toto nemohlo odôvodniť celkovú dĺžku trestného konania. Aj so zohľadnením významných ťažkostí, ktorým čelili vnútroštátne orgány, boli povinné organizovať proces efektívne a zabezpečiť záruky vyplývajúce z EDLP. Trestné konanie, ktoré trvalo viac ako osem rokov, nerešpektovalo požiadavku primeraného času. Bol porušený článok 6 EDLP.

Aj keď si ukončenie zložitých prípadov môže vyžadovať viac času, zložitost' nemusí byť nevyhnutne opodstatnením zdĺhavých konaní.⁴⁸⁴

7.2.2. Správanie sťažovateľa

Správanie sťažovateľa je objektívnou črtou konania, nad ktorou nemá štát kontrolu. Musí sa preto vziať do úvahy pri určovaní toho, či bol prekročený primeraný čas alebo nie.⁴⁸⁵

Jednotlivcov nemožno viniť za vykonávanie svojich práv alebo využívanie všetkých opravných prostriedkov, ktoré majú k dispozícii.⁴⁸⁶ Nie sú povinní aktívne spolupracovať na zrýchlení konania proti nim.⁴⁸⁷ Povinnosťou navrhovateľa je byť dôsledný vo vykonávaní svojej veci, zdržať sa používania oddalujúcej taktiky a využívať príležitosti na skrátenie konania.⁴⁸⁸

483 ESLP, *Matoń proti Polsku*, č. 30279/07, 9. júna 2009.

484 Rada Európy, CEPEJ (2012), *Dĺžka súdnych konaní v členských štátoch Rady Európy na základe judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva*, s. 20.

485 ESLP, *Wiesinger proti Rakúsku*, č. 11796/85, 30. októbra 1991, bod 57.

486 ESLP, *Gubkin proti Rusku*, č. 36941/02, 23. apríla 2009, bod 167. Pozri tiež ESLP, *Moiseyev proti Rusku*, č. 62936/00, 9. októbra 2008, bod 192.

487 ESLP, *Eckle proti Nemecku*, č. 8130/78, 15. júla 1982, bod 82.

488 ESLP, *Unión Alimentaria Sanders SA proti Španielsku*, č. 11681/85, 7. júla 1989, bod 35.

Príklad: Vo veci *Veliyev proti Rusku*⁴⁸⁹ bol sťažovateľ zatknutý a zadržaný 26. februára 2004 z dôvodu podozrenia, že sa zúčastnil viacerých organizovaných ozbrojených lúpeží. Rozsudok prvého stupňa bol vydaný 21. júna 2006. Odsúdenie bolo potvrdené v odvolacom konaní. Vláda tvrdila, že konanie sa predĺžilo z dôvodu úmyselných konaní spoluobvinených, prekladu z ruského do azerbajdžanského jazyka a príležitostných chorôb sťažovateľa, spoluobvinených a advokátov.

ESLP zdôraznil, že sťažovateľ nemôže byť nútený, aby aktívne spolupracoval so súdnymi orgánmi, a nemôže byť kritizovaný za to, že v plnom rozsahu používa dostupné vnútroštátne prostriedky nápravy. V tomto prípade sťažovateľ podstatne neprispel k dĺžke konania a určité oneskorenia možno pripísať vnútroštátnym orgánom. Článkom 6 sa vyžaduje, aby bolo súdne konanie rýchle a takisto sa v ňom stanovuje všeobecná zásada správnej správy spravodlivosti. Vnútroštátne orgány nedosiahli spravodlivú rovnováhu medzi rôznymi aspektmi tejto základnej požiadavky a porušili tak článok 6 EDLP.

Konanie jednotlivca, ktoré môže viesť k prietahom, zahŕňa únik z jurisdikcie. Všeobecne preto platí, že obvinený sa nemôže sťažovať na neprimerané trvanie konania potom, čo ušiel, pokiaľ nemá dostatočný dôvod.⁴⁹⁰ Konanie sťažovateľa nesmie byť použité na opodstatnenie obdobia nečinnosti zo strany orgánov.

7.2.3. Správanie vnútroštátnych orgánov

Prieťahy pripísateľné štátu sa musia zohľadniť,⁴⁹¹ ale pripisovanie zodpovednosti musí byť dôkladne zvážené. Napríklad predĺženie konania, ktoré vyplýva z postúpenia prejudiciálnej otázky na rozhodnutie SDEÚ, nie je chybou štátu.⁴⁹²

Štáty musia nastaviť svoje právne systémy tak, aby umožnili svojim súdom zaradiť právo na dosiahnutie právoplatného rozhodnutia v primeranom čase.⁴⁹³

489 ESLP, *Veliyev proti Rusku*, č. 24202/05, 24. júna 2010.

490 ESLP, *Vayıç proti Turecku*, č. 18078/02, 20. júna 2006, bod 44.

491 ESLP, *Buchholz proti Nemecku*, č. 7759/77, 6. mája 1981, bod 49. Pozri tiež ESLP, *Yagtzilar a iní proti Grécku*, č. 41727/98, 6. decembra 2001.

492 ESLP, *Pafitis a iní proti Grécku*, č. 20323/92, 26. februára 1998, bod 95.

493 ESLP, *Cocchiarella proti Taliansku*, č. 64886/01, 29. marca 2006, bod 119. Trestnú vec pozri ESLP, *Dobbertin proti Francúzsku*, č. 13089/87, 25. februára 1993, bod 44.

Kľúčovú zodpovednosť za prípravu vecí a za rýchly priebeh konania však má sudca.⁴⁹⁴ ESLP rozhodol, že opakované zmeny sudcu „nemôžu zbaviť viny štát, ktorý je zodpovedný za zabezpečenie toho, že bude správa spravodlivosti náležite organizovaná“.⁴⁹⁵ Podobne ani tzv. chronické preťaženie prípadmi nie je opodstatnením neprimerane zdĺhavého konania.⁴⁹⁶ Štát je zodpovedný za všetky štátne orgány – nielen za sudy.⁴⁹⁷

Príklad: Vo veci *Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a iní proti Portugalsku*⁴⁹⁸ portské orgány vedúce trestné stíhanie začali vyšetrowanie predchádzajúcich daňových aktivít sťažovateľov 17. septembra 1999. Následne boli vytýčené dve samostatné trestné konania pred trestnými súdmi v Porte a Barcelose. V čase prejednávania vecí pred ESLP boli obe ešte prebiehajúce.

ESLP uviedol, že trvanie konaní už prekročilo 14 rokov. Dostali sa tiež do útlmu na takmer štyri roky od decembra 1999, keď sa z navrhovateľov stali odporcovia, a v apríli a novembri 2003, keď boli proti nim vznesené obvinenia. Ďalšie predĺženie o dva roky nasledovalo v rokoch 2003 až 2005, keď bol určený dátum procesu. Z toho vyplýva, že od začiatku vnútroštátne sudy nepreukázali náležitú starostlivosť v riešení vecí sťažovateľov. Súd uviedol, že môže byť primerané, aby vnútroštátne sudy počkali na výsledok paralelného konania v rámci procesnej efektívnosti, ale čakanie musí byť primerané, pretože spôsobuje, že obvinený je dlhší čas v situácii neistoty. Súd zistil porušenie článku 6 EDLP.

Dočasný nárast nevyriešených prípadov na súde nevyvolá zodpovednosť štátu, ak príjme rýchle, primerané nápravné opatrenie a snaží sa vyriešiť problém.⁴⁹⁹ Na prekonanie prietahov môže štát prijať predbežné opatrenia, ako je

494 ESLP, *Capuano proti Taliansku*, č. 9381/81, 25. júna 1987, body 30 – 31.

495 ESLP, *Lechner a Hess proti Rakúsku*, č. 9316/81, 23. apríla 1987, bod 58.

496 ESLP, *Probstmeier proti Nemecku*, č. 20950/92, 1. júla 1997, bod 64.

497 ESLP, *Martins Moreira proti Portugalsku*, č. 11371/85, 26. októbra 1988, bod 60.

498 ESLP, *Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a iní proti Portugalsku*, č. 56637/10, 59856/10, 72525/10, 7646/11 a 12592/11, 30. októbra 2014.

499 ESLP, *Probstmeier proti Nemecku*, č. 20950/92, 1. júla 1997, bod 64. Pozri tiež Rada Európy, CEPEJ (2012), *Dĺžka súdnych konaní v členských štátoch Rady Európy na základe judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva*, s. 3.

rozhodnutie o zaobraní sa prípadmi v konkrétnom poradí.⁵⁰⁰ Ak však tieto dočasné opatrenia nefungujú, je potrebné, aby štát na vyriešenie problému prijal účinnejšie opatrenia.⁵⁰¹ Štáty by mali hľadať spôsoby zabezpečenia toho, aby ich súdne systémy nespôsobovali prietahy v konaní.

Sľubný postup

Skracovanie dĺžky konania počúvaním používateľov súdu

Vo Švédsku sa pomocou projektu riadenia kvality súdov úspešne skrátila dĺžka konania na odvolacích a okresných súdoch. V projekte sa zisťovala interná spätná väzba o riadení súdu od sudcov a súdnych úradníkov. Získavala sa aj externá spätná väzba od odporcov, svedkov a obhajcov. Tento dialóg sa uskutočnil pomocou prieskumov, dotazníkov a práce v malých skupinách. Boli presadené návrhy na zlepšenie riešenia prípadov súdmi a skrátila sa dĺžka trvania do uzavretia veci.

Carboni, N. (2014), From quality to access to justice: Improving the functioning of European judicial systems, Civil and Legal Sciences, ročník 3, číslo 4, s. 4.

7.2.4. Dôležitosť veci pre sťažovateľa

Dôležitosť veci pre sťažovateľa je ďalším kritériom, ktoré treba zohľadniť pri posudzovaní dĺžky konania. Prísnejšie normy sa uplatňujú, ak je obvinený vo väzbe, vyžadujúc „osobitnú starostlivosť“ zo strany orgánov.⁵⁰² Prípady týkajúce sa detí alebo život ohrozujúcej choroby si takisto vyžadujú rýchlejšie rozhodnutie.⁵⁰³

500 ESLP, *Zimmermann a Steiner proti Švajčiarsku*, č. 8737/79, 13. júla 1983, bod 29. Pozri tiež ESLP, *Rutkowski a iní proti Poľsku*, č. 72287/10, 13927/11 a 46187/11, 7. júla 2015, body 207 – 210. Pre príklad trestnej veci pozri EDLP, *Milasi proti Taliansku*, č. 10527/83, 25. júna 1987, bod 18.

501 ESLP, *Zimmermann a Steiner proti Švajčiarsku*, č. 8737/79, 13. júla 1983, bod 29.

502 ESLP, *Jabłoński proti Poľsku*, č. 33492/96, 21. decembra 2000, bod 102. Pozri tiež ESLP, *Chudun proti Rusku*, č. 20641/04, 21. júna 2011, bod 112.

503 ESLP, *Hokkanen proti Fínsku*, č. 19823/92, 23. septembra 1994, bod 72 (je „nevyhnutné, aby sa prípady týkajúce sa starostlivosti [o deti] riešili rýchlo“). Pozri tiež ESLP, *X proti Francúzsku*, č. 18020/91, 31. marca 1992, bod 45 (vec mala byť riešená prioritne z dôvodu dĺžky života dotknutých osôb).

Sľubný postup

Zrýchlenie konania

V oblasti Espoo vo Fínsku zaviedli trestné sudy takzvané dni Jouko, počas ktorých majú prednosť prípady týkajúce sa detí a sú automaticky zaradené na začiatok poradovníka. Výsledkom sú kratšie konania a menej stresu pre deti, ktorých sa týkajú.

Zdroj: FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, s. 35.

Napríklad v žiadosti o návrat detí do Nórska na základe Dohovoru o medzinárodných únosoch detí ESLP zdôraznil „kritickú dôležitosť“ plynutia času v týchto druhoch konaní, v ktorých môžu prieťahy účinne ovplyvniť výsledok prípadu.⁵⁰⁴ Osobitná starostlivosť sa takisto vyžaduje v konaniach o určení náhrady pre obeť dopravných nehôd⁵⁰⁵ a v pracovnoprávných sporoch.⁵⁰⁶

Príklad: Vo veci *Mikulić proti Chorvátsku*⁵⁰⁷ sťažovateľka a jej matka podali žalobu o určenie otcovstva proti H.P. To viedlo k 15 vytýčeným pojednávaniam vo veci, z ktorých 6 bolo odročených, pretože sa H.P. nedostavil. Takisto sa dlhodobo nedostavoval na testy DNA. V čase, keď sa vec dostala pred ESLP, už konanie trvalo štyri roky a stále prebiehalo.

Prípad namietal údajné porušenie článku 8, ale ESLP zdôraznil, že osobitná starostlivosť sa vyžaduje vo veciach týkajúcich sa občianskeho stavu a spôsobilosti. V tomto prípade so zreteľom na dôležitosť pre sťažovateľku a na to, že bolo jej právom mať stanovené alebo zamietnuté otcovstvo s cieľom odstrániť neistotu o totožnosti jej biologického otca, sa článkom 6 vyžadovalo, aby príslušné vnútroštátne orgány konali s osobitnou starostlivosťou. Došlo k porušeniu článku 6 ods. 1 EDLP.

504 ESLP, *Hoholm proti Slovensku*, č. 35632/13, 13. januára 2015, bod 51.

505 ESLP, *Martins Moreira proti Portugalsku*, č. 11371/85, 26. októbra 1988.

506 ESLP, *Vocaturu proti Taliansku*, č. 11891/85, 24. mája 1991, bod 17; ESLP, *Bauer proti Slovensku*, č. 75402/01, 9. marca 2006, bod 19. Pre podrobnosti o veciach vyžadujúcich si osobitnú starostlivosť pozri tiež: Rada Európy, (CEPEJ) (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, s. 3. Pozri tiež: Rada Európy, (CEPEJ) (2013), *States appeal and supreme courts’ lengths of proceedings*.

507 ESLP, *Mikulić proti Chorvátsku*, č. 53176/99, 7. februára 2002.

7.3. Prostriedky nápravy v prípade neprimerane zdĺhavých konaní

V kapitole 7 sa opisuje právo na to, aby bolo konanie ukončené v primeranej lehote.⁵⁰⁸ Tento oddiel sa týka prístupu ESLP k poskytovaniu účinného prostriedku nápravy v prípadne neprimerane dlhých konaní. Treba uviesť, že štáty sú vyzývané, aby predchádzali neprimerane zdĺhavým konaniam napríklad reorganizáciou súdnych systémov, namiesto toho, aby situáciu naprávali poskytovaním náhrady. ESLP uviedol, že prostriedky nápravy na zrýchlenie konaní a zabránenie neprimeranej dĺžke sa uprednostňujú, lebo sa tak predíde zisteniu následných porušení v súvislosti s tým istým súborom konaní.⁵⁰⁹

Príklad: *Scordino proti Taliansku (č. 1)*⁵¹⁰ sa týkal nároku na náhradu za vyvlastnenie pôdy. Sťažovateľ takisto namietal dĺžku konania, ktoré trvalo osem a pol roka na dvoch úrovniach jurisdikcie.

Pokiaľ ide o účinný prostriedok nápravy, ESLP uviedol, že porušenia sa dajú riešiť rôznymi druhmi prostriedkov nápravy. Niektoré štáty si zvolia spojenie prostriedkov nápravy – urýchlenie konania a náhradu. Štáty majú takisto určitú mieru voľného uváženia. Samotné zavedenie kompenzačného prostriedku nápravy sa nevníma ako neúčinné, pokiaľ je prostriedok nápravy v súlade s EDLP. Existuje silná, ale vyvrátiteľná domnienka, že neprimerane dlhé konanie spôsobuje nemajetkovú ujmu. Úroveň náhrady však závisí od charakteristiky a účinnosti vnútroštátneho prostriedku nápravy.

V práve Rady EÚ sa uprednostňuje preventívny prostriedok nápravy, ktorý napríklad zrýchli konanie poskytnutím bezodkladného termínu pojednávania vo veci. Kompenzačný prostriedok nápravy však môže byť účinný, keď už je konanie príliš dlhé a preventívny prostriedok nápravy neexistuje.⁵¹¹ V trestných

508 Faktory určujúce primeranosť sú stanovené v judikatúre ESLP, pozri napríklad ESLP, *Kemmache proti Francúzsku (č. 1 a 2)*, č. 12325/86 a 14992/89, 27. novembra 1991, bod 60. SDEÚ prijal rovnaký prístup. Pozri SDEÚ, C-185/95 P, *Baustahlgewebe GmbH proti Komisii Európskych spoločenstiev*, 17. decembra 1998, bod 29.

509 ESLP, *Scordino proti Taliansku (č. 1)*, č. 36813/97, 29. marca 2006, bod 183; ESLP, *Kudła proti Poľsku*, č. 30210/96, 26. októbra 2000, bod 152.

510 ESLP, *Scordino proti Taliansku (č. 1)*, č. 36813/97, 29. marca 2006, body 106 – 108 a 201 – 205.

511 ESLP, *McFarlane proti Írsku*, č. 31333/06, 10. septembra 2010, bod 108.

veciach môže ESLP rozhodnúť o tom, že zníženie trestu je účinným prostriedkom nápravy.⁵¹²

V práve EÚ SDEÚ nerozhodoval o dĺžke vnútroštátneho konania podľa článku 47 Charty základných práv EÚ, ale akceptoval náhradu ako účinný prostriedok nápravy za konanie pred Všeobecným súdom SDEÚ, ktorým sa porušil článok 47.

Príklad: Vo veci *Groupe Gascogne proti Komisii*⁵¹³ SDEÚ posudzoval prípady týkajúce sa neprimeranej dĺžky konania a primeraného prostriedku nápravy v súvislosti s konaním pred Všeobecným súdom (VS).

SDEÚ dospel k záveru, že ak Súd Európskej únie poruší svoju povinnosť podľa článku 47 Charty základných práv EÚ rozhodnúť vo veciach, ktoré sú mu predložené, v primeranom čase, sankciou musí byť žaloba o náhradu škody podaná na VS. Ide o účinný prostriedok nápravy.

V roku 2010 vydal Výbor ministrov Rady Európy odporúčanie, v ktorom poskytuje praktické usmernenia štátom v tejto veci z hľadiska nápravy.⁵¹⁴ Je zamerané na urýchlenie konania.

512 ESLP, *Orchowski proti Poľsku*, č. 17885/04, 22. októbra 2009 a *Norbert Sikorski proti Poľsku*, č. 17559/05, 22. októbra 2009.

513 SDEÚ, C-58/12 P, *Groupe Gascogne SA proti Európskej komisii*, 26. novembra 2013, body 82 – 88.

514 Rada Európy, Výbor ministrov (2010), *odporúčanie Rec(2010)3 členským štátom o účinných prostriedkoch nápravy pre neúmernú dĺžku konania*, 24. februára 2010.

8

Prístup k spravodlivosti vo vybraných oblastiach záujmu

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy			
Osoby so zdravotným postihnutím					
<p>Charta základných práv, články 6 (právo na slobodu a bezpečnosť), 20 (rovnosť pred zákonom), 21 (nediskriminácia) a 47 (právo na účinný prostriedok nápravy)</p> <p>Smernica o právach obetí (2012/29/EÚ)</p> <p>Smernica o tlmočení a preklade (2010/64/EÚ)</p> <p>Smernica o práve na informácie v trestnom konaní (2012/13/EÚ)</p> <p>Smernica o prístupe k obhajcovi (2013/48/EÚ)</p>	<p>Prístup k spravodlivosti</p>	<p>EDLP, články 5 (právo na slobodu a bezpečnosť), 6 (právo na spravodlivý proces) a 14 (zákaz diskriminácie)</p> <p>ESLP, <i>A.K. a L. proti Chorvátsku</i>, č. 37956/11, 2013</p>			
<table border="1"> <tr> <td data-bbox="113 1054 468 1114"></td> <td data-bbox="471 1054 658 1114"> <p>Právna spôsobilosť</p> </td> <td data-bbox="661 1054 959 1114"> <p>ESLP, <i>Shtukaturov proti Rusku</i>, č. 44009/05, 2008</p> </td> </tr> </table>				<p>Právna spôsobilosť</p>	<p>ESLP, <i>Shtukaturov proti Rusku</i>, č. 44009/05, 2008</p>
	<p>Právna spôsobilosť</p>	<p>ESLP, <i>Shtukaturov proti Rusku</i>, č. 44009/05, 2008</p>			
Obete trestných činov					
<p>Charta základných práv, článok 47</p> <p>SDEÚ, C-105/03, <i>Trestné konanie proti Maria Pupino</i>, 2005</p> <p>Rámcová smernica o postavení obetí (2001/220/SVV) (2012/29/EÚ)</p> <p>Smernica o odškodňovaní (2004/80/ES)</p>		<p>EDLP, článok 13 (právo na účinný opravný prostriedok)</p> <p>ESLP, <i>Dink proti Turecku</i>, č. 2668/07 <i>et al.</i>, 2010</p> <p>Európsky dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov (CETS č. 116)</p>			

EÚ	Zahrnuté otázky	Rada Európy
Vážni a osoby vo vyšetrovacej väzbe		
Charta základných práv, článok 6 Smernica o tlmočení a preklade (2010/64/EÚ) Smernica o práve na informácie v trestnom konaní (2012/13/EÚ) Smernica o prístupe k obhajcovi (2013/48/EÚ)	Prístup k súdu a k obhajcovi	EDLP, článok 5
Charta základných práv, článok 6	Právo namietať odňatie slobody	EDLP, článok 5 ods. 1, 3 a 4 ESJP, <i>Stanev proti Bulharsku</i> , č. 36760/06, 2012 ESJP, <i>Hassan a iní proti Francúzsku</i> , č. 46695/10 a 54588/10, 2014
Charta základných práv, článok 6	Odškodnenie za nezákonnú väzbu	EDLP, článok 5 ods. 5
Právo životného prostredia		
SDEÚ, C-115/09, <i>Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg</i> , 2011 Smernica o prístupe verejnosti k informáciám o životnom prostredí (2003/4/ES) Smernica o účasti verejnosti (2003/35/ES) Nariadenie (ES) č. 1367/2006 o uplatňovaní ustanovení Aarhuského dohovoru		ESJP, <i>Tătar proti Rumunsku</i> , č. 67021/01, 2009 Európska sociálna charta, článok 11 (právo na ochranu zdravia)
Elektronická justícia		
SDEÚ, spojené veci C-317/08 až C-320/08, <i>Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA</i> , 2010. Nariadenie (ES) č. 1896/2006 o európskom platobnom rozkaze Nariadenie (ES) č. 861/2007 o európskom konaní vo veciach s nízkou hodnotou sporu		ESJP, <i>Lawyer Partners a.s. proti Slovensku</i> , č. 54252/07 et al., 2009

Táto kapitola sa týka prístupu k spravodlivosti pre vybrané skupiny a vo vybraných oblastiach záujmu, v súvislosti s ktorými boli v práve Rady Európy a v práve EÚ vypracované osobitné zásady: osoby so zdravotným postihnutím (oddiel 8.1), obeť trestných činov (oddiel 8.2), väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe (oddiel 8.3), právo životného prostredia (oddiel 8.4) a elektronická justícia (oddiel 8.5). Iné skupiny (osobitne deti a nezákonní migranti) sú opísané v existujúcich príručkách FRA a ESLP o európskom práve v oblasti azylu, hraníc a imigrácie a o európskom práve v oblasti práv dieťaťa.⁵¹⁵ Treba uviesť, že právne predpisy uvedené v kapitolách 1 až 7 sa takisto vzťahujú na kapitolu 8. V kapitole 8 sa skúmajú ďalšie opatrenia, ktoré môžu byť k dispozícii na zabezpečenie toho, aby mohli jednotlivci plne využívať prístup k spravodlivosti.

8.1. Osoby so zdravotným postihnutím

Kľúčové body

- Právo Rady Európy a právo EÚ čerpá z Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (CRPD) a jeho zásad.
- Článkom 20 Charty základných práv EÚ, ktorým sa potvrdzuje, že všetci sú si pred zákonom rovní, a článkom 21, ktorým sa zakazuje diskriminácia z dôvodu zdravotného postihnutia, sa posilňuje právo osôb so zdravotným postihnutím na prístup k spravodlivosti. Podľa práva Rady Európy sa článkom 14 EDLP zakazuje diskriminácia z rôznych dôvodov v súvislosti s právami vyplývajúcimi z EDLP. Vyslovene sa neodkazuje na zdravotné postihnutie, ale ESLP zaradil zdravotné postihnutie do svojho výkladu tzv. iných dôvodov chránených podľa tohto článku.
- Dostupnosť je kľúčovou zásadou CRPD. Signatárske štáty CRPD musia zabezpečiť, aby osoby so zdravotným postihnutím mali na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu, informáciám a komunikáciám a k službám a zariadeniam. V CRPD sa takisto vyžaduje vykonanie primeraných úprav, aby sa zabezpečilo, že osoby so zdravotným postihnutím môžu mať prístup k súdu a zúčastňovať sa právnych konaní na rovnakom základe s ostatnými.
- CRPD, EDLP a Charta základných práv EÚ obsahujú procesné záruky pre osoby pozbažené osobnej slobody z dôvodu problémov duševného zdravia a aby sa zabezpečilo, aby osoby bez právnej spôsobilosti mali prístup k spravodlivosti.

⁵¹⁵ FRA (2014), *Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration* a FRA (2015), *Handbook on European law relating to the rights of the child*.

Osoby so zdravotným postihnutím čelia osobitným prekážkam, keď sa o prístup k spravodlivosti. Štáty majú preto ďalšie povinnosti zabezpečiť, aby ľudia so zdravotným postihnutím mohli plne využívať svoje práva na prístup k spravodlivosti.⁵¹⁶ V tomto oddiele sa skúma niekoľko relevantných hlavných problémov vrátane prístupnosti a právnej spôsobilosti. V **oddiel 8.3** je opísané nedobrovoľné zadržanie osôb s psychosociálnym postihnutím – ktoré predstavuje častú otázku pred ESĽP.⁵¹⁷

V článku 1 CRPD sa zdravotné postihnutie definuje tak, že osoby so zdravotným postihnutím zahŕňajú osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, „ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými“. V CRPD sa potvrdzuje, že osoby so zdravotným postihnutím sú držiteľmi práv rovnosti – nie sú príjemcami charity. EÚ a 25 jej členských štátov ratifikovali CRPD.⁵¹⁸

8.1.1. Prístup k spravodlivosti

Sľubný postup

Usmerňovanie polície pri asistencii ľuďom so zdravotným postihnutím

V Španielsku Guardia Civil vyvinula špecializovanú príručku pre policajtov, aby im pomohla poskytovať lepšie služby ľuďom s intelektuálnym postihnutím.

Pozri Carrasco, A. et al (2013), Guía de intervención policial con personas con discapacidad intelectual, Madrid, Fundación Carmen Pardo-Valcarce.

Prístupnosť je kľúčovou zásadou CRPD a „nevyhnutným predpokladom pre to, aby osoby so zdravotným postihnutím účinne a rovnako užívali rôzne občianske, politické, hospodárske, sociálne a kultúrne práva“. Podľa článku 9 musia

516 Pozri napríklad Radu Európy, Komisar pre ľudské práva (2008), *Human rights and disability: equal rights for all*, bod 3.4 a odporúčanie č. 4. Pozri tiež Radu Európy, CEPEJ (2010), *Access to justice in Europe*, štúdie CEPEJ č. 9.

517 ESĽP, *Gorshkov proti Ukrajine*, č. 67531/01, 8. novembra 2005, bod 44. FRA (2012), *Involuntary placement and involuntary treatment of persons with mental health problems*, s. 18 – 19.

518 V online tabuľke **agentúry FRA** o ratifikácii sú uvedené štáty, ktoré ho ratifikovali. Ďalšia **online tabuľka** obsahuje orgány zriadené podľa článku 33 CRPD (orgány na monitorovanie vykonávania dohovoru).

zmluvné strany dohovoru zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu (napr. budovám), k doprave, k informáciám a komunikácii, ako aj k ďalším prostriedkom a službám dostupným alebo poskytovaným verejnosti. Strany CRPD musia poskytnúť primerané formy pomoci vrátane sprievodcov, predčítavateľov a profesionálnych tlmočníkov posunkového jazyka na zabezpečenie prístupnosti. Právo prístupu k súdu by mohlo byť porušené, ak je nemožné, aby navrhovateľ získal fyzický prístup naň – napríklad z dôvodu zníženej mobility.⁵¹⁹

Právo zúčastniť sa konania je základnou súčasťou práva na prístup k spravodlivosti.⁵²⁰ V CRPD sa garantuje právo na účinný prístup k spravodlivosti v článku 13. Uvádza sa v ňom, že osoby so zdravotným postihnutím majú rovnaké práva ako iní používatelia súdu ísť na súd, vziať iných ľudí na súd, vystupovať ako svedkovia a zúčastňovať sa diania na súde. Musia sa vykonať primerané úpravy, aby sa zabezpečilo, že osoby so zdravotným postihnutím môžu vykonávať tieto práva na rovnakom základe s ostatnými. Zmluvné strany CRPD musia preto v prípade potreby prijať vhodné opatrenia, aby umožnili osobe so zdravotným postihnutím mať prístup a zúčastňovať sa súdneho procesu. Podpora môže zahŕňať tlmočenie do posunkovej reči, používanie dokumentov v dostupných formátoch, Braillovom písme alebo ľahko čitateľných atď.⁵²¹ V článku 13 sa takisto vyžaduje primerané vzdelávanie pracovníkov súdov, polície a väznic.

V práve Rady Európy majú osoby so zdravotným postihnutím právo na prístup k spravodlivosti podľa článku 6 EDLP. Článkom 14 sa s odkazom na tzv. iné dôvody takisto chránia tieto osoby pred diskrimináciou vo výkone svojich práv.⁵²² Článok 14 však nezakladá samostatné právo – zakazuje sa v ňom diskriminácia z dôvodu zdravotného postihnutia len v súvislosti s vecnými právami garantovanými EDLP. Aj keď sa protokolom č. 12 k EDLP rozširuje ochrana pred diskrimináciou na akékoľvek práva garantované podľa vnútroštátneho práva alebo

519 ESLP, *Farcaș proti Rumunsku*, č. 32596/04, 14. septembra 2010, bod 48.

520 Správa agentúry FRA o prístupe k spravodlivosti v prípadoch diskriminácie obsahuje odporúčania o štruktúrach, postupoch a podporných mechanizmoch, ktoré zjednodušujú prístup k spravodlivosti. Pozri FRA (2012), *Access to justice in cases of discrimination in the EU Steps to further equality*.

521 Pozri napríklad *smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní*, Ú. v. EÚ 2010 L 280 a Európsku komisiu (2013), *odporúčanie z 27. novembra 2013 o procesných zárukách pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní*, Ú. v. EÚ 2013 C 378.

522 ESLP, *Glor proti Švajčiarsku*, č. 13444/04, 30. apríla 2009.

iného aktu verejného orgánu, a jeho rozsah je teda širší ako v článku 14,⁵²³ vzťahuje sa len na štáty, ktoré ho ratifikovali.⁵²⁴

V práve EÚ sa v článku 47 Charty základných práv EÚ stanovuje všeobecné právo na prístup k spravodlivosti. Osoby so zdravotným postihnutím sú takisto chránené pred diskrimináciou článkom 20 charty, v ktorom sa potvrdzuje, že každý si je pred zákonom rovný, a článkom 21, ktorým sa zakazuje diskriminácia z dôvodu zdravotného postihnutia.

Podľa práva Rady Európy a práva EÚ zákazy diskriminácie znamenajú, že štáty musia prijať kroky na zabezpečenie toho, aby osoby so zdravotným postihnutím mali prístup ku svojim právam v praxi. Požadované kroky závisia od okolností. Napríklad poskytovanie bezplatného právneho zastupovania osobám so zdravotným postihnutím môže byť potrebné na zaručenie práva na spravodlivý proces, ak jednotlivci majú ťažkosti s porozumením zložitosti konania (pozri **oddiely 3.1.2 a 3.2.3**).⁵²⁵

Príklad: Vo veci *A.K. a L. proti Chorvátsku*⁵²⁶ bolo dieťa umiestnené do náhradnej starostlivosti čoskoro po narodení so súhlasom matky. Matka bola potom zbavená rodičovských práv z dôvodu, že mala mierne intelektuálne postihnutie a nebola schopná náležite sa starať o svojho syna. Bola podaná žiadosť o obnovu jej rodičovských práv, tá však bola zamietnutá, pretože jej syna si už osvojili tretie osoby. Matka nebola upovedomená o konaní o osvojení a nebola účastníkom tohto konania.

ESLP rozhodol, že vnútroštátne orgány mali zabezpečiť, aby boli záujmy matky primerane chránené v konaní. Vzhľadom na jej osobné okolnosti bolo jasné, že matka nemohla správne a plne rozumieť právnym dôsledkom tohto konania alebo primerane argumentovať vo svojej veci, ale vnútroštátny súd umožnil, aby ostala bez právneho zastúpenia. Súd považoval za zložité prijať argument, že matka, ktorej rečová chyba a obmedzená slovná zásoba boli považované za dôvody obávať sa, že by nebola schopná

523 Rada Európy, protokol č. 12 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, CETS č. 177, Rím, 4.11.2000, s. 1–3.

524 Aktuálny zoznam štátov, ktoré ratifikovali protokol č. 12 k EDLP sa nachádza tu: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177/signatures?p_auth=w7ZQNTfu.

525 ESLP, *Nenov proti Bulharsku*, č. 33738/02, 16. júla 2009, bod 52.

526 ESLP, *A.K. a L. proti Chorvátsku*, č. 37956/11, 8. januára 2013.

naučiť svoje dieťa správne rozprávať, by bola schopná argumentovať vo svojej veci v konaní o jej rodičovských právach. Došlo tak k porušeniu článku 8.

Okrem toho sa **v práve EÚ** v sekundárnych právnych predpisoch poskytujú osobitné práva osobám so zdravotným postihnutím. V smernici o právach obetí (pozri **oddiel 8.2**) sa stanovuje, že obeť so zdravotným postihnutím by mali mať v plnom rozsahu prístup k právam uvedeným v smernici.⁵²⁷ EÚ takisto uzákonila osobitnú ochranu osôb so zdravotným postihnutím v trestnom konaní. Napríklad na základe smernice o práve na informácie v trestnom konaní sú členské štáty povinné zabezpečiť, aby boli informácie poskytované v jednoduchej a prístupnej forme s prihliadnutím na akékoľvek konkrétne potreby podozrivých zraniteľných osôb alebo obvinených zraniteľných osôb.⁵²⁸ Na základe smernice o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní sa vyžaduje poskytnutie primeranej pomoci osobám so sluchovým postihnutím alebo s poruchou reči.⁵²⁹ Okrem toho sa na základe smernice o práve na prístup k obhajcovi od členských štátov vyžaduje, aby boli pri jej uplatňovaní zohľadnené osobitné potreby zraniteľných podozrivých a zraniteľných obvinených osôb.⁵³⁰ Nakoniec, Komisia prijala odporúčanie, v ktorom odporúča procesné záruky pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní.⁵³¹

8.1.2. Právna spôsobilosť

Právna spôsobilosť takisto môže byť významnou otázkou pre mnohých jednotlivcov s intelektuálnym a psychosociálnym postihnutím. V článku 12 CRPD sa uznáva, že osoby so zdravotným postihnutím majú právo „na uznanie svojej osoby ako subjektu práva“ a majú spôsobilosť na právne úkony na rovnakom základe s ostatnými. Neexistuje medzinárodne akceptovaná definícia pojmu právna spôsobilosť. Bola popísaná ako „právne uznanie rozhodnutí, ktoré osoba prijíma: na základe nej sa z osoby stáva subjekt práva a nositeľ zákonných práv a povinností“.⁵³² Toto uznanie sa vyžaduje na zabezpečenie toho, aby mali

527 Smernica 2012/29/EÚ, odôvodnenie 15.

528 Smernica 2012/13/EÚ, článok 3 ods. 2.

529 Smernica 2010/64/EÚ, článok 2 ods. 3.

530 Smernica 2013/48/EÚ, článok 13.

531 *Odporúčanie Komisie z 27. novembra 2013 o procesných zárukách pre zraniteľné osoby podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní*, Ú. v. EÚ 2013 378.

532 Pozri FRA (2013), *Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems*, s. 9.

rozhodnutia jednotlivca právny účinok. Z perspektívy prístupu k spravodlivosti môže chýbajúca právna spôsobilosť zabrániť osobe, aby iniciovala spor alebo si najala obhajcu s cieľom prístupu k spravodlivosti.

Štáty sú povinné zabezpečiť, aby osoby bez právnej spôsobilosti boli schopné účinne sa zúčastňovať konaní.⁵³³ Článkom 6 EDLP sa vyžaduje prítomnosť navrhovateľa v konaní, v ktorom sa má rozhodovať o jeho právnej spôsobilosti.

Príklad: Vo veci *Shtukaturov proti Rusku*⁵³⁴ sťažovateľ trpel duševnou chorobou. Jeho matka požiadala o súdny príkaz, aby bol zbavený právnej spôsobilosti z dôvodov, že nebol schopný viesť nezávislý život a vyžadoval si opatrovníka. Sťažovateľ nebol oficiálne upovedomený o tomto konaní. Súd preskúmal podanie na pojednávaní vo veci, ktorého sa zúčastnil okresný prokurátor a zástupca psychiatrickej nemocnice, do ktorej bol sťažovateľ v ten rok umiestnený. Sťažovateľ nebol upovedomený o pojednávaní vo veci a nezúčastnil sa ho. Sťažovateľ bol vyhlásený za právne nespôsobilého a jeho matka bola určená za jeho opatrovníka. Sťažovateľ sa neskôr spojil s právnikom, ktorý sa domnieval, že navrhovateľ bol plne schopný porozumieť zložitým právnym otázkam. Bolo podané odvolanie, ktoré však bolo zamietnuté bez preskúmania z dôvodu, že sťažovateľ nemal právnu spôsobilosť a odvolávať sa mohol len prostredníctvom svojho oficiálneho opatrovníka. Matka sťažovateľa umiestnila sťažovateľa do psychiatrickej nemocnice, v ktorej mu bolo odopreté stretnutie s jeho právnikom, a potom mu bol odopretý akýkoľvek kontakt s vonkajším svetom. Pokusy jeho právnicka o jeho prepustenie z nemocnice boli neúspešné. Bola podaná sťažnosť na ESLP, ktorý rozhodol podľa pravidla 39 Rokovacieho poriadku súdu, že sťažovateľovi a jeho právnikovi by mal byť poskytnutý potrebný čas a prostriedky na stretnutie a prípravu prípadu prebiehajúceho pred ESLP. Ruské orgány odmietli dodržať toto rozhodnutie. Sťažovateľ bol z nemocnice prepustený v máji 2006, ale zdá sa, že bol neskôr znovu prijatý na žiadosť svojej matky.

Súd zistil porušenie článku 6 ods. 1 EDLP. Konanie o právnej spôsobilosti bolo dôležité pre sťažovateľa, pretože sa týkalo jeho osobnej autonómie v takmer všetkých oblastiach života a predstavovalo možné obmedzenia jeho slobody. Jeho účasť bola potrebná, aby sa mu umožnilo brániť sa, ako

533 ESLP, *Zehentner proti Rakúsku*, č. 20082/02, 16. júla 2009, body 65 a 78.

534 ESLP, *Shtukaturov proti Rusku*, č. 44009/05, 27. marca 2008.

aj na to, aby si sudca mohol vytvoriť osobný názor o jeho duševnej spôsobilosti. V súlade s tým bolo rozhodnutie sudcu o rozhodnutí vo veci na základe listinných dôkazov, bez toho, aby videl alebo vypočul sťažovateľa, ktorý bol napriek svojmu stavu relatívne samostatný, neodôvodnené a v rozpore so zásadou kontradiktórnosti konania. Prítomnosť zástupcu nemocnice a okresného prokurátora, ktorí zostali pasívni počas celého desaťminútového prejednaní veci, nezabezpečila skutočnú kontradiktórnosť konania. Sťažovateľ nemohol ani napadnúť rozhodnutie, pretože jeho odvolanie bolo zamietnuté bez preskúmania. Stručne možno povedať, že konanie pred okresným súdom nebolo spravodlivé.

Prítomnosť jednotlivca na prejednaní veci pri rozhodovaní o právnej spôsobilosti je veľmi dôležitá z dvoch príčin: po prvé, aby sa osobe umožnilo predložiť svoje argumenty, a po druhé, aby sa sudcovi umožnilo vytvoriť si osobný názor na duševnú spôsobilosť navrhovateľa.⁵³⁵ Obmedzenie právnej spôsobilosti môže nastať len vtedy, ak je nevyhnutné na ochranu dotknutej osoby.⁵³⁶

535 ESĽP, *X a Y proti Chorvátsku*, č. 5193/09, 3. novembra 2011, body 84 – 85.

536 Rada Európy, Výbor ministrov (1999), *odporúčanie R(99)4 členským štátom o zásadách právnej ochrany dospelých bez právnej spôsobilosti*, 23. februára 1999, zásada 3. Obmedzenia právnej spôsobilosti si môžu po určitom čase vyžadovať preskúmanie, najmä, ak o to daná osoba požiada, pozri ESĽP, *Matter proti Slovensku*, č. 31534/96, 5. júla 1999, bod 68.

8.2. Obete trestných činov

Kľúčové body

- V práve Rady Európy sú procesné práva obetí chránené podľa článku 13 EDLP. Obete trestných činov si nemôžu nárokovať práva na spravodlivý proces podľa článku 6 EDLP, pokiaľ nie sú účastníkmi trestného konania na presadenie občianskoprávných nárokov v rámci trestného konania.
- Článkom 47 Charty základných práv EÚ sú chránené všetky práva vyplývajúce z práva EÚ. Obete trestných činov majú nárok na účinný prostriedok nápravy vo forme trestného konania. Podľa charty majú preto obete trestných činov právo na účinný opravný prostriedok (článok 13 EDLP), ako aj právo na spravodlivý proces (článok 6 ods. 1 EDLP). Článkom 47 charty sa obetiam trestných činov poskytuje právo na spravodlivé a verejné prejednanie veci nezávislým súdnym orgánom, právo poradiť sa a nechať sa zastupovať, právo na právnu pomoc a právo na účinný prostriedok nápravy.
- Smernica EÚ o právach obetí zakotvuje dôležité aspekty práv obetí na spravodlivý proces v práve EÚ vrátane práva poradiť sa a práva na emocionálnu podporu.
- Štáty musia prijať opatrenia, aby zabránili porušovaniu ľudských práv zo strany zástupcov štátu, ako aj súkromných osôb. Tým sa od štátov vyžaduje, aby kriminalizovali závažné porušenia ľudských práv a prijali opatrenia na prevenciu a vyšetrovanie porušení článkov 2 a 3 EDLP a článkov 2 a 4 Charty základných práv EÚ.
- Niektoré obete trestných činov, ako sú obete obchodovania s ľuďmi, požívajú ďalšiu, osobitnú ochranu podľa EDLP a Charty základných práv EÚ, ako aj sekundárnych právnych predpisov EÚ.

Tento oddiel sa týka prístupu obetí trestných činov k spravodlivosti. Právo obetí na prístup k spravodlivosti nebolo vždy vnímané ako zlučiteľné so zabezpečením práv obžalovaných a tomuto právu bolo len nedávno poskytnuté rovnaké postavenie ako právam obžalovaných.⁵³⁷ V tomto oddiele sa všeobecne opisuje európske právo týkajúce sa obetí trestných činov. Je však dôležité uviesť, že určité skupiny obetí (ako sú obete trestných činov z dôvodu predsudkov, obete

537 Goodey, J. (2005), *Victims And Victimology: Research, Policy and Practice*.

obchodovania s ľuďmi⁵³⁸ a detské obeť sexuálneho zneužívania⁵³⁹) sú predmetom špecializovaných právnych opatrení a osobitnej judikatúry.⁵⁴⁰

V práve Rady Európy sú na základe článku 1 EDLP štáty povinné zabezpečiť ľudské práva osôb, ktoré podliehajú ich jurisdikcii. Táto povinnosť vnímaná spolu s inými článkami – ako je článok 2 (právo na život) a článok 3 (zákaz mučenia a neludzkeho a ponižujúceho zaobchádzania) vyžaduje, aby členské štáty prijali opatrenia na zabezpečenie toho, že predstavitelia štátu nebudú porušovať práva jednotlivcov.⁵⁴¹

Tieto pozitívne záväzky zahŕňajú predchádzanie závažným porušeniam ľudských práv súkromnými osobami.⁵⁴² Od štátov sa vyžaduje, aby poskytli účinnú ochranu, najmä deťom a iným zraniteľným osobám, a aby zabránili zlému zaobchádzaniu, o ktorom vedia alebo by mali vedieť.⁵⁴³

Kľúčovou povinnosťou štátov je kriminalizovať závažné porušovanie ľudských práv.⁵⁴⁴ Je to preto, že štáty majú povinnosť odstrániť beztrestnosť takýchto trestných činov.⁵⁴⁵ Štáty musia napríklad zabezpečiť právo na život zavedením účinných ustanovení trestného práva na odradenie od páchania trestných činov voči osobe, podporených nástrojmi presadzovania práva na potlačanie a trestanie porušení týchto ustanovení.⁵⁴⁶ Podobné povinnosti vyplývajú z článku 3.⁵⁴⁷ Toto zahŕňa zlé zaobchádzanie zo strany súkromných osôb.⁵⁴⁸ Zlé zaobchádzanie však musí dosiahnuť minimálnu úroveň závažnosti, aby patrilo

538 Rada Európy, *Dohovor o boji proti obchodovaniu s ľuďmi*, CETS č. 197, 2005. Česká republika je jediným členským štátom EÚ, ktorý dosiaľ neratifikoval dohovor.

539 Rada Európy, *Dohovor o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním*, CETS č. 201, 2007.

540 Napríklad pozri ESLP, *Ciorcan a iní proti Rumunsku*, č. 29414/09 a 44841/09, 27. januára 2015 (rasovo motivovaný trestný čin); ESLP, *Rantsev proti Cypru a Rusku*, č. 25965/04, 7. januára 2010 (obchodovanie s ľuďmi), ESLP, *P. a S. proti Poľsku*, č. 57375/08, 30. októbra 2012 (detská obeť sexuálneho zneužívania).

541 ESLP, *Nachova a iní proti Bulharsku*, č. 43577/98 a 43579/98, 6. júla 2005, body 93 – 97.

542 ESLP, *M. a iní proti Taliansku a Bulharsku*, č. 40020/03, 31. júla 2012, body 99 – 100.

543 ESLP, *Z a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 29392/95, 10. mája 2001, bod 73.

544 ESLP, *X a Y proti Holandsku*, č. 8978/80, 26. marca 1985.

545 Rada Európy, Výbor ministrov (2011), *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on eradicating impunity for serious human rights violations*, 30. marca 2011.

546 ESLP, *Osman proti Spojenému kráľovstvu*, č. 23452/94, 28. októbra 1998, bod 115. Pozri tiež *Menson proti Spojenému kráľovstvu*, č. 47916/99, 6. mája 2003, bod 1.

547 ESLP, *Valiulienė proti Litve*, č. 33234/07, 26. marca 2013, bod 74.

548 ESLP, *Mehmet Ümit Erdem proti Turecku*, č. 42234/02, 17. júla 2008, bod 26.

do rozsahu článku 3.⁵⁴⁹ Povinnosti štátov sa tiež vzťahujú na prípady týkajúce sa závažných porušení osobnej cti a dôstojnosti – napríklad sexuálne trestné činy.⁵⁵⁰ Okrem toho musia štáty na ochranu týchto práv zabezpečiť, aby bolo dostupné účinné vyšetrovanie akýchkoľvek porušení článkov 2 a 3 EDLP.⁵⁵¹ Štát musí konať z vlastného podnetu a začať vyšetrovanie a nemá sa spoliehať na iniciatívu obete.⁵⁵²

Nenasledovanie zjavnej línie dopytovania počas vyšetrovania môže takisto predstavovať porušenie článku 2.⁵⁵³ ESLP rozhodol, že „akýkoľvek nedostatok vo vyšetrovaní, ktorý ohrozuje jeho schopnosť identifikovať páchateľa alebo páchateľov, predstavuje riziko nedodržania tejto normy“.⁵⁵⁴

Príklad: Vo veci *Dink proti Turecku*⁵⁵⁵ boli sťažovatelia rodinnými príslušníkmi tureckého štátneho príslušníka arménskeho pôvodu, ktorý bol vedúcim redaktorom v turecko-arménskom týždenníku. Napísal sériu článkov o arménskej identite. Extrémni tureckí nacionalisti zareagovali na jeho články organizovaním demonštrácií, písaním výhražných listov a podaním trestného oznámenia. Pán Dink bol uznaný vinným za poškodzovanie tzv. tureckosti a bol mu uložený podmienený trest odňatia slobody. Neskôr bol zavraždený. Niekoľko vyšetrovaní a konaní zameraných na zistenie toho, či polícia vedela o pláne vraždy, bolo prerušených.

Vzhľadom na reakcie na články pána Dinka by sa dalo odôvodnene domnievať, že bezpečnostné sily boli informované o intenzívnej nenávisti voči nemu. Okrem toho sa zdalo, že policajné oddelenia boli informované o pravdepodobnosti pokusu o vraždu a dokonca o totožnosti údajných podnecovateľov. Štát však napriek tomu neprijal primerané opatrenia, aby zabránil skutočnému a bezprostrednému ohrozeniu života a porušil tak článok 2 EDLP.

549 ESLP, *Costello-Roberts. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 13134/87, 25. marca 1993, bod 30. Novší prípad – pozri ESLP, *Rumour proti Taliansku*, č. 72964/10, 27. mája 2014, bod 57.

550 ESLP, *X a Y proti Holandsku*, č. 8978/80, 26. marca 1985.

551 ESLP, *Gäfen proti Nemecku*, č. 22978/05, 1. júna 2010, bod 117.

552 ESLP, *Cadiroğlu proti Turecku*, č. 15762/10, 3. septembra 2013, bod 30.

553 ESLP, *Kolevi proti Bulharsku*, č. 1108/02, 5. novembra 2009, bod 201.

554 ESLP, *Ramsahai a iní proti Holandsku*, č. 52391/99, 15. mája 2007, bod 324.

555 ESLP, *Dink proti Turecku*, č. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 a 7124/09, 14. septembra 2010, bod 64.

Obete trestných činov majú nárok na účinný prostriedok nápravy vo forme trestného konania. Neexistencia trestného stíhania môže predstavovať porušenie článku 13 EDLP.⁵⁵⁶ Prístup k systému trestného súdnictva nestačí. Štát musí zabezpečiť aj účinnosť systému.⁵⁵⁷ Ak je napríklad priestor na obhajobu, ktorý má k dispozícii obvinený, príliš široký, trestné právo nemusí byť účinné v ochrane práv obetí.⁵⁵⁸ Okrem toho, aj keď sa článok 6 EDLP výslovne nevzťahuje na situáciu obetí, zásady spravodlivého procesu vyžadujú, aby boli vo vhodných prípadoch práva obetí uznané a uvedené do rovnováhy s právami obhajoby.⁵⁵⁹

Slubný postup

Podpora obetí s poruchami učenia

Portugalské združenie na pomoc obetiam (APAV) podporuje obe trestných činov a ich rodiny a priateľov. Okrem všeobecnej podpory poskytuje APAV aj špecializované služby, ako je právna, psychologická a sociálna podpora. APAV takisto plní úlohu v prevencii páchania trestných činov vedením informačných a preventívnych kampaní nasmerovaných na rôzne druhy publika, najmä školy. Vykonáva aj právnickú prácu *pro bono*, aj keď poslaním APAV nie je zastupovať obeť v súdnych konaniach.

Zdroj: FRA (2015), Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims, s. 114.

V práve EÚ sa poskytuje rovnaká ochrana. Uvedené práva EDLP sú stanovené aj v Charte základných práv EÚ: článok 2 (právo na život), článok 4 (zákaz mučenia a neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania) a článok 7 (rešpektovanie súkromného a rodinného života). Vo vysvetlivkách k článku 52 ods. 3 charty sa potvrdzuje, že tieto práva zodpovedajú právam uvedeným v EDLP a má sa im prikladať rovnaký význam a rozsah pôsobnosti (pozri [kapitulu 1 a graf](#)).

Článkom 47 Charty základných práv EÚ sa takisto zabezpečujú práva na spravodlivý proces pre obeť trestných činov. Článok 47 sa vzťahuje na všetky práva vyplývajúce z práva EÚ. Znamená to, že pokiaľ ide o práva vyplývajúce z

556 ESLP, *A proti Chorvátsku*, č. 55164/08, 14. októbra 2010, body 78 a 87.

557 ESLP, *M.C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, 4. decembra 2003, body 150 – 151.

558 ESLP, *A. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 100/1997/884/1096, 23. septembra 1998, bod 24.

559 ESLP, *Doorson proti Holandsku*, č. 20524/92, 26. marca 1996, bod 70; ESLP, *Y. proti Slovinsku*, č. 41107/10, 28. mája 2015.

Charty, alebo ak sú práva stanovené v primárnych alebo sekundárnych právnych predpisoch EÚ (ako sú smernice), budú sa uplatňovať práva uvedené v článku 47. Podľa článku 47 práva na spravodlivý proces zahŕňajú právo na spravodlivé a verejné prejednanie veci nezávislým súdnym orgánom, právo poradiť sa a nechať sa zastupovať, právo na právnu pomoc a právo na účinný prostriedok nápravy. Členské štáty EÚ sú povinné poskytnúť účinnú súdnu ochranu pre tieto práva na vnútroštátnej úrovni (pozri **kapitulu 1** a **oddiel 5.1** o význame účinného prostriedku nápravy). Zásada účinnosti znamená, že vnútroštátne právo nesmie prakticky znemožniť, ani nesmie spôsobiť, že bude nadmerne zťažovať výkony práv priznaných právom EÚ.⁵⁶⁰

Podľa práva EÚ sú práva obetí trestných činov ďalej zakotvené v smernici 2012/29/EÚ (smernica o právach obetí), ktorá nahradila rámcové rozhodnutie o postavení obetí (aj keď rozhodnutie je naďalej účinné v Dánsku).⁵⁶¹ Smernicou o právach obetí sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov. Uvádza sa v nej, že „[t]restný čin je protiprávnym činom proti spoločnosti, ako aj porušením individuálnych práv obetí“ (odôvodnenie 9). V článku 2 je pojem „obeta“ vymedzený zoširoka: i) fyzická osoba, ktorej bola v priamom dôsledku trestného činu spôsobená ujma vrátane fyzickej, mentálnej alebo emocionálnej ujmy alebo majetkovej škody; ii) rodinní príslušníci osoby, ktorá v priamom dôsledku trestného činu zomrela, ktorým bola v dôsledku smrti danej osoby spôsobená ujma.⁵⁶²

V smernici o právach obetí sa členským štátom ukladá povinnosť zabezpečiť obetiam prístup k službám podpory (články 8 a 9) a určité práva týkajúce sa spravodlivého procesu – právo byť vypočutý (článok 10) a právo na právnu pomoc (článok 13). Obsahuje aj nové ustanovenia o práve na preskúmanie v prípade rozhodnutia skutok nestíhať (článok 11) a rozšírené ustanovenia o potrebách osobitnej ochrany (články 22 – 24).

560 SDEÚ, C-33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG a Rewe-Zentral AG proti Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 16. decembra 1976. Novší prípad – pozri SDEÚ, C-415/11, *Mohamed Aziz proti Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)*, 14. marca 2013, bod 50 a SDEÚ, spojené veci C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, *Unicaja Banco SA proti José Hidalgo Rueda a i., Caixabank SA proti Manuel María Rueda, Ledesma a iným, Caixabank SA proti José Labella Crespo a iným a Caixabank SA proti Alberto Galán Luna a iným*, 21. januára 2015.

561 Smernica 2012/29/EÚ, Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní, Ú. v. L 082, 22. marca 2001.

562 Rámcové rozhodnutie nezahŕňalo rodinných príslušníkov v prípade úmrtia obete. Vymedzenie v smernici je podobné vymedzeniu v odporúčaní Rady Európy, Výboru ministrov (2006), *odporúčanie Rec(2006)8 členským štátom o asistencii obetiam trestných činov*, 14. júna 2006, bod 1.1.

Obetiam musí byť poskytnutá praktická podpora, aby sa im umožnil prístup k spravodlivosti.⁵⁶³ Toto zahŕňa poskytovanie podpory obetiam, zvyšovanie informovanosti obetí o ich právach a dostatočná odborná príprava zamestnancov orgánov presadzovania práva.

SDEÚ neskúmal prípady práv obetí podľa Charty základných práv EÚ alebo smernice o právach obetí, ale zaoberal sa prípadmi týkajúcimi sa rámcovým rozhodnutím o postavení obetí.

Príklad: V *trestnom konaní proti Marii Pupino*⁵⁶⁴ bola pani Pupino, učiteľka v materskej škole, obvinená zo spôsobenia závažných zranení svojim žiakom. Článok 8 rámcového rozhodnutia obsahoval osobitné formy ochrany pre tzv. zraniteľné obeť. SDEÚ bola zaslaná prejudiciálna otázka o uplatňovaní tohto ustanovenia.

SDEÚ rozhodol, že malé deti, s ktorými údajne zle zaobchádzala ich učiteľka, sú „zraniteľné“ obeť v zmysle rámcového rozhodnutia. Z toho dôvodu mali nárok na osobitnú ochranu, ktorú rámcové rozhodnutie vyžadovalo. Vnútroštátny súd musí vnútroštátne právo vykladať „v rámci možností vo svetle znenia a účelu rámcového rozhodnutia“.

V práve Rady Európy a práve EÚ sa tiež zabezpečuje odškodnenie pre obeť trestných činov. Táto povinnosť vyplýva z „ujmy vyplývajúcej z porušenia práv, ktorých ochrana bola povinnosťou štátu, ale ktorú nedokázal zaručiť“.⁵⁶⁵ V **oddielke 5.2.1** je podrobne opísaná judikatúra ESLP a SDEÚ týkajúca sa náhrad vo všeobecnosti, –okrem ktorej sa na obeť trestných činov vzťahujú osobitné ustanovenia. Napríklad článok 16 smernice o právach obetí sa takisto týka náhrady a smernicou EÚ o odškodňovaní sa stanovil systém spolupráce na zjednodušenie prístupu k odškodneniu pre obeť trestných činov v cezhraničných situáciách.⁵⁶⁶ Okrem toho Dohovor Rady Európy o odškodnení obetí násilných trestných činov obsahuje minimálne normy pre odškodňovanie obetí násilných

563 Pre podrobný opis práv obetí na podporu pozri FRA (2015), *Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims*.

564 SDEÚ, C-105/03, *Trestné konanie proti Maria Pupino*, 16. júna 2005.

565 Stanovisko generálneho advokáta Lenza zo 6. decembra 1988 v SDEÚ, C-186/87, *Ian William Cowan proti Trésor public*, 2. februára 1989. Vec sa týkala oveľa širších zásad, než sú práva obetí.

566 *Smernica Rady 2004/80/ES* z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov, Ú. v. EÚ 2004 L 26.

trestných činov štátom.⁵⁶⁷ Nakoniec, Výbor ministrov Rady Európy vydal niekoľko odporúčaní týkajúcich sa obetí trestných činov.⁵⁶⁸

8.3. Väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe

Kľúčové body

- Väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe vyžadujú prístup k súdu na svoju obhajobu v trestnom konaní alebo na presadenie občianskoprávných žalôb. Takisto majú právo na právne zastupovanie na prejednávaniach podmieneného prepustenia a disciplinárnych konaniach.
- Článok 5 ods. 1, 3 a 4 EDLP a článok 6 Charty základných práv EÚ obsahujú osobitné ustanovenia pre väzňov. V článku 5 ods. 1 sa garantuje právo na slobodu, v článku 5 ods. 3 sa vyžaduje, aby osoba pozbavená slobody bola ihneď predvedená pred sudcu a v článku 5 ods. 4 sa osobe pozbavenej slobody poskytuje právo podať návrh na začatie konania o sponchybnosti zákonnosti pozbavenia jej slobody. Aj keď sa to osobitne neuvádza v znení článku 6 Charty základných práv EÚ, vo vysvetlivkách k charte sa potvrdzuje, že článkom 6 sa garantujú všetky práva stanovené v článku 5 EDLP.
- Článok 5 ods. 5 EDLP a článok 6 Charty základných práv EÚ obsahujú právo na odškodnenie za nezákonné zadržanie alebo zaistenie.

Väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe môžu potrebovať namietajú ich zaistenie, ich trest alebo podmienky zaistenia. Takisto majú právo na právnu pomoc pri prejednávaniach podmieneného prepustenia a disciplinárnych konaniach. Väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe môžu takisto potrebovať prístup k súdu, aby riešili rôzne záležitosti v oblasti občianskych práv a záväzkov spojené s ich životom mimo väzenia – napríklad zamestnanie, pokuty, dlhy a rodinné problémy. Keďže sú však väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe vo väzení, majú obmedzenú praktickú príležitosť získať právne informácie, poradenstvo alebo zastúpenie. Okrem toho, z dôvodu iných komplikácií môžu byť väzni zraniteľnejší: môžu mať zdravotné postihnutie, problémy s duševným zdravím „alebo

567 Rada Európy, *Dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov*, CETS č. 116, 1983.

568 Rada Európy, Výbor ministrov (2006), *odporúčanie Rec(2006)8 členským štátom o asistencii obetiam trestných činov*, 14. júna 2006; Rada Európy, Výbor ministrov (2005), *odporúčanie Rec(2005)9 členským štátom o ochrane svedkov a osôb spolupracujúcich so súdmi*, 20. apríla 2005. Pozri tiež Radu Európy, CEPEJ (2008), *Kontrolný zoznam na podporu kvality spravodlivosti a súdov*, s. 19 – 21 (prístup k súdom).

mali veľmi málo skúseností s úspešným vzdelávaním“.⁵⁶⁹ V tomto oddiele sa uvádzajú niektoré z európskych právnych predpisov týkajúcich sa práva na prístup k spravodlivosti pre osoby vo vyšetrovacej väzbe alebo osoby pozbavené osobnej slobody po ich obvinení.⁵⁷⁰

Treba uviesť, že OSN takisto vyvinula nezáväznú usmernenia týkajúce sa osôb držaných v akejkoľvek forme obmedzenia osobnej slobody: návrh základných noriem pre ľudí pozbavených osobnej slobody.⁵⁷¹ V usmerneniach sa potvrdzuje, že žaloby *habeas corpus* (žaloby podané na súd osobami, ktoré namietajú voči vlastnému zadržaniu alebo zadržaniu iných) musí vypočuť príslušný, nezávislý a nestranný súd.⁵⁷² Dokument poskytuje aj usmernenia o právnom zastúpení a právnej pomoci⁵⁷³ a o práve zadržaného spojiť sa s obhajcami, rodinnými príslušníkmi a inými zainteresovanými stranami.⁵⁷⁴

8.3.1. Prístup k súdu a k obhajcovi

Právo na právnu pomoc a právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať sú stanovené v **kapitolách 3 a 4**. Práva sú takisto opísané v tomto oddiele z dôvodu osobitných ťažkostí, ktorým čelia väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe.

569 Rada Európy, Výbor ministrov (1989), **odporúčanie Rec(89)12 členským štátom o vzdelávaní vo väzení**, 13. októbra 1989.

570 Toto je založené na vymedzení pojmu väzeň v pravidle 10.1 Rady Európy, Výbor ministrov (2006), **odporúčanie Rec(2006)2 o Európskych väzenských pravidlách**, 11. januára 2006. Pozri oddiel 8.1 vo veci pozbavenia osobnej slobody a pacientov s problémami s duševným zdravím.

571 OSN, **navrh základných zásad o usmerneniach o prostriedkoch nápravy a postupoch vo veci práva kohokoľvek zbaveného slobody uväznením alebo zadržaním dať vec na súd**.

572 Zásada 6 a usmernenie 4. Pozri tiež usmernenie č. 14 o povinnosti orgánov odôvodniť potrebu a proporcionálnosť zadržania.

573 Zásada 9 a usmernenie 8.

574 Zásada 10.

Slubný postup

Podpora prístupu k spravodlivosti pre väzňov s poruchami učenia

Vo Walese skupina viacerých agentúr vrátane veľkých charít pre osoby so zdravotným postihnutím, Prison Reform Trust, polícia, väzenská služba a prokuratúra a welšská vláda vytvorili príručku o prístupe k spravodlivosti. Jej cieľom je podporiť citlivé a primerané zaobchádzanie s dospelými s poruchami učenia v systéme trestného súdnictva vo Walese. Zámerom je takisto podporiť komisárov, projektantov a odborníkov z praxe v oblasti zdravotníckych služieb, služieb sociálnej starostlivosti a trestného súdnictva v zlepšovaní poskytovania služieb.

Zdroj: Access to justice: A Guidebook supporting the responsive and appropriate management of adults with a learning disability in the criminal justice system in Wales (2013)

Podľa práva Rady Európy majú väzni právo na prístup k súdom v iných ako trestných veciach a, prostredníctvom toho, právo na prístup k právnenému zastúpeniu (pozri **oddiel 2.1**).⁵⁷⁵ Akékoľvek obmedzenia prístupu väzňa k právnenému zástupcovi musia byť „primerané presadzovanému cieľu“ a nemali by spôsobiť, „narušenie samotnej podstaty práva“.⁵⁷⁶ Účinný prístup k právnenému poradenstvu si vyžaduje dôvernú komunikáciu. Toto môže spôsobiť praktické ťažkosti pre jednotlivcov vo väzení (pozri **oddiely 4.2.1 a 4.2.4**). Treba uviesť, že článok 8 EDLP (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života, domova a korešpondencie) môže byť porušené, ak je čítaná právna korešpondencia, okrem výnimočných okolností – napríklad ak je dôvodné domnievať sa, že obsah listu by mohol ohroziť bezpečnosť väznice alebo bezpečnosť iných.⁵⁷⁷

Článok 6 EDLP bol citovaný aj v súvislosti s disciplinárnymi konaniami.⁵⁷⁸ Podporuje to aj článok 59 písm. c) európskych väzenských pravidiel, v ktorom sa stanovuje, že väzni obvinení z disciplinárnych priestupkov sa môžu obhajovať osobne alebo s využitím právneho poradenstva, ak si to vyžadujú záujmy spravodlivosti.

575 ESĽP, *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, č. 4451/70, 21. februára 1975.

576 ESĽP, *Ashingdane proti Spojenému kráľovstvu*, č.8225/78, 28. mája 1985, bod 57.

577 ESĽP, *Piechowicz proti Poľsku*, č. 20071/07, 17. apríla 2012, body 239 – 40.

578 ESĽP, *Gülmez proti Turecku*, č. 16330/02, 20. mája 2008, body 37 – 39.

V práve Rady EÚ zodpovedajú práva článku 47 Charty základných práv EÚ právam stanoveným v článku 6 EDLP.⁵⁷⁹ Okrem toho sa v sekundárnych právnych predpisoch EÚ uvádzajú osobitné práva pre podozrivé alebo obvinené osoby v trestnom konaní – napríklad právo na informácie, na preklad a tlmočenie a na prístup k obhajcovi.⁵⁸⁰

8.3.2. Právo namietat' odňatie slobody

Zákonnosť odňatia slobody je častou problematikou pred ESLP. Obmedzenie osobnej slobody zahŕňa nedobrovoľné obmedzenie slobody ľudí so psychosociálnym postihnutím.⁵⁸¹ V takých prípadoch sa vyžadujú objektívne lekárske dôkazy, ako sú procesné záruky – vrátane právneho zastúpenia – ktoré sú účinné v praxi, ako aj podľa zákona.⁵⁸²

Príklad: Vo veci *Stanev proti Bulharsku*⁵⁸³ v roku 2000 súd sťažovateľ čiastočne obmedzil právnu spôsobilosť z dôvodu, že trpel schizofréniou. V roku 2002 bol sťažovateľ umiestnený do čiastočného opatrovatel'stva proti svojej vôli a prijatý do domova sociálnych služieb pre ľudí s duševnými poruchami na odlahlom mieste. Po oficiálnych návštevách v roku 2003 a 2004 Európsky výbor pre zabránenie mučeniu a neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) dospel k záveru, že o podmienkach v domove by sa mohlo povedať, že predstavujú neludské a ponižujúce zaobchádzanie. Sťažovateľ prostredníctvom svojho právneho zástupcu požiadal prokurátora a primátora, aby začali konanie o jeho prepustení z čiastočného opatrovnictva, ale jeho žiadosti boli zamietnuté. Jeho opatrovník podobne odmietol podať túto žiadosť. V roku 2006 z iniciatívy jeho právneho zástupcu sťažovateľa vyšetril nezávislý psychiater, ktorý dospel k záveru, že diagnóza schizofrénie bola nepresná. Názor psychiatra bol, že pobyt sťažovateľa v domove sociálnych služieb bol pre jeho zdravie veľmi škodlivý.

579 Charta základných práv EÚ, čl. 52 ods. 3.

580 *Smernica 2010/64/EÚ* (nevzťahuje sa na Dánsko); *smernica 2012/13/EÚ* (nevzťahuje sa na Dánsko); *smernica 2013/48/EÚ* (nevzťahuje sa na Írsko, Spojené kráľovstvo alebo Dánsko).

581 ESLP, *Gorshkov proti Ukrajine*, č. 67531/01, 8. novembra 2005, bod 44. FRA (2012), *Involuntary placement and involuntary treatment of persons with mental health problems*, s. 18 – 19.

582 ESLP, *Winterwerp proti Holandsku*, č. 6301/73, 24. októbra 1979, bod 39, a ESLP, *Megyeri proti Nemecku*, č. 13770/88, 12. mája 1992, bod 23.

583 ESLP, *Stanev proti Bulharsku*, č. 36760/06, 17. januára 2012.

ESLP dospel k záveru, že rozhodnutie umiestniť sťažovateľa do domova bez získania jeho predchádzajúceho súhlasu bolo podľa bulharského práva neplatné. Tento samotný fakt stačil na to, aby súd stanovil, že obmedzenie slobody sťažovateľovi bolo v rozpore s článkom 5 ods. 1 EDLP. V súvislosti s článkom 5 ods. 4 EDLP vláda nepreukázala, že existoval vnútroštátny prostriedok nápravy, ktorý mohol poskytnúť sťažovateľovi priamu príležitosť namietat zákonnosť jeho umiestnenia do domova sociálnych služieb a pokračovanie vykonávania uvedeného opatrenia. Súd takisto nevykonávali a vnútroštátne právne predpisy nestanovovali automatické pravidelné preskúmanie umiestnenia v takýchto domovoch. Okrem toho, keďže umiestnenie sťažovateľa v domove nebolo uznané ako odňatie slobody podľa bulharského práva, neexistovalo ustanovenie o vnútroštátnych zákonných prostriedkoch nápravy umožňujúcich namietanie proti tomuto odňatiu slobody. Bol teda porušený článok 5 ods. 4. Nakoniec, keďže sťažovateľ nemal právo na náhradu škody za nezákonné odňatie slobody, ESLP takisto zistil porušenie článku 5 ods. 5.

V práve Rady Európy a práve EÚ sa poskytuje právna ochrana pred odňatím slobody. V článku 5 ods. 1 EDLP a článku 6 Charty základných práv EÚ sa garantuje osobná sloboda jednotlivca – podľa vysvetliviek k charte – tieto články obsahujú rovnaké práva.⁵⁸⁴ Podľa práva Rady Európy a práva EÚ musí byť rozhodnutie o zbavení osoby jej slobody vždy prijaté „v súlade s postupom stanoveným zákonom“.⁵⁸⁵ Zadržanie vždy musí byť zlučiteľné s účelmi stanovenými v článku 5 ods. 1 EDLP a článku 6 Charty základných práv EÚ.⁵⁸⁶

Väzni majú nárok na prístup k súdu na účel namietania proti odňatiu slobody. Na zabezpečenie toho, aby bol prístup k súdu praktický a účinný, môžu mať väzni nárok na právnu asistenciu a právnu pomoc. **V práve Rady Európy** sa v prípade osôb vo vyšetrovacej väzbe v článku 5 ods. 3 EDLP vyžaduje, že každý, kto je obvinený z trestných činov „musí byť ihneď predvedený pred sudcu alebo inú úradnú osobu“, ktorý prijme rozhodnutie o jeho zadržaní alebo prepustení počas konania a aby sa zabezpečilo, že sa konanie uskutoční v

584 *Vysvetlivky k Charte základných práv*, Ú. v. EÚ J 2007 C303/17.

585 ESLP, *Tsarenko proti Rusku*, č. 5235/09, 3. marca 2011, bod 62.

586 ESLP, *L.B. proti Belgicku*, č. 22831/08, 2. októbra 2012, body 92, 101. Pozri tiež Radu Európy, Výbor ministrov (2006), *odporúčanie Rec(2006)2 o väzenských pravidlách* a Radu Európy, Výbor ministrov (2006), *odporúčanie Rec(2006)13 členským štátom o osobách vrátených do väzby a podmienkach pre osoby vrátené do väzby a ochrane pred zneužitím tohto opatrenia*.

primeranom čase. Cieľom ustanovení je chrániť pred zlým zaobchádzaním a neodôvodnenými zásahmi do slobody jednotlivca.

V súvislosti s pojmom „ihneď“ ESLP uviedol, že každé zdržanie presahujúce štyri dni je príliš dlhé.⁵⁸⁷ Aj obdobie kratšie ako štyri dni sa však môže považovať za nezlučiteľné s požiadavkou okamžitosti, ak osobitné okolnosti prípadu odôvodňujú rýchlejšie predstúpenie pred súd.⁵⁸⁸

Príklad: Vo veci *Hassan a iní proti Francúzsku*⁵⁸⁹ bolo deväť sťažovateľov údajne zapojených do pirátstva. Sťažovatelia boli zatknutí a zadržávaní francúzskym vojenským personálom predtým, ako ich vzali do Francúzska vojenským lietadlom. Boli pod kontrolou francúzskych orgánov štyri dni a približne dvadsať hodín v jednej cele a šesť dní a šesťnásť hodín v druhej predtým, ako boli držaní v policajnej väzbe 48 hodín a predvedení pred vyšetrojúceho sudcu, ktorí ich umiestnil do vyšetrovacej väzby. Šiestim sťažovateľom bol následne uložený trest odňatia slobody.

V súvislosti s článkom 5 ods. 3 EDLP ESLP skonštatoval, že okolnosti, za ktorých boli sťažovatelia zatknutí, „nepatrili k bežným“: 6 000 km od francúzskej pevniny, v situácii, v ktorej somálske orgány neboli schopné iniciovať proces v ich prípade. Nič nenaznačovalo, že by presun trval dlhšie, než je nevyhnutné. Tzv. úplne výnimočné okolnosti vysvetľovali dĺžku obmedzenia slobody sťažovateľov medzi ich zatknutím a ich príchodom na francúzsku pôdu. Pri ich príchode do Francúzska však boli sťažovatelia vzatí do väzby na 48 hodín namiesto toho, aby boli ihneď predvedení pred vyšetrojúceho sudcu. Nič neodôvodňovalo toto ďalšie oneskorenie. Článok 5 ods. 3 nebol navrhnutý na to, aby poskytol orgánom „príležitosť zintenzívniť ich vyšetrovanie na účel vznesenia formálnych obvinení proti podozrivým“. Bol porušený článok 5 ods. 3 EDLP.

Keď sa pred súd dostaví osoba vo vyšetrovacej väzbe, musí dôjsť ku skutočnému preskúmaniu jej odôvodnenosti.⁵⁹⁰ Keď sudca prijme rozhodnutie o zadržaní

587 ESLP, *McKay proti Spojenému kráľovstvu*, č. 543/03, 3. októbra 2006, bod 47. Porovnaj s OSN, Výbor pre ľudské práva (2014), *General Comment No. 35 on Art. 9 (Liberty and Security)*, 16. decembra 2014, bod 33 (v ktorom sa uvádza, že oneskorenie o viac ako 48 hodín by malo byť „absolútne výnimočné“).

588 ESLP, *Gutsanovi proti Bulharsku*, č. 34529/10, 15. októbra 2013, body 154 a 159.

589 ESLP, *Hassan a iní proti Francúzsku*, č. 46695/10 a 54588/10, 4. decembra 2014.

590 ESLP, *Aquilina proti Malte*, č. 25642/94, 29. apríla 1999, bod 47.

alebo prepustení na kauciu, musí náležite zohľadniť prezumpciu neviny, preskúmať všetky skutočnosti proti prepusteniu a jasne stanoviť svoje rozhodnutie.⁵⁹¹ Či je primerané, aby obvinená osoba zostala zadržaná, sa musí posúdiť na základe okolností prípadu.⁵⁹² Zadržaná osoba nemá dokazovať, že by mala byť prepustená.⁵⁹³

Ďalšia ochrana je podložená požiadavkou rýchlosti podľa článku 5 ods. 4 EDLP a článku 6 Charty základných práv EÚ.⁵⁹⁴ Podľa článku 5 ods. 4 EDLP sú štáty povinné stanoviť nezávislé právne procesy pre zatknuté osoby alebo osoby s inak pozbavenou slobodou, aby sa dostavili pred sudcov, ktorí musia urýchlene rozhodnúť o zákonnosti pokračovania pozbavenia ich slobody. Štáty sú povinné zabezpečiť, aby boli splnené tieto požiadavky:

- rozhodnutia o právnej pomoci a zastúpení sa majú prijať rýchlo,⁵⁹⁵
- zadržaná osoba má právo na pravidelné preskúmanie,⁵⁹⁶
- sťažovateľ má pravdepodobne nárok na právne zastupovanie na účel prístupu k súdu,⁵⁹⁷
- právne poradenstvo má uhradiť štát, ak je to potrebné, a musí byť účinná (pozri **kapitulu 4** o práve poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať).⁵⁹⁸

Článok 5 ods. 4 EDLP je ustanovením *habeas corpus*. Na základe neho sa vyžadujú pravidelné preskúmania pokračujúceho zadržania a umožňuje sa, aby zadržaná osoba požadovala od súdu, aby posúdil, či ešte trvajú dôvody zadržania. Zákonnosť zadržania podľa článku 5 ods. 1 neoslobodzujú štáty od povinnosti urýchleného posúdenia podľa článku 5 ods. 4.⁵⁹⁹ Otázka rýchlosti musí byť

591 ESLP, *Bykov proti Rusku*, č. 4378/02, 10. marca 2009, bod 63.

592 ESLP, *Idalov proti Rusku*, č. 5826/03, 22. mája 2012, bod 139.

593 ESLP, *Bykov proti Rusku*, č. 4378/02, 10. marca 2009, bod 64.

594 *Vysvetlivky k Charte základných práv*, Ú. v. EÚ J 2007 C303/17.

595 ESLP, *L.R. proti Francúzsku*, č. 33395/96, 27. júna 2002, bod 38.

596 ESLP, *M.H. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 11577/09, 22. októbra 2013, body 97 – 99.

597 ESLP, *Megyeri proti Nemecku*, č. 13770/88, 12. mája 1992, bod 23.

598 ESLP, *Magalhães Pereira proti Portugalsku*, č. 44872/98, 26. februára 2002, body 54 – 63.

599 ESLP, *Douiyeb proti Holandsku*, č. 31464/96, 4. augusta 1999, bod 57.

posúdená v súvislosti s okolnosťami jednotlivých prípadov.⁶⁰⁰ Vo vzťahu k požiadavke primeraného času sa berú do úvahy rovnaké faktory podľa článku 6 ods. 1 EDLP a článku 47 Charty základných práv EÚ (pozri tiež **oddiel 7.2** o kritériách na určenie primeranosti).⁶⁰¹ Čas všeobecne začína plynúť, keď je podaná žiadosť o prepustenie/začiatkom konanie, a končí sa právoplatným rozhodnutím o zákonnosti zadržania sťažovateľa.⁶⁰² Výnimočná zložitost' veci (napríklad z dôvodu zložitej zdravotnej alebo dôkaznej situácie) nezbavuje vnútroštátne orgány ich povinnosti dodržiavať požiadavku primeraného času.⁶⁰³ Článok 5 ods. 4 sa vzťahuje aj na konania, ktoré by sa neskončili zadržaním sťažovateľa, ale ich výsledkom by bol jeho presun do inej formy zadržania – napríklad z nemocnice do ústavu na výkon trestu odňatia slobody.⁶⁰⁴

Podľa práva EÚ, aj keď sa to konkrétne nestanovuje v znení článku 6 Charty základných práv EÚ, vo vysvetlivkách k charte sa potvrdzuje, že článkom 6 sa zaručujú všetky práva stanovené v článku 5 EDLP. Znamená to, že judikatúra ESLP je dôležitá pre výklad článku 6, pretože tomuto článku sa prikladá rovnaký význam a rozsah pôsobnosti ako článku 5 EDLP.

Rada Európy a Európska únia vytvorili nástroje umožňujúce vážnom vykonať svoje tresty v krajinách pôvodu.⁶⁰⁵ Takisto boli vypracované normy na podporu

600 ESLP, *Mooren proti Nemecku*, č. 11364/03, 9. júla 2009, bod 106.

601 *Tamže*, bod 106.

602 ESLP, *Rehbock proti Slovinsku*, č. 29462/95, 28. novembra 2000, bod 85.

603 ESLP, *Frasik proti Poľsku*, č. 22933/02, 5. januára 2010, bod 63.

604 ESLP, *Kuttner proti Rakúsku*, č. 7997/08, 16. júla 2015, body 36 – 38.

605 Rada Európy, *Dohovor o odovzdávaní odsúdených osôb*, CETS č. 112, 1983; Rada Európy, *Dodatkový protokol k Dohovoru o odovzdávaní odsúdených osôb*, CETS č. 167, 1997; *rámčové rozhodnutie Rady 2008/909/SVV z 27. novembra 2008 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozsudky a probačné rozhodnutia na účely dohľadu nad probačnými opatreniami a alternatívnymi sankciami, na účely ich výkonu v Európskej únii*, Ú. v. EÚ L 327 z 5.12.2008 zmenené rámcovým rozhodnutím 2009/299/SVV, Ú. v. EÚ 2009 L 81. Pozri tiež ESLP, *Somogyi proti Maďarsku*, č. 5770/05, 11. januára 2011, bod 22 (sťažovateľ strávil vo väznici dlhší čas, než mal, po prenesení jeho trestu).

a zjednodušenie transferu alternatívnych trestov.⁶⁰⁶ Väzni by nikdy nemali byť zadržávaní len preto, že sú cudzinci.⁶⁰⁷ Podľa práva EÚ môžu byť podľa rámcového rozhodnutia o európskom zatýkacom rozkaze jednotlivci prevezení do iného štátu prakticky automaticky.⁶⁰⁸ Z toho dôvodu EÚ zaviedla v smerniciach práva na posilnenie práv na spravodlivý proces v členských štátoch (pozri vyššie).

8.3.3. Odškodnenie za nezákonnú väzbu

V článku 5 ods. 5 EDLP sa stanovuje vykonateľné právo na odškodnenie jednotlivcov, ktorí boli zatknutí alebo im bola odňatá sloboda v rozpore s článkom 5.⁶⁰⁹ Podľa vysvetliviek k Charte základných práv EÚ sú práva, ktoré sú garantované článkom 5 EDLP chránené podľa článku 6 Charty.

Neexistuje právo na konkrétnu výšku odškodnenia.⁶¹⁰ Štáty majú široký priestor na voľnú úvahu, pokiaľ ide o sumu, ktorá sa má uhradiť, a môžu požadovať dôkaz o ujme.⁶¹¹ Automatické pripočítanie celého obdobia, ktoré jednotlivec strávil vo vyšetrovacej väzbe, k inému trestu uloženému za nesúvisiaci trestný čin, však nie je v súlade s právom na odškodnenie uvedeným v článku 5 ods. 5.⁶¹² Priznaná výška odškodnenia takisto nemôže byť podstatne nižšia, než udelil ESJP za podobné porušenia článku 5.⁶¹³

606 Rada Európy, *Dohovor o dohlade nad podmienične odsúdenými alebo podmienične prepustenými páchateľmi*, CETS č. 51, 1964; *Rámcové rozhodnutie Rady 2009/829/SVV z 23. októbra 2009 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozhodnutia o opatreniach dohľadu ako alternatívne väzby medzi členskými štátmi Európskej únie*, Ú. v. EÚ 2009 L 294; *Rámcové rozhodnutie Rady 2008/947/SVV z 27. novembra 2008 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozsudky a probačné rozhodnutia na účely dohľadu nad probačnými opatreniami a alternatívnymi sankciami*, Ú. v. EÚ 2008 L 337/102. Rada Európy, Výbor ministrov (2010), *odporúčanie Rec(2010)1 členským štátom o európskych probačných pravidlách*, 20. januára 2010; Rada Európy, Výbor ministrov (2000), *odporúčanie Rec(2000)22 členským štátom o zlepšení výkonu európskych pravidiel o sankciách a opatreniach spoločenstva*, 29. novembra 2000; Rada Európy, Výbor ministrov (1992), *odporúčanie Rec(92)16 členským štátom o európskych pravidlách o sankciách a opatreniach spoločenstva*, 19. októbra 1992.

607 Rada Európy, Výbor ministrov (2012), *Odporúčanie Rec(2012)12 členským štátom o zahraničných väzňoch*, 10. októbra 2012, bod 13.2.b (riešenie ťažkostí, ktorým môžu títo väzni čeliť a stanovenie základných zásad zaobchádzania s nimi).

608 *Rámcové rozhodnutie 2002/584/SVV o európskom zatýkači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi* Ú. v. 2002 L 190/1.

609 Pozri tiež protokol 7 k EDLP článok 3 (ktorý sa týka náhrady v prípade justičného omylu).

610 ESJP, *Damian-Burueana a Damian proti Rumunsku*, č. 6773/02, 26. mája 2009, bod 89.

611 ESJP, *Wassink proti Holandsku*, č. 12535/86, 27. septembra 1990, bod 38.

612 ESJP, *Włoch proti Poľsku (č. 2)*, č. 33475/08, 10. mája 2011, bod 32.

613 ESJP, *Cristina Boicenco proti Moldavsku*, č. 25688/09, 27. septembra 2011, bod 43.

8.4. Právo životného prostredia

Kľúčové body

- EDLP negarantuje právo na priaznivé životné prostredie, ale práva EDLP – ako je právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života – môžu byť implicitné v prípadoch týkajúcich sa životného prostredia. *Actio popularis* (spor vo verejnom záujme) na ochranu životného prostredia sa v EDLP nepredpokladá.
- EÚ prijala Aarhuský dohovor. Tento zahŕňa verejnosť do rozhodovacieho procesu o otázkach životného prostredia a zaručuje sa ním prístup k spravodlivosti pre jednotlivcov a MVO v prípade porušenia práva životného prostredia a/alebo ustanovení dohovoru.
- Vnútroštátne pravidlá, na základe ktorých sa obmedzuje postavenie niektorých MVO, môžu byť v rozpore s právom EÚ.

Životné prostredie bolo vymedzené tak, že zahŕňa prírodné zdroje, ako je vzduch, voda, pôda, fauna a flóra – majetok, ktorý je súčasťou kultúrneho dedičstva a charakteristické aspekty krajiny.⁶¹⁴ Environmentálne otázky môžu zahŕňať občianske, politické, sociálne a hospodárske práva. Právo na priaznivé životné prostredie je takisto kolektívnym právom, pretože priaznivé životné prostredie má vplyv na spoločnosť – súčasne aj budúce.

Napríklad v článku 1 Aarhuského dohovoru OSN sa stanovuje právo súčasných a budúcich generácií žiť v prostredí vhodnom pre ich zdravie a blaho.⁶¹⁵ V dohovore sa uznáva, že na dosiahnutie tohto cieľa sú potrebné takzvané tri piliere: prístup k informáciám, účasť verejnosti a prístup k spravodlivosti – t. j. odstránenie prekážok k spravodlivosti, ako sú príliš vysoké náklady na napadnutie rozhodnutí. V **oddiel 6.2** sa uvádza, že prísne pravidlá o aktívnej legitímácii môžu predstavovať procesné prekážky v prístupe k spravodlivosti. V článku 9 Aarhuského dohovoru sa uvádzajú konkrétne práva prístupu k spravodlivosti v otázkach životného prostredia (tretí pilier).

614 Rada Európy, *Dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za škody vzniknuté činnosťami nebezpečnými životnému prostrediu*, CETS č. 150, 1993, článok 2 ods. 10.

615 OSN, Európska hospodárska komisia (EHK) (1998), *Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia*, 25. júna 1998. Bol ratifikovaný EÚ a všetkými členskými štátmi EÚ okrem jedného (Írsko).

V práve Rady Európy sa v EDLP nestanovuje právo na priaznivé životné prostredie, ale v judikatúre ESLP sa potvrdzuje, že určité práva EDLP sú implicitné v prípadoch vo veciach životného prostredia – napríklad článok 2 (právo na život)⁶¹⁶ a článok 8 (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života).⁶¹⁷ Závažné znečisťovanie životného prostredia môže mať vplyv na blaho jednotlivcov a môže im brániť v užívaní svojich domovov, čo má nepriaznivý vplyv na ich súkromný a rodinný život.⁶¹⁸

Príklad: Vo veci *Tătar proti Rumunsku*⁶¹⁹ sťažovatelia žili v obytnej oblasti v blízkosti zariadenia na ťažbu zlatej rudy. Podali niekoľko sťažností na riziká, ktorým sú vystavení z dôvodu, že spoločnosť využíva technický postup s použitím kyanidu sodíka. V roku 2000 aj napriek tomu, že orgány opätovne uisťovali sťažovateľov o existencii dostatočných bezpečnostných mechanizmov, sa veľké množstvo znečistenej vody dostalo do rôznych riek, prešlo niekoľko hraníc a ovplyvnilo životné prostredie niekoľkých krajín. Sťažovatelia namietali, že znečistenie malo nepriaznivý vplyv na ich zdravie.

ESLP rozhodol, že článok 8 sa uplatňuje v prípadoch týkajúcich sa životného prostredia, keď je znečistenie priamo zapríčinené štátom alebo ak je založená zodpovednosť štátu neprimeranou reguláciou súkromného sektora. Súd rozhodol, že rumunské orgány nevykonali uspokojivé predchádzajúce posúdenie možných rizík, neposkytli primerané informácie dotknutým ľuďom a nezastavili priemyselnú činnosť po nehode. Z toho dôvodu bol porušený článok 8. Aj keď článok 8 neobsahuje výslovnú procesnú požiadavku, rozhodovací proces vedúci k opatreniam s charakterom zásahu musí byť spravodlivý a zabezpečiť náležité rešpektovanie záujmov jednotlivca, ktoré sú chránené týmto článkom.

616 Pozri napríklad ESLP, *Öneryildiz proti Turecku*, č. 48939/99, 30. novembra 2004, body 111 – 118 (o procesnom aspekte článku 2).

617 Pozri napríklad ESLP, *Lopez Ostra proti Španielsku*, č. 16798/90, 9. decembra 1994, bod 58; ESLP, *Taşkın a iní proti Turecku*, č. 46117/99, 10. novembra 2004, bod 126. Pozri tiež Radu Európy (2012), *Manual on Human Rights in the Environment*. Pozri tiež Radu Európy, *Dohovor na ochranu životného prostredia prostredníctvom trestného práva*, CETS č. 172, 1998 (od signatárskych štátov sa vyžaduje, aby zaviedli nezákonnosť trestných činov proti životnému prostrediu a spolupracovali na jej presadzovaní).

618 ESLP, *Guerra a iní proti Taliansku*, č. 14967/89, 19. februára 1998, bod 60.

619 ESLP, *Tătar proti Rumunsku*, č. 67021/01, 27. januára 2009.

Len priamo zasiahnuté osoby majú právo zúčastňovať sa rozhodovania v prípadoch týkajúcich sa práva životného prostredia. *Actio popularis* – žaloba na ochranu alebo presadenie práv užívaných verejnosťou (spor vo verejnom záujme) – na ochranu životného prostredia nie je stanovená.⁶²⁰

Sľubný postup

Podpora environmentálnej demokracie v praxi

Litva dosiahla vysoké hodnotenie v pilieroch indexu environmentálnej demokracie (EDI) – pomocou ktorého sa hodnotia krajiny na základe uznaných environmentálnych noriem – a dosiahla celkovo najvyššie skóre v právnom indexe. Verejnosť užíva právo odvolať sa voči zamietnutiam poskytnúť informácie o životnom prostredí a uplatňovať širokú škálu nárokov v prípade porušenia práv alebo napáchaných škôd. Litva prijala niekoľko krokov na stanovenie zákonných práv, ktorými sa podporuje environmentálna demokracia. Ďalšie podrobnosti sa nachádzajú na webovom sídle EDI.

Zdroj: www.environmentaldemocracyindex.org/country/ltu

Rozsudky ESLP sa odvolávajú na medzinárodné normy v oblasti životného prostredia a práva v Aarhuskom dohovore.⁶²¹ Súd takisto potvrdil dôležitosť práva na prístup k informáciám od vlády, ak sú možné závažné vplyvy na zdravie.⁶²² Ak sa vláda zapája do nebezpečných činností, ktoré môžu mať skryté nepriaznivé dôsledky pre zdravie zainteresovaných, článkom 8 sa dokonca vyžaduje, aby bolo stanovené účinné a dostupné konanie s cieľom umožniť zainteresovaným domáhať sa všetkých relevantných a primeraných informácií.⁶²³ ESLP takisto povolil združeniu prístup k spravodlivosti, keď sa sťažovalo na konkrétne a priamu hrozbu pre jeho osobný majetok a spôsob života jeho členov.⁶²⁴

620 ESLP, *Ilhan proti Turecku*, č. 22277/93, 27. júna 2000, body 52 – 53.

621 ESLP, *Täťar proti Rumunsku*, č. 67021/01, 27. januára 2009, body 93, 101, 113 – 116 a 118.

622 ESLP, *McGinley a Egan proti Spojenému kráľovstvu*, č. 21825/93 a 23414/94, 9. júna 1998, bod 101.

623 ESLP, *Giacomelli proti Taliansku*, č. 59909/00, 2. novembra 2006.

624 ESLP, *Gorraiz Lizarraga a iní proti Španielsku*, č. 62543/00, 27. apríla 2004.

Právo na ochranu zdravia sa nachádza aj v článku 11 Európskej sociálnej charty a Revidovanej sociálnej charty Rady Európy.⁶²⁵ Podľa dodatkového protokolu k tejto charte, ktorý vstúpil do platnosti v roku 1998, sú vnútroštátne odborové zväzy a organizácie zamestnávateľov, ako aj určité európske odborové zväzy, organizácie zamestnávateľov a medzinárodné MVO oprávnené podať sťažnosti proti porušeniam na Európskom výbore pre sociálne práva proti signatárskym štátom protokolu. Okrem toho môžu vnútroštátne MVO podať sťažnosti, ak príslušný štát urobí vyhlásenie v tomto zmysle.

V práve EÚ sa článkom 37 Charty základných práv EÚ uisťuje, že do politik Únie musí byť začlenená vysoká úroveň ochrany životného prostredia a zlepšovania kvality životného prostredia.⁶²⁶ Okrem toho, ako sa uvádza v celej tejto príručke, článkom 47 Charty základných práv EÚ sa poskytujú práva na prístup k spravodlivosti pre všetky práva vyplývajúce z práva EÚ.

Okrem toho sekundárne právne predpisy EÚ obsahujú práva na prístup k spravodlivosti. Niektoré ustanovenia Aarhuského dohovoru sa nachádzajú v smernici 2003/4/ES (pilier prístupu k informáciám), smernici 2003/35/ES (pilier účasti verejnosti a pilier prístupu k spravodlivosti) a v nariadení (ES) č. 1367/2006 (ktorým sa Aarhuský dohovor uplatňuje na inštitúcie a orgány EÚ).⁶²⁷ Pravidlá prístupu k spravodlivosti sú začlenené do článku 10 smernice o vplyve na životné prostredie (EIA),⁶²⁸ ktorá sa vzťahuje na širokú škálu

625 Rada Európy, *Európska sociálna charta*, CETS č. 35, 1961 a Rada Európy, *Revidovaná sociálna charta*, CETS č. 163, 1996.

626 Pozri tiež ZEÚ článok 3 ods. 3 a ZFEU články 11 a 191.

627 *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2003/4/ES z 28. januára 2003 o prístupe verejnosti k informáciám o životnom prostredí*, ktorou sa zrušuje smernica Rady 90/313/EHS, Ú. v. ES 2003 L 41; *smernica 2003/35/ES Európskeho parlamentu a Rady z 26. mája 2003, ktorou sa ustanovuje účasť verejnosti pri navrhovaní určitých plánov a programov týkajúcich sa životného prostredia*, a ktorou sa menia dopĺňajú s ohľadom na účasť verejnosti a prístup k spravodlivosti, *smernice Rady 85/337/EHS a 96/61/ES*, Ú. v. ES 2003 L 156; *nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1367/2006 zo 6. septembra 2006 o uplatňovaní ustanovení Aarhuského dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia na inštitúcie a orgány Spoločenstva*, Ú. v. EÚ 2006 L 264. Pozri tiež SDEÚ, C-240/09, *Lesoochránárske zoskupenie VLK proti Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky*, 8. marca 2011.

628 *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/92/EÚ z 13. decembra 2011 o posudzovaní vplyvov určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie*, Ú. v. EÚ 2012 L 26, *zmenená smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2014/52/EÚ zo 16. apríla 2014, ktorou sa mení smernica 2011/92/EÚ o posudzovaní vplyvov určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie*, OJ 2014 L 124.

vymedzených verejných a súkromných projektov, a článku 25 smernice o priemyselných emisiách.⁶²⁹

V článku 11 EIA sa vyžaduje, aby členské štáty poskytli prístup k preskúmacím procesom pre „dotknutú verejnosť“ s cieľom napadnúť „vecnú a procesnú zákonnosť“ rozhodnutí, na ktoré sa vzťahujú požiadavky EIA o účasti. Podľa článku 1 ods. 2 EIA „dotknutá verejnosť“ znamená „verejnosť, ktorá je dotknutá alebo pravdepodobne dotknutá, alebo má záujem na postupoch environmentálneho rozhodovania“. Patria sem MVO. To, že sa Aarhuským dohovorom a príslušnými smernicami EÚ od vnútroštátnych súdov vyžaduje, aby uznali nároky uplatňované MVO, odzrkadľuje kolektívnu dôležitosť práva.⁶³⁰ Vnútroštátne pravidlá, ktorými sa obmedzuje procesná legitimácia MVO, môžu byť v rozpore so smernicou EIA.⁶³¹

Príklad: Vo veci *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg* (prípád Trianel),⁶³² bolo Trianelu udelené povolenie na výstavbu a prevádzku uholnej elektrárne v meste Lünen v Nemecku. Navrhovaná elektráreň sa mala nachádzať v blízkosti piatich osobitných chránených oblastí podľa smernice o biotopoch. MVO sa snažila o zrušenie povolenia a uviedla, že sa ním porušovali ustanovenia nemeckého zákona, ktorým sa transponuje uvedená smernica. Nemecký súd rozhodol, že podľa nemeckého práva nemôže MVO podať žalobu o porušení. Musia byť porušené jej vlastné práva, aby sa mohla obrátiť na súd. Súd zaslal SDEÚ prejudiciálnu otázku, či sú týmito ohrozené ustanovenia smernice EIA týkajúce sa prístupu k spravodlivosti.

629 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/75/EU z 24. novembra 2010 o priemyselných emisiách (integrovaná prevencia a kontrola znečistenia), Ú. v. EÚ J 2010 L 334.

630 SDEÚ, spojené veci C-128/09, C-129/09, C-130/09, C-131/09, C-134/09 a C-135/09, *Antoine Boxus a Willy Roua, Guido Durllet a i., Paul Fastrez a Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page a Léon L'Hoir a Nadine Dartois proti Région wallonne*, 18. októbra 2011, body 44 – 46, 51. Všeobecne o postavení pozri Európsky parlament, Generálne riaditeľstvo pre vnútornú politiku (2012), *Standing up for your right(s) in Europe: A Comparative study on Legal Standing (Locus Standi) before the EU and Member States' Courts*.

631 SDEÚ, C-263/08, *Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsforening proti Stockholms kommun genom dess marknämnd*, 15. októbra 2009.

632 SDEÚ, C-115/09, *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg*, 12. mája 2011.

SDEÚ dospel k záveru, že keďže sa právne predpisy odvodili z práva EÚ, v ktorom sa stanovujú jasné povinnosti v tejto oblasti, členský štát nemohol vyžadovať, aby procesná legitímácia environmentálnych organizácií závisela od koncepcie individuálnych práv.

Náklady na podanie žaloby sú bežnou prekážkou v prístupe k spravodlivosti. V práve EÚ aj Aarhuskom dohovore sa členským štátom a zmluvným stranám ukladá, aby zabezpečili, aby súdne konania týkajúce sa životného prostredia neboli „odrádzajúco drahé“.⁶³³ Vnútroštátne sudy sa nemôžu zaoberať výhradne finančnými pomermi individuálnych sťažovateľov. Musia vziať do úvahy niekoľko ďalších faktorov vrátane toho, či má sťažovateľ primerané šance na úspech, dôležitosť významu veci pre sťažovateľa a pre ochranu životného prostredia, zložitosť príslušného práva a to, či sú k dispozícii verejné zdroje alebo iné schémy na ochranu nákladov.⁶³⁴ Spoliehanie sa na sudy vo vykonávaní ich súdneho voľného uváženia vo veci zamietnutia toho, aby nariadili neúspešnej strane znášať trovy, vytvára právnu neistotu a účinne netransponuje právne požiadavky EÚ.⁶³⁵

8.5. Elektronická justícia

Kľúčové body

- Technológia môže zvýšiť efektívnosť a transparentnosť súdneho procesu a zjednotiť jednotlivcom prístup k spravodlivosti. Takisto prináša riziko ohrozenia prístupu k spravodlivosti pre niektorých ľudí (napríklad osôb bez prístupu k internetu), ak sa ňou úplne nahradia tradičné postupy.
- SDEÚ uviedol, že „elektronické prostriedky“ nemôžu byť jediným prostriedkom ponúknutým na prístup ku konaniam, pretože pre niektorých ľudí by mohlo byť nemožné užívať svoje práva.

633 OSN, Európska hospodárska komisia (EHK) (1998), *Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia*, 25. júna 1998, článok 9 ods. 4 (ustanovenia o prístupe k spravodlivosti).

634 SDEÚ, C-260/11, *The Queen, na návrh David Edwards a Lilian Pallikaropoulos proti Environment Agency a iní*, 11. apríla 2013, bod 46.

635 SDEÚ, C-427/07, *Komisia Európskych spoločenstiev proti Írsku*, 16. júla 2009, bod 94. Pozri tiež SDEÚ, C-530/11, *Európska komisia proti Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska*, 13. februára 2014, body 54 – 58.

Technológia môže zvýšiť efektívnosť a transparentnosť súdneho procesu a zjednodušiť jednotlivcom prístup k spravodlivosti. Pojem elektronická justícia pokrýva širokú škálu iniciatív vrátane používania e-mailu, podávania sťažností online, poskytovania informácií online (vrátane judikatúry), používania videoprejednaní vecí a konferencií, online sledovanie registrácie a napredovania prípadu a schopnosť sudcov alebo iných subjektov v procese rozhodovania prístupovať k informáciám elektronicky. V tomto oddiele sa uvádzajú požiadavky na elektronickú justíciu a poskytujú sa konkrétne príklady takýchto iniciatív fungujúcich podľa práva EÚ.

Podľa práva Rady Európy sa v EDLP nestanovujú žiadne osobitné požiadavky v súvislosti s elektronickou justíciou, vykonávanie iniciatív v oblasti elektronickej justície podlieha pravidlám o prístupe k súdu a právu na spravodlivý proces podľa článku 6 EDLP.

Príklad: Vo veci *Lawyer Partners a.s. proti Slovensku*⁶³⁶ sťažovateľ, akciová spoločnosť, chcela podať viac ako 70 000 občianskoprávných návrhov na vymáhanie pohľadávok. Vzhľadom na obrovské množstvo podaní ich zaznamenala na DVD a zaslala ich súdu s vysvetľujúcim listom. Aj keď vnútroštátne právo umožňovalo podať návrhy týmto spôsobom, súd ich zamietol zaregistrovať z dôvodu, že mu chýbalo potrebné vybavenie. Sťažnosť na Ústavnom súde bola zamietnutá ako podaná po uplynutí zákonnej dvojmesačnej lehoty.

SĽP konštatoval, že v prípade vytlačenia by žaloby a podporné materiály spoločnosti zaplnili viac ako 40 miliónov strán. Za takých okolností nemohlo byť jej rozhodnutie, pokiaľ ide o spôsob podania, považované za neprimerané. Vo vnútroštátnom práve sa upravuje elektronické podávanie súdnych žalôb a spoločnosť nebolo možné kritizovať za to, že využila túto možnosť. Zamietnutie súdov zaevidovať jej žaloby predstavovalo neprimerané obmedzenie jej práv na prístup k súdu.

Európsky portál elektronickej justície, „elektronické jednotné kontaktné miesto v oblasti spravodlivosti“ EÚ, v súčasnosti umožňuje jednotlivcom podávať cezhraničné žaloby s nízkou hodnotou sporu alebo platobné rozkazy online v

636 ESĽP, *Lawyer Partners a.s. proti Slovensku*, č. 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 a 29557/08, 16. júna 2009.

súlade so sekundárnym právom EÚ. Nariadením č. 1896/2006 sa zaviedlo európske konanie o platobnom rozkaze (EPO).⁶³⁷ Týmto konaním sa zjednodušujú cezhraničné spory týkajúce sa nespochybných peňažných nárokov v občianskoprávných a obchodných veciach. Európsky platobný rozkaz je uznaný a vykonávaný vo všetkých členských štátoch EÚ okrem Dánska bez potreby doložky vykonateľnosti. Umožňuje veriteľom podať žaloby bez dostavenia sa pred súd, používať štandardizované formuláre, ktoré sa dajú vyplniť a zaslať príslušnému súdu.

V súlade s nariadením (ES) č. 861/2007 môžu byť žaloby podané aj cez Európsky portál elektronickej justície v rámci európskeho konania vo veciach s nízkou hodnotou sporu. Cieľom je zlepšiť a zjednodušiť konania v občianskoprávných a obchodných veciach, v ktorých nároky nepresahujú 2000 EUR.⁶³⁸ Konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu sa uplatňuje medzi všetkými členskými štátmi EÚ okrem Dánska. Ide o písomné konanie – pokiaľ súd nepovažuje za potrebné ústne prejednanie veci.⁶³⁹ Stanovujú sa v ňom lehoty pre účastníkov a pre súd, aby sa spor urýchlil, a vzťahuje sa na peňažné, ako aj nepeňažné nároky. Súdne rozhodnutie doručené v dôsledku tohto konania musí byť v inom členskom štáte automaticky uznané a vykonané.

Vývoj videokonferencií a videoprejednaní vecí môže tiež prispieť k zjednodušeniu justície. Napríklad európskym príkazom na dohľad sa členským štátom EÚ povoľuje vydávať príkazy na dohľad pri prepustení podozrivých alebo obvinených osôb čakajúcich na proces, aby sa nad nimi vykonával dohľad v štátoch ich bydliska.⁶⁴⁰ V článku 19 ods. 4 sa stanovuje, že sa môže použiť telefonická a videokonferencia, ak sa vnútroštátnym právom vyžaduje, aby vydávajúci členský štát vypočul odporcu pred úpravou opatrení dohľadu alebo

637 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze, Ú. v. EÚ 2006 L 399.

638 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 z 11. júla 2007, ktorým sa ustanovuje Európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu, Ú. v. EÚ J 2007 L 199.

639 Nariadenie (ES) č. 861/2007, článok 5 ods. 1.

640 Toto sa podrobnejšie rieši v nadchádzajúcej správe agentúry FRA o tom, ako sa v praxi vykonáva právo EÚ v oblasti odovzdávania osôb čakajúcich na proces.

vydaním zatykača. Používanie videokonferencií na prejednanie veci podporujú iné nástroje EÚ.⁶⁴¹

Slubný postup

Zviditeľnenie vynášania rozsudkov: online nástroj na zjednodušenie prístupu k spravodlivosti

Ministerstvo spravodlivosti Spojeného kráľovstva získalo uznanie v rámci ocenenia International Visual Communications Awards za interaktívnu príručku, ktorá pomáha ľuďom chápať vynášanie rozsudkov – «buď sudcom». Tento nástroj zjednodušuje prístup k spravodlivosti tak, že oboznamuje ľudí s postupmi súdov mimo skutočnej súdnej siene.

Zdroj: FRA (2012), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011 – FRA Annual report*, s. 207.

Nie každý však má prístup k výdobytkom technológie, preto je dôležité, aby existovali popri tradičných systémoch. SDEÚ potvrdil, že konania prístupné výhradne elektronickými prostriedkami môžu spôsobiť, že niektorí ľudia nemôžu vykonávať svoje práva.⁶⁴²

Príklad: Vo veci *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA*⁶⁴³ SDEÚ posudzoval štyri spojené prejudiciálne otázky od *Giudice di Pace di Ischia* týkajúce sa doložiek, podľa ktorých bol pokus o mimosúdne vyrovnanie povinnou

- 641 Rámcové rozhodnutie Rady 2009/829/SSV z 23. októbra 2009 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozhodnutia o opatreniach dohľadu ako alternative väzby medzi členskými štátmi Európskej únie, Ú. v. EÚ 2009 L 294. Pozri tiež smernicu 2012/29/EÚ článok 17; akt Rady z 29. mája 2000, ktorým sa stanovuje Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie, Ú. v. ES 2000 C 197, článok 10, nariadenie Rady (ES) č. 1206/2001 z 28. mája 2001 o spolupráci medzi súdmi členských štátov pri vykonávaní dôkazov v občianskych a obchodných veciach, Ú. v. ES 2001 L 174, článok 10 ods. 4 a článok 17 ods. 4 (snaha o zlepšenie, zjednodušenie a zrýchlenie spolupráce medzi súdmi pri vykonávaní dôkazov); smernicu Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov, Ú. v. EÚ 2004 L 261, článok 9 ods. 1 a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 z 11. júla 2007, ktorým sa ustanovuje Európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu, článok 8 a článok 9 ods. 1.
- 642 SDEÚ, spojené veci C-317/08, C-318/08, C-319/08 a C-320/08, *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA*, 18. marca 2010, bod 58.
- 643 SDEÚ, spojené veci C-317/08 až C-320/08, *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA*, 18. marca 2010, bod 67.

podmienkou na to, aby boli určité spory prípustné pred vnútroštátnymi súdmi. Ustanovenia boli uzákonené podľa smernice o univerzálnej službe.⁶⁴⁴ SDEÚ posudzoval, či tieto povinné postúpenia boli v súlade so zásadou účinnej súdnej ochrany.

Rozhodnutie týkajúce sa povinných postúpení je podrobne opísané v **oddielu 2.4.2**. Pri posudzovaní tohto bodu SDEÚ takisto konštatoval, že vykonávanie práv priznaných smernicou o univerzálnej službe môže byť v praxi nemožné alebo nadmerne zložité pre určitých jednotlivcov – najmä pre osoby bez prístupu na internet – ak je konanie o vyrovnaní dostupné len prostredníctvom elektronických prostriedkov.

---

644 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/22/ES zo 7. marca 2002 o univerzálnej službe a právach užívateľov týkajúcich sa elektronických komunikačných sietí a služieb, Ú. v. ES 2002 L 108.

Odporúčaná literatúra

Kapitola 1

Anagnostou, D. (2013), *ECHR; Implementing Strasbourg's judgment on domestic policy*, Edinburgh, Edinburgh University Press.

Brillat, R. (2009), 'The European Social Charter' in Alfredsson, G. et al. (eds.), *International Human Rights Monitoring Mechanisms*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Bratza, N. (2013), 'The European Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union: a process of mutual enrichment', in Rosas, A. et al (eds.), *Court of Justice and construction of Europe: analyses and perspectives on sixty years of case-law*, Haag, T.M.C. Asser Press.

Carrera, S., De Somer, M. a Petkova, B. (2012) 'The Court of Justice of the European Union as a Fundamental Rights Tribunal – Challenges for the Effective Delivery of Fundamental Rights in the Area of Freedom, Security and Justice', *Liberty and Security in Europe Papers*, Centrum pre európske politické štúdie, č. 49.

Coutron, L. a Picheral, C. (eds.) (2012), *Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne et Convention européenne des droits de l'homme*, Brusel, Bruylant.

Craig, P. (2010), *The Lisbon Treaty. Law, Politics, and Treaty Reform*, Oxford, Oxford University Press.

Francioni, F. (2007), *Access to Justice as a Human Right*, New York, Oxford University Press.

Klamert, M. (2014), *The Principle of Loyalty in EU Law*, Oxford, Oxford University Press.

Lavranos, N. (2013), 'The ECJ's Judgments in Melloni and Åkerberg Fransson: Une ménage à trois difficultés', *European Law Reporter*, č. 4, s. 133 – 141.

Meyer, J. (ed.) (2014), *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, 4. vydanie, Baden-Baden, Nomos.

Pech, L. (2010), 'A Union founded on the Rule of Law: Meaning and Reality of the Rule of Law as Constitutional Principle of EU Law', *European Constitutional Law Review*, vyd. 6, č. 3, s. 359 – 396.

Rozvojový program Organizácie spojených národov (2005), 'Programming for Justice: Access for All: A Practitioner's Guide to a Human Rights-Based Approach to Access to Justice', Bangkok, UNDP.

SDEÚ, *Reflets*, dostupné na: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7063/.

Stricker, A. (2010), *Die Bedeutung der Europäischen Menschenrechtskonvention und der gemeinsamen Verfassungsüberlieferungen für den Grundrechtsschutz der Europäischen Union*, Frankfurt nad Mohanom, Peter Lang.

Timmermans, C. (2013), 'Fundamental rights protection in Europe before and after accession of the European Union to the European Convention on Human Rights', in van Dijk, P. a van Roosmalen, M. et al (eds.), *Fundamental Rights and Principles*, Antverpy, Intersentia.

Kapitola 2

Adams, S. a Parras, F.J. (2013), 'The European Stability Mechanism through the legal meanderings of Union's constitutionalism: Comment on Pringle', *European Law Review*, vyd. 8, č. 6, s. 848 – 865.

Benöhr, I. (2014), 'Collective Redress in the Field of European Consumer Law', *Legal Issues of Economic Integration*, vyd. 14, č. 3, s. 243 – 256.

De Palo, G. a Trevor, M. (2012), *EU Mediation Law and Practice*, Oxford, Oxford University Press.

Doobay, A. (2013), 'The right to a fair trial in light of the recent ECtHR and CJEU case-law', *ERA Forum*, vyd. 14, č. 2, s. 251 – 262.

Flattery, J. (2010), 'Balancing efficiency and justice in EU competition law: elements of procedural fairness and their impact on the right to a fair hearing', *Competition Law Review*, vyd. 7, č. 1, s. 53 – 58.

FRA, *Charterpedia*, dostupné na: <http://fra.europa.eu/sk/charterpedia>.

FRA (2012), *Bringing rights to life: The fundamental rights landscape of the European Union*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

Galetta, D. (2010), *Procedural Autonomy of EU Member States: Paradise Lost?*, Heidelberg, Springer.

Gilliaux, P. (2012), *Droit(s) européen(s) à un procès équitable*, Brusel, Bruylant.

Hodges, S. (2014), 'Consumer ombudsmen: better regulation and dispute resolution', *ERA Forum*, vyd. 15, č. 4, s. 593 – 608.

Luzak, J. (2014), 'Online consumer contracts', *ERA Forum*, vyd. 15, č. 3, s. 381 – 392.

Müller, L. F. (2015), *Richterliche Unabhängigkeit und Unparteilichkeit nach Art. 6 EMRK.: Anforderungen der Europäischen Menschenrechtskonvention und spezifische Probleme in den östlichen Europaratsstaaten*, Berlin, Duncker & Humblot.

Peers, S. a Ward, A. (eds.) *et al* (2013), *Commentary on Charter of Fundamental Rights*, Oxford, Hart Publishing.

Polakiewicz, J. (2009–2010), 'European Union action on procedural rights and the European Convention on Human Rights', *Human Rights Law Journal*, vyd. 30, č. 1–2, s. 12 – 16.

Stürner, M., Inchausti Gascón, F., Caponi, R. (eds.) (2014), *The Role of Consumer ADR in the Administration of Justice. New Trends in Access to Justice under EU Directive 2013/11*, Mníchov, Sellier.

Vitkauskas, D. a Dikov, G. (2012), *Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights*, Štrasburg, Rada Európy.

Wrba, S. (2014), *European Consumer Access to Justice Revisited*, Cambridge, Cambridge University Press.

Kapitoly 3 a 4

Cape, E., Namoradze, N., Smith, R. a Spronken, T. (2010), *Effective Criminal Defence in Europe* Cambridge, Intersentia.

Mole, N. a Harby, C., Council of Europe (2007), 'Le droit à un procès équitable: Un guide sur la mise en œuvre de l'Article 6 de la Convention européenne des Droits de l'Homme', *Précis sur les droits de l'homme*, č. 3.

Rada Európy (2013), *Guide to a fair trial: civil limb*, Štrasburg, Rada Európy.

Rada Európy (2014), *Guide to a fair trial: criminal limb*, Štrasburg, Rada Európy.

Engström, J. (2011), 'The Principle of Effective Judicial Protection after the Lisbon Treaty: Reflection in the light of case C-279/09 DEB', *Review of European Administrative Law*, vyd. 4, č. 2, s. 53 – 68.

FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

Grabenwarter, C. a Pabel, K. (2012), *Europäische Menschenrechtskonvention*, 5. vydanie, Mníchov, C. H. Beck.

Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. a Bates, E. (2014), *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford, Oxford University Press.

Kiraly, L. a Squires, N. (2011), 'Legal aid in the EU: from the Brussels Convention of 1968 to the Legal Aid Directive of 2003', *Coventry Law Journal*, vyd. 16, č. 2, s. 28 – 47.

Oliver, P. (2011), 'Case C-279/09 DEB v. Germany', *Common Market Law Review*, vyd. 48, s. 2023 – 2040.

Rainey, B., Wicks, E. a Ovey, C. (2014), *The European Convention on Human Rights*, Oxford, Oxford University Publishing.

Sayers, D. (2014), 'Protecting Fair Trial Rights in Criminal Cases in the European Union: Where does the Roadmap take Us?', *Human Rights Law Review*, vyd. 14, č. 4, s. 733 – 760.

Trechsel, S. (2005), *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford, Oxford University Press.

Kapitola 5

Biondi, A. a Farley, P. (2009), *The Right to Damages in European Law*, Alphen on the Rhine, Kluwer Law International.

Buyse, A. (2009), 'Lost and Regained? Restitution as a remedy for human rights', *Heidelberg Journal of International Law*, vyd. 68, s. 129 – 153.

Rada Európy (2013), *Guide to good practice in respect of domestic remedies*, Štrasburg, Rada Európy.

De Hert, P. a Korenica, F. (2012), 'The doctrine of equivalent protection: its life and legitimacy before and after the European Union's accession to the European Convention on Human Rights', *German Law Journal*, vyd. 13, č. 7, s. 874 – 895.

Gutman, K. (2011), 'The evolution of the action for damages against the European Union and its place in the system of judicial protection', *Common Market Law Review*, vyd. 48, č. 3, s. 695 – 750.

Karpenstein, U. a Mayer, C. F. (2012), *Konvention zum Schutz der Menschenrechte und Grundfreiheiten: Kommentar*, Mnichov, C. H. Beck.

Keller, H. a Marti, C. (2013), 'Interim Relief Compared: Use of Interim Measures by the UN Human Rights Committee and the European Court of Human Rights', *Heidelberg Journal of International Law*, vyd. 73, s. 325 – 372.

Kuijjer, M. (2014), *Effective remedies as a fundamental right*, Barcelona, Escuela Judicial Española & European Judicial Training Network.

Lenaerts, K., Maselis, I. a Gutman, K. (2014), *EU procedural law*, Oxford, Oxford University Press.

Le Sueur, A. (2012), 'Designing Redress: Who Does it, How and Why?', *Asia Pacific Law Review*, vyd. 20, č. 1, s. 17 – 44.

Mak, C. (2012), 'Rights and Remedies – Article 47 EUCFR and Effective Judicial Protection in European Private Law Matters', *Amsterdam Law school Research Paper*, č. 2012–88.

Marguénaud, J.-P. (2012), *La cour européenne des droits de l'homme*, 6. vydanie, Paríž, Dalloz.

McBride, J. (2009), *Access to justice for migrants and asylum-seekers in Europe*, Európsky výbor pre právnu spoluprácu, Štrasburg, Rada Európy.

Peers, S. (2012), 'Sanctions for infringement of EU law after the Treaty of Lisbon', *European Public Law*, vyd. 18, s. 33.

Peers, S. (2014), 'Reconciling the Dublin system with European fundamental rights and the Charter', *ERA Forum*, vyd. 15, č. 4, s. 485 – 494.

Schlote, M. (2014), 'The San Giorgio "cause of action"', *British Tax Review*, č. 2, s. 103 – 113.

Van Gerven, W. (2000), 'Of Rights, Remedies and Procedures', *Common Market Law Review*, roč. 37, vydanie 3, s. 501 – 36.

Wakefield, J. (2010), 'Retrench and Reform: The Action for Damages', in Eeckhout, P. and Tridimas, T. (eds.), *Yearbook of European Law*, vyd. 28.

Ward, A. (2011), 'National and EC Remedies under the EU Treaty; Limits and the Role of the ECHR', in Barnard, C. a Odudu, O., *The Outer Limits of the Treaty*, Oxford, Hart Publishing.

Ward, A. (2012), 'Damages under the EU Charter of Fundamental Rights', vyd. 12, č. 4, *ERA Forum*, s. 589 – 611.

Kapitola 6

Balthasarv, S. (2010), 'Locus Standi Rules for Challenge to Regulatory Acts by Private Applicants: the new Article 263(4)', *European Law Review*, vyd. 35, č. 4, s. 542 – 550.

Carboni, N. (2014), 'From Quality to Access to Justice: Improving the Functioning of European Judicial Systems', *Civil and Legal Sciences*, vyd. 3, č. 4.

FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

Kloth, M. (2010), *Immunities and the right of access to the court under Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers.

Nascimbene, B. (2009), 'European judicial cooperation in criminal matters: what protection for individuals under the Lisbon Treaty?', *ERA Forum*, vyd. 10, č. 3, s. 397 – 407.

Reich, N. (2013), *General Principles of EU Civil Law*, Antverpy, Intersentia.

Kapitola 7

Edel, F. (2007), *The length of civil and criminal proceedings in the case law of the European Court of Human Rights*, Štrasburg, Rada Európy.

Európska komisia pre efektívnosť spravodlivosti (CEPEJ) (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, Štrasburg, Rada Európy.

Greer, S. (2006), *The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects*, Cambridge, Cambridge University Press.

Henzelin, M. a Rordorf, H. (2014), 'When Does the Length of Criminal Proceedings Become Unreasonable According to the European Court of Human Rights?', *New Journal of European Criminal Law*, vyd. 5, č. 1, 2014, s. 78 – 109.

Mahoney, P. (2004), 'The right to a fair trial in criminal matters under Article 6 ECHR', *Judicial Studies Institute Journal*, vyd. 4, č. 2, s. 107 – 129.

Meyer-Ladewig, J. (2011), *EMRK Europäische Menschenrechtskonvention – Handkommentar*, 3. vydanie, Baden-Baden, Nomos.

Nicolas, M. (2012), *Le droit au délai raisonnable devant les juridictions pénales internationales*, Frankfurt nad Mohanom, Peter Lang. Van Dijk, P., Van Hoof, G.J.H., Van Rijn, A. a Zwaak, L. (eds.) (2006), *Theory and Practice of the European Convention on Human rights*, Antverpy, Intersentia.

Kapitola 8

Bartlett, P. et al (vyd.) (2006), *Mental Disability and the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Cojocariu, C. (2011), 'Handicapping rules: The overly restrictive application of admissibility criteria by the European Court of Human Rights to complaints concerning disabled people', *European Human Rights Law Review*, č. 6, s. 686.

Contini, F. a Lanzara, G. (2014), *The Circulation of Agency in e-Justice*, Dordrecht, Springer.

Rada Európy (2012), *Manual on Human Rights and the Environment*, Štrasburg, Rada Európy.

Easton, S. (2011), *Prisoners' rights: principles and practice*, Abingdon, Taylor & Francis.

FRA (2012), *Access to justice in cases of discrimination in the EU: Steps to further equality*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

FRA (2012), *Involuntary placement and involuntary treatment of persons with mental health problems*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

FRA (2013), *Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

FRA (2015), *Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

FRA-ESLP (2014), *Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

FRA-ESLP (2015), *Handbook on European law relating to the rights of the child*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

Gavrielidis, T. (ed.). (2014), *A victim-led criminal justice system: addressing the paradox*, Londýn, IARS Publications.

Gramatikov, M. a Klaming, L. (2011), 'Getting divorced online: Procedural and outcome justice in online divorce mediation', *Journal of Law and Family Studies*, vyd. 13, č. 2, s. 1 – 30.

Harding, A. (2007), *Access to environmental justice: a comparative study*, Londýn, Brill.

Lindsay, W.R., Taylor J.L. a Sturmey, P. (2004), *Offenders with Developmental Disabilities*, Chichester, Wiley.

Londono, P. (2007), 'Positive obligations, criminal procedure and rape cases', *European Human Rights Law Review*, č. 2, s. 158–171.

Lupo, G. a Bailey, J. (2014), 'Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples', *Laws*, vyd. 3, č. 2, s. 353 – 387.

Ng, G. (2013), 'Experimenting with European Payment Order and of European Small Claims Procedure', in Contini, F. a G. Lanzara (2013), *Building Interoperability for European Civil Proceedings online*, CLUEB Boloña.

Ochoa, J.C., (2013), *The Rights of Victims in Criminal Justice Proceedings for Serious Human Rights Violations*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Pallemaerts, M. (2009), *The Aarhus Convention at ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*, Groningen, Europa Law Publishing.

Perlin, M. (2011), *International human rights and mental disability law: when the silenced are heard*, New York, Oxford University Press.

Smith, R. (2014), *Digital delivery of legal services to people on low incomes*, Londýn, The Legal Education Foundation.

Starmer, K. (2014), 'Human rights, victims and the prosecution of crime in the 21st century', *Criminal Law Review*, č. 11, s. 777 – 787.

Taylor, J.L. a Lindsay, W.R. (2010), 'Understanding and treating offenders with learning disabilities: a review of recent developments', *Journal of Learning Disabilities and Offending Behaviour*, vyd. 1, č. 1, s. 6.

The Harris Review (2015), 'Changing prisons, saving lives: report of the independent review into self-inflicted deaths in custody of 18–24 year olds', Command Paper 9087.

Van Zyl Smit, D. a Snacken, S. (2011), *Principles of European Prison Law and Policy: Penology and Human Rights Paperback*, Oxford, Oxford University Press.

Velicogna, M. Errera, A. a Derlange, S. (2013), 'Building e-Justice in Continental Europe: The TéléRecours Experience in France', *Utrecht Law Review*, vyd. 9, č. 1, s. 38 – 59.

Young, L. (2014), *The Young Review: Improving outcomes for young black and/or Muslim men in the Criminal Justice System*, Londýn, Barrow Cadbury Trust.

Judikatúra

Vybraná judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie

Právo na prístup k súdu

ESLP

Golder proti Spojenému kráľovstvu, č. 4451/70, 21. februára 1975

Julius Kloiber Schlachthof GmbH a iní proti Rakúsku, č. 21565/07, 21572/07, 21575/07 a 21580/07, 4. apríla 2013

SDEÚ

Antoine Boxus, Willy Roua, Guido Durllet a i., Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois v. Région wallonne, spojené veci C-128/09 až C-131/09, C-134/09 a C-135/09, 18. októbra 2011

Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgeio Politismou kai Tourismou proti Ypourgeio Politismou kai Tourismou – Ypiresia Dimosionomikou Elenchou, C-363/11, 16. februára 2013

Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a iní (Bulharsko a zasahovanie Európskej komisie), C-394/11, 31. januára 2013

Nezávislosť a nestrannosť tribunálov

ESLP

Ibrahim Gürkan proti Turecku, č. 10987/10, 3. júla 2012

Maktouf a Damjanović proti Bosne a Hercegovine, č. 2312/08 a 34179/08, 18. júla 2013

SDEÚ

Chronopost SA a La Poste proti Union française de l'express (UFEX) a iní, spojené veci C-341/06 P a C-342/06 P, 1. júla 2008

Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg, C-506/04, 19. septembra 2006

Spravodlivé a verejné prejednanie vecí

ESLP

Khrabrova proti Rusku, č. 18498/04, 2. októbra 2012

Užkauskas proti Litve, č. 16965/04, 6. júla 2010

Mimosúdne orgány a alternatívne spôsoby riešenia sporov

ESLP

Suda proti Českej republike, č. 1643/06, 28. októbra 2010

SDEÚ

Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA, spojené veci C-317/08 až C-320/08, 18. marca 2010

Právna pomoc v inom ako trestnom konaní

ESLP

Airey/Írsko, č. 6289/73, 9. októbra 1979

McVicar proti Spojenému kráľovstvu, č. 46311/99, 7. mája 2002

SDEÚ

DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, 22. decembra 2010

Právna pomoc v trestnom konaní**ESLP**

Tsonyo Tsonnev proti Bulharsku (č. 2), č. 2376/03, 14. januára 2010

Twalib proti Grécku, č. 24294/94, 9. júna 1998

Zdravko Stanev proti Bulharsku, č. 32238/04, 6. novembra 2012

Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v iných ako trestných konaniach**ESLP**

Anghel proti Taliansku, č. 5968/09, 25. júna 2013

Bertuzzi proti Francúzsku, č. 36378/97, 13. februára 2003

Právo poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať v trestných konaniach**ESLP**

Aras proti Turecku (č. 2), č. 15065/07, 18. novembra 2014

Lagerblom proti Švédsku, č. 26891/95, 14. januára 2003

Lanz proti Rakúsku, č. 24430/94, 31. januára 2002

Pishchalnikov proti Rusku, č. 7025/04, 24. septembra 2009

Salduz proti Turecku, č. 36391/02, 27. novembra 2008

SDEÚ

Ordre des barreaux francophones et germanophone a iní proti Conseil des ministres, C-305/05, 26. júna 2007

Právo zastupovať sa sám

ESLP

Galstyan proti Arménsku, č. 26986/03, 15. novembra 2007

Požiadavky účinného prostriedku nápravy

ESLP

McFarlane proti Írsku, č. 31333/06, 10. septembra 2010

Ramirez Sanchez proti Francúzsku, č. 59450/00, 4. júla 2006

Rotaru proti Rumunsku, č. 28341/95, 4. mája 2000

Yarashonen proti Turecku, č. 72710/11, 24. júna 2014

SDEÚ

Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-69/10, 28. júla 2011

Inuit Tapiriit Kanatami a i. proti Európskemu parlamentu a Rade Európskej únie, C 583/11 P, 3. októbra 2013

Sofiane Fahas proti Rade Európskej únie, T-49/07, 7. decembra 2010

Príklady osobitných prostriedkov nápravy

ESLP

Ananyev a iní proti Rusku, č. 42525/07 a 60800/08, 10. októbra 2012 (náhrada škody)

Brosa proti Nemecku, č. 5709/09, 17. apríla 2014 (súdny príkaz)

Burdov proti Rusku (č. 2), č. 33509/04, 15. januára 2009 (náhrada škody)

SDEÚ

Andrea Francovich a Danila Bonifaci a iní proti Talianskej republike, spojené veci C-6/90 a C-9/90, 19. novembra 1991 (náhrada škody)

Gebr. Weber GmbH proti Jürgenovi Wittmerovi a Ingrid Putz proti Medianess Electronics GmbH, spojené veci, C-65/09 a C-87/09, 16. júna 2011 (priznanie plnenia zo zmluvy)

UPC Telekabel Wien GmbH proti Constantin Film Verleih GmbH a Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH, C-314/12, 27. marca 2014 (súdny príkaz)

Obmedzenia prístupu k spravodlivosti

ESLP

Bogdel proti Litve, č. 41248/06, 26. novembra 2013 (premlčacie lehoty)

C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Taliansku, č. 2/08, 6. apríla 2010 (imunity)

Harrison Mckee proti Maďarsku, č. 22840/07, 3. júna 2014 (oprávnený cieľ a proporionalita)

Klouvi proti Francúzsku, č. 30754/03, 30. júna 2011 (miera dokazovania)

Maširević proti Srbsku, č. 30671/08, 11. februára 2014 (prílišný formalizmus)

Poirot proti Francúzsku, č. 29938/07, 15. decembra 2011 (prílišný formalizmus)

Stankov proti Bulharsku, č. 68490/01, 12. júla 2007 (súdne poplatky)

Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajine, č. 40450/04, 15. októbra 2009 (oneskorenie vo výkone právoplatných rozsudkov)

SDEÚ

Európska komisia proti Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska, C-530/11, 13. februára 2014 (súdne poplatky)

Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH, C-415/10, 19. apríla 2012 (miera dokazovania)

Q-Beef NV proti Belgische Staat a Frans Bosschaert proti Belgische Staat a iním, spojené veci C-89/10 a C-96/10, 8. septembra 2011 (premlčacie lehoty)

Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA, spojené veci C-317/08 až C-320/08, 18. marca 2010 (oprávnený cieľ a proporionalita)

Určenie celkovej dĺžky konania

ESLP

Malkov proti Estónsku, č. 31407/07, 4. februára 2010 (trestné)

Oršuš a iní proti Chorvátsku, č. 15766/03, 16. marca 2010 (iné ako trestné)

Kritériá určujúce primeranosť dĺžky konania

ESLP

Matoň proti Poľsku, č. 30279/07, 9. júna 2009 (zložitosť prípadu)

Mikulíć proti Chorvátsku, č. 53176/99, 7. februára 2002 (dôležitosť pre sťažovateľa)

Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a iní proti Portugalsku, č. 56637/10 a iné, 30. októbra 2014 (konanie vnútroštátnych orgánov)

Starokadomskiy proti Rusku (č. 2), č. 27455/06, 13. marca 2014 (všeobecné pravidlá)

Veliyev proti Rusku, č. 24202/05, 24. júna 2010 (konanie sťažovateľa)

SDEÚ

Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl., C-500/10, 29. marca 2012 (všeobecné pravidlá)

Prostriedky nápravy v prípade neúmernej dĺžky konania

ESLP

Scordino proti Taliansku (č. 1), č. 36813/97, 29. marca 2006

SDEÚ

Groupe Gascogne SA proti Európskej komisii, C-58/12 P, 26. novembra 2013

Osoby so zdravotným postihnutím

ESLP

A.K. a L. proti Chorvátsku, č. 37956/11, 8. januára 2013

Shtukaturov proti Rusku, č. 44009/05, 27. marca 2008

Obete trestných činov

ESLP

Dink proti Turecku, č. 2668/07 et al., 14. septembra 2010

SDEÚ

Trestné konanie proti Maria Pupino, C-105/03, 16. júna 2005

Väzni a osoby vo vyšetrovacej väzbe

ESLP

Stanev proti Bulharsku, č. 36760/06, 17. januára 2012

SDEÚ

Hassan a iní proti Francúzsku, č. 46695/10 a 54588/10, 4. decembra 2014

Environmentálne právo

ESLP

Tătar proti Rumunsku, č. 67021/01, 27. januára 2009

SDEÚ

Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg, C-115/09, 12. mája 2011

Elektronická justícia

ESLP

Lawyer Partners a.s. proti Slovensku, č. 54252/07 et al., 16. júna 2009

SDEÚ

Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA, spojené veci C-317/08 až C-320/08, 18. marca 2010

Zoznam judikatúry

Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie

<i>Åklagaren proti Hans Åkerberg Fransson</i> , C-617/10 Zbierka rozhodnutí Súdneho dvora a Všeobecného súdu, 7. mája 2013.....	20
<i>Andrea Francovich a Danila Bonifaci a iní proti Talianskej republike</i> , spojené veci C-6/90 a C-9/90, 19. novembra 1991	93, 106
<i>Antoine Boxus, Willy Roua, Guido Dullet a i., Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois proti Région wallonne</i> , spojené veci C-128/09 až C-131/09, C-134/09 a C-135/09, 18. októbra 2011	23, 29, 179
<i>Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León proti Anuntis Segundamano España SL</i> , C-413/12, 5. decembra 2013	25
<i>Association de médiation sociale proti Union locale des syndicats CGT a iní</i> , C-176/12, 15. januára 2014	20
<i>Baustahlgewebe GmbH proti Komisii Európskych spoločností</i> , C-185/95 P, 17. decembra 1998.....	149
<i>Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-69/10, 28. júla 2011	93, 102
<i>Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a iní</i> , spojené veci C-46/93 a C-48/93, 5. marca 1996.....	107, 108

<i>Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg, C-115/09, 12. mája 2011</i>	152, 179
<i>Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura (CCIAA) di Cosenza proti Grillo Star Srl., C-443/09, 19. apríla 2012</i>	33
<i>CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia, C-83/14, 16. srpnja 2015</i>	126
<i>Chronopost SA a La Poste proti Union française de l'express (UFEX) a iní, spojené veci C-341/06 P a C-342/06 P, 1. júla 2008</i>	23, 39
<i>Courage Ltd proti Bernard Crehan a Bernard Crehan proti Courage Ltd a iní, C-453/99, 20. septembra 2001</i>	107
<i>Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia - Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo, C-206/13, 6. marca 2014</i>	20
<i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, 22. decembra 2010</i>	29, 57, 58, 62
<i>Dieter Krombach proti André Bamberski, C-7/98, 28. marca 2000</i>	81
<i>Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsörening proti Stockholms kommun genom dess marknämnd, C-263/08, 15. októbra 2009</i>	179
<i>Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH proti Bundesbaugesellschaft Berlin mbH, C-54/96, 17. septembra 1997</i>	33, 102
<i>Dr. Pamela Mary Enderby proti Frenchay Health Authority a Secretary of State for Health, C-127/92, 27. októbra 1993</i>	125
<i>Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis) proti Ministero delle Finanze, C-231/96, 15. septembra 1998</i>	127
<i>Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgio Politismou kai Tourismou proti Ypourgeio Politismou kai Tourismou – Ypiresia Dimosionomikou Elenchou, C-363/11, 19. decembra 2012</i>	23, 33
<i>ET Agrokonsulting-04-Velko Stoyanov proti Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond Zemedelie – Razplashtatelna agentsia, C-93/12, 27. júna 2013</i>	103
<i>Europese Gemeenschap proti Otis NV a iní, C-199/11, 6. novembra 2012</i>	28, 41
<i>Európska komisija proti Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska, C-530/11, 13. februára 2014</i>	113, 120, 180
<i>Evropaiki Dynamiki – Proigmaena Systimata Tilepikoinonion Plioforikis kai Tilematikis AE proti Európskej investičnej banke (EIB), T-461/08, 20. septembra 2011</i>	98

<i>Flaminio Costa proti E.N.E.L.</i> , C-6/64, 15. júla 1964.....	19
<i>Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH</i> , C-415/10, 19. apríla 2012	114, 126
<i>Gebr. Weber GmbH proti Jürgen Wittmer a Ingrid Putz proti Medianess Electronics GmbH</i> , spojené veci, C-65/09 a C-87/09, 16. júna 2011.....	93, 109
<i>Gerhard Köbler proti Republik Österreich</i> , C-224/01, 30. septembra 2003	107, 108
<i>Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg</i> , C-506/04, 19. septembra 2006.....	23, 36, 39
<i>GREP GmbH proti Freistaat Bayern</i> , C-156/12, 13. júna 2012.....	62
<i>Groupe Gascogne SA proti Európskej komisii</i> , C-58/12 P, 26. novembra 2013.....	136, 141, 143, 150
<i>Guy Denuit a Betty Cordenier proti Transorient - Mosaique Voyages et Culture SA.</i> , C-125/04, 27. januára 2005	33
<i>Hoechst AG proti Komisii Európskych spoločenstiev</i> , spojené veci C-46/87 a C-227/88, 21. septembra 1989	78
<i>Hristo Byankov proti Glaven sekretar na Ministerstvo na vatreshnite raboti</i> , C-249/11, 4. októbra 2012.....	99
<i>Ian William Cowan proti Trésor public</i> , C-186/87, 2. februára 1989	165
<i>Imperial Chemical Industries Ltd proti Európskej komisii</i> , T-214/06, 5. júna 2012	138
<i>Inuit Tapiriit Kanatami a iní proti Európskemu parlamentu a Rada Európskej únie</i> , C-583/11 P, 3. októbra 2013	19, 93, 99
<i>Jan Sneller proti DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV</i> , C-442/12, 7. novembra 2013.....	78
<i>Josef Köllensperger GmbH & Co. KG a Atzwanger AG proti Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz</i> , C-103/97, 4. februára 1999	37
<i>Juan Carlos Sánchez Morcillo a María del Carmen Abril García proti Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA</i> , C-169/14, 17. júla 2014	99
<i>Katarina Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist</i> , C-407/98, 6. júla 2000.....	37
<i>Komisia Európskych spoločenstiev proti Írsku</i> , C-427/07, 16. júla 2009	180
<i>Kükükdavecí proti Swedex GmbH & Co. KG</i> , C-555/07, 19. januára 2010	20
<i>Lesoochránárske zoskupenie VLK proti Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky</i> , C-240/09, 8. marca 2011.....	178

<i>M. Helen Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority</i> , C-271/91, 2. augusta 1993	108
<i>Margeurite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary</i> , C-222/84, 15. mája 1986	96
<i>Merck Canada Inc. proti Accord Healthcare Ltd a iní</i> , C-555/13, 13. februára 2014.....	33
<i>Mohamed Aziz proti Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)</i> , C-415/11, 14. marca 2013.....	98, 164
<i>Nils Draehmpaehl proti Urania Immobilienservice OHG</i> , C-180/95, 22. apríla 1997	108
<i>Nóra Baczó a János István Vizsnyiczai proti Raiffeisen Bank Zrt</i> , C-567/13, 12. februára 2015.....	25
<i>NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen</i> , C-26/62, 5. februára 1963.....	106
<i>Ordre des barreaux francophones et germanophone a iní proti Conseil des ministres</i> , C-305/05, 26. júna 2007	76, 81
<i>Parti écologiste "Les Verts" proti Európskemu parlamentu</i> , C-294/83, 23. apríla 1986.....	96
<i>Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS proti Belgickému kráľovstvu</i> , C-312/93, 14. decembra 1995.....	99
<i>Pierre Corbiau proti Administration des contributions</i> , C-24/92, 30. marca 1993.....	36
<i>Q-Beef NV proti Belgische Staat a Frans Bosschaert proti Belgische Staat a iní</i> , spojené veci C-89/10 a C-96/10, 8. septembra 2011	114, 127
<i>Quelle AG proti Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände</i> , C-404/06, 17. apríla 2008.....	109
<i>Rewe-Zentralfinanz eG a Rewe-Zentral AG proti Landwirtschaftskammer für das Saarland</i> , vec 33/76, 16. decembra 1976	98, 164
<i>Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA</i> , spojené veci C-317/08 až C-320/08, 18. marca 2010	24, 54, 113, 117, 152, 183
<i>Rosalba Palmisani proti Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)</i> , C-261/95, 10. júla 1997	128
<i>Scarlet Extended SA proti Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)</i> , C-70/10, 24. novembra 2011	109

<i>Shirley Preston a i. proti Wolverhampton Healthcare NHS Trust a i. a Dorothy Fletcher a i. proti Midland Bank plc</i> , C-78/98, 16. mája 2000	108
<i>Sofiane Fahas proti Rade Európskej únie</i> , T-49/07, 7. decembra 2010	93, 96
<i>Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal</i> , C-399/11, 26. februára 2013	45, 47, 90
<i>Texdata Software GmbH</i> , C-418/11, 26. septembra 2013.....	62
<i>The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a i.</i> , C-213/89, 19. júna 1990.....	98
<i>The Queen, na návrh David Edwards a Lilian Pallikaropoulos proti Environment Agency a iní</i> , C-260/11, 11. apríla 2013	120, 180
<i>Thomas Pringle proti Government of Ireland, Ireland a The Attorney General</i> , C-370/12, 27. novembra 2012	28
<i>Trade Agency Ltd proti Seramico Investments Ltd</i> , C-619/10, 6. septembra 2012.....	28, 44, 62
<i>Trestné konanie proti Emil Eredics a Mária Vassné Sápi</i> , C-205/09, 21. októbra 2010	55
<i>Trestné konanie proti Magatte Gueye a Valentín Salmerón Sánchez</i> , spojené veci C-483/09 a C-1/10, 15. septembra 2011	55
<i>Trestné konanie proti Maria Pupino</i> , C-105/03, 16. júna 2005.....	151, 165
<i>Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl</i> , C-500/10, 29. marca 2012.....	135, 143
<i>Unibet (London) Ltd a Unibet (International) Ltd proti Justitiekanslern</i> , C-432/05, 13. marca 2007	29
<i>Unicaja Banco SA proti Josému Hídalgovi Ruedaovi a i., Caixabank SA proti Manuelovi Maríaovi Ruedaovi, Ledesmovi a i., Caixabank SA proti Josému Labellaovi Crespovi a i. a Caixabank SA proti Albertovi Galánovi Lunovi a i.</i> , spojené veci C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, 21. januára 2015.....	98, 164
<i>Unión de Pequeños Agricultores proti Rade Európskej únie</i> , C-50/00 P, 25. júla 2002.....	96, 98
<i>UPC Telekabel Wien GmbH proti Constantin Film Verleih GmbH a Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH</i> , C-314/12, 27. marca 2014	94, 111
<i>Ute Reindl proti Bezirkshauptmannschaft Innsbruck</i> , C-443/13, 13. novembra 2014	117
<i>Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a iní (Bulharsko a zasahovanie Európskej komisie)</i> , C-394/11, 31. januára 2013.....	23, 34

<i>Volker und Markus Schecke GbR a Hartmut Eifert proti Land Hessen,</i> spojené veci C-92/09 a C-93/09, 9. novembra 2010	117
<i>Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation proti Rade Európskej únie a Komisii Európskych spoločenských, spojené veci C-402/05 P a C-415/05 P, 3. septembra 2008 .....</i>	96
<i .....<="" 11,="" 2013="" 4.="" c-300="" department,="" for="" home="" i="" júna="" of="" proti="" secretary="" state="" the="" zz=""></i>	43

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

<i>A proti Chorvátsku, č. 55164/08, 14. októbra 2010.....</i>	163
<i>A. proti Spojenému kráľovstvu, č. 100/1997/884/1096, 23. septembra 1998.....</i>	163
<i>A.B. proti Slovensku, č. 41784/98, 4. marca 2003 .....</i>	65
<i>A.K. a L. proti Chorvátsku, č. 37956/11, 8. januára 2013.....</i>	151, 156
<i>A.K. proti Lichtenštajnsku, č. 38191/12, 9. júla 2015.....</i>	39
<i>A.T. proti Luxembursku, č. 30460/13, 9. apríla 2015 .....</i>	79, 82, 87
<i>Abdollahi proti Turecku, č. 23980/08, 3. novembra 2009 .....</i>	110
<i>Aerts proti Belgicku, č. 25357/94, 30. júla 1998 .....</i>	61
<i>Airey proti Írsku, č. 6289/73, 9. októbra 1979 .....</i>	57, 58, 61, 65, 76
<i>Al-Adsani proti Spojenému kráľovstvu, č. 35763/97, 21. novembra 2001.....</i>	129
<i>Albert a Le Compte proti Belgicku, č. 7299/75 a 7496/76, 10. februára 1983 .....</i>	31
<i>Ališić a iní proti Bosne a Hercegovine, Chorvátsku, Srbsku, Slovinsku a bývalej Juhoslovenskej republike Macedónsku, č. 60642/08, 16. júla 2014 .....</i>	101
<i>Allan Jacobsson proti Švédsku (č. 2), č. 16970/90, 19. februára 1998 .....</i>	45
<i>Al-Skeini a iní proti Spojenému kráľovstvu, č. 55721/07, 7. júla 2011 .....</i>	18
<i>Ananyev a iní proti Rusku, č. 42525/07 a 60800/08, 10. októbra 2012 .....</i>	93, 105
<i>Anghel proti Taliansku, č. 5968/09, 25. júna 2013 .....</i>	73, 77
<i>Aquilina proti Malte, č. 25642/94, 29. apríla 1999.....</i>	171
<i>Aras proti Turecku (č. 2), č. 15065/07, 18. novembra 2014.....</i>	73, 83
<i>Artico proti Taliansku, č. 6694/74, 13. mája 1980 .....</i>	26, 71, 72, 84
<i>Ashingdane proti Spojenému kráľovstvu, č. 8225/78, 28. mája 1985.....</i>	28, 115, 168
<i>Assanidze proti Gruzínsku, č. 71503/01, 8. apríla 2004.....</i>	141
<i>B. a P. proti Spojenému kráľovstvu, č. 36337/97 a 35974/97, 24. apríla 2001.....</i>	47
<i>Baggetta proti Taliansku, č. 10256/83, 25. júna 1987 .....</i>	142
<i>Bauer proti Slovinsku, č. 75402/01, 9. marca 2006.....</i>	148
<i>Beaumont proti Francúzsku, č. 15287/89, 24. novembra 1994 .....</i>	36

<i>Becker proti Rakúsku</i> , č. 19844/08, 11. júna 2015.....	46
<i>Běleš a iní proti Českej republike</i> , č. 47273/99, 12. novembra 2002.....	26, 122
<i>Belilos proti Švajčiarsku</i> , č. 10328/83, 29. apríla 1988.....	30
<i>Benham proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 19380/92, 10. júna 1996.....	71
<i>Bentham proti Holandsku</i> , č. 8848/80, 23. októbra 1985.....	31, 32
<i>Bertuzzi proti Francúzsku</i> , č. 36378/97, 13. februára 2003.....	73, 77
<i>Blake proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 68890/01, 26. septembra 2006.....	138
<i>Boddaert proti Belgicku</i> , č. 12919/87, 12. októbra 1992.....	142
<i>Bogdel proti Litve</i> , č. 41248/06, 26. novembra 2013.....	114, 127
<i>Boulois proti Luxembursku</i> , č. 37575/04, 3. apríla 2012.....	27
<i>Brandstetter proti Rakúsku</i> , č. 11170/84, 12876/87 a 13468/87, 28. augusta 1991.....	43
<i>Breinesberger a Wenzelhuemer proti Rakúsku</i> , č. 46601/07, 27. novembra 2012.....	143
<i>Brennan proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 39846/98, 16. októbra 2001.....	80
<i>Brosa proti Nemecku</i> , č. 5709/09, 17. apríla 2014.....	94, 110
<i>Buchholz proti Nemecku</i> , č. 7759/77, 6. mája 1981.....	145
<i>Budayeva a iní proti Rusku</i> , č. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 a 15343/02, 20. marca 2008.....	99
<i>Burdov proti Rusku (č. 2)</i> , č. 33509/04, 15. januára 2009.....	104, 114
<i>Bykov proti Rusku</i> , č. 4378/02, 10. marca 2009.....	172
<i>C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Taliansku</i> , č. 2/08, 6. apríla 2010.....	114, 129
<i>Cadiroğlu proti Turecku</i> , č. 15762/10, 3. septembra 2013.....	162
<i>Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 7819/77 a 7878/77, 28. júna 1984.....	30, 32, 35, 36, 86
<i>Capuano proti Taliansku</i> , č. 9381/81, 25. júna 1987.....	142, 146
<i>Chahal proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 22414/93, 15. novembra 1996.....	102
<i>Chudun proti Rusku</i> , č. 20641/04, 21. júna 2011.....	147
<i>Ciorcan a iní proti Rumunsku</i> , č. 29414/09 a 44841/09, 27. januára 2015.....	161
<i>Clinique des Acacias a iní proti Francúzsku</i> , č. 65399/01, 65406/01, 65405/01 a 65407/01, 13. október 2005.....	43
<i>Cocchiarella proti Taliansku</i> , č. 64886/01, 29. marca 2006.....	145
<i>Cordova proti Taliansku (č. 2)</i> , č. 45649/99, 30. januára 2003.....	128
<i>Correia de Matos proti Portugalsku</i> , č. 48188/99, 15. novembra 2001.....	90
<i>Costello-Roberts proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 13134/87, 25. marca 1993.....	97, 162

<i>Cristina Boicenco proti Moldavsku</i> , č. 25688/09, 27. septembra 2011	174
<i>Croissant proti Nemecku</i> , č. 13611/88, 25. septembra 1992	68, 85, 90
<i>Czekalla proti Portugalsku</i> , č. 38830/97, 10. októbra 2002	72, 84
<i>Damian-Burueana a Damian proti Rumunsku</i> , č. 6773/02, 26. mája 2009	174
<i>Daud proti Portugalsku</i> , č. 22600/93, 21. apríla 1998	84
<i>Dayanan proti Turecku</i> , č. 7377/03, 13. októbra 2009	80, 86
<i>De Souza Ribeiro proti Francúzsku</i> , č. 22689/07, 13. decembra 2012	99
<i>Del Sol proti Francúzsku</i> , č. 46800/99, 26. februára 2002	60
<i>Deumeland proti Nemecku</i> , č. 9384/81, 29. mája 1986	142
<i>Diennet proti Francúzsku</i> , č. 18160/91, 26. septembra 1995	47
<i>Dink proti Turecku</i> , č. 2668/07 et al., 14. septembra 2010	151, 162
<i>Dobbertin proti Francúzsku</i> , č. 13089/87, 25. februára 1993	139, 145
<i>Doorson proti Holandsku</i> , č. 20524/92, 26. marca 1996	163
<i>Douiyeb proti Holandsku</i> , č. 31464/96, 4. augusta 1999	172
<i>DRAFT - OVA a.s. proti Slovensku</i> , č. 72493/10, 9. júna 2015	36
<i>Eckle proti Nemecku</i> , č. 8130/78, 15. júla 1982	140, 141, 143, 144
<i>Éditions Plon proti Francúzsku</i> , č. 58148/00, 18. augusta 2004	110
<i>Edwards proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 13071/87, 16. decembra 1992	41
<i>Engel a iní proti Holandsku</i> , č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, 8. júna 1976	27
<i>Er a iní proti Turecku</i> , č. 23016/04, 31. júla 2012	18
<i>Ezeh a Connors proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 39665/98 a 40086/98, 9. októbra 2003	27
<i>Farçaş proti Rumunsku</i> , č. 32596/04, 30. septembra 2010	155
<i>Fayed proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 17101/90, 21. septembra 1994	129
<i>Ferrantelli a Santangelo proti Taliansku</i> , č. 19874/92, 7. augusta 1996	143
<i>Ferrazzini proti Taliansku</i> , č. 44759/98, 12. júla 2001	28
<i>Fey proti Rakúsku</i> , č. 14396/88, 24. februára 1993	38
<i>Findlay proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 22107/93, 25. februára 1997	35
<i>Frasik proti Poľsku</i> , č. 22933/02, 5. januára 2010	173
<i>Fruni proti Slovensku</i> , č. 8014/07, 21. júna 2011	36
<i>Frydlender proti Francúzsku</i> , č. 30979/96, 27. júna 2000	142
<i>Gäfgen proti Nemecku</i> , č. 22978/05, 1. júna 2010	162
<i>Galina Kostova proti Bulharsku</i> , č. 36181/05, 12. novembra 2013	31
<i>Galstyan proti Arménsku</i> , č. 26986/03, 15. novembra 2007	74, 91

<i>García Ruiz proti Španielsku</i> , č. 30544/96, 21. januára 1999	44
<i>Gautrin a iní proti Francúzsku</i> , č. 21257/93, 20. mája 1998.....	38
<i>George Kempers proti Rakúsku</i> , č. 21842/93, Správa Komisie prijatá dňa 14. januára 1998	80
<i>Giacomelli proti Taliansku</i> , č. 59909/00, 2. novembra 2006	177
<i>Glaser proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 32346/96, 19. septembra 2000	64
<i>Glor proti Švajčiarsku</i> , č. 13444/04, 30. apríla 2009	155
<i>Gnahoré proti Francúzsku</i> , č. 40031/98, 19. septembra 2000.....	64
<i>Goddi proti Taliansku</i> , č. 8966/80, 9. apríla 1984	79
<i>Golder proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 4451/70, 21. februára 1975	23, 26, 138, 168
<i>Gorraiz Lizarraga a iní proti Španielsku</i> , č. 62543/00, 27.apríla 2004.....	177
<i>Gorshkov proti Ukrajine</i> , č. 67531/01, 8. novembra 2005	154, 169
<i>Granger proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 11932/86, 28. marca 1990	71
<i>Granos Organicos Nacionales S.A. proti Nemecku</i> , č. 19508/07, 22. marca 2012	61
<i>Gubkin proti Rusku</i> , č. 36941/02, 23. apríla 2009	144
<i>Guerra a iní proti Taliansku</i> , č. 14967/89, 19. februára 1998	176
<i>Guincho proti Portugalsku</i> , č. 8990/80, 10. júla 1984.....	139
<i>Gulmez proti Turecku</i> , č. 16330/02, 20. mája 2008	168
<i>Gurgurov proti Moldavsku</i> , č. 7045/08, 16. júna 2009	125
<i>Gutsanovi proti Bulharsku</i> , č. 34529/10, 15. októbra 2013.....	171
<i>Hadjianastassiou proti Grécku</i> , č. 12945/87, 16. decembra 1992	44
<i>Håkansson a Stuesson proti Švédsku</i> , č. 11855/85, 21. februára 1990	47
<i>Hansen proti Nórsku</i> , č. 15319/09, 2. októbra 2014	45
<i>Harrison Mckee proti Maďarsku</i> , č. 22840/07, 3. júna 2014	113, 115, 116
<i>Hassan a iní proti Francúzsku</i> , č. 46695/10 a 54588/10, 4. decembra 2014	152, 171
<i>Henryk Urban a Ryszard Urban proti Poľsku</i> , č. 23614/08, 30. novembra 2010	36
<i>Hermi proti Taliansku [VK]</i> , č. 18114/02, 18. októbra 2006	46
<i>Hirvisaari proti Fínsku</i> , č. 49684/99, 27. septembra 2001.....	45
<i>Hoholm proti Slovensku</i> , č. 35632/13, 13. januára 2015.....	148
<i>Hokkanen proti Fínsku</i> , č. 19823/92, 23. septembra 1994.....	147
<i>Hornsby proti Grécku</i> , č. 18357/91, 19. marca 1997.....	41, 130
<i>Ibrahim Gürkan proti Turecku</i> , č. 10987/10, 3. júla 2012	23, 32, 37
<i>Idalov proti Rusku</i> , č. 5826/03, 22. mája 2012	172

<i>Iglin proti Ukrajine</i> , č. 39908/05, 12. januára 2012	86
<i>Ilhan proti Turecku</i> , č. 22277/93, 27. júna 2000	177
<i>Imbrioscia proti Švajčiarsku</i> , č. 13972/88, 24. novembra 1993.....	83, 84
<i>Jabłoński proti Poľsku</i> , č. 33492/96, 21. decembra 2000	147
<i>Jama proti Slovinsku</i> , č. 48163/08, 19. júla 2012	137
<i>Janosevic proti Švédsku</i> , č. 34619/97, 23. júla 2002.....	26
<i>Jodko proti Litve</i> , č. 39350/98, 07. septembra 1999	44
<i>John Murray proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 18731/91, 8. februára 1996.....	79
<i>Jones a iní proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 34356/06 a 40528/06, 14. januára 2014.....	129
<i>Julius Kloiber Schlachthof GmbH a iní proti Rakúsku</i> , č. 21565/07, 21572/07, 21575/07 a 21580/07, 4. apríla 2013.....	23, 30
<i>Jussila proti Fínsku</i> [VK], č. 73053/01, 23. novembra 2006	45, 46
<i>Karahalios proti Grécku</i> , č. 62503/00, 11. decembra 2003.....	131
<i>Kemmache proti Francúzsku</i> (č. 1 a 2), č. 12325/86 a 14992/89, 27. novembra 1991	149
<i>Khalfaoui proti Francúzsku</i> , č. 34791/97, 14. decembra 1999.....	26
<i>Khan proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 35394/97, 12. mája 2000.....	102
<i>Khrabrova proti Rusku</i> , č. 18498/04, 2. októbra 2012.....	24, 47
<i>Kijewska proti Poľsku</i> , č. 73002/01, 6. septembra 2007	115, 119
<i>Kincses proti Maďarsku</i> , č. 66232/10, 27. januára 2015	142
<i>Kirilova a iní proti Bulharsku</i> , č. 42908/98, 44038/98, 44816/98 a 7319/02, 9. júna 2005.....	105
<i>Klass a iní proti Nemecku</i> , č. 5029/71, 6. septembra 1978	96
<i>Kleyn a iní proti Holandsku</i> , č. 39343/98, 39651/98, 43147/98 a 46664/99, 6. mája 2003	39
<i>Klouvi proti Francúzsku</i> , č. 30754/03, 30. júna 2011	114, 124
<i>Kolevi proti Bulharsku</i> , č. 1108/02, 5. novembra 2009.....	162
<i>König proti Nemecku</i> , č. 6232/73, 28. júna 1978	27, 138, 141
<i>Koottummel proti Rakúsku</i> , č. 49616/06, 10. decembra 2009	46
<i>Krasuski proti Poľsku</i> , č. 61444/00, 14. júna 2005.....	100
<i>Krčmář proti Českej republike</i> , č. 35376/97, 3. marca 2000.....	43
<i>Kremzow proti Rakúsku</i> , č. 12350/86, 21. septembra 1993.....	46
<i>Kreuz proti Poľsku</i> , č. 28249/95, 19. júna 2001.....	119
<i>Kudła proti Poľsku</i> , č. 30210/96, 26. októbra 2000.....	96, 99, 101, 138, 149
<i>Kutic proti Chorvátsku</i> , č. 48778/99, 1. marca 2002	28

<i>Kuttner proti Rakúsku</i> , č. 7997/08, 16. júla 2015.....	173
<i>Kyprianou proti Cypru</i> , č. 73797/01, 15. decembra 2005	38
<i>L.B. proti Belgicku</i> , č. 22831/08, 2. októbra 2012	170
<i>L.R. proti Francúzsku</i> , č. 33395/96, 27. júna 2002.....	172
<i>Lagerblom proti Švédsku</i> , č. 26891/95, 14. januára 2003.....	68, 73, 85
<i>Langborger proti Švédsku</i> , č. 11179/84, 22. júna 1989	36
<i>Lanz proti Rakúsku</i> , č. 24430/94, 31. januára 2002	74, 81
<i>Lawyer Partners a.s. proti Slovensku</i> , č. 54252/07 et al., 16. júna 2009.....	152, 181
<i>Lechner a Hess proti Rakúsku</i> , č. 9316/81, 23. apríla 1987	146
<i>Lithgow a iní proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 a 9405/81, 8. júla 1986.....	30, 31, 32
<i>Lopez Ostra proti Španielsku</i> , č. 16798/90, 9. decembra 1994.....	176
<i>M. a iní proti Taliansku a Bulharsku</i> , č. 40020/03, 31. júla 2012.....	161
<i>M.C. proti Bulharsku</i> , č. 39272/98, 4 December 2003	163
<i>M.H. proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 11577/09, 22. októbra 2013.....	172
<i>M.S.S. proti Belgicku a Grécku</i> , č. 30696/09, 21. januára 2011.....	97
<i>Maaouia proti Francúzsku</i> , č. 39652/98, 5. októbra 2000.....	28
<i>Maktouf a Damjanović/Bosna a Hercegovina</i> , č. 2312/08 a 34179/08, 18. júla 2013.....	23, 35
<i>Malgalhães Pereira proti Portugalsku</i> , č. 44872/98, 26. februára 2002.....	172
<i>Malkov proti Estónsku</i> , č. 31407/07, 4. februára 2010	135, 140
<i>Martinie proti Francúzsku</i> , č. 58675/00, 12. apríla 2006.....	39
<i>Martins Moreira proti Portugalsku</i> , č. 11371/85, 26. októbra 1988.....	139, 146, 148
<i>Maširević proti Srbsku</i> , č. 30671/08, 11. februára 2014	113, 122
<i>Matoń proti Poľsku</i> , č. 30279/07, 9. júna 2009	135, 144
<i>Matter proti Slovensku</i> , č. 31534/96, 5. júla 1999.....	159
<i>Mayzit proti Rusku</i> , č. 63378/00, 20. januára 2005	85
<i>McFarlane proti Írsku</i> , č. 31333/06, 10. septembra 2010.....	93, 97, 149
<i>McGinley a Egan proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 21825/93 a 23414/94, 9. júna 1998	177
<i>McKay proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 543/03, 3. októbra 2006.....	171
<i>McVicar proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 46311/99, 7. mája 2002	57, 65, 66, 76
<i>Meftah a iní proti Francúzsku</i> , č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, 26. júla 2002.....	68, 85
<i>Megyeri proti Nemecku</i> , č. 13770/88, 12. mája 1992	83, 169, 172

<i>Mehmet Ümit Erdem proti Turecku</i> , č. 42234/02, 17. júla 2008.....	161
<i>Melin proti Francúzsku</i> , č. 12914/87, 22. júna 1993	91
<i>Menson proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 47916/99, 6. mája 2003	161
<i>Micallef proti Malte</i> , č. 17056/06, 15. októbra 2009.....	38
<i>Mikulíć proti Chorvátsku</i> , č. 53176/99, 7. februára 2002	136, 148
<i>Milasi proti Taliansku</i> , č. 10527/83, 25. júna 1987	142, 147
<i>Miragall Escolano a iní proti Španielsku</i> , č. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 a 41509/98, 25. mája 2000	122
<i>Mirosław Orzechowski proti Poľsku</i> , č. 13526/07, 13. januára 2009	65
<i>Mitev proti Bulharsku</i> , č. 40063/98, 22. decembra 2004.....	143
<i>Moiseyev proti Rusku</i> , č. 62936/00, 9. októbra 2008	144
<i>Momčilović proti Chorvátsku</i> , č. 11239/11, 26. marca 2015.....	50
<i>Monnell a Morris proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 9562/81 a 9818/82, 2. marca 1987.....	45, 71
<i>Mooren proti Nemecku</i> , č. 11364/03, 9. júla 2009	173
<i>Morice proti Francúzsku</i> , č. 29369/10, 23. apríla 2015	38
<i>Mosley proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 48009/08, 10. mája 2011.....	110
<i>MPP Golub proti Ukrajine</i> , č. 6778/05, 18. októbra 2005	126
<i>Nachova a iní proti Bulharsku</i> , č. 43577/98 a 43579/98, 6. júla 2005.....	161
<i>Nenov proti Bulharsku</i> , č. 33738/02, 16. júla 2009	65, 156
<i>Neumeister proti Rakúsku</i> , č. 1936/63, 27. júna 1968.....	141
<i>Norbert Sikorski proti Poľsku</i> , č. 17559/05, 22. októbra 2009	150
<i>Öcalan proti Turecku</i> , č. 46221/99, 12. mája 2005.....	86
<i>Oleksandr Volkov proti Ukrajine</i> , č. 21722/11, 9. januára 2013.....	49
<i>Öneryıldız proti Turecku</i> , č. 48939/99, 30. novembra 2004.....	176
<i>Orchowski proti Poľsku</i> , č. 17885/04, 22. októbra 2009	150
<i>Oršuš a iní proti Chorvátsku</i> , č. 15766/03, 16. marca 2010	135, 139
<i>Osman proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 23452/94, 28. októbra 1998.....	161
<i>Öztürk proti Nemecku</i> , č. 8544/79, 21. februára 1984.....	27
<i>P. a S. proti Poľsku</i> , č. 57375/08, 30. októbra 2012	161
<i>P. C. a S. proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 56547/00, 16. júla 2002.....	60
<i>Pafitis a iní proti Grécku</i> , č. 20323/92, 26. februára 1998.....	145
<i>Pakelli proti Nemecku</i> , č. 8398/78, 25. apríla 1983.....	68, 71
<i>Panovits proti Cypru</i> , č. 4268/04, 11. decembra 2008.....	83, 88
<i>Papachelas proti Grécku</i> , č. 31423/96, 25. marca 1999	143

<i>Papon proti Francúzsku (č. 2)</i> , č. 54210/00, 25. júla 2002	116
<i>Parlov-Tkalčić proti Chorvátsku</i> , č. 24810/06, 22. decembra 2009	35
<i>Perdigão proti Portugalsku</i> , č. 24768/06, 16. novembra 2010	119
<i>Perks a iní proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 25277/94, 25279/94, 25280/94, 25282/94, 25285/94, 28048/95, 28192/95 a 28456/95, 12. októbra 1999	71
<i>Pescador Valero proti Španielsku</i> , č. 62435/00, 17. júna 2003	38
<i>Pham Hoang proti Francúzsku</i> , č. 13191/87, 25. septembra 1992	70
<i>Philis proti Grécku</i> , č. 16598/90, 1. júla 1992	90
<i>Piechowicz proti Poľsku</i> , č. 20071/07, 17. apríla 2012	168
<i>Pierre-Bloch proti Francúzsku</i> , č. 24194/94, 21. októbra 1997	28
<i>Pincová a Pinc proti Českej republike</i> , č. 36548/97, 5. novembra 2002	106
<i>Pishchalnikov proti Rusku</i> , č. 7025/04, 24. septembra 2009	74, 80, 87, 88
<i>Poirot proti Francúzsku</i> , č. 29938/07, 15. decembra 2011	113, 121
<i>Poiss proti Rakúsku</i> , č. 9816/82, 23. apríla 1987	138
<i>Pretto a iní proti Taliansku</i> , č. 7984/77, 8. decembra 1983	45
<i>Probstmeier proti Nemecku</i> , č. 20950/92, 1. júla 1997	146
<i>Procola proti Luxembursku</i> , č. 14570/89, 28. septembra 1995	39
<i>Quaranta proti Švajčiarsku</i> , č. 12744/87, 24. mája 1991	70, 71, 79
<i>R. D. proti Poľsku</i> , č. 29692/96 a 34612/97, 18. decembra 2001	69
<i>Radkov proti Bulharsku (č. 2)</i> , č. 18382/05, 10. februára 2011	105
<i>Ramirez Sanchez proti Francúzsku</i> , č. 59450/00, 4. júla 2006	93, 101
<i>Ramsahai a iní proti Holandsku</i> , č. 52391/99, 15. mája 2007	162
<i>Rantsev proti Cypru a Rusku</i> , č. 25965/04, 7. januára 2010	161
<i>Regent Company proti Ukrajine</i> , č. 773/03, 3. apríla 2008	51
<i>Rehbock proti Slovinsku</i> , č. 29462/95, 28. novembra 2000	173
<i>Ringeisen proti Rakúsku</i> , č. 2614/65, 16. júla 1971	76, 140, 143
<i>Rodrigues Da Silva a Hoogkamer proti Holandsku</i> , č. 50435/99, 31. januára 2006	123
<i>Rotaru proti Rumunsku</i> , č. 28341/95, 4. mája 2000	93, 95
<i>Rowe a Davis proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 28901/95, 16. februára 2000	43
<i>Ruiz-Mateos proti Španielsku</i> , č. 12952/87, 23. júna 1993	41, 43
<i>Rumour proti Taliansku</i> , č. 72964/10, 27. mája 2014	162
<i>Rutkowski a iní proti Poľsku</i> , č. 72287/10, č. 13927/11 a 46187/11, 7. júla 2015	147
<i>S. proti Švajčiarsku</i> , č. 12629/87 a 13965/88, 28. novembra 1991	80

<i>S.C. proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 60958/00, 15. júna 2004	82, 83
<i>Sacaleanu proti Rumunsku</i> , č. 73970/01, 6. septembra 2005	131
<i>Saint-Paul Luxembourg S.A. proti Luxembursku</i> , č. 26419/10, 18. apríla 2013	116
<i>Sakhnovskiy proti Rusku</i> , č. 21272/03, 2. novembra 2010	80, 88
<i>Salabiaku proti Francúzsku</i> , č. 10519/83, 10519/83, 7. októbra 1988	124
<i>Salduz proti Turecku</i> , č. 36391/02, 27. novembra 2008	67, 73, 79
<i>Şaman proti Turecku</i> , č. 35292/05, 5. apríla 2011	88
<i>Santambrogio proti Taliansku</i> , č. 61945/00, 21. septembra 2004	64
<i>Scordino proti Taliansku (č. 1)</i> , č. 36813/97, 29. marca 2006	18, 131, 136, 140, 149
<i>Scuderi proti Taliansku</i> , č. 12986/87, 24. augusta 1993	137
<i>Shtukaturov proti Rusku</i> , č. 44009/05, 27. marca 2008	151, 158
<i>Shulgin proti Ukrajine</i> , č. 29912/05, 8. decembra 2011	122
<i>Siałkowska proti Poľsku</i> , č. 8932/05, 22. marca 2007	65
<i>Silver a iní proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 a 7136/75, 25. marca 1983	102
<i>Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a iní proti Portugalsku</i> , č. 56637/10 and iné, 30. októbra 2014	135, 146
<i>Somogyi proti Maďarsku</i> , č. 5770/05, 11. januára 2011	173
<i>Sotiris and Nikos Koutras ATTEE proti Grécku</i> , č. 39442/98, 16. novembra 2000	122
<i>Sramek proti Rakúsku</i> , č. 8790/79, 22. októbra 1984	31
<i>Stanev proti Bulharsku</i> , č. 36760/06, 17. januára 2012	152, 169
<i>Stankiewicz proti Poľsku</i> , č. 46917/99, 6. apríla 2006	121
<i>Stankov proti Bulharsku</i> , č. 68490/01, 12. júla 2007	113, 119
<i>Starokadomskiy proti Rusku (č. 2)</i> , č. 27455/06, 13. marca 2014	135, 142
<i>Staroszczyk proti Poľsku</i> , č. 59519/00, 22. marca 2007	64, 77
<i>Steel a Morris proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 68416/01, 15. februára 2005	64, 65, 76
<i>Stögmüller proti Rakúsku</i> , č. 1602/62, 10. novembra 1969	137
<i>Stubbings a iní proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 22083/93 a 22095/93, 22. októbra 1996	100, 127
<i>Suda proti Českej republike</i> , č. 1643/06, 28. októbra 2010	24, 52
<i>Suominen proti Finsku</i> , č. 37801/97, 1. júla 2003	44
<i>Süssmann proti Nemecku</i> , č. 20024/92, 16. septembra 1996	139
<i>T. proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 24724/94, 16. decembra 1999	76

<i>Taşkin a iní proti Turecku</i> , č. 46117/99, 10. novembra 2004	176
<i>Táatar proti Rumunsku</i> , č. 67021/01, 27. januára 2009	152, 176, 177
<i>Taxquet proti Belgicku</i> , č. 926/05, 16. novembra 2010	44
<i>Tierce a iní proti San Marino</i> , č. 24954/94, 24971/94, 24972/94, 25. júla 2000...	45
<i>Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 18139/91, 13. júla 1995.....	120
<i>Torreggiani a iní proti Taliansku</i> , č. 43517/09, 8. januára 2013	104
<i>Tripodi proti Taliansku</i> , č. 13743/88, 22. februára 1994.....	84
<i>Tsarenko proti Rusku</i> , č. 5235/09, 3. marca 2011	170
<i>Tsonyo Tsonev proti Bulharsku (č. 2)</i> , č. 2376/03, 14. januára 2010.....	57, 69
<i>Twalib proti Grécku</i> , č. 24294/94, 9. júna 1998.....	57, 69, 84
<i>Tychko proti Rusku</i> , č. 56097/07, 11. júna 2015.....	140
<i>Unión Alimentaria Sanders SA proti Španielsku</i> , č. 11681/85, 7. júla 1989.....	144
<i>Užukauskas proti Litve</i> , č. 16965/04, 6. júla 2010	24, 44
<i>V. proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 24888/94, 16. decembra 1999	76
<i>Valiulienė proti Litve</i> , č. 33234/07, 26. marca 2013	161
<i>Valová, Slezák a Slezák proti Slovensku</i> , č. 44925/98, 1. júna 2004	46
<i>Vamvakas proti Grécku (č.2)</i> , č. 2870/11, 9. apríla 2015.....	84
<i>Van Mechelen a iní proti Holandsku</i> , č. 21363/93, 21364/93, 21427/93 a 22056/93, 23. apríla 1997	116
<i>Vayiç proti Turecku</i> , č. 18078/02, 20. júna 2006	145
<i>Veliyev proti Rusku</i> , č. 24202/05, 24. júna 2010.....	135, 145
<i>Vermeulen proti Belgicku</i> , č. 19075/91, 20. februára 1996.....	43
<i>Vocaturu proti Taliansku</i> , č. 11891/85, 24. mája 1991	148
<i>VP Diffusion Sarl proti Francúzsku</i> , č. 14565/04, 26. augusta 2008	61
<i>Vučković a iní proti Srbsku</i> , č. 17153/11 and 29 iných prípadov, 25. marca 2014...	97
<i>Wassink proti Holandsku</i> , č. 12535/86, 27. septembra 1990	174
<i>Weber proti Švajčiarsku</i> , č. 11034/84, 22. mája 1990.....	27
<i>Wemhoff proti Nemecku</i> , č. 2122/64, 27. júna 1968	140
<i>Werner proti Rakúsku</i> , č. 21835/93, 24. novembra 1997	43
<i>Wiesinger proti Rakúsku</i> , č. 11796/85, 30. októbra 1991	143, 144
<i>Winterwerp proti Holandsku</i> , č. 6301/73, 24. októbra 1979	169
<i>Włoch proti Poľsku (č. 2)</i> , č. 33475/08, 10. mája 2011	174
<i>X a Y proti Chorvátsku</i> , č. 5193/09, 3. novembra 2011	159
<i>X a Y proti Holandsku</i> , č. 8978/80, 26. marca 1985.....	161, 162
<i>X proti Francúzsku</i> , č. 18020/91, 31. marca 1992.....	147

<i>Y. proti Slovinsku</i> , č. 41107/10, 28. mája 2015	163
<i>Yagtzilar a iní proti Grécku</i> , č. 41727/98, 6. decembra 2001.....	145
<i>Yaikov proti Rusku</i> , č. 39317/05, 18. júna 2015	143
<i>Yarashonen proti Turecku</i> , č. 72710/11, 24. júna 2014	93, 100
<i>Yevgeniy Petrenko proti Ukrajine</i> , č. 55749/08, 29. januára 2015	79
<i>Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajine</i> , č. 40450/04, 15. októbra 2009.....	105, 114, 131
<i>Z a iní proti Spojenému kráľovstvu</i> , č. 29392/95, 10. mája 2001.....	101, 161
<i>Zdravko Stanev proti Bulharsku</i> , č. 32238/04, 6. novembra 2012.....	58, 70, 71
<i>Zehentner proti Rakúsku</i> , č. 20082/02, 16. júla 2009	158
<i>Ziliberg proti Moldavsku</i> , č. 61821/00, 1. februára 2005	27
<i>Zimmermann a Steiner proti Švajčiarsku</i> , č. 8737/79, 13. júla 1983.....	147
<i>Zumtobel proti Rakúsku</i> , č. 12235/86, 21. septembra 1993.....	49

Judikatúra Výboru OSN pre ľudské práva

<i>Casanovas proti Francúzsku</i> , oznámenie č. 1514/2006, stanoviská z 28. októbra 2008.....	119
<i>Czernin proti Českej republike</i> , oznámenie č. 823/1998, stanoviská z 29. marca 2005	41, 130

Viac doplnujúcich informácií o Agentúre Európskej únie pre základné práva je k dispozícii na internete. Sú dostupné na webovej stránke agentúry FRA: fra.europa.eu.

Ďalšie informácie týkajúce sa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva sú k dispozícii na internetových stránkach ESLP: echr.coe.int. Vyhľadávač HUDOC umožňuje prístup k rozsudkom a rozhodnutiam v angličtine a/alebo vo francúzštine, prekladom do vybraných jazykov, mesačníku stručných informácií o prejednávanych prípadoch, tlačovým správam a ďalším informáciám o práci Súdu.

Ako získať publikácie EÚ

Bezplatné publikácie:

- jeden kus:
prostredníctvom webovej stránky EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- viac kusov alebo plagátov/máp:
na zastúpeniach Európskej únie (http://ec.europa.eu/represent_sk.htm); v delegáciách, ktoré sídlia v nečlenských krajinách EÚ (http://eeas.europa.eu/delegations/index_sk.htm); kontaktovaním služby Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_sk.htm); na bezplatnom telefónnom čísle 00 800 6 7 8 9 10 11 (v rámci EÚ) (*).

(*). Za poskytnutie informácií sa neplatí, podobne ako za väčšinu hovorov (niektorí mobilní operátori, verejné telefónne automaty alebo hotely si však môžu účtovať poplatok).

Platené publikácie:

- prostredníctvom webovej stránky EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Kde nájdete publikácie Rady Európy

Nakladateľstvo Rady Európy vydáva texty vo všetkých oblastiach pôsobnosti tejto organizácie vrátane ľudských práv, právnej vedy, zdravia, etiky, sociálnych vecí, životného prostredia, vzdelávania, kultúry, športu, mládeže a architektonického dedičstva. Knihy a elektronické publikácie z rozsiahleho katalógu si môžete objednať online (<http://book.coe.int/>).

Virtuálna čítareň umožňuje používateľom bezplatne nahliadnúť do výťahov z nedávno publikovaných hlavných diel alebo úplných textov určitých oficiálnych dokumentov.

Informácie o dohovoroch Rady Európy, ako aj ich úplné texty sú k dispozícii na webovej lokalite Oddelenia pre dohovory: <http://conventions.coe.int/>.

Prístup k spravodlivosti je dôležitou súčasťou právneho štátu. Umožňuje jednotlivcom chrániť sa proti porušovaniu ich práv, naprávať občianskoprávne delikty, brať výkonnú právomoc na zodpovednosť a obhajovať sa v trestných konaniach. V tejto príručke sú zhrnuté hlavné európske legislatívne zásady v oblasti prístupu k spravodlivosti s ťažiskom na občianskom a trestnom práve. Jej cieľom je zvýšiť informovanosť o príslušných právnych normách stanovených Európskou úniou (EÚ) a Radou Európy, a to najmä prostredníctvom Súdneho dvora Európskej únie a Európskeho súdu pre ľudské práva. Príručka má slúžiť ako praktické usmernenie pre právnikov, sudcov a iných odborníkov pracujúcich v oblasti práva, ktorí sú zapojení v sporoch v členských štátoch EÚ a Rady Európy, ako aj pre jednotlivcov pracujúcich v mimovládnych organizáciách a iných subjektoch, ktoré sa zaoberajú výkonom spravodlivosti.

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA
Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

EURÓPSKY SÚD PRE ĽUDSKÉ PRÁVA
RADA EURÓPY
67075 Štrasburg Cedex – Francúzsko
Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fax +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

